

СТЕФАН ЦВАЙГ В ОМАЯТА НА ПРЕОБРАЖЕНИЕТО

Превод от немски: Елена Матушева-Попова, 1987

chitanka.info

Селските пощи в Австрия не се различават много една от друга: стига човек да види една от тях, и все едно че познава всичките. Построени в епохата на Франц Йосиф, снабдени с еднакъв инвентар и оскъдно обзаведени с едни и същи мебели, тези униформени сгради навсякъде изглеждат еднакво навъсени и чак до най-затънтените планински селца в Тирол, където се долавя леденият дъх на глетчерите, упорито запазват познатия в старите австрийски канцеларии мирис на евтин тютюн и мухлясали прашни папки. Разпределението на помещенията навсякъде е едно и също: дървена стена, прорязана от прозорчета, разделя по точно предписано съотношение стаята на две: на общодостъпна и служебна зона. От липсата на столове, пейки и всякакви други удобства става ясно, че държавата малко се интересува от по-дългия престой на своите граждани в достъпното за всички отделение. Като единствена мебел обикновено до стената боязливо се обляга само някоя разклатена катедра, чийто попукан лакиран плот е окапан с безброй мастилени сълзи, макар че никой не може да си спомни да е забелязвал някога във вдлъбнатата мастилница нещо друго освен някаква сгъстена, съмнителна, негодна за писане каша, а ако случайно в издълбания жлеб се намери някоя перодръжка, то тя с положителност ще се окаже разкривена и негодна за писане. Пестеливата държавна хазна отдава малко значение не само на комфорта, но и на красотата: след като републиката смъкна портрета на Франц Йосиф, за единствена украса на помещението могат да претендират най-много крещящите плакати върху мръсната варосана стена, които канят на отдавна закрити изложби или рекламират разни лотарии, а в някои занемарени канцеларии висят дори подписки за военни заеми. Щедростта на държавата в помещението за посетители се изчерпва с тази евтина декорация и в краен случай с по някоя табелка да не се пуши, на която никой не обръща внимание.

Затова пък много по-внушителен е секторът отвъд служебната преграда. Тук в най-близко съседство държавата символично разгръща безспорните знаци на своята власт и могъщество. В закътания ъгъл стои желязна каса, а по решетките на прозорците може да се предполага, че от време на време тя действително съхранява значителни суми. На отделна масичка като някаква скъпоценност блести морзов апарат от добре излъскан месинг, а до него, по-скромен,

на черна никелирана поставка дреме телефонът. Само на тези два уреда е отредена почетна резиденция, тъй като с медните си проводници те свързват затътеното селце с широкия свят. Останалите съоръжения за пощенски съобщения е трябвало да се постеснят: кантарът за колети и чували за писма, счетоводните книги, папки, тетрадки, описите и кръглите звънтящи каси, везни и грамове, черни, сини, червени и мастиленовиолетови моливи, аграфи и кламери, канап, восък за печати, сюнгер и попивателна, лепило, нож, ножици и кокалче за сгъване — целият този разнообразен инструментариум на пощенската служба се търкаля в опасно безредие върху тесния плот на писалището, а множеството чекмеджета и чекмедженца са натъпкани докрай с несметно количество книжа и формуляри. Но привидното разточителство в действителност е илюзорно, защото тайно държавата неумолимо брои всяко парче от евтиния си инвентар. Хазната изисква от своите служители точна сметка за всяка използвана или изхабена вещ: от изписания молив до скъсаната марка, от протритата попивателна хартия до стопилия се сапун в ламаринената мивка, от електрическата крушка, която осветява канцеларията, до железния ключ, който я заключва. Написан на машина, заверен със служебния печат и скрепен с нечетлив подпис, до чугунената печка виси изчерпателен списък, в който с аритметическа неумолимост е отбелязано наличието и на най-малката и незначителна вещ в съответната пощенска станция. Нито един предмет не може да бъде внесен в служебното помещение, ако не се съдържа в този списък, и обратно, всеки предмет, изброен веднъж в него, трябва да бъде налице и да се вижда по всяко време. Така го искат службата, редът и законът.

Строго погледнато, в този напечатан инвентарен списък би трябвало да бъде вписан и онзи, който всяка сутрин в осем часа вдига прозорчето и раздвижва безжизнените дотогава прибори; отваря пощенските чували, удря печат на писмата, изплаща записите, пише разписките, мери колетите, онзи, който върти сините, червените, мастиленовиолетовите моливи и пише странни тайнствени знаци, вдига телефонната слушалка и включва морзовия апарат. Но по някои съображения този някой, към когото посетителите се обръщат в повечето случаи като към заместник-началник или началник, не фигурира в списъка. Името му е регистрирано в друг документ, който

се намира в друго чекмедже, в друго отделение на пощенската дирекция, но също тъй наблюдаван, ревизиран и контролиран.

В тази украсена със свещения гербов орел канцелария никога не стават забележими промени. В служебната преграда се разбива вечният закон на сътворяването и разрухата: докато във край оградата цъфтят дървета и отново се олисяват, растат деца и умират старци, рухват къщи и се вдигат нови, службата съзнателно налага свръхестествената си сила чрез непреходната си неизменност.

Защото на мястото на всеки предмет, който се изхаби или изчезне, промени вида си и се развали, висшестоящото ведомство поръчва и доставя друг екземпляр от точно същия вид, като по този начин дава пример за превъзходството на държавното начало над тленния свят. Съдържанието се мени, формата остава постоянна. На стената виси календар. Всеки ден се откъсва по един лист, седем на седмица, тридесет месечно. Когато на 31 декември календарът изтънее и се свърши, изписват нов, от същия формат, същата големина, същия печат: годината е вече друга, но календарът си е същият. На масата лежи касова книга с графи. Когато лявата страна се изпише, сумата се пренася на дясната и така от страница на страница. Когато се изпише и последният лист и книгата свърши, започва се нова, от същия вид, същия формат, която по нищо не се различава от предишната. Свърши ли нещо, на следващия ден се появява отново, еднообразно като самата служба, и така на същия плот неизменно лежат едни и същи предмети, едни и същи бланки и моливи, кламери и формуляри, уж други, а все същите. Нищо не се променя в това служебно помещение, нищо не се прибавя, без да вехне и цъфти, тук цари един и същ живот, или по-скоро витае все същата бавна смърт. Единствено ритъмът на изхабяването и подновяването на многообразния низ от предмети е различен, не тяхната съдба. Моливът съществува седмица, после свършва и бива заместен от нов, същия на вид. Пощенската книга живее месец, електрическата крушка — три месеца, календарът — една година. На плетения стол са отредени три години, преди да бъде подновен, на оня, който проседява живота си върху този стол — тридесет или тридесет и пет години служба, сетне на стола сяда някой нов. Ала в последна сметка не се отличава с нищо от своя предшественик.

В пощата на Клайн-Райфлинг, малко селце недалеч от Крем, на около два часа път с влак от Виена, през хиляда деветстотин двадесет и шеста година този заменяем предмет от обстановката, наречен „служител“, е от женски пол и тъй като пощенската станция е от понисша категория, той се води служебно като заместник-началник на пощата. През стъклената преграда на гишето се съзира само симпатичен, обикновен профил на девойка с тънки устни, малко бледи страни, леки сенки под очите; вечер, на острата светлина на електрическата лампа, един по-внимателен поглед ще забележи вече леки бръчки и гънки по челото и слепоочията. И все пак, със слезовите цветове на прозореца и бухлатото клонче бъз, което тя днес е натопила в ламаринената мивка, това момиче е най-свежият предмет сред пощенския инвентар в Клайн-Райфлинг, тя изглежда работоспособна за още поне двадесет и пет години. Хиляди и хиляди пъти тази женска ръка с бледи пръсти ще вдига и сваля все същото раздрънкано стъклено прозорче. Стотици хиляди, а може би и милиони писма ще хвърли тя със същото равномерно движение на писалището и сто хиляди или милиони пъти ще удря със същия кратък звук почернелия месингов печат върху марките. Вероятно дори обиграната става ще функционира все по-добре, все по-машинално, все по-несъзнателно, все по-независимо от жизненото тяло. Стоте хиляди писма ще бъдат неизменно други писма, ала все пак писма. Марките — други марки, но все пак марки. Дните се менят, но всеки един — все същият — от 8 до 12 часа и от 2 до 6, през всичките години на разцвет и на увяхване — службата, все същата, все същата, все същата.

Може би през тази тиха лятна утрин пепеляворусата пощенска чиновничка зад стъкленото си прозорче мисли за подобни бъдни дни, а може би се е унесла в мечти. Във всеки случай ръцете ѝ са се плъзнали от писалището в скута, почиват там склучени, нежни, притомени, бледи. В едно така яркосиньо, така знойно юлско пладне пощата на Клайн-Райфлинг няма защо да се бои от много работа, сутрешните задачи са изпълнени, гърбавият, дъвчещ тютюн пощаджия Хинтерфелнер отдавна е разпределил писмата, до вечерта от фабриката няма да дойдат за експедиране никакви колети и мостри, а за писане местните хора сега нямат нито желание, нито време. Засенени с широкополи сламени шапки, селяните копаят далеч в лозята, дечурлигата джапат на воля през ваканцията с боси крака в

потока, в омарата на жаркия пладнешки зной неравният калдъръм пред вратата е пуст. Добре е сега да си бъдеш у дома и спокойно да си мечтаеш. В изкуствената сянка на спуснатите щори книжата и бланките спят в своите чекмеджета и етажерки, лениво и матово проблясва металът на апаратите в златистия сумрак. Като дебел златен пращец се е слегнала тишината над предметите, само между затворените прозорци лилипутският оркестър от тънките цигулки на комарите и кафявото виолончело на един стършел изпълняват приказен летен концерт. Единственото нещо, което непрестанно се движи между прозорците в прохладното помещение, е махалото на дървения стенен часовник. Всяка секунда той поглъща по капчица време, но слабият монотонен звук по-скоро приспива, отколкото буди. Така пощенската служителка седи в някакъв сладък унес всред своя малък спящ свят. Всъщност тя е възнамерявала да бродира, дори си е приготвила игла и ножици, но бродерията се е свлякла на пода, а на нея не са ѝ стигнали нито сили, нито желание да я вдигне. Разнежена и почти бездиханна се е облегнала на стола и притворила очи, се е отдала на онова прекрасно чувство на оправдана леност, което я спохожда толкова рядко.

Но изведнъж: так! Тя се стряска. И още веднъж, по-твърдо, по-метално, по-нетърпеливо: так, так, так. Морзът чука твърдоглаво, часовниковият механизъм мърка: някаква телеграма — рядък гост в Клайн Райфлинг — иска почтително да бъде приета. Пощенската служителка се откъсва отривисто от ленивия унес, изтичва до апаратната масичка и хваща лентата. Но едва разчела първите думи от летящата лента, тя пламва до корена на косите си. Защото за пръв път, откакто е на работа тук, вижда собственото си име върху телеграфната хартия. Препрочита веднъж, дважд, трижд предадената вече телеграма, ала нищо не проумява. Защо? Какво? Кой ѝ телеграфира от Понтрезина? „Кристине Хофленер Клайн Райфлиш Австрия очакваме те с радост когато пожелаеш само събщи телеграфически кога пристигаш най-сърдечни поздрави Клер Антъни.“ Замисля се: коя е тя и кой е този Антъни? Дали някой приятел не си е направил плоска шега? Но изведнъж се досеща: още преди седмици майка ѝ бе споменала, че това лято леля ѝ ще дойде в Европа, наистина тя се казваше Клара. А Антъни трябва да е името на мъжа ѝ, майка ѝ винаги го наричаше просто Антон. Да, сега точно си спомня: преди няколко

дни сама занесе на майка си едно писмо от Шербург, а тя си придаде тайнствен вид и не каза нито дума за съдържанието му. Но все пак телеграмата е адресирана до нея. Нима тя самата трябва да отиде в Понтрезина, при лелята? За такова нещо никога не е ставало дума. Тя продължава да гледа още незалепените ленти, първата телеграма, която е получила тук лично, препрочита любопитно, невярващо, смутено чудноватата лента. Не, не може да чака до обяд. Незабавно трябва да попита майка си какво означава всичко това. Посяга решително, заключва канцеларията и изтичва към къщи. Във възбудата си забравя да изключи лоста на телеграфния апарат. Так-так-так. Побесняло от подобно невнимание, месинговото чукче продължава да чука върху празната лента.

Скоростта на електрическия сигнал е невъобразима, защото е по-бърза от нашите мисли. Така тези дванайсетина думи, които като безшумна светкавица се врязват в задуха на австрийската канцелария, бяха написани само няколко минути преди това през три държави оттук, в студената синкава сянка на глетчерите под чистото лазурно небе на Енгадин и мастилото върху телеграмата още не бе изсъхнало, когато нейният смисъл и зов разтърсиха едно изумено сърце.

Там се бе случило следното: Антъни ван Болен, холандец, търговец на памук, установил се вече от години в южните американски щати, същият този Антъни ван Болен, добродушен, флегматичен и всъщност най-обикновен човек, тъкмо бе завършил закуската си на остъклената, заляна от светлина тераса на хотел „Палас“. Сега the breakfast^[1] бе увенчана с никотин — дебела черно-кафява хаванска пура, специално пренесена дотук от родната ѝ земя в херметически затворена ламаринена кутия. За да се наслади на първото най-ободряващо дръпване с изкуското задоволство на опитен пушач, шишкавият господин вдигна краката си върху насрещното плетено кресло, сетне разгърна огромното квадратно книжно платно на „Ню Йорк Хералд“ и отплава с него в безкрайното печатно море на курсовете и борсите. Седнала срещу него на масата, съпругата му Клер, наричана преди простичко Клара, в това време с досада разрязваше сутрешния грейпфрут. От дългогодишна практика тя знаеше, че всеки опит да пробие ежедневната книжна стена пред съпруга си не би имал никакъв успех. Така че внезапно изникналото със сутрешната поща смешно хотелско пиколо с кафява шапчица и

розови бузи бе наистина добре дошло: на табличката имаше едно-единствено писмо. Въпреки това неговото съдържание, изглежда, живо заинтересува Клер, защото, пренебрегнала многократния опит, тя се опита да прекъсне утринното четиво на мъжа си:

— Един момент, Антъни — помоли тя.

Вестникът не се помръдна.

— Не искам да те смуцавам, Антъни, чуй ме само за секунда, работата е бърза. Мери — тя неволно изрече името на английски, — току-що получих писмо от Мери. Казва, че не можела да дойде, макар че много ѝ се искало, но не била добре със сърцето, никак не била добре, и лекарят смятал, че няма да издържи на две хиляди метра височина. Изключено било. Но ако сме нямали нищо против, щяла да изпрати за две седмици Кристине, нали я знаеш, най-малката ѝ дъщеря, русата. Веднъж преди войната ни изпрати една нейна снимка. Наистина работела в пощенска станция, но никога не била взимала истинска отпуска и ако подаде заявление, веднага ще ѝ дадат, а тя естествено ще бъде щастлива след толкова години да се представи на „теб, мила Клара, и на уважавания Антъни“ и т.н., и т.н.

Вестникът не помръдна. Клер изгуби търпение.

— Е, какво смяташ, да я поканим ли?... На бедното момиче няма да му навреди да погълта малко чист въздух, пък и най-после редно е. След като съм дошла тук, трябва да се запозная с детето на сестра ми, та ние не поддържаме вече никаква връзка. Имаш ли нещо против да я поканя?

Вестникът прошумоля. Най-напред над бялата ивица се издигна едно облаче дим, кръгло и синьо, едва тогава прозвуча бавен и безразличен глас:

— Not at all. Why should I?^[2]

С този лаконичен отговор разговорът бе приключен и бе поставено началото на една съдба. Възстановена бе след десетилетия една връзка, защото макар името с обичайното холандско „ван“ да звучеше почти аристократично и съпрузите да разговаряха на английски, онази Клер ван Болен не беше никоя друга, а сестрата на Мари Хофленер и следователно без съмнение леля на пощенската служителка в Клайн-Райфлинг. Тя бе напуснала Австрия преди повече от четвърт век заради някаква малко тъмна история, за която тя само смътно си спомняше (паметта винаги е готова да ни послужи!), а и

нейната сестра никога не бе разказала открито на дъщерите си. Навремето си обаче историята бе вдигнала голям шум и щеше да има още по-сериозни последствия, ако умни и ловки хора своевременно не бяха отстранили повода за всеобщото любопитство. По онова време госпожа Клер ван Боолен бе само госпожица Клара, обикновен манекен в изискан моден салон на Колмаркт. Но игривите ѝ очички и гъвкавата снага бяха оказали катастрофално въздействие върху един възрастен индустриалец на дървен материал, който придружаваше жена си на пробите. С цялата отчаяна разпаленост на буйната страст преди залеза ѝ богатият и все още доста запазен търговски съветник си загуби ума по апетитната и весела блондинка и започна да я ухажва с необикновена дори в онези среди щедрост. Скоро, за възмущение на порядъчните си роднини, деветнайсетгодишната манекенка се разхождаше с файтон, издокарана в най-хубавите дрехи и кожи, които преди можеше само да показва пред огледалото на придирчиви и взискателни клиентки, а сега тези тоалети бяха нейна собственост. Колкото по-елегантна ставаше тя, толкова по-се харесваше на възстарилия си обожател, а колкото по-се харесваше на замаяния от неочакваното любовно щастие търговски съветник, толкова поразочителен ставаше той към нея. След няколко седмици тя така го бе омагьосала, че един адвокат в пълна тайна подготви документите за развод и тя бе на път да стане една от най-богатите жени във Виена — но тогава, предупредена от анонимни писма, енергично, и то по невероятно глупав начин се намеси съпругата. Побесняла в справедливото си озлобление, че внезапно, след тридесет години спокоен брак, ще бъде изхвърлена подобно окуцяла кранта, тя си купи пистолет и нападна неравната двойка по време на любовна среща в новообзаведена тайна квартира. Без всякакво предисловие в яростта си тя изстреля в смутителката на брака ѝ два куршума, единият от които не улучи целта, а другият засегна рамото. Наистина раната се оказа несериозна, но пък твърде неприятни обичайните съпровождащи явления: притичали съседи, викове за помощ от счупени прозорци, разбити врати, припадъци и сцени, лекари, полиция, констативен протокол и след всичко това, уж неизбежно, съдебното дело и скандалът, от които в еднаква степен се бояха всички участници. За щастие не само във Виена, но навсякъде по света за богатите хора има ловки адвокати, опитни в потулването на неприятни афери, и

доказаният майстор, юридическият съветник Карплус, незабавно смекчи заплахата. Той призова учтиво Клара в кантората си. Тя се яви елегантно облечена, с кокетна превръзка, и с любопитство прочете договора, съгласно който се задължаваше още преди свидетелите да бъдат призовани в съда, да замине за Америка, където освен еднократно обезщетение, при условие че ще се държи мирно, на първо число всеки месец в продължение на пет години при един адвокат ще ѝ бъде изплащана определена сума. Клара, която и бездруго не изпитваше кой знае какво желание да остане манекен във Виена след този скандал, а освен това родителите ѝ я изгониха от къщи, прочете невъзмутимо четирите страници на договора, бързо пресметна сумата, намери я изненадващо голяма, но прибави на късмет още хиляда гулдена. Удовлетвориха желанието ѝ и така с една лека усмивка тя подписа договора, замина през голямата вода и не се разкая за решението си. Още докато прекосяваха океана, пред нея се разкриха добри възможности за брак и скоро решаващата: в един нийоркски пансион тя се запозна със своя Ван Боолен, тогава още дребен търговски посредник на холандска експортна фирма, който обаче бързо реши с малкия капитал на жена си, чийто романтичен произход той никога не заподозря, да си създаде собствена фирма в Юга. След три години те имаха вече две деца, след пет — къща, след десет — значително богатство, което войната вместо яростно да помете, както всичко, придобито в Европа, разточително умножаваше във всеки друг континент. Сега двамата възмъжали, предприемчиви синове се заловиха с бащината търговска фирма, така че след години поостарелите им родители можеха вече безгрижно да си позволят едно по-голямо и спокойно пътуване до Европа. И странно: в мига, когато из мъглата се подаде равният бряг на Шербург, у Клер изведнъж се пробуди забравеното чувство към родината. Станала по душа американка, само при мисълта, че тази ивица земя е Европа, тя усети неочакван пристъп на носталгия по собствената си младост: през нощта сънува малките креватчета с решетки, в които спяха тя и сестра ѝ, спомни си отново хиляди подробности и изведнъж се засрами, че години наред не е написала нито ред на бедната си овдовяла сестра. Това чувство не ѝ даде покой: още от пристана изпрати онова писмо, което съдържаше една стодоларова банкнота и молбата да я посети.

За да отпрати поканата към дъщерята, госпожа Ван Боолен трябваше само да кимне и към нея като кафява стрела полетя момчето с ливрея и с прилепнало към ушите кепе, накратко инструктирано взе формуляра за телеграма и отфуча с написания лист към пощата. Няколко минути по-късно сигналите на тракащия морзов апарат литнаха нагоре към покрива по трептящите медни жици и по-бързо от звънящите влакове, по-мълниеносно от вдигащите прахоляк автомобили, посланието пробяга хилядите километри жици. Миг — и границата бе прескочена, миг — и хилядовърхият Форарлберг, дребосъкът Лихтенщайн, богатият на долини Тирол бяха прехвърлени и преобразеното по вълшебен начин слово изсъска от глетчеровите висини надолу, в Дунавската равнина, в един трансформатор на Линц. Там си отдъхна няколко секунди, сетне по-бързо, отколкото човек може да изговори думата „бързо“, посланието се спусна по телеграфния кабел в Клайн Райфлинг до стреснатия приемателен апарат, а оттам в едно удивено, смутено, заляно от парещо любопитство сърце.

[1] The breakfast — закуска (англ.). — Бел.пр. ↑

[2] Съвсем не. Защо да съм против? (англ.). — Бел.пр. ↑

Кристине пресича улицата и свръща край ъгъла, изкачва разнебитената скърцаща стълба и вече си е у дома, в мансардната стая с малки прозорчета на грохналата селска къща, където живее заедно с майка си. Широк, издаден напред корниз, по който снегът се задържа през зимата, денем скъпернически препречва пътя на всеки слънчев лъч към горния етаж; само привечер до мушкатото на прозореца понякога пропълзва тъничък и вече немощен лъч. Затова в сумрачната таванска стаичка винаги мирише на блато и мухъл, на гнило дърво и влажни чаршафи; тези миризми от памтивека са се просмукали в стените като дървесна гъба; вероятно в по-добри времена тази стая е служила само за килер. Но в следвоенните години с чудовищната си жилищна криза изискванията на хората станаха по-скромни и те бяха благодарни на съдбата, ако изобщо им предоставеше възможност да сместят някъде две легла, маса и стара ракла. Дори наследеното кожено кресло заемаше прекалено много място и на безценица го бяха продали на един вехтошар, но сега съжаляваха, защото когато отеклите от воднянката нозе на старата госпожа Хофленер откажеха да ѝ служат, единственото място, където можеше да си почине, оставаше леглото.

Изнемоцялата, преждевременно състарена жена дължи тези болни крака с набъбнали възли и опасно разширени сини вени, които личаха дори под фланелените бинтове, на двегодишната си работа в една приземна военна болница, където бе зачислена (трябваше да се припечелва) като домакин. Оттогава ходенето за нея е мъка, тя се запъхтява при всяка крачка, а при най-малкото усилие или вълнение пълната жена току се улавя за сърцето. Тя знае, че дните ѝ са преброени. Затова цяло щастие бе, когато в суматохата след преврата зетят, придворен съветник, своевременно издействува мястото за Кристине в пощата, наистина ниско платено и в тоя затънтен край, но все пак им даваше известна сигурност, покрив над главата, кътче за отдих, в което едва може да се живее, но се свиква с успокояващата мисъл, че в ковчег е още по-тясно.

В малката таванска мансарда винаги мирише на оцет и влага, на болест и болник, а през паянтовата врата от съседната миниатюрна кухня като димящо було вътре се промъква блудкав мирис и пара от притоплено ядене. Едва влязла в стаята, и първото неволно движение на Кристине е да разтвори прозореца. Издрънкването събужда старата жена на леглото и тя простенва. Без да иска, тя стене винаги, при всяко

движение, както счупен сандък скърца само като го доближиш, преди още да се допреш до него: ревматичното тяло познава и предварително се бои от болката, причинявана от всяко движение. А след тази неизбежна въздишка старата жена пита, повдигайки се от постелята:

— Какво има?

Дори в дрямката замаяният ум знае, че още не е обед, не е време за ядене. Значи случило се е нещо особено. Тогава дъщерята ѝ подава телеграмата.

Бавно, всяко движение причинява болка, сбръчканата ръка опипом търси очилата по сандъчето, което служи за нощна масичка, минава сума време, докато намери обрамчените в стомана стъкла в сред купищата лекарства. Но едва разчела написаното, сякаш електрически ток минава през тежкото тяло, то се мъчи, бори се да поеме въздух, люшва се и накрая с все сила се стоварва върху Кристине. Вкопчила се е здраво в изплашената дъщеря, трепери, смее се, задъхва се, иска да говори, но не може, накрая, с притиснати към сърцето ръце, старата жена се свлича изтощена на стола, диша дълбоко и за минутка замира. Сетне от потръпващата беззъба уста избухват объркани и полуразбираеми, треперливи, заекващи и полуизядени отломки от изречения, постоянно заливани от смутен и тържествуващ смях, но вместо да обясни нещо, тя все по-често се запъва и жестикулира, по бузите и в повехналата, потръпваща уста потичат сълзи. Една през друга стоварва порой от възбудени думи върху обърканата от смешната и невероятна гледка дъщеря; слава богу, сега всичко свършва добре, сега може спокойно да умре, тя — ненужната стара болна жена. Само затова ходи на поклонение миналия месец, през юни, само за едно се е молила, Клара, сестрата, да си дойде още веднъж, преди тя да умре, и да се погрижи за нея, бедното дете. Така, сега е доволна. Ето — не само го е написала, не, телеграфирала е срещу много пари, за да отиде Кристел в нейния хотел и още преди две седмици е изпратила сто долара, да, Клара винаги е имала златно сърце, винаги е била добра и мила. С тези сто долара Кристел не само ще може да замине, но и да се издокара като принцеса, преди да посети лелята в аристократичните минерални бани. Да, ще се опули тя там, ще види колко лесно е на благородните люде, на хората с пари. Слава богу, и тя самата за пръв път ще поживее като хората, а бог е свидетел, тя честно си го е заслужила. Та какво е видяла досега в живота си? Нищо, само работа,

служба и блъскане, а на всичко отгоре и грижите по нея — старата, ненужна, болна, унила жена, която отдавна принадлежи на земята и най-умно ще бъде окончателно да си отиде. Цялата си младост пропиля Кристел заради нея и покрай проклетата война, майчиното ѝ сърце винаги се е късало при мисълта, че дъщеря ѝ пропуска най-хубавите си години. Но сега може да намери щастие си. Само да е достатъчно учтива с чичото и лелята, винаги да е учтива и скромна и да не се плаши от леля Клара, тя има златно сърце, добра е и непременно ще я измъкне от тази зловонна дупка, от тази селска кочина, когато самата тя иде в земята. Не, да не мисли за нищо друго, ако накрая лелята ѝ предложи да замине с нея, само да се махне от тази гнила държава, от тези лоши хора тук, а за нея да не се тревожи. Все ще си намери едно място в старческият дом, пък и за колко ли време още... Ах, сега спокойно може да умре, сега всичко е наред.

Старата, подпухнала, навлечена в дебели дрехи и фусти жена залита, клатушка се и така тежко пристъпва на слонските си крака, че дъските по пода трещят. Постоянно поднася голямата си червена кърпичка към очите, защото сълзи я задавят от вълнение, тя ръкомаха все по-силно, от време на време задържа шумното си въодушевление, за да поседне, да простене, да се изсекне и поеме дъх за нов словесен поток. Все ѝ идва наум нещо ново и тя все говори ли, говори, шуми и ликува, стене и хълца, зарадвана от неочаквания успех. Но изведнъж, в миг на изтощение майката забелязва, че Кристине, която е обект на целия този възторг, стои бледа, замаяна и смутена, гледа учудено и дори уплашено и не знае какво да отговори. Старата жена се ядосва. С усилие се надига още веднъж от стола, потътря се към нея, здраво сграбчва обърканото момиче, целува я силно, прегръща я, разтърсва и раздрусва уплашената, сякаш иска да я разбуди от сън.

— Но защо мълчиш? За теб става дума, какво ти е, глупавичката ми? Седиш като дърво и мълчиш, и дума не продумваш, а какво щастие? Радвай се! Защо не се радваш?

Правилникът най-строго забранява на всички пощенски служители да напускат за по-дълго канцеларията в работно време и дори най-важната лична причина не струва пред държавния закон: първо службата, после човекът; първо буквата, после смисълът. И така, след кратко прекъсване, няколко минути по-късно заместник началничката на пощата в Клайн-Райфлинг отново седи зад стъкленото

гише. През това време никой не я е потърсил. Сънливи, както преди, лежат празните листа върху напуснатата маса, мълчалив и жълтеникав блести в сумрачната стая изключеният телеграфен апарат, така разжарил преди малко кръвта ѝ. Слава богу, никой не е идвал, нищо не е пропуснала. Сега пощенската служителка с чиста съвест може да обмисли смайващата новина, защото във вълнението още не е разбрала дали по жиците е долетяла неприятна, или добра вест. Постепенно мислите се подреждат. Тя трябва да замине, за пръв път да напусне майка си, за четиринадесет дни, може би за по-дълго, при чужди хора, не, при леля Клара, сестрата на майка ѝ, в един луксозен хотел. Ще има отпусका, истинска, заслужена отпусκα, след безброй години ще може да си почине, да види света, нещо ново, различно. Тя продължава да мисли. Всъщност това е добра вест и майка ѝ има право, наистина има право да се радва толкова. Честно казано, най-добрата вест от години насам, дошла вкъщи. За пръв път ще може да свали хомота на службата, да бъде свободна, да види нови лица, малко свят, нима това не е дар от небето? Изведнъж в ушите ѝ прозвучава учуденият, изплашен, почти сърдит майчин глас: „Но защо не се радваш?“ Майка ѝ има право, наистина има право: защо не се радвам? Защо нищо в мен не трепва, защо не ме грабва и не ме разтърсва цялата? Тя все се вслушва в себе си, но вътрешният ѝ глас не ѝ дава желаните отговор, изпратената от небето добра вест извиква у нея само смущение и непонятен страх. Странно, мисли тя, защо не се радвам? Та нали стотици пъти, докато разпределях илюстрираните картички от чувала, разглеждах с въздишка сивите норвежки фиорди, парижките булеварди, залива на Соренто, каменните пирамиди на Ню Йорк? Кога? Кога и аз някога ще видя нещо? Та нали за това мечтаех през дългите празни предобеди — да се измъкна от тия окови, от тая убийствена надпревара с времето? Веднъж да си почина, да разполагам с цялото си свободно време, а не на части и разпокъсано, та нищо да не разбереш. Веднъж да го няма това ежедневие, да не се събужда от звъна на будилника, убиец на съня, който те подгонва да се облечеш и запалиш печката, да купиш мляко и хляб, да подпечатваш, пишеш, телефонираш и сетне пак вкъщи, над дъската за гладене и кухненската печка; переш, готвиш, кърпиш, грижиш се за болната и най-последно заспиваш, уморен до смърт.

Хиляди пъти съм мечтала за това, сто хиляди пъти, тук, на същата тази маса, тук, в тази олющена килия, и сега най-сетне моят час удари, трябва да замина, да се махна, да бъда свободна, и все пак — мама има право, — защо не се радвам? Защо не проявявам никакво желание?

Тя седи с отмалели рамене, втренчила неподвижен взор в студената чужда стена, и чака, чака дали все пак няма да се зароди закъснялата радост. Несъзнателно стаява дъх и се вслушва като бременна в собствената си утроба, вслушва се и се свежда над душевната си глъб. Но нищо не се помръдва, безмълвно и пусто е като в гора без птичи глас, двайсет и осем годишната все по-напрегнато се опитва да си припомни какво нещо е изобщо радостта и с ужас съзнава, че вече не знае: също като чужд език, научен в детството, който си забравил и помниш само, че някога си го знаел. Кога за последен път съм изпитвала радост? — размишлява усилено и две малки гънки се връзват строго в наведеното чело. Постепенно, като в потъмняло огледало се появява образът на тънкокрако русо девойче, размахало дръзко ученическата чанта над късата басмена пола. А там, в парка на виенското предградие, дузина други момичета летят вихрено край нея: играят бадминтон. Всеки миг въздухът ечи от гръмките викове на палавниците, заедно с федербала полита една ракета смях, сега тя си спомня колко леко, колко свободно се изплъзваше смехът от гърлото, бе винаги наблизко, гъделичкаше я под кожата, лудееше и кипеше в кръвта; само да се раздвижеше, и смехът вече избухваше на устните, неудържимо избликваше от гърлото, съвсем неудържимо. В училище трябваше здраво да се държи с две ръце за чина и да си хапе устните, за да не прокънти смехът ѝ посред час по френски при някоя смешна дума или детинщина. Защото този буен, звънлив момичешки смях бликваше и от нищо. Достатъчно бе учител да заекне, някой да направи гримаса пред огледалото, котка да завие смешно опашката си или офицер да те погледне на улицата — всяка дреболия, всяка мъничка безсмислена шега бяха така догоре заредени със смях, че той експлодираше при най-малката искра. Винаги бе там и готов да избухне, безгрижният хлапашки смях и дори насън чертаеше веселата си арабеска по детската уста.

И как изведнъж всичко потъмня и угасна като смачкан фитил. 1914, първи август. Следобед бе ходила да плува; в кабината, сваляйки

блузата си, като ярка светкавица я бе поразило стегнатото ѝ голо шестнадесетгодишно тяло със закръглящи се форми, бяло, горещо, гъвкаво и здраво. Прекрасно го бе охладила тогава, пляскайки и плувайки, гонейки се с приятелките си по тракащите дървени скари — още чува как половин дузина малки момичета се смеят и пъхтят. Сетне припна към къщи — бързо, бързо, с пъргави крачки, защото естествено пак бяха закъснели, а бе обещала да помогне на майка си да съберат багажа — след два дни заминаваха на почивка в Камптал. Изкачи стълбите по три наведнъж и запъхтяна застана на вратата. Но странно, едва влязла, и родителите ѝ прекъснаха разговора си наполовина и сякаш не смееха да я погледнат. Бащата, когото бе чула да говори необичайно високо, с подозрително усърдие се задълбочи във вестника си, майката явно бе плакала, защото нервно мачкаше кърпичката си и бързо-бързо отиде до прозореца. Какво се е случило? Нима са се карали? Не, не може да бъде, защото сега бащата внезапно се обръща и с такава нежност, каквато никога досега не е виждала у него, слага ръка на потръпващите рамене на майката. Но майката не вдига поглед в ответ, само раменете потръпват по-силно под мълчаливия допир. Какво е станало? Никой от двамата не я забелязва, никой от двамата не я поглежда. И сега, след дванайсет години, тя си спомня как се уплаши тогава. Сърдят ли ѝ се? Нима е направила някоя беля? Уплашена — децата винаги се боят и страдат от чувство за вина, — тя се измъква в кухнята, там готвачката Божена ѝ обяснява, Геза, ординарецът у съседите, казал, а той сигурно знае, че сега се започва и щели да направят от проклетите сърби гулаш. Сигурно ще мобилизират Ото като запасен подпоручик, а също и зет ѝ, и двамата. Затова бащата и майката са толкоз разстроени. И наистина на следващата сутрин брат ѝ Ото се появява внезапно в стаята в бледосинята егерска униформа, препасан с офицерския шарф и със златен портупей на сабята. Като помощник гимназиален учител той обикновено е облечен в неизчеткан черен редингот; в достолепния черен цвят бледият тънък висок момък със сламеноруса коса като четина и мек жълтеникав мъх по бузите изглежда малко смешно. Но сега — с енергично свитите устни, стегнатия мундир — като че ли е нов и съвсем друг човек. Сестра му го гледа с глупава детинска гордост и пляска с ръце: „По дяволите, колко си шик!“ Тогава майката, винаги толкова нежна, я блъска така грубо, че тя полита върху скрина: „Не се ли срамуваш, безсърдечно

момиче?“ Но този гневен изблик не облекчава сдържаната болка, сега потръпващата уста се разтърсва от ридание, от пронизителни и отчаяни писъци и с цялата си тежест нещастницата се вкопчва в младежа, който извърща неохотно глава, опитва да се държи като мъж и говори нещо за отечеството и за дълга. Бащата е обърнал гръб, за да не гледа, и младият човек с преbledняло лице и стиснати зъби трябва силom да се освободи от необузданата майчина прегръдка. Изведнъж той целува бързо и леко майка си по бузите, подава нервно ръка на бащата, който се държи неестествено твърдо, а нея, Кристине, отминава с бегъл поздрав. И сабята вече дрънчи надолу по стълбите. Следобед идва да се сбогува нейният зет, по професия общински чиновник и фелдфебел от обоза. Там е по-леко, той знае, че е въвн от опасност. Прави се на важен, шегува се, утешава с подходящи вицове и си тръгва. Но зад двамата остават две сенки, снахата, бременна в четвъртия месец, и сестрата с малкото си дете. Сега всяка вечер двете седят с тях край масата и на всички се струва, че лампата мъжди все по-неясно. Когато Кристине, без да иска, каже нещо весело, всички очи веднага я поглеждат строго и дори под юргана тя се срамува колко лоша и несериозна е тя — като същинско дете. Неволно става мълчалива. Смехът в стаите замира, сънят между стените бяга. Само нощем, когато случайно се събуди, тя понякога чува от съседната стая тих постоянен шум, сякаш капят призрачни капки: това е майка ѝ, не може да спи, с часове се моли на колене за брат ѝ пред осветената икона на Богородица.

Сетне идва 1915: тя е на седемнадесет години. Родителите са остарели с десет години. Бащата се съсухря, сякаш отвътре го разяжда някаква киселина, мъкне се пожълтял и прегърбен от стая в стая и всички знаят, че работата му не върви. От шейсет години насам, още от времето на дядо му, никой в цялата империя не умее да натъкмява еленовите рога и да препарира ловната плячка така, както Бонифациус Хофленер и син. Той бе препарирал ловните трофеи на Естерхази, Шварценберг, дори на ерцхерцога за замъците им, работеше с четирима-петима помощника, прилежно, чисто и почтено от ранна сутрин до късна нощ. В това кърваво, жестоко време обаче, когато се стреля единствено по хора, дръжката на вратата със седмици не помръдва, а раждането на снахата и болестта на внука — всичко това струва пари. Все по-ниско се свеждат раменете на неразговорчивия майстор и един ден напълно се прекършват, когато идва писмото от Изонцо, за пръв път не с почерка на Ото, сина, а на неговия командир, и всички разбират: геройска смърт начело на ротата, вечна му памет и така нататък. Все по-тихо става в къщата; майката е престанала да се моли, кандилото пред иконата на Богородица е угаснало; забравила е да го долее със зехтин.

1916, сега е на осемнадесет години. Вкъщи неуморно шета една нова дума: скъпотия. Майката, бащата, сестрата, снахата изливат грижите и неволите си върху листа хартия, от сутрин до вечер пресмятат мизерния ежедневен живот. И месото е прекадено скъпо, и маслото е прекадено скъпо, и чифт обувки са прекалено скъпи.

Кристине едва се осмелява да диша от страх да не би и въздухът да се окаже прекадено скъп. Най-необходимите продукти като че ли са се разбягали в паника и са се заврели в миши дупки от изнудваните и спекулантите; трябва да ги надушват, хлябът да се изпроси, шепа зеленчук да се задигне от зарзаватчийката, яйцата да се вземат от село, въглища да се докарат с ръчна количка от гарата; всекидневна надпревара на хиляди мръзнеци, гладни жени, а с всеки ден плячката става все по-оскъдна. На това отгоре бащата си има неприятности със стомаха, необходима му е подходяща диетична храна. Откакто е принуден да свали фирмата „Бонифациус Хофленер“ и да продаде магазина, вече не говори с никого, само от време на време силно притиска с ръце корема си и стене, ако няма никой наблизко. Всъщност

би трябвало да извикат лекаря. „Прекалено скъпо е“ — възразява бащата и предпочита да се превива тайно от болки.

1917 — деветнадесетгодишна: два дни след Нова година погребяха бащата, парите от спестовната книжка стигат точно за да преобядисат дрехите в черно. Животът става все по-скъп, две стаи вече са дали под наем на съпрузи бежанци от Броди, но парите не стигат, не стигат, ако ще да се бъртят от сутрин до късна нощ. Накрая чичото, съветник в министерството, им намира работа: за майката като икономка в корнойбургската болница, за нея самата — в канцеларията. Само да не беше толкова далече, да не мръзнеше призори в леденостудения неотоплен вагон и едва вечер обратно. После чистене, кърпене, търкане, замрежване и шиене, докато, без да мислиш, без да желаш вече нищо, като повален чувал падаш в нездрав сън, от който не ти се иска да се събудиш.

1918 — двадесетгодишна. Все още война, все още няма свободни, безгрижни дни, все още няма време да хвърли поглед в огледалото, да се поразходи. Майката започва да се оплаква, във влажната приземна болница краката ѝ отичат, но Кристине вече почти няма сили да ѝ съчувствува. Твърде дълго съжителствува с болестта; нещо в нея се е притъпило, откакто трябва да записва на пишещата машина по 70–80 ужасяващи случаи на инвалидност дневно. Понякога в канцеларията при нея доуцва на патерицата си дребен подпоручик от Банат, левият му крак е раздробен, косите златисторуси като пшеницата в родината му, но още неоформеното му детско лице вече е набраздено от ужаса. От носталгия разказва на старошвабския си диалект за своето село, за кучето и конете си — бедно русо нещастно дете. Една вечер се целуват на пейка в градината, две-три анемични целувки, по-скоро съчувствие, отколкото любов, сетне той казва, че иска да се ожени за нея, щом войната свърши. Тя се усмихва уморено на тези думи, не се и осмелява да помисли, че войната някога може да свърши.

1919 — тя е на двадесет и една години. Войната наистина е свършила, но не и мизерията. Само се е снишила под барабания огън на наредбите, само хитро се е мушнала под книжните каземати на прясно отпечатаните банкноти и военни заеми. Сега тя използва навън — с хлътнали очи, с озъбена муцуна, гладна и нахална — и изяжда и последните отпадъци от клоаките на войната. Цяла зима от

небето валят като сняг цифри и нули, стотици хиляди, милиони, но всяка снежинка, всяка хилядарка се стапя в горещата длан. Докато спиш, парите се стопяват, докато си смениш скъсаните обувки с дървени токове, за да изтичаш за втори път на пазар, те са се обезценили; непрекъснато обикаляш, но винаги закъсняваш. Животът се превръща в математика, в събиране и умножение, безумен, шеметен кръг от цифри и числа, и този водовъртеж повлича последните богатства в своята черна, ненаситна паст: златната верижка от шията на майката, венчалната халка от пръста, дамската от масата. Но колкото и да хвърлят вътре, напразно — адската черна бездна не може да се запълни, нищо не помага: нито това, че плетат пуловери до късно през нощта, нито че дават под наем всички стаи, а двете спят в кухнята. Сънят е единственото, което може да си позволи, единственото, което не струва нищо; късно вечер да хвърли грохналото, отслабнало, бледо, още недокоснато тяло на дюшека и шест-седем часа да забрави това апокалиптично време.

Сетне 1920–1921 — двадесет и две, двадесет и три годишна, в разцвета на младостта, така разправят. Но на нея никой не ѝ го казва, а и тя самата не го знае. От сутрин до вечер една-единствена мисъл: как да свърже двата края със стопяващите се пари? Положението малко се е подобрило. Чичото придворен съветник е помогнал още веднъж, лично е отишъл при приятел в дирекцията, с когото играе тарок, за да измоли място за Кристине в пощата в Клайн Райфлинг, наистина затънтено лозарско селце, но все пак служба, известна сигурност. Оскъдната заплата стига за един човек, но тъй като в къщата на зетя няма място, тя трябва да вземе майката при себе си и да дели всичко на две. Все още денят започва с икономии и завършва със сметки. Всяка кибритена клечка се брои, всяко зрънце кафе, всяка щипка брашно. Но все пак дишат, живеят.

1922, 1923, 1924 — два̀сет и четири, два̀сет и пет, два̀сет и шест годишна. Млада ли с още? Остарява ли вече? Няколко бръчици нежно са нашарили слепоочията, понякога краката ѝ са уморени, а напролет главата странно я боли. Но все пак животът тече: става подобър. Парите отново се стабилизират, тя има постоянна работа като пощенска служителка, а и зетят праща на майката две-три банкноти в началото на месеца. Сега е време отново да заживее като млад човек; дори майка ѝ настоява да излиза, да се забавлява. Най-сетне майката я

насилва да се запише в една танцова школа в съседното селище. Да се изучават тези ритмични танци никак не е лесно, умората се е всмукала дълбоко в кръвта, понякога ѝ се струва, че ставите ѝ са някак вкочанени, дори музиката не ги отпуска. С мъка усвоява танцовите стъпки, пък и танцът не я увлича истински, не я грабва, за пръв път тя се досеща: твърде късно е, войната е смазала, прекършила младостта ѝ. Като че ли в нея се е счупила някаква пружина, а сигурно и мъжете чувствуват това, защото никой не я ухажва истински, макар нежният ѝ рус профил да изглежда благороден сред червендалестите груби лица на селските моми. Но тази следвоенна младеж, тези седемнайсет-осемнайсетгодишни девойки не чакат така кротко и търпеливо някой да ги поиска и избере. Те смятат, че имат право на удоволствието и се стремят към него така безразсъдно, сякаш искат да изживеят не само собствената си младост, но и младостта на стотиците хиляди мъртви и зарити. С известен страх двадесет и шест годишната девойка наблюдава колко самоуверено и похотливо се държат тези малки момета, какви хитровати и дръзки очи имат, как предизвикателно кълчат бедра, колко недвусмислено хихикат, когато момците дръзко посягат към тях, и без свян една подир друга кривват към гората, всяка с по някой мъж. Кристине се отвращава от това поведение. Чувствува се като грохнала старица, безполезна и съсипана сред това жадно и грубо следвоенно поколение, няма желание, нито е годна да им съперничи. С една дума: само да не се бори повече, само да не полага усилия! Само спокойно да диша, тихо да си мечтае, да си гледа работата, да полива цветята на прозореца, да не се стреми към нищо, нищо да не желае. Само да не става вече нищо, нищо ново, нищо вълнуващо: двадесет и шест годишната, на която войната е ограбила цяло десетилетие от младостта, няма вече смелост и сила дори да се радва.

Кристине се изтръгва от мислите си с неволна въздишка. Дори самият спомен за всички страхотии на младини я уморява. Безсмислено е всичко, което майка ѝ е скроила! За какво да заминава оттук при някаква леля, която не познава, сред хора, с които тя няма нищо общо? Но какво да прави, боже мой, щом майка ѝ иска и така се радва, тя не бива да се противи: пък и защо да се противи? Толкова е уморена, толкова е уморена! Примирена, пощенската служителка изважда от горното чекмедже на писалището си лист, сгъва го

грижливо на две, поставя помежду един подлистник и чисто, ясно, с красиви тънки и дебели черти пише до дирекцията на пощите във Виена молба за отпуск по семейни причини и да изпратят следващата седмица заместничка. Сетне моли сестра си във Виена да я снабди с швейцарска виза, да ѝ заеме един малък куфар и да дойде, за да уговорят това-онова за майката. През следващите дни тя приготвя бавно и грижливо багажа си, без да се радва, без да очаква нищо, без интерес, сякаш всичко това не се отнася до нейния живот, а до единственото, което съществува за нея: службата и дълга.

Приготовленията траят цяла седмица. Вечер усилено шият, кърпят, чистят и преправят стари дрехи, освен това вместо сестра ѝ да купи нещо за изпратените долари („По-добре е да се спестят“ — съветва я малката съобразителна еснафка), тя ѝ заема нещичко от собствения си гардероб: яркожълто палто за път, зелена блуза, мозайкова брошка, купена от майката във Венеция по време на сватбеното ѝ пътешествие, както и малък плетен куфар. Това ще стигне, според нея на планина не се носят много тоалети, а ако в краен случай нещо липсва на Кристине, по-добре е да си го купи на място. Най-последният денят на заминаването настъпва. Учителят от съседното селище Франц Фуксталер собственоръчно занася до гарата плоския плетен куфар, не иска да го лишат от удоволствието за една приятелска услуга. Веднага след първото известие дребният слабават човек с боязливо скритите зад очилата сини очи е дошъл у Хофленерови, за да им предложи помощта си; те са единствените, с които поддържа приятелски връзки в уединеното лозарско селище. Повече от година, отписана от всички лекари, жена му лежи в туберкулозната болница „Аланд“, двете деца ги гледат роднини в друг град; така почти всяка вечер той седи сам в двете си запустели стаи и тихо, с голямо увлечение се отдава на любимите си занимания: прави си хербарий, като под сплесканите изсушени цветя с красив шрифт „ронд“ изписва с червено мастило латинските имена, а с черно — немските, собственоръчно подвързва любимите си керемиденочервени брошури от издателство „Реклам“ в пъстри картони, а на гърба на книгите с микроскопична точност и тънък писец сполучливо рисува печатни букви. В късен час, щом всички съседни заспят, той взема цигулката и по саморъчно преписани ноти — малко неумело, но с голямо усърдие — свири Шуберт и Менделсон. Или преписва върху фини тънки четвъртинки листи най-хубавите стихове и мисли от взети назаем книги, а щом тия бели листа станат сто, ги подвързва с гланцова хартия в нов албум с пъстър етикет. Подобно на арабски преписвач на Корана той обича нежните заоблени букви, редуването на тънките, спокойни линии и плътните, силно удебелени, за да може с безмълвния шрифт да оживи онази неизказана радост и душевно напрежение, които е изпитал при четенето. За този скромен, тих, кретащ през живота мъж, пред чието общинско жилище няма градинка, книгите са цветята в дома му и той обича да ги подрежда в пъстри алеи на полицата; с

радостта на стар градинар се грижи за всяко едно, докосва се до тях със слабите си малокръвни ръце така, сякаш до чуплива скъпоценност. Никога не влиза в селската кръчма. Мрази бирата и тютюневия дим и се страхува от тях, както набожните от сатаната; чуе ли зад някой прозорец груб пиянски глас или скандал, побързва да отmine със ситна гневна крачка. Единствените хора, с които общува след заболяването на жена му, са Хофленерови. У тях идва често след вечеря, за да побъбри или — както те обичат — да им почете със своя наистина суховат, но мелодичен на покъртителните места глас обикновено от „Полски цветя“ на сънародника им Адалберт Шифтер. Свенливата му и малко тесногръда душа се въодушевява всеки път, щом вдигне глава от книгата към склонената русокоса глава на вдълбоченото момиче; по нейната вгълбеност чувствава, че тя го разбира. Майката забелязва какво става с учителя и се досеща, че щом неизбежната участ сполети неговата съпруга, погледът му към Кристине ще се промени, ще излъчва повече смелост. Но Кристине търпеливо мълчи: отдавна се е отучила да мисли за себе си.

Учителят носи куфара на дясното си, малко по-ниско рамо, безразличен към хихикащите ученици. Товарът не е много тежък, но въпреки това той се запъхтява и подтичва през целия път, за да върви в крак с Кристине, нетърпеливо и нервно избързала напред; не бе очаквала, че раздялата ще бъде толкова тягостна. Въпреки изричната лекарска забрана, майка ѝ три пъти дотичваше след нея по стълбите до входното антре, сякаш подгонена от необясним страх, се вкопчваше в Кристине и три пъти, макар че времето напираше, се наложи да отведе отново горе тромавата ридаеща старица. Но както често през последните седмици, посред хлипанията и развълнуваните думи дъхът на старата секва и отново я слагат в леглото. В това състояние я е оставила Кристине и сега в безпокойство я гризе съвестта:

— Боже мой, ами ако ѝ се случи нещо! Толкова възбудена никога ме съм я виждала, а мен няма да ме има — измъчва се тя. — Или ако има нужда от нещо през нощта, а сестра ми ще идва от Виена само в неделя. Наистина момичето от хлебарницата ми се закле, че вечер ще поседява у нас, но не мога да разчитам на нея; ако стане дума за танци, ще зареже и собствената си майка. Не, не биваше да заминавам, не биваше да се съгласявам. Пътуването е само за хора, които нямат болни у дома си, не за такива като мен, и то толкова далеч, че да не

мога да се върна, когато потрябва. Пък и за какво ми е цялото това пътуване? Как да се радвам, когато не съм спокойна, когато всяка минута ще си мисля дали не ѝ се е случило нещо, и нощем няма никой, а хазяите долу не чуват звънеца, или не искат да го чуят. Стопаните на кръчмата никак не ни обичат; ако зависеше от тях, отдавна да са ни изхвърлили. И помощничката от Линц, и нея помолих да наминава по обед и вечер, но тя каза само „добре“, тая студена, съсухрена особа, такова едно „добре“, че не знаеш дали наистина ще отиде, или не. Дали да не телеграфирам, че се отказвам? Какво я интересува леля ми дали ще отиде, или не? Майка ми просто си е втълпила, че те мислят за нас. Иначе отдавна щяха да пишат от Америка или тогава, по време на глада, да ни изпратят някой колет с продукти, както направиха хиляди други. Колко минаха през ръцете ми, но нито един за мама от родната ѝ сестра. Не, защо ли я послушах, ако зависеше от мен, и сега не е късно да откажа. Не зная защо, но така ме е страх. Не биваше да заминавам, не биваше.

В старанието си да насмогва на бързите ѝ крачки, стеснителният дребен рус мъж до нея постоянно си поема дъх, за да я успокои. Нека не се безпокои, всеки ден ще наглежда майка ѝ, обещава той. Ако някой има право на отпуск, то тя си го е заслужила, от години вече не е почивала. Ако тя постъпваше против дълга си, той пръв би я разубедил: но нека не се безпокои, всеки ден ще ѝ пише, всеки ден. Припряно, едно през друго, той задъхано говори каквото му хрумне, за да я успокои и наистина настойчивите му увещания ѝ действуват благотворно. Тя и не се вслушва много в думите му, но чувствава, че има някой, на когото може да разчита.

На гарата — вече съобщават, че влакът пристига — свенливият придружител се покашлюва непохватно и смутено. Тя забелязва, че той през цялото време пристъпва от крак на крак, иска да каже нещо, но не смее. Най-после използва една пауза и нерешително вади от вътрешния си джоб бяла сгъната хартия. Моли да го извини, това не е подарък, само едно малко внимание, може би ще ѝ послужи. Изненадана, тя разгъва грубата, надиплена като хармоника хартия. Това е малка карта на маршрута ѝ от Линц до Понтрезина; всички реки, планини и градове по протежение на железопътната линия са отбелязани с микроскопични букви с черен туш, планините са защриховани с по-тънки или по-плътни линии според височината им,

обозначена с мънички цифри, реките са оцветени със син, градовете с червен молив, разстоянията са отбелязани в отделна колонка долу вдясно, точно както върху големите учебни карти на Географския институт, тук обаче прерисувани с нежно старание и жизнерадостно търпение от един дребен селски учител. Изненадана, Кристине неволно се изчервява. Радостта ѝ вдъхва смелост на стеснителния човек. Той изважда още една малка карта, този път четвъртита и оградена със златен кант; картата на Енгадин, изкусно прекопирана с най-малки подробности от голямата военнотопографска карта на Швейцария; в центъра с червено кръгче специално е оградена една сграда, това бил нейният хотел, обяснява той, там, където ще живее, открил го в някакъв стар Бедекер: за да се ориентира при всички излети и да не се безпокои, че ще обърка пътя. Дълбоко покъртена, Кристине му благодари. Сигурно този трогателен човек тайно е изписал от библиотеките в Линц или Виена оригиналите, а после по цели нощи с мило търпение е чертал и оцветявал тези карти със стократно подостряния молив и специално купеното перо, само и само въпреки немотията да ѝ достави истинска радост с тоя подарък, съчетаващ полезното с приятното. Той предварително е премислил и проследил още незапочналото ѝ пътуване километър по километър, ден и нощ нейният път и съдба са присъствували в мислите му. Сега, като подава развълнувано ръка да благодари на човека, уплашен от собствената си смелост, тя сякаш за пръв път съзира очите му зад стъклата. Те са по детски сини и добри, но погледне ли го, те изведнъж потъмняват и стават по-дълбоки от силното вълнение. Ненадейно тя изпитва непозната досега топлота в негово присъствие, чувство на симпатия и доверие, каквито досега не е изпитвала към никой мъж. В този миг в нея внезапно узрява едно още смътно усещане; по-дълго и по-сърдечно от друг път Кристине стиска благодарно ръката му. И той чувства промененото отношение, слепоочията му пламват, смуцава се, поема дълбоко въздух и се мъчи да намери подходящите думи. Но локомотивът вече фучи към тях като разярен черен звяр, цепи въздуха от двете си страни така, че листът насмалко не изхвърква от ръката ѝ. Остава само една минута. Кристине се качва бързо и от прозореца вижда само една развяваща се бяла кърпичка, която бързо изчезва в пушека и далечината. После остава сама, за пръв път от много години насам сама.

Сгушена в ъгъла на вагона, изтощената Кристине пътува цяла вечер, зад стъклата на прозорците, по които се стича дъжд, пейзажът е мрачен, небето забулено в облаци. Отначало в здрача като подплашени животни профучават градчета и селца, после всичко бързо се изгубва и стопява в мъглата. Никой не дели с нея купето трета класа, така че може спокойно да се изтегне на дървената пейка и едва сега чувствава колко е уморена. Опитва се да събере мислите си, но припреният монотонен бяг на колелата прекъсва връзката помежду им и упойващото було на съня все повече стяга болезненото ѝ чело, оня тягостен и все пак омайващ сън във влака, в който лежиш безчувствено, свързан като в черен чувал с въглища, и той се друса, друса. Влакът отнася безчувственото тяло в пространството, под него забързано тракат колелата като подгонени роби, а над облегнатата ѝ глава тече времето — безмълвно, неуловимо, безпределно. И умората ѝ така цялостно се разтваря в този стремителен черен поток, че тя се стряска посред дрямката си, когато на сутринта вратата внезапно изтрещява и някакъв мустакал мъж с широки рамене строго застава пред нея. Нужен ѝ е само миг, за да напрегне упоените си сетива и да разбере, че този мъж в униформа не иска да ѝ стори зло, да я арестува и отведе, а само да прегледа паспорта, който тя изважда от ръчната си чанта с вдървени от студ пръсти. В продължение на секунда чиновникът изпитателно сравнява залепената снимка с разтревоженото ѝ лице. Тя трепери силно, още от войната нервите ѝ тръпнат от вътълпения безсмислен и все пак непоклатим страх да не наруши някоя от хилядите наредби: та нали все можеше да престъпи някой закон. Но жандармът козирува небрежно, любезно ѝ връща паспорта и затваря вратата по-внимателно, отколкото я е отворил. Най-после Кристине отново може да полегне, но вледеняващият страх е прогонил съня от клепачите. От любопитство пристъпва към прозореца. И остава поразена. Защото зад леденостудените стъкла, където (сънят не знае времето) хоризонтът на равнината като кална сива вълна все още се стича в мъглата, върху земята изникват (защо и как — тя не разбира) с каменна мощ планини, огромни, невиждани, поразителни образувания, и още замаяни от изненада, едни уплашени очи съзират за пръв път невъобразимото величие на Алпите. Първият слънчев лъч тъкмо се промушва през седловината на изток и се пръсва в милиони искри върху ледената повърхност на най-високия връх и толкова ослепително

бяла е чистотата на тази пълноструйна светлина, че Кристине неволно затваря клепачи. Но тъкмо тази мигновена болка в очите я ободрява. Едно движение — за да бъде по-близо до чудото — и прозорецът се смъква със звън, а през смаяните полуотворени устни към дробовете веднага се втурва свеж, леденостуден, остър като стъкло и напоен с тръпчивия дъх на снега въздух, никога не е дишала така дълбоко, толкова чист въздух. Щастливката неволно разтваря ръце, за да поеме по-дълбоко тази първа безразсъдна, изгаряща глътка и изпъчила гърди, веднага усеща как от изпития мраз по жилите ѝ се разлива благотворна топлина — прекрасно, прекрасно! Едва сега, пронизана от прохладата, тя се осмелява да огледа по-добре всичко поред отдясно, отляво; все по-възхитено разнеженият поглед опипва всеки гранитен склон, чак до най-горния заледен корниз, и на всяко място открива нова прелест — там някой водопад се сгромолясва през глава в долината, отвъд — като птичи гнезда, сгушени в пукнатините — изящни къщи с надвиснали над тях скали, отсреща орел гордо кръжи около най-високия връх и над всичко божествено чиста опиваща синева, за която никога не си вярвал, че притежава силата да те направи толкова свеж и щастлив. Избягала за пръв път от своя тесен свят, Кристине не може да откъсне поглед от тази невероятна картина, от тези каменни кули, израсли като че ли за една нощ. Те сигурно стоят тук от хилядолетия, тези исполински гранитни твърдини на Създателя, и вероятно ще чакат тук още милиони и милиарди години, непоклатими, всяка на същото място, а тя самата, ако не бе това случайно пътуване, щеше да умре, да изтлее и се разпадне на прах, без да подозира тяхното чудесно присъствие. Животът ѝ е минавал край всичко това, никога не го е виждала и едва ли е пожелавала да го види; безчувствено е дремела в мъничкото помещение, което би могла да обгърне с две ръце и да обходи с няколко крачки, а след една нощ, след един ден ще започне най-многообразната безкрайност! Изведнъж за пръв път някакво предчувствие за пропуснатото прониква в тази досега безметежна, равнодушна душа, докоснала се до всемогъществото на природата, един човек за пръв път научава преобразяващата сила на пътуването, което с единствен замах откъсва от тялото ни твърдата кора на навика и хвърля голото плодородно семе в неудържимата стихия на преобразението.

Възбуден, притиснал през цялото време със страстно любопитство пламналата си буза в рамката на прозореца, един откъснал се от себе си човек стои в този пръв миг на откровение пред пейзажа. Нито една мисъл вече не се връща назад. Забравени са майката, службата, селото, забравена е нежно изрисуваната карта в чантичката, която би могла да ѝ назове всеки връх и всеки стремглаво втурнал се към долината планински поток, забравено е собственото вчерашно „аз“. Само да изпива всичко до последната капка, само да не пропусне нищо от постоянно сменящото се великолепие, да запечатва всяка картина от величествената панорама и да пие, пие с отворени уста този леден въздух, остър и уханен като хвойна, този планински въздух, който кара сърцето да бие по-силно и решително! Четири часа нито за миг Кристине не напуска мястото до прозореца и така унесено гледа навън, че забравя времето и когато влакът спира и кондукторът на чужд диалект, но все пак ясно, обявява крайната ѝ цел, сърцето ѝ се преобръща.

„Боже мой!“ тя с усилие се откъсва от опиянението. Вече е пристигнала, а нищо не е премислила: нито как ще поздрави леля си, нито какво трябва да каже. Бързо посяга за куфара и чадъра — само да не забрави нещо! — забързва след другите слизаци пътници. В този миг строената по военному двойна редица от носачи с пъстри кепета се разбягва с ловджийски апетит, за да нападне новодошлите, гарата ехти от имена на хотели и гръмки поздрави. Само към нея не се приближава никой. Все по-неспокойна, с разтуптяно сърце тя се оглежда боязливо на всички страни. Никой. Нищо. Всички са очаквани, всички знаят пътя си, само тя не, тя единствена. Пътниците вече се тълпят около хотелските коли, които чакат в лъскава пъстра редица като готова за стрелба батарея, перонът вече опустява. А все още никой: забравили са я. Леля ѝ не е дошла: може би си е заминала или е болна и са отменили поканата, а телеграмата е пристигнала твърде късно. Боже мой, дано поне парите ѝ стигнат за връщане! Все пак преди това тя с последни сили се осмелява да се доближи до някакъв служител, на чието кепе със златни букви е написано „Хотел Палас“, и със слаб глас пита дали при тях е отседнало семейство Ван Боолен.

— Разбира се, разбира се — отговаря гърлено пълният червенолик швейцарец, олеле, и естествено на него му е възложено да

вземе от гарата една госпожица. Нека се качи в колата и да му даде квитанцията за багажа. Кристине се изчервява. Едва сега, неприятно засегната, забелязва колко издйнически сиромашко се люлее в ръката ѝ мизерното плетено куфарче, докато при всички други коли сред пъстрите чанти от скъп юфт, крокодилова, змийска или кожа-гласе наперено се трупат нови-новенички и лъскави, като току-що свалени от витрината куфари-гардероби. Веднага се набива в очи голямата дистанция между нея и другите пътници. Обзема я срам. Трябва да излъже нещо! Другият багаж ще дойде по-късно. Е, тогава може да тръгват, обяснява (слава богу, без никакво учудване или презрение) величествената ливрея и отваря вратата на колата.

Когато човек се засрами, незабележимо бива засегнат и най-отдалеченият нерв на неговото същество; и най-беглото докосване, най-случайната мисъл извиква отново и усибва понесеното веднъж от засрадения мъчение. От този първи сблъсък Кристине е загубила своята непринуденост. Качва се с плахи стъпки в тъмното купе на хотелския автобус и неволно отстъпва, щом забелязва, че тук не е сама. Но вече не може да се върне. Трябва да мине през сладкия аромат на парфюм и тръпчивия мирис на кожа, покрай сърдито прибрани колене, за да може боязливо, със свити сякаш от студ рамене и сведени клепки, да стигне до някое по-задно място. От смущение, като минава покрай всяко коляно, тя бързо прошепва някакъв поздрав, сякаш с тази учтивост иска да извини своето присъствие. Но никой не отговаря. Или погледът на шестнайсетте чифта очи е бил неблагоприятен, или пътниците — румънски аристократи, които говорят на креслив и груб френски — в шумното си настроение не са и забелязали тънката сянка на бедността, която стеснително и тихо се сгушва в най-далечния ъгъл. Тя седи, притиснала плетения куфар към колене — няма смелост да го сложи на някое празно място, свила се е одве, за да избегне навярно присмехулните погледи; през целия път нито веднъж не смее да вдигне очи; вторачила се е долу в пода. Но луксозните обувки на жените тутакси ѝ напомнят за нейните груби кундури. С чувство на болка сравнява горделиво изопнатите женски крака, дръзко кръстосани под разтворените манта от хермелин, спортните мъжки чорапи с екстравагантни шарки; дори тази богаташка измет кара бузите ѝ да пламнат от срам: как да стои до тази никога неподозирана елегантност. Всеки плах поглед е ново мъчение. Тъкмо срещу нея

седемнайсетгодишно момиче държи на скута си китайско кученце с мека като коприна козинка, което лениво се протяга и джафка: дрешката му е украсена по края с кожа и извезан монограм, а малката детска ръка, която рови в козинката му, е с розов маникюр и на нея вече блести един диамант. Дори стиковете за голф, облежани в ъгъла, имат елегантни калъфи от нова гладка кремава кожа, всеки от нехайно хвърлените в колата чадъри е с различна изискана и екстравагантна дръжка — с несъзнателно движение ръката ѝ бързо прикрива дръжката на собствения ѝ чадър от евтина имитация на рог. Дано само никой не я погледне, никой не забележи онова, което за пръв път преживява! Горкото момиче все повече се свива в себе си и всеки път, когато наблизко се разнесе смях, по приведения ѝ гръб пропълзват тръпки. Но тя се бои да вдигне очи, за да разбере дали наистина се смеят на нея.

Спасение! След мъчителните минути гумите на колата изхрущяват по насипаната с фин чакъл площадка пред хотела. При сигнала на клаксона, пронизителен като камбана на влак, пред колата се струпва пъстра рота слуги и пикола. Зад тях церемониално, за да отдаде дан на високото си положение, в черен редингот и вчесан на път се появява главният администратор на хотела. Най-напред от автобуса, като подрънква и се отърсва, скача китайското кученце; небрежно, без да прекъсват шумния си разговор, една подир друга слизат дамите, които повдигат летните манта над мускулестите си спортни прасци; зад тях още се носи почти упоителна вълна парфюм. Всъщност благоприличието изисква от господата да пропуснат напред стеснително изправилата се девойка, но те или правилно са преценили произхода ѝ, или изобщо не я забелязват; всеки случай минават край нея, без да се оглеждат, и се отправят към рецепцията. В смущението си Кристине изостава назад, с опротивялото ѝ изведнъж плетено куфарче в ръка. По-добре е да се поотдалечат още няколко крачки, мисли си, това ще отклони вниманието им. Но колебанието ѝ е траяло прекалено дълго. Защото когато сега слиза от колата, към нея не се втурва никой от хотелската прислуга, а господинът в редингота вече раболепно се е отдалечил с румънците, носачите пъргаво носят зад тях ръчния багаж, а слугите вече жонглират оглушително на покрива на автобуса с тежките куфари. Никой не ѝ обръща внимание. Очевидно, мисли си тя, пламнала от чувство на унижение, да, очевидно я смятат за домашна прислужница, в най-добрия случай за камериерката на

онези особи, защото слугите равнодушно маневрират с багажа покрай нея, сякаш е една от тях. Най-после тя не издържа повече и с последни сили се довлича до дежурния администратор във фоайето на хотела.

Но кой би се осмелил да заговори един администратор в разгара на сезона; този капитан на огромния луксозен кораб, който седи величествен пред своя пулт и непоколебимо следва курса си през бурята от въпроси. Една дузина гости чакат търпеливо пред него, всесилния, който с дясната ръка си взема бележки, с един поглед и знак изпраща като със стрела куриери, със слушалка на ухото информира надясно и наляво, някакъв универсален човек-машина с постоянно изопнати нерви — пред негово величество са принудени да чакат дори важни особи, камо ли един неопитен, стеснителен новак! Толкова недосегаем изглежда на Кристине този господар на шетнята, че тя плахо отстъпва към нишата, за да изчака почтително, докато вихрушката се уталожил и разпръсне. Но досадният плетен куфар в ръката все повече натежава. Напразно се оглежда за някаква пейка, за да го положи там. Но докато се озърта изпитателно, струва ѝ се — вероятно въображение или прекомерна възбуда, — че от креслата във фоайето неколцина вече иронично я поглеждат, шепнат си и се смеят; още миг и тя е принудена да пусне на земята действително противния си товар, така немощни стават изведнъж пръстите ѝ. Но тъкмо в този критичен миг с бързи стъпки към нея приближава изрусена, изкусно подмладена много елегантна дама, вглежда се изпитателно в профила ѝ, преди да се осмели да изрече:

— Ти ли си, Кристине?

Спонтанното „да“ на Кристине е по-скоро въздишка, отколкото слово; лелята я дарява с анемична целувка по бузите и я облъхва със слаб мирис на пудра. А тя, почувствувала най-после малко топлота, родна близост в ужасната си сиротност, се хвърля така бурно в тази едва загатната прегръдка, че лелята, взела този порив към опора за роднинска нежност, се трогва. Тя леко потупва потръпващите рамене.

— О, и аз страшно се радвам, че дойде. Антъни и аз, и двамата много се радваме — и като я хваща за ръката: — Ела, вероятно искаш да се понагласиш, вашите влакове в Австрия сигурно са ужасно неудобни. Оправи се спокойно, само не закъснявай много. Вече удариха гонга за обед, а Антъни не обича да чака, това му е слабото място. We have all prepared^[1] — ах да, всичко сме приготвили,

портиерът веднага ще ти покаже стаята. Нали ще побързаш: няма нужда от специален тоалет, по обед тук всеки я кара как да е.

Лелята прави знак, мигновено някакъв дребосък в ливрея поема куфара и чадъра и изтичва за ключа. Асансьорът безшумно се издига два етажа нагоре. По средата на коридора пиколото отваря една врата и отстъпва със свалено кепе встрани. Значи това тук е нейната стая. Кристине влиза. Но още на прага се отдръпва, като че ли е сбъркала мястото. Защото и при най-добро желание пощенската служителка от Клайн-Райфлинг, свикнала да вижда около себе си само бедност, не може да се преустрои дотолкова бързо и да се осмели да повярва, че тази стая е определена за нея, тази прахоснически голяма, пресветла и с пъстри тапети стая, в която през отворената двукрила балконска врата като през кристално отворстие струи водопад от светлина. Златният поток неудържимо залива цялото помещение, всеки предмет е изобилно напоен от пламтящата стихия. Полираните ръбове на мебелите блестят като кристал, по месинга и стъклото весело играят искри, дори килимът с извезаните си цветя диша сочно и естествено като истинска поляна. Не стая, а сияйно райско утро; заслепена от обилието на пламтящата навред светлина, Кристине уплашена изчаква сърцето ѝ да се успокои, сетне бързо и малко гузно затваря вратата зад себе си. Първо, силната почуда: но нима съществува толкова блясък! И втора мисъл, от много години насам неразривно свързана с всичко желано: какво ли струва това, колко пари, колко много пари! Сигурно един-единствен ден престой тук струва повече, отколкото тя печели у дома на седмица, не, на месец! Засрамена — защото кой би посмял да се чувствава тук у дома си, — Кристине се оглежда и пристъпва плахо по скъпия килим. Едва тогава със страхопочитание, но и с горещо любопитства се приближава до отделните съкровища. Най-напред предпазливо докосва леглото: нима наистина ще ѝ позволят да спи в тези хладни постели, прилични на цъфнали бели цветове? А пухената завивка от коприна на цветчета е лека и мека като нежен мъх; натискаш с пръст и лампата светва и озарява ъгъла в топло розово. Откритие след откритие, умивалникът, бял и гладък като мида с никелирана арматура, фотьойлите, меки и дълбоки, нужна е сила, за да се изтръгнеш от тяхната еластична прегръдка, полираната мебел от ценно дърво, хармонично свързващо се с пролетното зелено на тапетите, а на масата — за да я поздрави — ярък букет от разноцветни

карамфили във висока ваза, пламенно приветствие за добре дошла на цветни гласове от кристален тропет! Невероятен, вълшебен разкош! И ще може да гледа, използва, притежава всичко това ден, седмица, две. Предвкусвайки наслада, тя се промъква свенливо като влюбена девойка до непознатите предмети, докосва любопитно вещ след вещ и се прехласва от възторг, но изведнъж, сякаш е настъпила змия, отстъпва ужасено назад и едва не пада. Защото неволно е отворила големия стенен гардероб и пред нея иззад притворената врата — подобно на дявол с червен език, изсочил от вълшебна кутия — върху едно неподозирано тук стенно огледало се появява някакво изображение в естествена големина, Кристине се стряска: самата тя, ужасяващо истинска, единственото нещо, неприлягащо в това елегантно помещение. Краката ѝ се подкосяват, когато така неочаквано съзира яркожълтото си развлечено палто и изкривената сламена шапка над обърканото лице. „Марш оттук, нахалнице! Не цапай къщата! Върни се там, откъдето си дошла!“ — сякаш ѝ заповядва огледалото. Наистина — мисли си тя поразена, — как ще се осмеля да живея в подобна стая, сред този свят! Какъв срам за леля! Да не си слагам специален тоалет, каза ми. Като че ли изобщо имам някакъв! Не, няма да сляза долу, по-добре да остана тук. По-добре да си замина. Но как да се скрия, още сега, преди да ме видят и да стане някакъв скандал, навреме да изчезна? В бягството си от огледалото тя неволно отстъпва колкото може по-назад и се озовава на балкона. Вкопчила се здраво за парапета, тя се взира надолу. Един скок и ще бъде спасена.

В този миг отдолу още веднъж войнствено загърмява гонгът. За бога! Тя се опомня — в хола я чакат чичото и лелята, а тя се размайва наоколо. Още не се е измила, още не е смъкнала противното палто, купено на безценица. Трескаво развързва плетения куфар, за да извади тоалетния си несесер. Но когато разгъва мушамената торбичка и поставя всичко на гладката кристална поличка: простия сапун, грубата дървена четка, очебийно евтините принадлежности за миене, струва ѝ се, че още веднъж излага цялата си еснафщина пред нечий язвително-високомерен любопитен поглед. Какво ли ще си помисли камериерката, когато чисти, сигурно веднага ще разправи на дружките си за сиромашкия гост; едната ще го разкаже на другите и веднага всички в хотела ще узнаят, а всеки ден ще трябва да минава покрай тях със сведен поглед и да усеща подигравателното шушукане зад гърба

си. Не, в този случай лелята не може да помогне, това не може да се скрие, то прозира. Навсякъде, при всяка крачка ще се разпаря по един шев и под роклята, по обувките ще лъсне нейната беднотия. Но сега да върви, лелята чака, а чичото, както тя каза, лесно губи търпение. Какво да облече? Господи, какво да стори? Отначало посяга към зелената блуза от изкуствена коприна, взета назаем от сестра ѝ, но онова, което вчера още бе бисерът на нейния гардероб в Клайн Райфлинг, сега ѝ изглежда ужасно безвкусно и просташко. По-добре е простата бяла блузка, защото не бие на очи, ще вземе и цветята от вазата: може би ако ги държи пред блузата, яркото им великолепие ще отклони погледите от нея. И свела очи, тя прибягва край всички гости на площадката, само за да надделее страха, че я наблюдават; втурва се надолу по стълбата, бледа, запъхтяна, с тъпа болка между слепоочията и с главозамайващото чувство, че се хвърля в някаква смъртоносна бездна.

[1] We have all prepared — всичко сме приготвили (англ.). — Бел.пр. ↑

Застанала във фоайето, лелята я вижда да тича. Странно, какво му е на момичето? Как вдървено се спуска по стълбата, как намусено и смутено минава край хората! Нервно същество вероятно; трябваше да се осведоми по-рано! И колко несръчно спира на входа, боже мой, може би е късогледа или нещо друго не е в ред.

— Какво ти е, детето ми? Съвсем си пребледняла. Лошо ли ти е?

— Не, не — мълви все още объркана Кристине. Във фоайето има още толкова много хора, а онази възрастна дама в черно как само я оглежда с лорнета! Сигурно гледа смешните ѝ груби обувки.

— Хайде ела, детето ми — подканя лелята, хваща я под ръка и никак не подозира каква услуга, каква огромна услуга прави по този начин на напласената Кристине. Защото най-после ѝ е предложена малко сянка, в която тя може да се сгуши, някакво прикритие, почти убежище: лелята я прикрива поне откъм едната страна с тялото си, със своя тоалет и авторитет. В нейната компания смутената Кристине успява доста прилично да прекоси трапезарията и да стигне до масата, където ги очаква флегматичният и дебел чичо Антъни; той става, добродушна усмивка озарява широките му увиснали бузи, типично холандските му светли очи със зачервени клепачи приятелски поглеждат към новата племенница, подава ѝ тежката си, задебеляла от работа лапа. Радостта му се дължи главно на това, че не трябва да чака повече пред сложената маса, като всеки холандец той обича да яде с апетит и наслада. Мрази да го смуцават на трапезата и тайно в себе си още от вчера се бои, че някаква лекомислена и суетна безделница ще му развали обедата с дърдоренето и въпросите си. Но като вижда новата племенница — смутена, очарователна, бледа и скромна, — тозчас се успокоява. Веднага разбира, че с нея лесно ще се разбираат. Поглежда я приятелски и дружелюбно я насърчава:

— Първо хапни, после ще говорим. — Радва го това крехко стеснително девойче, което не смее да вдигне поглед и е съвсем различно от ония нахакани момичета отвъд океана, които не може да понася, защото непрестанно бърборят като навит грамофон и дръзко полюляват снага, както не би си позволила жена в неговата стара Холандия. Той собственоръчно ѝ налива вино, макар че с пъшкане се навежда напред, сетне кимва на келнера да сервира.

Да можеше само келнерът с колосаните маншети и също тъй сковано лице да не слага такива чудесии в чинията ѝ, всички тези

невиждани предястия, изстудени на лед маслини, пъстри салами, сребристи риби, планини от ангинарии, неизвестни кремове, нежен като пяна гъши дроб и розови парчета съомга — все лакомства, които се топят в устата. Но с кои от поставените дузина прибори да докосне тези непознати неща? С малката или с кръглата лъжица, с мъничкия или с по-широкия нож? Как да ги разреже, без да се издаде пред този платен наблюдател, пред обиграните съседи, че за пръв път в живота си се храни в изискан ресторант? Как да избегне груби грешки? За да спечели време, Кристине бавно разгъва салфетката и крадешком поглежда през спуснати клепки към ръцете на леля си, за да подражава на всяко нейно движение. А в същото време трябва да отговаря на любезните въпроси на чичото, да напряга слух, за да разбере неговия гърлен холандско-немски, още повече че постоянно вмъква и английски думи; трябва да напегне цялата си смелост в тази битка на два фронта, а в същото време чувството ѝ за малоценност сякаш постоянно долавя някакво шушукане зад гърба ѝ и ироничните или съжалителни погледи на съседите. Страхът да не издаде бедността, неопитността си пред чичото, пред леля си, пред келнера, пред някого от присъстващите в залата, усилието да бърби безгрижно, дори весело — въпреки трептящото във въздуха напрежение — превръща половината час във вечност. Тя се бори храбро чак докато поднасят плодовете; едва тогава, без да разбира причината, лелята най-последно забелязва смущението ѝ:

— Вижда се, че си уморена, детето ми! Нищо чудно впрочем, ако човек пътува цяла нощ в някой от тези мизерни европейски вагони. Не, не се стеснявай, полегни си и поспи един час, после ще излезем. Не, няма какъде да бързаме, и Антъни винаги си почива след ядене.

Тя става и я хваща под ръка.

— Хайде да се качваме! Легни си, ще се ободриш, а после хубаво ще се поразходим.

Кристине въздъхва дълбоко и благодарно. Да може да се скрие за час зад затворена врата означава да спечели един час.

Едва стигнали в стаята, съпругата бърза да попита своя Антъни, който тъкмо разкопчава сакото и жилетката си за следобедната почивка:

— Е, хареса ли ти?

— Много мила — прозява се дебеланкото, — мило виенско личице... Ах, подай ми възглавницата... Наистина много мила и скромна. Само че — I think so at least^[1] — малко бедно облечена... така... не зная как да го кажа... У нас отдавна вече никой не се облича така... и мисля, че ако смяташ да я представиш на семейство Кинсли и на другите като наша племенница, трябва да я облечеш по-представително... Не можеш ли да ѝ послужиш с нещо от твоя гардероб?

— А, ето го разковничето. — Госпожа Ван Боолен се усмихва. — И аз се уплаших, като я видях да влиза в хотела в това одеяние... доста компрометиращо беше. При това не си видял палтото, жълто като изтекло яйце, наистина великолепен екземпляр, би могло да се изложи в някой магазин с индиански сувенири. Бедничката, ако подозираше колко туземски вид има, но, боже мой, откъде да знае... Всички в Австрия са разорени от тая проклета война, нали чу какво ни разказа, че не е излизала на повече от три мили от Виена, никога не се е събирала с хора... Poor thing^[2], личи си, че се чувства като чужда тук, ходи като подплашена... Но почакай, разчитай на мен, аз ще я докарам прилично, взела съм достатъчна дрехи, а каквото липсва ще купя от английския магазин; никой нищо няма да забележи, пък и защо бедното дете да не прекара няколко по-хубави дни?

И докато умореният съпруг вече дреме на канапето, тя прави оглед на двата големи куфар-гардероби, възправени подобно кариатиди чак до тавана в антрето на апартамента. Госпожа Ван Боолен не е прекарала двете седмици в Париж само по музите, а най-вече по модните къщи: по закачалките шумолят крепдешин, коприна и батиста, едно след друго тя изважда дузини блузи и костюми и пак ги връща обратно, проучва, преценява, брои, пръстите ѝ щателно, но с удоволствие се разхождат по черни и преливащи във всички цветове ефирни и тежко падащи рокли и платове, преди да реши какво да предостави на малката племенница. Най-после на креслото бухва блестяща цветна пяна от тънки рокли и всякакви джунджурии — чорапи, бельо; целият лек товар може да се вдигне с едната ръка и да се отнесе в стаята на Кристине. Но когато лелята се приближава и тихо отваря вратата, в първия миг ѝ се струва, че стаята е празна. Крилата на прозореца са широко отворени навън, креслата — празни, писалището — пусто, тъкмо решава да остави дрехите на някой стол,

когато открива заспалата на канапето Кристине. От виното, с което не е свикнала, и от смущение го е изпила набързо, а чичото с добродушна усмивка ѝ е доливал, главата ѝ странно е натежала. Поискало ѝ се е само да седне на канапето и размисли, всичко да премисли, и тогава, без да усети как, дрямката леко е свела главата ѝ върху възглавницата.

Видът на човек, който не знае, че спи, неговата безпомощност винаги трогва или размива. Доближила се на пръсти до Кристине, лелята се трогва. В съня си наплашеното момиче е положило двете си ръце върху гърдите, сякаш за да се защити от нещо: вълнуващ е този прост жест, а също по детски полуотворената, сякаш уплашена уста; и веждите са повдигнати от някакво вътрешно напрежение; в порив на ясновидство лелята се досеща, че дори и насън Кристине се бои. Колко бледи са устните, как безцветни венците, какъв повехнал цвят има кожата на това още младо и по детски заспало лице. Вероятно лошо хранена, сломена от принудата рано да печели хляба си, изтощена, съсипана, а няма още двадесет и осем години. Poor chap^[3]. Докато гледа Кристине, неволно открила тайните си в съня, у добродушната жена внезапно се пробужда чувство на срам. Толкова уморена, толкова бедна, така изтерзана — какъв срам! — отдавна трябваше да им помогнем. Там вършим стотици благотворителни дела, уреждаме charity tees^[4] и раздаваме коледни подаръци, без да знаем за кого, а собствената си сестра, родната кръв през всичките тези години е била забравена, докато с няколкостотин долара биха могли да се направят чудеса. Наистина те биха могли да пишат, да напомнят за себе си — но пустата глупава бедняшка гордост, нежеланието да помолиш за нещо! Добре че сега поне могат да се притекат на помощ и да доставят малко радост на това бледо, мълчаливо момиче. Не знае защо, но когато гледа този тъй странно замечтан профил, тя изпитва умиление — собственият ѝ образ ли се появява от огледалото на детството или внезапният спомен за някаква стара снимка на майка ѝ, окачена в тясна златна рамка над детското ѝ легло? Или пък споменът я връща към собствената ѝ безпомощност отвъд, в онзи Boarding house^[5], кой знае, във всеки случай някаква вълна от нежност неочаквано залива остаряващата жена и тя леко погалва племенницата по русите коси.

Кристине мигом се сепва. Грижите по майка ѝ са я свикнали да бъде нащрек и при най-лекия досег.

— Нима съм закъсняла? — мълви тя гузно. Вечният страх на всички чиновници, че ще закъснеят за работа, я съпровожда от много години в съня ѝ и я кара да скача с първия звън на будилника. Стреснатият ѝ поглед винаги пита часовника: „Не съм ли закъсняла?“ Първото ѝ чувство за деня винаги е страхът да не се провини нещо в службата.

— Защо се стряскаш така, детето ми? — успокоява я лелята. — Тук имаме двойна порция време, просто не знаем какво да правим с него. Бъди спокойна, ако си уморена — бог ми е свидетел, няма да те безпокоя, донесла съм ти няколко рокли, виж, ако ти хареса някоя, облечи я. Толкова много домъкнах от Париж, куфарът ми е натъпкан догоре и затова си помислих, че няма да е зле да поносиш някоя вместо мен.

Кристине усеща, че цялата пламва. Значи те все пак са забелязали от пръв поглед, че тя ги срами със своята беднотия, сигурно и двамата вече се срамуват от нея — и лелята, и чичото. Но колко деликатно леля ѝ иска да ѝ помогне, как прикрива милостинята в старанието си да не я обиди.

— Но как да нося твоите рокли, лельо? — заеква тя. — Та те са прекалено скъпи за мен.

— Глупости, сигурно ще ти стоят по-добре, отколкото на мен. Антъни и без това вече ръмжи, че се обличам много младежки. Той гори от желание да изглеждам като прабабите му в Холандия — тежка черна коприна с бяло жабо, закопчана по протестантски догоре, а на главата бяло колосано боне. Ще му направи хиляди пъти по-голямо удоволствие, ако види тези парцали на теб. Така че ела и кажи коя ще избереш за тая вечер.

С обигран жест — у нея неочаквано се проявява отдавна забравеният маниер на манекенка — лелята взема една от ефирно леките рокли и сръчно я надипля върху себе си. С цвят на слонова кост и бордюр от японски цветя, тя блести в пролетно сияние до следващата рокля, на която остри червени пламъчета трептят върху черна като нощта коприна. Третата е блатистозелена със сребристи отенъци по края, а и трите се струват толкова вълшебни на Кристине, че тя не се осмелява да си ги пожелае, пък камо ли да притежава някоя от тях. Защото как да сложи подобни разкошни и нежни богатства на беззащитните си рамене, без всеки миг да изпитва боязън? Как да

върви и да се движи, обгърната от подобни багри и светлина? Човек първо трябва да се научи да носи такива дрехи.

И все пак женското у нея е твърде силно развито и тя гледа с покорен, но жаден поглед скъпите дрехи. Ноздрите ѝ потръпват възбудено, ръката започва странно да трепери, защото пръстите вече биха желали да докоснат нежно материята и тя с усилие обуздава любопитството си. От стария си опит на манекен лелята познава тези жадни погледи, тази почти чувствена възбуда, която обхваща всички жени при вида на лукса; тя неволно се усмихва на внезапно лумналите огънчета в очите на тази кротка блондинка, те блуждаят неспокойно, нерешително от рокля на рокля и опитната жена знае коя ще избере тя, че ще съжалява за другите. Прави ѝ удоволствие да слиса още повече омагьосаната Кристине.

— Е, нямаме бърза работа, ще ти оставя и трите, ще си избереш коя най-добре ще ти стои за днес, а утре ще пробваш другите. Донесох ти също чорапи и бельо — сега ти липсва само малко бодрост и елегантност, за да се зачервят бледите ти страни. Ако искаш, веднага ще отидем отсреща в stores^[6] и ще купим всичко, което ти е необходимо за Енгадин.

— Но, лельо — едва си поема дъх уплашената Кристина, — как може... Не бива да харчиш толкова пари за мен. И стаята е прекадено скъпа, наистина някоя обикновена стая щеше да ми бъде достатъчна.

Но лелята само се усмихва и я оглежда изпитателно.

— А после, детето ми — заявява тя властно, — ще те заведе при нашата фризьорка да те пооправи малко. С такава прическа у нас ходят само индианците. Да знаеш само как ще ти олекне на главата, когато тая грива вече няма да ти виси на врата. Не, никакви възражения, тия неща аз ги разбирам по-добре, остави ме да действам и не се безпокой. А сега се нагласи, имаме много време. Антъни е на следобедния си покер. Довечера като му те представя, няма да те познае. Ела, дете!

В големия магазин за спортни стоки от рафтовете веднага зафучават кутии: избират пуловер на шахообразни карета, колан от скъпа кожа, който подчертава талията, чифт солидни сърненокафяви обувки с остър мирис на нова кожа, една барета, плътно прилепващи спортни чорапи на шарки и всякакви дреболии — в пробната Кристине като мръсна кожа хвърля омразната блуза и донесената сиромашия

потъва в една картонена кутия. Обзема я чувство на странна лекота, когато противните вещи изчезват, сякаш собственият ѝ страх се скрива завинаги в пакета. В друг магазин към покупките се прибавят чифт вечерни обувки, лек копринен шал и други подобни вълшебни вещи; неопитната Кристине е удивена от този чуден нов начин на покупки: да купуваш, без да питаш за цената, без вечния страх, че нещо е „прекадено скъпо“. Избираш, казваш „да“, не размишляваш, не се тревожиш и пакетите вече са завързани и политат към къщи, понесени от тайнствени пратеници.

Преди да си посмял да пожелаеш, и желанието вече е изпълнено: страшно и все пак упоително леко и хубаво. Кристине се отдава на чудото без съпротива, оставя лелята да се разпорежда и отвърща боязливо поглед само когато леля ѝ вади от чантата си банкноти, старе се да не слуша, да не чува цената, защото сигурно много, невъобразимо много се харчи за нея: за цели години не е пръскала толкова много, както тук за половин час. Но когато излизат от магазина, тя не може да се сдържа повече, хваща ръката на благодетелката си и в порив на благодарност я целува. Лелята се усмихва на трогателното ѝ смущение.

— А сега е ред на скалпа! Ще те заведе при фризьорката и докато стоиш там, аз ще се отбия да оставя визитната си картичка на едни приятели. За един час ще си готова и ще мина да те взема. Като кукла ще те нагласи, още отсега видът ти се промени. После ще отидем на разходка, а довечера истински ще се повеселим.

Сърцето ѝ затуптява от радост, Кристине послушно влиза (та леля ѝ има най-добри намерения) в облицована с плочки и блестящи огледала стая, където топлият и сладникав въздух мирише на свеж, дъхав сапун и есенции, а един електрически апарат фучи като планински вятър. Фризьорката, пъргава францужойка с чипо носле, получава най-различни инструкции, които Кристине почти не разбира, а не се и опитва да разбере. Обзело я е някакво ново желание — да не се противи на изненадите. Настаняват я на удобния операционен стол, лелята изчезва, тя се обляга на меката облегалка и със затворени очи изпада под приятната наркоза на насладата; усеща да щрака някаква машинка, усеща стоманен хлад на врата, слуша непринудения непонятен брътвеж на енергичната жена, вдъхва упоителния аромат и оставя сръчните чужди пръсти и сладки благоухания да обливат косите

и врата ѝ. Не бива да отваря очи, мисли си. Инак всичко може да се окаже просто сън. Не бива да пита. Само да се наслади докрай на това празнично чувство, веднъж да си отдъхне и вместо тя да се грижи за другите, да се погрижат за нея. Веднъж поне да отпусне ръце на скута си, веднъж и на нея да ѝ се случи нещо хубаво, нека само дълбоко се наслаждава на това необикновено безсилие, когато си седиш безгрижно облегнат, а други се грижат за теб, на това особено сладострастно чувство, което не е изпитвала от години, от десетилетия; затворила очи под вълната топъл ароматен въздух, тя си спомня кога за последен път се е чувствувала така: като дете, болна е и дни наред е изгаряла в треска, сега вече е по-добре, майката ѝ носи подсладено бадемово мляко, бащата и братът седят край леглото ѝ добри, загрижени, мили. До нея канарчето чурулика закачлива мелодия, в леглото е топло и меко, няма защо да ходи на училище, всички са нежни към нея, върху одеялото има играчки, но тя се усеща така приятно ленива, че не ѝ се играе; не, по-добре е да затвори очи и да усеща с цялото си същество, че няма нужда да работи, че другите се грижат за нея. От години не си е спомняла това детско доволство, сега то ненадейно се появява — кожата ѝ, облените от топлина слепоочия си спомнят. Сръчната госпожица няколко пъти ѝ задава въпроси:

— По-къса ли я искате?

Тя отговаря само:

— Както желаете — и нарочно не поглежда в доближеното огледало. О, не, само да не прекъсва божественото чувство, когато за нищо не си отговорен, когато нищо не вършиш и нищо не искаш, макар че би било съблазнително за пръв път в живота си да заповядаш някому, властно да пожелаеш нещо, да изискаш това или онова. Сега от някакъв кристален флакон върху косите ѝ струи ухание, нежно я гъделичка бръснач, изведнъж усеща главата си странно лека, а по кожата на врата си нова приятна хладина. Всъщност вече е любопитна да погледне в огледалото, но се въздържа, затворените очи удължават приятното чувство на омайния сън. В това време като добър домашен дух до нея е седнала някаква втора госпожица и докато първата изкусно ондулира косите ѝ, се заема да ѝ направи маникюр. Кристине послушно се съгласява — вече без да се изненадва — и не се съпротивлява, когато след встъпителното „Vous êtes un peu râle, Mademoiselle“^[7] усърдната художничка с всевъзможни моливи и

помади начервява устните ѝ, очертава дъгата на веждите и освежава цвета на бузите. Тя забелязва всичко това в състоянието на приятна немощ и безпаметност и в същото време нищо не забелязва, защото — упоена от сладникавия душно-влажен въздух — на Кристине ѝ е трудно да разбере дали всичко това се случва с нея, или с някое съвсем друго, съвсем ново „аз“, сякаш всичко е сън, смътен и нереален, и малко се бои да не би този сън внезапно да се сгромоляса.

Най-после лелята се появява. „Отлично“ — заявява тя на майсторката като познавач. По нейна молба завиват няколко кутийки, моливи и флакони, а сетне предлага на племенницата да се поразходят малко. Станала от креслото, Кристине не смее да се погледне в огледалото: само усета, че на тила ѝ е необикновено леко и докато крачи и сегиз-тогиз тайно поглежда към хубавата пола, веселите чорапи с пъстри шарки и лъскавите елегантни обувки, тя чувства как стъпва все по-сигурно. Притиснала се нежно до леля си, тя слуша обясненията ѝ, всичко е прекрасно, пейзажът с избуялата зеленина и панорамната гледка на върховете, хотелите, тези луксозни замъци, накацали високо и предизвикателно по склоновете, скъпите магазини със съблазнителните изискани витрини, кожи, бижута, часовници, антики, всичко това странно и чуждо до невъобразимото самотно величие на заледената далнина. Прекрасни са и конете в хубавите си сбруи, кучетата, хората, и те облечени в ярки пъстри багри като алпийските цветя. Цялата атмосфера на слънчево безгрижие, на един свят без труд, свят без бедност, за който никога не е подозирала, че съществува. Леля ѝ назовава имената на върховете, на хотелите, на някои известни личности, минаващи край тях; Кристине слуша със страхопочитание, почитателно поглежда към тях и собственото ѝ присъствие тук все повече ѝ се струва като някакво чудо. Слуша и се удивлява, че ѝ е позволено да върви тук, и все по-дълбоко се съмнява, че самата тя преживява всичко това. Най-сетне лелята поглежда часовника:

— Трябва да се връщаме. Време е да се преоблечем. До вечеря остава само един час. Единственото, което може да разсърди Антъни, е неточността.

[1] I think so at least. — Поне аз така смятам (англ.). — Бел.пр. ↑

[2] Poor thing — Бедното дете (англ.). — Бел.пр. ↑

- [3] Poor chap — бедничката (англ.). — Бел.пр. ↑
- [4] Charity tees — благотворителни чайове (англ.). — Бел.пр. ↑
- [5] Boarding house — пансион (англ.). — Бел.пр. ↑
- [6] Stores — магазините (англ.). — Бел.пр. ↑
- [7] Vous êtes un peu pâle, Mademoiselle — Малко сте бледа,
мадмоазел (фр.). — Б.пр ↑

Когато се връща и отваря вратата на стаята, здрачът вече е залял помещението с меки тонове, в рано нахлулия сумрак всички предмети изглеждат неясни и тайнствени. Само ясното късче небе в десния ъгъл на отворената балконска врата още пази своята ярка, плътна и заслепяваща синева, вътре обаче багрите вече бавно започват да се разпадат по краищата и да се смесват с кадифените сенки. Кристине излиза на балкона, насреща ѝ е невероятната панорама, и се заглежда в бързо разгръщащата се игра на цветовете. Първи облаците загубват сияйната си белота, постепенно, полека и все по-силно се зачервяват, сякаш все по-бързият залез на небесното светило вълнува дори тях, горделивите безучастници. Сетне от отвесните скали ненадейно се появяват сенки, които през деня са се гушили тънки и уединени зад дърветата; сега обаче се струпват, сгъстяват и като дързък черен поток бързо се втурват от долината към възвишенията, а изумената душа вече се бои тази тъма да не залее и върховете и тогава фантастичната панорама наоколо да изчезне — и наистина от долините като невидима вълна вече се надига лек мразовит повей. Но изведнъж върховете заблестяват отново с някаква по-студена и бледа светлина; я виж, в още неугасналия лазур се е появила луната. Като кръгъл фенер тя се извисява над падината между два от най-величествените планински върха и онова, което доскоро е било живописна картина с многоцветно разнообразие, сега се превръща в силуетно изображение, в прост контур от черно и бяло с малки, плахо припламващи звезди.

Прехласната и в пълна самозабрава, Кристине омагьосана се визира в този драматичен непрекъснат преход на багрите върху огромната разгърнатата палитра. Както гръмват ушите на привикналия на нежните звуци на цигулка и флейта, когато за пръв път чуе гръмогласното тути на целия оркестър, така се разтърсва душата на Кристине при внезапно разкрилия се величествен спектакъл на цветовете в природата. Вкопчила ръка в перилата, тя гледа, гледа, без да откъсва очи. Никога през живота си не се е заглеждала така вгълбено в някой пейзаж, никога не се е отдавала така всецяло на съзерцание, никога не е потъвала до такава степен в собственото си изживяване. Цялата ѝ жизнена сила се е съсредоточила в две изумени очи и забравила себе си и времето, сякаш се влива в пейзажа. Но за щастие в този дом над времето предвидливо бди един пазач — неумолимият гонг, който три пъти на ден напомня на гостите

истинското им задължение: да се насладят на богатото ядене. При първото тремоло върху бронза Кристине се стряска. Лелята изрично ѝ е заповядала да бъде точна, бързо да се приготви за вечеря!

Но коя от прекрасните нови рокли да избере? Те още лежат една до друга на леглото, леко просветвайки като крила на водно конче: в сянката изкусително блести черната, но накрая Кристине избира за днес най-скромната — роклята с цвят на слонова кост. Взема я нежно, нерешително и ѝ се любува. Та тя не тежи повече от носна кърпичка или ръкавица. Бързо смъква пуловера, спортните обувки, дебелите чорапи, хвърля от себе си всичко тежко и здраво, нетърпелива да почувствува непознатото усещане на лекотата. Колко нежно е всичко, колко меко и безтегловно! Дори при самия допир до скъпото ново бельо пръстите ѝ благоговейно потръпват, прекрасен е този допир. Тя бързо сваля старото грубо ленено бельо; като нежна и топла пяна се изсипва върху голата кожа новата еластична тъкан! Неволно ѝ се дощява да запали светлината, за да се види, но в последния миг ръката се отдръпва от ключа; по-добре да продължи насладата, като изчака още миг. Може би тази скъпа лека тъкан е така пухкава само на тъмно и нежната ѝ магия ще изчезне на ярката остра светлина. А сега, след бельото, след чорапите — роклята. Грижовно — нали принадлежи на леля ѝ — тя нахлузва гладката коприна и — о, чудо! Като хладка искряща вода се стича тя от раменете и послушно увива голото тяло, не я усещаш, сякаш си облечен във вятър, сякаш някакви въздушни устни са се притиснали към все още потръпващата снага. Но продължавай, не се забравяй преждевременно в насладата, приготвяй се сръчно, за да се видиш най-после! Бързо обувките, няколко движения, няколко стъпки, готово, слава богу! А сега — сърцето ѝ замира — първият поглед в огледалото.

Ръката завърта ключа, светлина блиска в електрическата крушка. Ярка, светла, с една-единствена светкавица изчезналата в мрака стая отново грейва, цветните тапети на стените, огледално излъсканите мебели и целият нов, изискан свят. Кристине още не смее да се види цяла в огледалото, само любопитно и плахо поглежда с крайчеца на едното око в красноречивото стъкло, в чийто ъгъл се отразява само ивица от пейзажа зад балкона и късче от стаята. За истинската проверка не стига още малко кураж. Няма ли да изглежда още по-смешна, отколкото преди — в роклята на сестра си, няма ли всеки,

няма ли тя самата да познае взетата назаем измама? И тя се примъква бавно-бавно до огледалната повърхност, сякаш би могла да надхитри и съблазни неумолимия съдник чрез скромността си. Вече стои досами строгото стъкло, но все още със сведени очи, още се бои от последния решителен поглед. В този миг отдолу за втори път закънтява гонгът: вече няма време за отлагане! С внезапен прилив на смелост тя дълбоко поема дъх, сякаш се готви за скок, а после решително вдига взор срещу коравосърдечното стъкло. Вдига очи и в мига се стъписва така, че изненадата машинално я отхвърля крачка назад. Защото — кой е това? Коя е тази стройна изискана дама, която, извила назад снага, с полуотворена уста и широко разтворени очи се визира в нея с искрена и неподправена изненада? Нима това е тя? Невъзможно! Тя не го казва на глас, не го изрича съзнателно. Но желаната дума неволно раздвижва устните ѝ. И чудно: там, в огледалния образ, устните също се движат.

Дъхът ѝ спира от изумление. Дори в мечтите си не се е мислила за толкова прекрасна, толкова млада, така елегантна; съвсем други са тези червени очертани устни, фино изтеглените вежди, шията, грейнала изведнъж под трептящия златен шлем на косата, и кожата, обрамчена от искрящата рокля. Кристине пристъпва все по-близо, за да се разпознае в този образ и макар да знае, че в огледалото вижда себе си, не смее да признае, че това друго „аз“ е истинско и трайно, все още не я напуска страхът, че при следващата крачка, при някое рязко движение този образ, който я прави така щастлива, би могъл да се разпадне. Не, не може да бъде, мисли си тя. Човек не може изведнъж да се промени толкова. Защото ако наистина беше вярно, то тогава аз съм... Тя спира, не се осмелява да произнесе думата дори наум. Но тогава огледалният образ, отгатнал мисълта, се усмихва — отначало с лека, после с все по-разцъфваща усмивка. Сега вече от студеното стъкло открито и гордо се смеят насреща ѝ очите, а леко отворените червени устни сякаш признават развеселено: „Да, аз съм хубава.“

Колко чудесно е да се видиш така, да се удивляваш от себе си, да се възхищаваш, да откриваш, да разглеждаш тялото си с непознато досега чувство на самовлюбеност, за пръв път да забелязваш как освободените гърди красиво са изопнали коприната, в каква стройна и същевременно мека линия се очертават формите в багрите, как леко и свободно се показват голите рамене из роклята. Обзема я любопитство да види и в движение това стройно тяло, неподозирано и ново. Завърта се бавно, бавно и в същото време изпитателно, в профил: отново погледът среща гордия, доволен поглед на отразения двойник. Това ѝ вдъхва смелост. Сега три крачки назад и бързото движение е красиво. Завърта се вихрено, късата пола се разхвърчава, и отново огледалото се усмихва: „Отлично! Колко си стройна и кръшна!“ Как ѝ се иска да танцува, ставите ѝ изкусително потръпват. Тя изтичва до дъното на стаята и отново тръгва към огледалото, а то се усмихва, усмихва се с нейните очи; собственият ѝ образ я оглежда и преценява от всички страни, изкушава я, примамва я, и новото чувство на самовлюбеност не може да се насити на новото съблазнително „аз“ — красиво облечено, младо и преобразено, което с неизменна усмивка иде насреща ѝ от огледалните глъбини. Иска ѝ се да прегърне този нов човек, себе си, пристъпва досами него, така че зениците почти се докосват, живите и онези от огледалния образ, горещите устни допират за целувка „сестрините“ и за миг собственият лик изчезва, замъглен от дъха ѝ. Прекрасна игра е да откриваш сам себе си: тя прави непрекъснато нови движения, за да види новото си преображение. Но гонгът долу бие за трети път. Сепва се. Боже мой, само да не кара леля си да чака, сигурно вече е сърдита! Бързо да наметне мантото, вечерното манто — леко, пъстро, обточено с кожа! Сетне, преди ръката да превърти електрическия ключ, един жаден „прощален поглед“, един последен поглед към щедрото огледало. Там очите отново блестят, там отразената уста отново излъчва горещо блаженство! „Отлично, отлично!“ — усмихва ѝ се огледалото. Тя весело изтичва до стаята на леля си, хладната копринена рокля се развява приятно при бързото движение. Чувства се като понесена от вълна, като водена от щастлив вятър — от детските си дни не е вървяла така леко, сякаш има криле; започнала е омаята на преобразението.

— Прекрасно ти стои. Като излята — казва лелята. — Да, когато си млад, не са нужни много магии! На шивача е трудно само когато роклята трябва да скрие нещо, вместо да го покаже. Но шегата настрана: стои ти като излята, просто неузнаваема си; едва сега се вижда колко хубава фигура имаш. Но трябва да ходиш по-свободно, защо вървиш — не се обиждай — толкова плахо, прегърбваш се, свиваш се боязливо като котка на дъжд. Тепърва трябва да се научиш да ходиш по американски, леко, свободно, с вдигнато чело като кораб срещу вятъра. Господи, защо не бях на твоите години!

Кристине се изчервява. Значи тя наистина не изглежда смешно, не прилича на селянка. В това време лелята е продължила огледа, погледът ѝ одобрително се плъзва по цялата фигура.

— Великолепно! Необходимо ти е само едно колие! — Тя започва да тършува в кутията си. — Ето, вземи тия перли! Не, глупавичката ми, не се бой, те не са истински. Истинските останаха в сейфа, не си струва да ги донасяме в Европа, плячка за вашите джебчии ли?

Хладни и враждебни се плъзват перлите по голата, леко настръхнала кожа. Лелята отстъпва крачка назад. Последен общ поглед:

— Няма грешка! На теб всичко ти отива. Сигурно ще бъде голямо удоволствие за всеки мъж да те издокара. А сега ела! Не бива да караме Антъни да чака повече! Как само ще се ококори!

Слизат заедно по стълбите. Кристине изпитва странно чувство в новата разголена рокля. Усеща се толкова лека, сякаш е гола, сякаш не върви, а лети, струва ѝ се, че стъпалата се носят срещу нея. На площадката на втория етаж срещат възрастен господин в смокинг, гладката му бяла коса е сресана на прав път, като разделена с нож. Той поздравява почтително лелята, прави път на дамите, но при мимолетната среща Кристине усеща особения му поглед, възхитения и почти благоговееен мъжки поглед. Бузите ѝ тутакси пламват: за първи път в живота ѝ я поздравява знатен господин, и то с такова уважение и същевременно с одобрение.

— Генерал Елкинс, сигурно си чувала името през войната, председател на географското дружество в Лондон — обяснява леля ѝ. — Докато е бил на служба в Тибет, направил големи открития,

известен човек, трябва да ти го представя, от най-доброто общество, приет е в двореца.

Кръвта на Кристине бушува от щастие. Такъв благороден човек, пътувал по целия свят, и не я смята за някоя голтачка, преоблечена като дама, и не я презира, не, той се покланя пред нея като пред благородница, като пред дама от своя кръг. Едва сега тя се чувства призната.

И ново одобрение — едва доближили масата, чичото възкликва от изумление.

— Я, каква изненада! Ама не, как си могла! Дяволски хубава — о, пардон, исках да кажа: знаменито изглеждаш.

Кристине усеща, че отново се изчервява от удоволствие, топлината пропълзвява чак по гърба ѝ.

— Решил си да ме обсипеш с комплименти, нали, чичо? — шегува се тя.

— Но заслужени — смее се старият господин и несъзнателно се поизпъчва. Посмачканата риза на гърдите се изопва, добродушната му флегматичност е изчезнала, в малките му очи със зачервени клепачи, потънали в тлъстите бузи, проблясва любопитно, почти лакомо пламъче. Той изпитва явно удоволствие при вида на това разхубавено момиче, оживява се и става необичайно разговорчив; така разпалено сипе комплименти за вида ѝ, че лелята отбива забавно-изчерпателния му възторг, като весело го съветва:

— Не ѝ завъртай главата! Остави тая работа на младите, те ще го сторят и по-добре, и по-тактично от теб!

Келнерите вече са се приближили, готови да сервират: подобно анагности пред олтара те стоят почитателно до масата в очакване да им кимнат. Странно, мисли Кристине, как съм могла да се страхувам от тях на обед, от тези учтиви, дискретни и необикновено тихи мъже, които се стараят присъствието им да не се забелязва? Сега тя храбро посяга, страхът е изчезнал, след дългата разходка гладът енергично се обажда. Невероятно много ѝ се услаждат леките, пълни с трюфели пастети и печеното, украсено със зеленчукови лехи, фините и пухкави десерти, от които грижливо ѝ слагат в чинията със сребърна лопатка; за нищо не е нужно да се старае и да мисли, а всъщност вече и нищо не я учудва. Та всичко тук е чудесно, а най-чудесното е, че самата тя е тук, в тази блестяща, пълна и все пак тиха зала, с изискани и вероятно

важни люде, тя, която... не, не бива да мисли за това, никога вече не бива да мисли за това, докато е тук. Най-много ѝ се услажда виното. Сигурно е направено от златни, благословени от южното слънце плодове в далечни, щастливи и добри страни; прозрачно като кехлибар пламти то в тънката кристална чаша и ласкаво, като сладко охладено масло гали гърлото. Отначало Кристине си позволява само свенливо да го опита, но въодушевен от очевидното ѝ задоволство, чичото я изкушава с все нови и нови тостове и тя го оставя да ѝ долива чашата постоянно. Неволно, неусетно устните ѝ започват да бърбят. Леко и бликащо като шампанско, от гърлото ѝ изведнъж руква смях и тя сама се чуди колко безгрижно изригва веселата му пяна между думите; сякаш вътре в нея се е пръснало някакво менгеме от страх, което е стягало сърцето ѝ. И защо да се бои? Всички са толкова добри — лелята, чичото, а тези изискани, блестящи хора наоколо са толкова хубави и елегантни, и светът е хубав, и целият живот.

Доволен, чичото се е разположил удобно срещу нея; внезапно опиянилата я радост дяволски го забавлява. Ах, защо не беше млад, да притисне тази прелестна палавница, мисли си той. Чувствува се развеселен, освежен, въодушевен и едва ли не по младежки дързък: обикновено флегматичен и по-скоро навъсен, сега той изравя от разтърсената памет шеги и весели, пък и доста пиперливи истории, инстинктивно му се иска да разпали огъня, та да сгрее старите му кокали. Мърка от удоволствие като котарак, става му горещо в сакото, бузите му подозрително се изчервяват: внезапно той заприличва на Бобовия крал от прочутата картина на Йорданс^[1], страните му пламтят от наслаждението и от виното. Все по-често вдига наздравица за племенницата и се кани да поръча шампанско, но развеселената му пазачка — лелята — предупредително спира ръката му и припомня забраната не лекаря.

В това време от съседната зала се разнася ритмичен шум; зазвъня, затрополи, раздумка се и писна танцовият оркестър. Старият господин оставя бразилската си пура в пепелника и намига:

— Е? По очите ти познавам, че ти се иска да потанцуваш?

— Само с теб, чичо — ласкае го тя палаво (боже мой, дали не съм леко пийнала?). Постоянно я напушва смях, в гърлото нещо така смешно я гъделичка, че при всяка дума неудържимо избухва радостно звънливо чуруликане.

— Не се заричай! — ръмжи чичото. — Тук има колкото искаш момчетии, годините на трима, взети заедно, са по-малко от моите и всеки танцува седем пъти по-добре от мен, побелелия носорог с подаграта. Но на твоя отговорност: ако имаш кураж, да започваме.

Със старомодна галантност той ѝ предлага ръка, тя я поема и бъбри, смее се, кърши снага и се смее, а лелята ги следи с весел поглед, музиката гърми, залата блести в багри и светлина, гостите поглеждат приветливо, с любопитство, келнерите нареждат някаква маса, всички са мили, весели и радушни, не е нужна особена смелост, за да се хвърлиш в пъстрия вихър. Наистина чичо Антъни не е голям танцьор, при всяка стъпка под жилетката му подскача солидно шкембенце, шишкавият сивокос господин води дамата си колебливо и тромаво. Затова пък вместо него води музиката, тази сатанинска музика с резки синкопи, стремителна, шеметна и все пак с великолепно точен такт. Всеки ритмичен удар на чинелите пронизва коленете, но цигулките след това отново отпускат ставите, отчетливият такт разтърсва, удря, мачка и подчинява. Като дяволи свирят в кафявите си жилетки със златни копчета, като истински дяволи в ливреи, оковани във верига, тези мургави аржентинци, а и наистина имат вид на дяволи, ето онзи слабият със святкащите очила така усърдно кудкудяка, хълца и бълбука на своя саксофон, сякаш пияница смуче от него, а къдравият шишко още по-фанатично, с трениран възторг сякаш наслуки чука по клавишите, докато съседът му, озъбил се до уши, блъска с непонятен бяс тимпаните и звънчетата. Всички като ужилени от тарантелата току се въртят по столовете си и се тресат като че ударени от електрически ток, изтезават инструментите си с ловки маймунски движения и неистова ярост. Но тази ковачница на адски шумове работи прецизно като шевна машина (това се усеща при танца); всичките тези маймунджилъци, гримасите, писъците, жестовете, движенията, острите подвиквания и шеги са разучени до най-малкия детайл по нотите и упражнявани пред огледалото, яростният темперамент се излива съвършено. Изглежда, дългокраките теснобедрени и напудрени бледи жени също знаят това, защото очевидно не се възпламеняват от повтарящото се всяка вечер притворно буйство. С плътно гримираните си усмихнати уста и неспокойни ръце с червени маникюри те са се отпуснали в прегръдките на своите партньори, равнодушните им втречени

погледи подсказват, че мислите им блуждаят някъде другаде. Само тя единствена — чужденката, новата — е изненадана и трябва да внимава да не издаде своята възбуда, да угаси погледа си, защото чувствава, че кръвта ѝ все повече кипва от тази коварно възбудителна, дръзко завладяваща, цинично-страстна музика. И когато стремителният ритъм внезапно секва и настъпва тишина, тя си отдъхва, като че е избегнала някаква опасност.

Чичото тежко пъхти, сега, най-сетне може да обърше потта от челото и да изпуфка. С горд вид и победоносна стъпка той отвежда Кристине обратно до масата и — виж ти, изненада! — лелята вече е поръчала студен сироп за двамата. Преди миг Кристине само си бе помислила, че би било чудесно, ако сега може да поохлади гърлото, кръвта си, и ето че без да моли, вече я чака запотен сребърен стакан; приказен свят, в който желанията се сбъдват, преди да си ги изрекъл; как може да не се чувствуващ щастлив тук!

Тя смуче с наслада студения благ сироп, сякаш през тънката сламка поглъща целия сок и цялата сладост на живота. Сърцето ѝ радостно тупти, пръстите ѝ потръпват в порив на нежност. Неволно търси с поглед някого или нещо, за да му отдаде частица от горещата си благодарност, преливаща от душата ѝ. Вижда до себе си чичото, добрият стар човек седи грохнал в дълбокото кресло, все още пръхти и пухти и си бърше перлите пот от лицето. Той отчаяно се е мъчил да ѝ достави радост, може би дори прекосили; Кристине признателно и ласкаво погалва тежката му сбръчкана ръка, подпряна на облегалката. Стариият мъж се усмихва и отново се ободрява. Той разбира какво означава поривистият жест на това младо, стеснително и току-що пробудило се същество, с бащинско добродушие се радва на благодарния ѝ поглед. Но признателност заслужава най-вече лелята, виновницата за нейното присъствие тук, всичко дължи на нея: нежната закрила, разкошната рокля и блаженото чувство на сигурност в този богат, обаятелен свят. Тя улавя с другата ръка ръката на леля си и със сияещи очи седи в блестящата зала като дете под коледна елха.

Оркестърът засвирва отново, сега по-приглушено, по-нежно, по-плавно, сякаш влачи някакъв шлейф от искряща черна коприна: танго. С безпомощен израз чичото я моли, нека го извини, но шейсет и седем годишните му крака няма да издържат този гъвкав танц.

— Но аз хиляди пъти предпочитам да си седя тук при вас, чичо — казва тя чистосърдечно, без да пуска ръцете им. Чувствува се тъй добре в тесния кръг на близките сърца и толкоз сигурно под тяхната закрила. Но ето че пред нея се покланя сянка — висок широкоплещест господин с гладко обръснато, загоряло от планинското слънце мъжествено лице над белоснежната броня на смокинга. Той удря по пруски маниер токове и на чист севернонемски учтиво моли лелята за разрешение.

— Разбира се — усмихва се тя, горда от бързия успех на своята любимка.

Кристине става смутена, с леко подкосени крака. От изненада, че сред толкова много красиви жени този елегантен господин е избрал именно нея, нещо трепва в сърцето ѝ. Поема си още веднъж дълбоко дъх, после слага треперещата си длан върху рамото на изискания мъж. Още от първата стъпка чувствува, че е безупречен танцьор и я води леко и властно. Трябва само да се поддаде на едва доловимия натиск, и тялото вече се огъва според неговите движения, само да следва страстния и примамлив ритъм, и краката сами като омагьосани намират вярната стъпка. Никога не е танцувала така и сама се удивлява колко ѝ е леко. Сякаш тялото ѝ внезапно се е променило в другата рокля, сякаш е научила и упражнявала тези гъвкави движения в някаква своя забравена мечта, така без никакво усилие следва чуждата воля. Ненадейно я обзема упоителна увереност; с глава, облегната сякаш върху невидима въздушна възглавница, с притворени очи и трептяща под копринената рокля гръд; докрай освободена и без да принадлежи вече дори на самата себе си, Кристине с изумление усеща, че пърха лекокрила из залата. Понесена от неудържимия вихър, тя току вдига поглед към близкото и чуждо лице, струва ѝ се, че в тези сурови зеници искри доволна насърчителна усмивка и тя с още по-голямо доверие стиска чуждата водеща ръка. В жилите ѝ се прокрадва някаква смътна, почти сладострастна тревога — какво би станало, ако този чужденец с надменното и строго лице я сграбчи в яките си мъжки ръце и я притисне в обятията си, ще може ли да окаже съпротива? Или ще отстъпи покорно, както сега — в танца? Без да подозира, някаква подсъзнателна чувствена тръпка се разлива притомително в крайниците ѝ. Неколцина от присъстващите наоколо вече са забелязали тази съвършена двойка и Кристине отново усеща

опияняващото чувство — всички я наблюдават, всички ѝ се възхищават. Все по-сигурно и гъвкаво танцува тя според волята на партньора, дъхът и движенията им се сливат в едно, тя за пръв път изпитва наслада от собственото тяло, което владее тъй ловко.

След танца високият рус мъж — представил се е за инженер от Гладбах — вежливо я завежда до масата. В мига, когато сваля ръка от нея и топлината от лекия допир изчезва, Кристине се усеща по-слаба и крехка, сякаш с прекъснатия контакт приливът на нови сили изведнъж е секнал. Сяда почти безпаметна на мястото си и гледа с уморена, щастлива усмивка радостния чичо, в първия миг изобщо не забелязва, че на масата седи трети човек: генерал Елкинс. Той става и вежливо ѝ се покланя. Дошъл е само за да му представят това „charming girl“^[2]. Генералът стои пред нея стегнат, сериозен, склонил почитателно глава като пред истинска дама, Кристине смутена се опитва да се овладее. Боже мой, какво ще говори с толкова изискан и прочут човек, чиято снимка — както леля ѝ разправяше — можела да се види във всички вестници, та дори и на кино? Но самият генерал Елкинс я избавя от неловкото положение, като ѝ се извинява за слабите си познания по немски език. Наистина бил следвал в Хайделберг, но колкото и да му е тъжно да признава подобни цифри — това било преди повече от четиридесет години и такава прекрасна танцьорка ще прояви снизхождение, ако си позволи да я покани за следващия танц — в лявото му бедро още се намирало парче снаряд от Ипр, — но в края на краищата на тоя свят може да се живее само с търпимост.

От смущение Кристине загубва дар слово, едва когато бавно и предпазливо започва да танцува с него, сама се удивява колко непринудено завързва разговор. Какво става с мен, изтръпва тя, нима това съм аз? Защо изведнъж всичко ми се удава с толкова лекота? Движа се леко, свободно, а по-рано — учителят по танци все повтаряше — бях толкова скована и несръчна, сега по-скоро аз водя него, отколкото той мен. И думите се леят от само себе си, може би не съм толкова глупава, та тоя знаменит човек ме слуша толкова внимателно. Нима роклята, обстановката тук са ме променили дотолкова, или съм носила всичко това в себе си, но съм била много нерешителна, боязлива? И мама все това ми повтаряше. А може би не е никак трудно да бъда такава, може би животът е много по-лесен,

отколкото ми се е струвало, само да събера смелост, да имам самочувствие, тогава изневиделица ще дойде и силата.

След танца генерал Елкинс с бавна и отмерена стъпка я води през залата. Кристине пристъпва, гордо облежната на ръката му. Уверено гледа напред и усеща, че тая напета походка я прави още по-млада и хубава. Докато разговарят, Кристине откровено признава на генерал Елкинс, че за първи път е тук и още не е видяла Енгадин, Малоя, Зилс-Мария, но, изглежда, това признание по-скоро радва, отколкото разочарова генерала: в такъв случай дали ще му позволи утре сутрин да я разходи с колата си до Малоя?

— О, на драго сърце — възкликва тя, сепната от неочакваното щастие и внимание и благодарно — откъде се взе изведнъж всичкият този кураж? — стиска ръката на знатния господин почти приятелски. Все по-уютно, все по-сигурно се чувства Кристине в тази зала, която сутринта ѝ се струваше още толкова враждебна, а сега всички тук просто се надпреварват да ѝ създават радости; забелязва също как беглите познанства се превръщат тук в радушно приятелство, докато там, в нейния тесен свят, все някой ще ти завиди за маслото на хляба ти или за пръстена на ръката ти. Развълнувана съобщава на чичото и лелята за любезната покана на генерала, но не я оставят да говори дълго. За следващия танц отново я грабва същият немски инженер, прекосява цялата зала, за да стигне до нея, запознава я с някакъв лекар-французин, а чичо ѝ — със свой приятел-американец, представят ѝ още няколко люде, чиито имена от възбуда и щастие тя не разбира. За десет години не е виждала около себе си толкова много елегантни, вежливи, доброжелателни хора, както от два часа насам. Канят я на танц, поднасят ѝ цигари и ликьор, предлагат ѝ екскурзии и излети в планината, всеки гори от нетърпение да се запознае с нея, всеки я глези с любезност, която изглежда естествена за всички тук.

— Ти предизвикваш истински фурор, детето ми — шепне ѝ лелята, горда от успеха на любимката, и само една трудно прикрита прозявка на чичото предупреждава двете жени, че старият човек вече се е уморил. Отначало той суетно отрича очевидното си изтощение, но накрая се предава:

— Е, да, май е по-добре всички да си починем. Да не прекаляваме. И утре е ден и we will make a good job of it^[3].

Кристине хвърля последен поглед към вълшебната зала, блеснала под светлината на канделабри и електрически крушки, която се тресе в грохота на музиката и танца: чувства се обновена и освежена като след баня, цялата тръпне от радост. Тя благодарно улавя под ръка стария човек, навежда се бързо и с непреодолимо вълнение целува сбръчканата му десница.

И ето я — сама в стаята, удивена, объркана, уплашена от себе си и от тишината, легнала внезапно около нея: едва сега чувства как пламти кожата ѝ под широката рокля. Затвореното помещение изведнъж е станало твърде тясно за трескавата ѝ възбудена снага. Посяга и отваря балконската врата, прекрасна снежна хладина тутакси се спуска върху разголените рамене. Сега тя диша свободно, равномерно. Излиза на балкона и изтръпва от щастие, пламенно същество, изправено пред невъобразимата пустота на пейзажа, малко тленно сърчице, което бие самотно под гигантския нощен небосвод. И тук цари тишина, но по-могъща, по-изначална, отколкото в иззиданата от човешки ръце стая, тишина, която не потиска, а освобождава и отпуска. Доскоро блестящите планини сега се скриват в собствената си сянка, сякаш спотаени огромни черни котки с фосфоресциращи снежни очи. Под бледата светлина на почти пълната месечина тегне безветрие. Подобно на сплескана от едната си страна жълта перла плува тя горе между диамантения звезден рой, на студената му бледа светлина под воала на облаците смътно прозират очертанията на долината. Никога досега Кристине не е виждала нещо по-могъщо, което нежно да покорява душата като този притихнал в божествено безмълвие пейзаж; цялата възбуда просто се оттича от нея в този бездънен покой и тя се вслушва, вслушва, вслушва се страстно в тази тишина, за да ѝ се отдаде всецяло. Ненадейно — сякаш из Космоса — в ледения въздух мощно прогърмява камбанен звън: долу, в долината, е ударила църковната камбана и стръмните канари отдясно и отляво уплашено връщат медната топка. Като улучена в сърцето от езика на камбаната Кристине се сепва и се ослушва. В морето от мъгла отново се сгромолясва един метален звук, и пак, и пак. Затаила дъх, тя брои тежките удари: девет, десет, единадесет, дванадесет: полунощ! Възможно ли е? Едва полунощ? Значи само дванайсет часа, откакто е дошла тук — стеснителна, плаха, смутена, с изсушена малка клета душа, наистина ли е минал само един-единствен ден, не, половин ден?

И за пръв път един блажено развълнуван, разтърсен до дън душа човек започва да разбира от каква тайнствено-нежна и еластична материя е изтъкана нашата душа, щом едно-единствено преживяване е в състояние да я разшири до безкрайност, та макар и мъничка, да обхване цялата вселена.

[1] Йорданс, Як. — Фламандски художник (1593–1678) — Бел.пр. ↑

[2] Очарователно момиче (англ.). — Бел.пр. ↑

[3] И добре ще го използваме (англ.). — Бел.пр. ↑

Дори и сънят е различен в този нов свят — по-черен, по-плътен, по-упоителен, пълна самозабрава. Като се събужда, Кристине едва измъква изчезналите си мисли от някакви неизвестни дотогава бездни: трудно, бавно, постепенно, като от бездънен кладенец се издига потъналото съзнание. Първо възприятие: смътно чувство за време. Затворените клепащи усещат: става светло, в стаята сигурно вече е светло, вече е ден. И веднага за това неясно, притъпено чувство се вкопчва страхът (той се долавя дори насън): само да не закъснее за работа! Навитата от десет години като пружина мисъл автоматично задвижва подсъзнанието: сега будилникът ще зазвъни... само да не заспи пак... Трябва, трябва, трябва бързо да стана, в осем часа започвам работа, а преди това трябва да запалим печката, да сваря кафе, да купя мляко, кифли, да почистя, да сменя превръзката на майка, да приготвя обета и какво още?... Още нещо имах да правя днес? Да, вярно, да платя на бакалката, още вчера предупреди... Не, само да не се унеса пак, да бъда нащрек: щом будилникът звъне, да стана... Но какво му става днес на будилника?... Защо не звъни?... Дали не се е развалил или съм забравила да го навия? Защо не звъни, в стаята вече е светло... За бога, успала съм се, а вече е седем, осем или девет часът и хората роптаят пред гишетото, както оня път, когато ми беше много лошо, веднага искаха да се оплачат в дирекцията... А сега уволняват толкова много чиновници... Боже мой, само да не закъснея, само да не се успя... Страхът, че ще закъснее, който години наред я е разяждал, дълбае като къртица чак до черното царство на съня. И този страх така болезнено разкъсва зашеметените сетива на Кристине, че и последният тънък слой сън изведнъж пада и тя отваря очи.

Погледът ѝ уплашено шаря по тавана — за бога, къде се намирам? Какво, какво се е случило с мен? Вместо познатия полегат, опушен, потънал в сиви паяжини покрив с кафявите греди, над нея се издига снежнобял таван, правоъгълен, обамчен с нежни позлатени летви. И защо в стаята става изведнъж толкова светло? Сигурно през нощта ненадейно са пробили нов прозорец. Къде съм аз? Къде съм, за бога? Объркана поглежда ръцете си. Но те не почиват, както обикновено, върху старото кафяво закърпено одеяло от камилска вълна, и завивката е нова, лека, пухкава, синя, с извезани червеникави цветчета. Първо усилие: Не! Това не е моето легло. Второ усилие: Не — тя се е изправила, — това не е моята стая, трето, по-рязко усилие —

погледът вече е съвсем буден и тя знае всичко: отпуска, ваканция, свобода, Швейцария, леля, чичо, прекрасния хотел! Не се страхувай, никакви задължения, служба, точно време, будилник! Никаква печка, не се страхувай — никой не чака, никой не настоява: жестоката мелница на бремето, смазваща от десет години насам живота ѝ, за пръв път е спряла. Може да си полежи в топлата и мека постеля и да усеща как кръвта спокойно тече по вените, как светлината чака зад нежно надиплените завеси, как кожата ѝ диша под меката топла завивка. Може още веднъж, без да се бои, да затвори очите и да помързелува, може да мечтае, да се изтяга — да принадлежи изцяло на себе си. Може дори — тя си спомня сега какво е казала леля ѝ — да натисне онова копче над леглото, под което е изобразен малък като пощенска марка келнер, нищо повече не е нужно, освен да протегне ръка и — о, чудо! — след две минути вратата ще се отвори, ще почука и почтително ще влезе един келнер, пред него върви смешна малка количка на гумени колела (тя се удиви на подобна количка при леля си) и ще ѝ донесе по желание кафе, чай или шоколад, хубави прибори и бели копринени салфетки. Закуската е тук от само себе си, не е нужно да мели кафе, да пали огън, да се мъчи над печката с премръзнали крака, нахлузила боса пантофите, не, всичко идва готово, с бял хляб и златист мед и такива деликатеси като вчера, една вълшебна шейна се плъзга до топлото и меко легло, без Кристине пръста си да помръдне. Или може да натисне другото копче, където месинговата фирмичка показва момиче с бяла касинка и след леко почукване то се стрелва вътре безшумно, с блестяща от чистота престилка и черна рокля, пита какво желае милостивата госпожица, дали да отвори капаците на прозорците, да дръпне завесите, или да приготви банята. Сто хиляди желания можеш да имаш тук, в този вълшебен свят, и всички се изпълняват за миг. Тук можеш да пожелаеш и да правиш всичко, само че не си принуден да го вървиш и да го пожелаваш. Можеш да позвъниш или да не звъниш, можеш да станеш или да не ставаш, да заспиш отново или да останеш в леглото, просто както искаш, с отворени или затворени очи и блажено да потънеш в добри и лениви мисли. Можеш изобщо нищо да не мислиш, а само да изпитваш блаженство: времето ти принадлежи, а не ти на него. Не те тласка бясното воденично колело на часовете и секундите, само се плъзгаш със затворени очи във времето като в лодка с прибрани весла. И

Кристине лежи, мечтае и се наслаждава на това ново чувство, в ушите ѝ като далечен неделен звън приятно шуми възбудената кръв.

Но не! — тя отблъсква енергично възглавницата, стига вече мечти! Не бива да пропилее нищо от неповторимото време, време, което всяка секунда те дарява с прелестни изненади. Ще може да мечтае после у лома, месеци и години, нощем, в скърцащото, разнебитено дървено легло с твърдия матрак и на изцапаното с мастилени петна писалище, докато селяните са на полето, а горе, тик-так, неумолимият часовник минава като педантичен караул през стаята: там е по-добре да мечтаеш, отколкото да бъдеш буден, тук, в този божествен свят, сънят е прахосничество. Последно усилие и тя изхвърква от леглото, залива лицето и врата си със студена вода, вече е напълно освежена, а сега бързо в новите дрехи — ах, колко приятно шумоли и трепти бельото. От вчера насам тялото ѝ е забравило това ново чувство, сега кожата ѝ отново се наслаждава на скъпата, нежно прилепваща и галеща тъкан. Но не бива да се прехласва, да се бави, а бързо-бързо да излезе от стаята, някъде, където по-силно ще усети щастieto, свободата, ще се натича на воля, ще напълни очите си, само да се ободри, да диша с възпламенените си сетива и пори! Тя навлича бързо пуловера, нахлупва баретата върху косата и хвърчи надолу по стълбите.

Коридорите на хотела още дремят сиви и пусти в студената светлина на ранното утро, само долу в хола слуги по ризи чистят килимите с прахосмукачки, нощният портиер с уморени подпухнали очи смаяно се втренчва в подранилия гост и едва тогава сънно поздравява. Бедният човек, значи и тук тежка служба, зле платено бърхане, и тук трябва да ставаш рано и да бъдеш точен? Но да не мисля за това, какво ме засяга, не искам да мисля никого освен за себе си, напред, навън, срещу връхлитащия студен въздух, който изведнъж като с ледена кърпа освежава клепачи, устни и бузи. По дяволите, колко студен е планинският въздух, пронизва те до кости, спасението е само да тичаш, да тичаш, докато кръвта ти се стопли, направо по пътя, той сигурно води някъде, където и да е, тук горе всичко е ново и вълшебно.

Като крачи бързо, Кристине едва сега забелязва неочакваната пустота на утрото. Цялата човешка глъчка, която вчера следобед заливаше улиците, сега, в шест часа, изглежда още опакована в

големите каменни блокове на хотелите и дори пейзажът лежи затворен в нещо като сив магнетичен сън. Във въздуха нито звук, угаснал е златният месец, изчезнали звездите, заличени багрите, обвити в мъгла скалите, бледи и безцветни като студен метал. Само по най-високите върхове на планините неспокойно се носят дебели мъгляви облаци, някаква невидима сила, изглежда, ги разтяга, къса от тях, сегиз-тогиз от плътната маса се отделя по някой и плува като широк бял тампон към светлите висини.

И колкото по-високо се издига, някаква необяснима светлина насища и позлатява смътните му контури: слънцето трябва да е наблизно, пробудено вече нейде зад върховете, още не се вижда, но в задъханото неспокойствие на атмосферата вече се усеща неговата топлеща сила. И така — към него, нагоре към висините! Още по нагоре, ето тоя път с леките чакълести серпентини води нагоре, той не може да е труден, и наистина по него се върви леко, тича се като на игра: несвикнала да ходи, Кристине изненадана усеща как коленете ѝ изведнъж започват да пружинират, как пътят с приятните завои, лекият въздух сякаш от само себе си увличат тялото нагоре. Прекрасно, колко бързо сгрива кръвта този устрем! Тя сваля ръкавиците, пуловера, баретата: не само устните и дробовете, но и туптящата кожа трябва да диша изкусителната свежест. Тича все по-бързо и по-бързо, като че ли се носи на криле. Всъщност трябва да спре, защото сърцето блъска лудо в гърдите, ушите заглъхват, слепоочията туптят. О, каква прелест, минутка отдих след първия завой, поглед надолу, горите отърсват мъглата от короните си, в сред ярката зеленина се белеят пътища, реката блести, извита и лъскава като турска сабя, а отвъд, през седловината между върховете, внезапно се разтваря златният шлюз на утринното слънце. Прекрасен е този буен порив нагоре, но възторженият ѝ бяг не търпи минутка покой, напред, напред бумти фанатичният барабан в сърцето, напред! Напред! — настояват набралите темпо мускули и сухожилия, и възпламененото тяло скача, катери се все по нататък и нататък, опиянено от собственото си напрежение, тя не знае докога, не знае докъде и накъде. Най-после, след близо час, стига до място с чудесен изглед, където от планината се е отворила като сцена, и Кристине се хвърля зашеметена на тревата: стига! Стига за днес! Вие ѝ се свят, но се чувствава странно добре, под клепачите ѝ пулсира кръвта, силно, сякаш иска да ги разкъса, пари

обрулената от вятъра кожа, но макар всички тези усещания да наподобяват болка, опиянената Кристине чувства някаква непозната наслада, чувства разтърсеното си от вълнение тяло младо и жизнено, както никога досега. Никога не е подозирала, че собствената ѝ кръв може тъй да залудува по жилите, да тупти в тях така бурно и сладостно, никога не е съзнавала колко пъргава, колко стегната е младата ѝ снага, отколкото при тази безкрайно приятна, упоително кипяща умора. Обляна от слънчеви лъчи, брулена от вихрения планински вятър, ръцете заровени в заледения ароматен алпийски мъх, над нея облаци в невиджана дори насън синева, а отдолу разкриващата се като панорама гледка — така лежи тя там, омаяна и опиянена от самата себе си, будна и сънуваща едновременно, наслаждава се на собственото си пламенно съществуване и на стихийния порив на света. Лежи там час или два, докато слънцето припарва по устните ѝ. Сетне скача, откъсва набързо няколко росни цветя с малки звънтящи, скрити в листата ледени кристалчета — хвойна, тинтява, салвия — и поема надолу. Отначало с равномерни, спокойни крачки като истинска туристка, сетне стръмнината я увлича и тя започва да тича и скача, отдава се на сладката и опасна притегателна сила на глъбината. Припка все по-бързо, все по-необуздано, от камък на камък. Лети по завоите към долината като понесена от вятъра — весела, дръзка, нечувано радостна, от гърлото ѝ като песен блика насладата.

Девет часът е, младият немски инженер стои пред хотела в спортен екип и чака треньора за уговорената партия тенис. Още е твърде студено да седне на влажната пейка, вятърът постоянно нахлува с остриите си ледени пръсти под тънката бяла риза и той се движи бързо нагоре-надолу с вкочанени от студ нозе, като върти ракетата, за да стопли ръцете си. По дяволите, къде е треньорът, дали не се е успал? Инженерът се озърта нетърпеливо. Но случайно вдига поглед към планинския път и забелязва там горе нещо странно, нещо светло и малко като буболечка, което се движи като пъстра вихрушка в далечината, носи се надолу с чудновати скокове. Какво ли е това? Жалко, че далекогледът не му е подръка. Но то се приближава бързо, това светло, пъстро петно, сякаш полетяло с крила: скоро ще го види по-ясно. Инженерът засенчва очи с ръка и сега съзира, че някой лудешки се спуска надолу, жена или младо момиче с развени коси, размахала ръце, сякаш понесена от вятъра. За бога, колко

непредпазливо изскача на завоите, безумен, но прекрасен за гледане е този буен бяг. Спортистът неволно пристъпва крачка напред, за да наблюдава по-добре литналата в неудържим вихър девойка. С развята грива, волно размахала ръце като вакханка, цялата дързост и устрем, момичето прилича на богиня на зората. Още не може да познае лицето ѝ, чертите се разливат в бързия бяг и в отблясъците на изгряващото слънце. Но тя бездруго ще мине край тенискорта, ако отива в хотела; тук пътят свършва. Ето я, вече приближава, отпред вече отскачат и се търкалят малки камъчета, той чува дори стъпките ѝ на близкия завой и внезапно тя долетява вихрено, сепва се изненадана и спира. Спира рязко, за да не налети на мъжа, който нарочно е застанал на пътя ѝ. В миг косите ѝ се отмятат назад, а полата ѝ прилепва по краката. Изплашена, запъхтяна, останала без дъх, тя стои очи в очи с него. Но изведнъж избухва в смях. Познала е вчерашния си партньор по танци.

— Ах, вие ли сте? — облекчено въздъхва тя. — Извинете, насмалко не ви съборих.

Той мълчи, гледа с удоволствие, да, дори с възхита момичето със зачервени от мразовития вятър страни, със задъхана гръд, все още разпалена от главоломното спускане. Това възплъщение на младост и сила опиянява спортиста у него, любува ѝ се със светнали очи. Сетне, усмихвайки се, заговаря:

— Моите почитания! Това се казва темпо! Никой от тукашните планински водачи не може да се мери с вас. Но... — той я поглежда отново изпитателно, одобрително, с усмивка, — ако имах такава млада и стройна шия, бих внимавал да не я строша. Страшно безразсъдно се отнасяте към себе си! За щастие ви видях аз, а не леля ви. Не бива да правите такива сутрешни излети сама! Ако се нуждаете от що-годе опитен спътник, то долуподписаният най-горещо предлага услугите си.

Той я поглежда отново и тя усеща, че настойчивият мъжки поглед я смуцава. Никога досега мъж не я е гледал с толкова плам и възхита, нов сладостен трепет прониква до дъното на душата ѝ. За да скрие смуцението си, тя показва букетчето цветя:

— Вижте! Откъснах ги росни, нали са прекрасни?

— Да, прекрасни са — отговаря той, в гласа му трепва вълнение, той не обръща внимание на цветята, а я гледа в очите. Тя още повече се смуцава от това настойчиво, почти натрапчиво внимание.

— Извинете, но трябва да отивам на закуска — каза тя, — боя се, че и без това вече съм закъсняла. — И понечва да мине покрай него. Той се покланя и ѝ дава път, но и в гръб непогрешимият ѝ женски инстинкт ѝ подсказва, че той я следи с поглед; неволно тръгва с постегнатата крачка. Не само дъхавият аромат на горските цветя и свежият ухаещ на билки въздух раздвижва кръвта ѝ, но и неочакваната изненада: тя за пръв път осъзнава, че е харесвана и желана.

Тази омая я държи в плен, докато влиза в хотела. Изведнъж въздухът вътре ѝ се струва спарен, всичко я гнети, тежи ѝ. Тя хвърля на гардероба баретата, пуловера, колана, всичко, което я притеснява, притиска и души, иска ѝ се дори да махне дрехите от раздразнената възбудена кожа. От масата за закуска двамата възрастни наблюдават с почуда Кристине, която енергично пресича залата, с пламнали страни, тръпнещи ноздри, като че ли по-стройна, по-здрава, по-гъвкава от вчера. Тя поставя пред леля си букетчето алпийски цветя, още росни и искрящи от пъстрите, разтапящи се ледени кристалчета.

— Собственоръчно откъснати за теб най-горе на... дори не зная как се нарича върхът, просто изтичах дотам — тя въздъхва дълбоко, — беше прекрасно.

Леля ѝ я поглежда учудено.

— Ах ти, лудетино! От леглото право в планината, без да закусиш! Би могла да ни служиш за пример, една разходка е по-добра от всички масажи. But look^[1], Антъни, погледни я, не можеш я позна. Въздухът здравата е обагрил бузите ѝ. Ти цялата гориш, дете! А сега разказвай, къде беше?

Кристине разказва и не забелязва колко бързо, колко лакомо и неприлично много яде. Купичките с масло, мед и мармалад се опразват невероятно бързо, старият господин намига на усмихващия се келнер да напълни отново панерчето за хляб с вкусни бели кифли. В своя възторг Кристине не забелязва, че и двамата се подсмиват на вълчия ѝ апетит, усеща само как приятно горят премръзналите ѝ бузи. Приятно отпусната, безгрижно облегната в сламеното кресло, тя дъвче, бърби, смее се, двете добродушни лица срещу нея я вдъхновяват все повече, докато накрая прекъсва разказа си и буйно изразява възторга си, като широко разперва ръце:

— Ах, лельо, струваше ми се, че за пръв път разбирам какво значи да дишаш!

[1] Но виж (англ.). — Бел.пр. ↑

В такава голямо вълнение и бурни възторзи протича целият ден. В десет часа — тя още е на масата за закуска, в панерчето не е останала нито една кифличка, възбуденият ѝ от планината апетит е омел всичко до троха — се появява генерал Елкинс в строг спортен костюм и я кани на обещания излет с кола. Крачейки почтително зад нея, той я придружава до колата си — най-изискана английска марка, блестяща от никел и лак; шофьорът, светлоок и гладко обръснат, сам прилича на английски джентълмен; генерал Елкинс постила одеяло на седалката и я настанява удобно, едва тогава сваля учтиво шапка и сядва до нея. Това внимание притеснява Кристине, чувствува се като измамница пред генерала с неговата подчертана, почти смирена вежливост. Коя съм аз, мисли си, че се държи така с мен? Боже мой, ако само знаеше как седя като забита с пирон на стария пощенски стол пред пощенската маса, заета с глупава долнопробна работа! Но едно натискане на газта и бързо нарастващата скорост помита всеки спомен. С детинска гордост тя забелязва как по тесните улички на курортното селище, където моторът не може да се движи с всичката си мощ, минувачите с възхищение поглеждат към луксозната кола, която дори тук прави впечатление с изисканата си марка, как с лека и почтителна завист всички погледи се вдигат към нея, смятайки я за собственицата. Генерал Елкинс ѝ показва околностите и както всеки специалист географ, изпада в куп подробности, но момичето, приведено напред, го слуша тъй внимателно, че явно му доставя удоволствие. Като слуша непринудените ѝ възклицания, като наблюдава възхитените ѝ очи при всяка нова гледка, голобразното му студено лице постепенно загубва английската си сдържаност, добродушна усмивка разведрява сухите и тънки уста. Все по-често докосва с малко тъжна усмивка свежия ѝ профил, сдържаността му отстъпва пред бурния възторг на младостта. Шофьорът кара все по-бързо. Като по мек килим безшумно се плъзга скъпата кола, никакъв хрип на металната ѝ гръд не издава и най-малкото напрежение при изкачването, умно и гъвкаво се нагажда тя към пай опасните завои и само въздухът, който все по-мощно свисти, издава нарастващото темпо, а към насладата от скоростта се прибавя чудесното опияняващо чувство на сигурност. Долината става все по-тъмна, все по-сурови се издигат скалите. Най-после пред тях се открива изглед и шофьорът спира.

— Моля — обявява генерал Елкинс и с неизменната почтителна вежливост ѝ помага да слезе от колата. Гледката към долината е величествена; пътят се вие надолу в красиви завои подобно буен планински поток; човек има чувството, че тук планината се е уморила, не ѝ достига вече сила да трупа върхове и глетчери, с един порив се хвърля надолу в необозримата долина. — Там долу е низината, оттам започва Италия — сочи Елкинс.

— Италия? — възкликва Кристине. — Толкова близо, нима наистина е тъй близо?

В гласа ѝ прозвучава такъв страстен копнеж, че Елкинс неволно пита:

— Никога ли не сте били там?

— Не, никога.

И това „никога“ е казано с такава жар и горчивина, сякаш в него се е стаила цялата ѝ мъка по неосъществимата мечта: никога, никога няма да я види. Тя тутакси разбира грешката си, гласът ѝ я е издал, спътникът ѝ би могъл да отгатне най-съкровениите ѝ мисли и тайната ѝ, че е бедна, неловко се опитва да отклони разговора и пита почти глупаво:

— Вие естествено познавате Италия, нали, генерале?

Той се усмихва сериозно и едва ли не тъжно.

— Къде ли не съм се скитал? Три пъти съм обиколил света, не забравяйте, че аз съм стар човек.

— Не, не! — протестира тя уплашена. — Как можете да говорите така!

Уплахата ѝ е толкова неподправена, протестът толкова искрен, че страните на шестдесет и осем годишния мъж изведнъж пламват. Вероятно никога вече няма да я слуша тъй разпален, тъй въодушевен. Тонът му неволно омеква.

— Очите ви са млади, мис Ван Болен, затова виждате света по-млад, отколкото е в действителност. Дано да имате право. Надявам се, че наистина не съм още толкова стар и сив като косите ми. Но какво ли не бих дал да можех да видя още веднъж Италия за пръв път.

Поглежда я отново, в очите му ненадейно се прокрадва някаква смирена боязън, каквато по-възрастните мъже нерядко изпитват пред млади момичета, сякаш молят за снизхождение, че вече не са млади.

Кристине се трогва от този поглед. Изведнъж си спомня своя баща, стария прегърбен човек, спомня си как обичаше понякога да го гали нежно и смирено по белите коси, и как я гледаше с благ признателен поглед.

По обратния път лорд Елкинс говори малко, той изглежда замислен и малко възбуден. Когато пристигат пред хотела, с неочаквана пъргавина скача от колата, за да изпревари шофьора и да ѝ подаде ръка.

— Много ви благодаря за хубавия излет — казва той, преди тя да успее да отвори уста и да му благодари, — отдавна не съм изпитвал такова удоволствие.

На масата Кристине с възторг разказва на леля си колко добър, колко любезен е бил генерал Елкинс. Лелята кима отзивчиво.

— Добре че малко го поразсея, той е преживял много нещастия, жена му е починала млада, докато е бил на експедицията в Тибет. Цели четири месеца той продължавал да ѝ пише всеки ден, защото новината не била стигнала до него, едва когато се завърнал, намерил цялата купчина писма неразпечатани. А единственият му син загинал във войната, немците свалили самолета му при Соасон в същия ден, когато ранили и самия генерал. Сега живее сам в огромния си замък край Нотингам. Разбирам го защо пътува, всъщност непрекъснато иска да избяга от спомените си. Само че не приказвай за семейството му — веднага ще се просълзи.

Кристине слуша покъртена. Никога не е помисляла, че тук, в този безметежен свят, може да има нещастия. Съдейки по собствените си преживявания, тя е решила, че тук всички хора са щастливи. Искане ѝ се в тоя момент да стане и да стисне ръката на стария човек, който с толкова достойнство носи скръбта си. Поглежда неволно към другия край на трапезарията. Генералът седи там, стегнат по военному, съвсем сам. Случайно и той вдига поглед и като среща нейния, леко ѝ се покланя. Кристине е поразена от неговата самота в тази просторна, блеснала в светлина и разкош зала. Наистина трябва да бъде добра към един толкова благодушен човек.

Но колко малко възможност има тук да мислиш за някого, така бързо тече времето, твърде много неподозирани изненади я увличат във веселия си водовъртеж: всяка минута я дарява с нова радост. След обяда лелята и чичото се качват в стаята да си починат, а Кристине се

настанява на терасата в едно от удобните меки кресла, за да може най-после да се наслади на своя преобразен живот. Но току се отпуска и спомените от богатия ден се нижат в съзнанието, пред нея застава снощният ѝ партньор по танци, проникателният немски инженер, и ѝ подава силната си ръка. „Хайде, елате!“ — приятелите му искали да се запознаят с нея. Кристине нерешително отстъпва — тя още се бои от всичко ново, но страхът, че може да я сметнат за неучтива, надделява, и тя се отправя с него към масата, където седи оживена компания млади хора. За неин най-голям ужас инженерът я представя на всеки поотделно като госпожица Фон Болен и изглежда, че холандското име на чичо ѝ, произнесено с аристократическото немско „фон“, предизвиква особен респект — тя го забелязва по учтивото ставане на господата, — очевидно то неволно им напомня за най-богатата фамилия в Германия, Круп фон Волен. Кристине пламва: за бога, какво казва той? Но тя няма смелост да го поправи, не може да уличи пред тези непознати учтиви хора единия от тях в лъжа и да заяви: не, не, фамилията ми не е Фон Болен, казвам се Хофленер. И тя търпи с гузна съвест, пръстите ѝ нервно тръпнат от неволната измама. Всички тези млади хора — едно весело игриво момиче от Манхайм, някакъв виенски лекар, синът на френски банков директор, един малко гръмогласен американец и още неколцина, чиито имена тя не разбира — се суетят край нея: всеки я пита нещо, всъщност говорят само с нея и на нея. В първите минути Кристине се държи сковано. Всеки път, когато някой ѝ каже „госпожице Фон Болен“, тя трепва леко, все едно че някой я е боцнал с игла, но постепенно веселото настроение я заразява, тя с радост посреща доверието на младите хора и накрая неспонтанно се включва в разговора; всички тук се държат така сърдечно с нея, защо да се бои? По-късно идва леля ѝ, радва се, като вижда, че племенницата е така добре „приета“, усмихнато ѝ намига, когато другите я титулуват „госпожица Фон Болен“, а накрая я извежда на разходка, докато чичото играе обичайния си следобеден покер.

Нима това наистина е вчерашната улица или просто окрилената душа вижда света по-светъл и по-радостен, отколкото притеснената? Във всеки случай пътят, по който тя вече веднъж е минала, но сякаш със забулени очи, изглежда като нов — по-пъстър и по-празничен, като че ли планините са станали още по-високи, пасбищата още по-

яркозелени и сочни, въздухът кристалночист, а хората още по-красиви, по-светлооки, по-любезни, по-общителни. Всички неща от вчерашния ден не са вече така необичайни; тя наблюдава големите хотели с чувство на гордост, откакто знае, че живее в най-хубавия, започва да проявява друго разбиране към витрините, парфюмираните жени със стройни крака в колите вече не ѝ изглеждат така неземни, от някаква друга, по-висша каста, откакто тя самата се вози в такава разкошна кола. Вече не се чувства чужда в тоя свят и крачките ѝ неволно започват да подражават на леката, безгрижна, дръзка походка на атлетичните момичета. Влизат в една сладкарница: лелята отново се удивлява на апетита на Кристине. Дали от чистия планински въздух, или заради бурните емоции — химическо изгаряне на енергия, която трябва отново да бъде наваксана, — във всеки случай тя без усилие унищожава три-четири кифлички с мед, чаша какао, а след това още и няколко пасти с крем: струва ѝ се, че може непрестанно да яде, да говори, да гледа, да се наслаждава, сякаш с това грубо животинско настървение трябва да утоли някакъв бездънен глад, измъчвал я от години насам. В същото време усеща мъжките погледи, които я докосват любезни и въпросителни, инстинктивно изпъчва гърди, кокетно изправя глава, усмихнатите ѝ устни с любопитство отвърщат на отсрещното любопитство: кои сте вие, на които харесвам, и коя съм аз самата?

В шест часа, след като са приключили с новите покупки — лелята е открила още цял куп дреболии, които липсват на Кристине, — пристигат в хотела. Щедрата дарителка, която изумителната промяна на племенницата непрекъснато забавлява, леко потупва Кристине по ръката:

— Сега би могла да ме освободиш от едно трудно задължение. Искаш ли?

Кристине се смее. Какво ли може да е трудно тук? Всичко в този благословен свят се превръща в игра.

— Не, не си въобразявай, че е толкова просто! Трябва да слезеш в бърлогата на лъва и внимателно да измъкнеш Антъни от партията бакара. И предупреждавам те: по-внимателно, защото безпокои ли го някой по време на игра, много се сърди. Но аз не бива да отстъпвам, лекарят нареди да си взема хапчетата поне един час преди ядене, пък и в края на краищата да играеш бакара от четири до шест в задушна стая

е напълно достатъчно. На първия етаж, номер 112, в апартамента на мистър Форнеман от винарския тръст. Ще почукаш и ще кажеш на Антъни, че идваш по моя заръка, той ще разбере. Може най-напред да ти изръмжи, — не, не, на теб няма да изръмжи! Теб ще те послуша.

Кристине отива да изпълни поръката без особен възторг. Ако чичото обича да играе карти, защо тъкмо тя да го безпокои! Но не се осмелява да възрази, отива и почуква тихо. Господата, насядали край продълговатата, облечена в зелено сукно маса със странни ромбове и цифри по нея, удивено вдигат очи: изглежда, тук рядко влизат млади момичета. Отначало смаян, чичото избухва в смях:

— О, I see^[1], Клер те е дресирала! Добре те използва! Господа, това е моята племенница! Жена ми я изпраща, за да свършваме: предлагам — той вади часовника си — още точно десет минути. Разрешаваш, нали? — Кристине се усмихва колебливо. — Е, на моя отговорност — казва гордо Антъни, за да покаже авторитета си пред господата. — А сега кротувай! Седни до мен и дано ми провърви най-сетне.

Кристине сяда плахо зад него. Не разбира какво става тук. Единият от господата държи нещо като лопата или гребло, взема с нея карти и постоянно приказва, а после по масата плъзват насам-натам кръгли целулоидни жетони — бели, червени, зелени, жълти, — придвижвани от малки гребла. Колко скучно е всъщност, мисли си Кристине; колко смешно е, че такива богати, изискани господа си играят с подобни кръгчета, но се чувствава все пак горда, че седи тук, зад широкия гръб на чичото, до мъже — несъмнено силните на тоя свят, това личи по грамадните им диамантени пръстени, по златните им моливи, по суровите им енергични черти, а също и по юмруците, които вероятно на заседания удрят като чукове по масата: Кристине поглежда почтително ту един, ту друг и не обръща внимание на непонятната игра, така че неочакваният въпрос на чичо ѝ я сепва:

— Да го взема ли?

Кристине е разбрала вече, че единият от тях е банка и залага срещу всички, следователно играе на едро. Да каже ли „да“? Би предпочела да пошепне: Не, за бога не! Само да не поема никаква отговорност. Но се срамува да не се покаже страхлива и промълвя несигурно „да“.

— Добре — шегува се чичо й, — на твоя отговорност. Ще делим по равно.

Непонятното раздаване на картите започва отново. Тя не разбира нищо, но й се струва, че чичото печели. Движенията му стават по-ловки, от гърлото му излизат странни бълбукащи звуци, той явно изпитва страшно удоволствие. Най-после, като предава „лопатката“, той се обръща към нея:

— Отлично поработи, така че ще делим честно, ето твоята част. — Той отделя от купчината пред себе си няколко жетона, два жълти, три червени и един бял. Кристине ги взема засмяна, без да се замисли.

— Още пет минути — предупреждава господинът, пред когото се намира часовникът. — Хайде, хайде, не се оправдавайте с умората!

Петте минути минават бързо, всички стават, събират жетоните си и ги обменят. Кристине е оставила своите на масата и чака свенливо на вратата.

— Е, ами твоите жетони? — извиква чичо й. Кристине се приближава, без да разбира. — Дай да ти ги обменят. — Кристине все още не разбира, тогава той я завежда при един от господата, който след бегъл поглед казва: „Двеста петдесет и пет“ — и й подава две банкноти по двеста франка, една от петдесет и един тежък сребърен талер. Изненадана, Кристине се взира в чуждите пари върху зелената маса, сетне колебливо поглежда чичо си:

— Ами вземай ги — казва той почти сърдито, — това е твоят дял! А сега да вървим, да не закъснеем.

Кристине уплашено стиска в юмрук двете банкноти и сребърния талер. Не може да повярва на очите си. Горе, в стаята, изумена се втренчва в двете паднали сякаш от небето дъгоцветни листчета хартия. Двеста петдесет и пет франка, тя пресмята бързо, кръгло триста и петдесет шилинга — четири месеца, четвърт година трябва да работи у дома, за да получи толкова много пари, трябва да седи в службата си точно от осем до дванайсет и от два до шест, а тук само за десет минути, без никакво усилие ти се изсипват в ръката. Истина ли е това и справедливо ли е? Чудна работа! Но банкнотите приятно шумолят между пръстите й и са нейни, така каза чичо й, на нейното ново „аз“, на това необяснимо ново друго същество в нея. Как само шумоли банкнотата, никога досега не е притежавала толкова голяма сума. Тръпки пролазват по гърба й, със смесено чувство — и с боязън, и с

удоволствие — тя скрива шумолящите банкноти в куфара си, сякаш са откраднати. Защото съвестта ѝ не може да проумее как така цяла пачка съмнителни пари, които у дома събира с плаха, пестелива ръка, монета по монета, тук долитат така леко при някого; див страх, като че ли е извършила светотатство, пронизва цялото ѝ същество до самите глъбини на подсъзнанието, нещо в нея мъчително намира за обяснение, но няма време, трябва да се облече, да избере една от трите разкошни рокли и отново да слезе в залата, да чувствува и преживява, да се опиянява и да се гмурка дълбоко в огнено-красивия поток на разточителството.

[1] Виждам (англ.). — Бел.пр. ↑

Името притежава тайнствената сила да преобразява; отначало то изглежда само случайно и необвързващо, като халка на пръста, но преди съзнанието да схване магичната му сила, то се вмъква под кожата и се свързва съдбовно с духовното битие на човека. През първите дни Кристине слуша новото име Фон Болен със скрито предизвикателство (Ах, вие не ме познавате! Само да знаехте!). Тя го носи лекомислено, както се носи маска на карнавален бал. Но скоро забравя неволната измама, заблуждава сама себе си и става тази, за която сега я вземат. Отначало ѝ е било неловко да я заговарят като непозната дама от аристократично семейство, но на следващия ден това обръщение ласкае самолюбието ѝ, а на втория, третия ден вече ѝ се струва естествено. Когато някой от господата я попита за малкото ѝ име, Кристине (вкъщи я наричат Кристел) не ѝ звучи много добре за заимствуваната фамилия и тя дръзко отговаря „Кристал“; и така сега за всички гости в хотела тя се казва „Кристал фон Болен“. Така я представят, така я поздравяват, лесно свиква с името, както с нежните багри и огледално лъснатите мебели в стаята, както с лукса и безгрижния живот в хотела, с безспорния факт, че парите са най-естественото нещо на света, с цялата изтъкана от стотици отделни нишки омая на изкушението. Ако сега някой познат внезапно се обърнесе към нея с „госпожица Хофленер“, тя би се стреснала като сомнамбул и би се сгромолясала от хребета на илюзията си, така се е сраснала с новата фамилия и е дълбоко убедена, че сега тя е друга, а не предишната Кристине.

Но дали действително не е станала друга през тези няколко дни, дали алпийският въздух не е пречистил, а по-богатата, по-обилна храна не е обогатила кръвта в жилите ѝ с нови здрави клетки? Безспорно Кристиан фон Болен сега изглежда другояче — по-млада, по-свежа от своята посестрима Пепеляшка, пощенската чиновничка Хофленер, и вече почти не прилича на нея. Бледата, леко пепелива кожа е загоряла от планинското слънце, главата ѝ е гордо вдигната, с новите дрехи е придобила нова походка, по-свободна, по-плавна и женствена, от цялата ѝ осанка струи чувство за собствено достойнство. Постоянните разходки сред природата поразително са освежили тялото, танците са го направили гъвкаво и тя иска непрестанно да вкусува от тази новооткрита сила, тази неподозирана младост, защото сърцето ѝ бие по-горещо в гърдите и тя чувства, че в нея нещо

бушува и кипи, нещо свива и разтяга мускулите ѝ като електрически ток чак до върха на пръстите ѝ, някаква непозната, нова, силна жизнерадост. Изведнъж ѝ става трудно да седи и спокойно да се занимава с нещо, иска ѝ се постоянно да излиза и да се разхожда, като вихър се носи из стаите, винаги увлечена от нещо, винаги гонена от любопитство, ту тук, ту там, вълн, вътре, нагоре, надолу, никога не слиза по стълбите стъпало по стъпало, а през три наведнъж, да не би да пропусне нещо, винаги тласкана от някаква вътрешна буря. Ръцете, пръстите ѝ жадуват да се докоснат до някого, до нещо, така силно напират в нея желанието да играе, потребността да приласкае и благодари, понякога едва се удържа да не прихне на глас или да не извика. Напористата младост блика от тялото ѝ и се предава на вълни, на вълни на околните: който я доближи, тутакси бива увлечен във водовъртеж от глъч и лудории. Там, където е тя, винаги кънти смях, всеки се включва в компанията, всеки разговор се оживява, появи ли се тя — винаги весела, закачлива, грейнала от щастие, — не само лелята и чичото, а и всички непознати гости благосклонно наблюдават несдържаната ѝ жизненост. Като камък, хвърлен през прозореца, профучава тя през фоайето, зад нея се върти блъснатата със замах врата, весело удря с ръкавицата малкия пиколо по рамото, който е поискал да я спре, с рязко движение маха баретата, хвърля пуловера, всичко я стяга, всичко притеснява вихреното ѝ движение. Сетне безгрижно застава пред огледалото: пооправя роклята, отмята разрешената си грива, готово, край, и още разчорлена, с пламнали от вятъра бузи, тя се отправя към някоя маса — познава вече всички, — за да разказва. Винаги има какво да разказва, винаги току-що е преживяла нещо ново, винаги е било чудесно, прекрасно, неописуемо, всичко я възпламенява и дори най-чуждият човек чувствава, че тя не може да не сподели своята признателност. Не може да види някое куче, без да го погали, взема всяко дете на скута си, за да го помилва по бузките, за всяка прислужница, за всеки келнер тутакси намира по една любезна дума. Ако някой седи навъсен или скучае, тя веднага го разведрява с весела шега, възхищава се на всяка рокля, на всеки пръстен, фотоапарат, табакера, всичко взема в ръка и го озарява с възторга си. Тя се смее на всяка шега, всяко ястие ѝ се струва чудесно, всеки човек — добър, всеки разговор — забавен; всичко, всичко е прекрасно в този висш, единствен свят. Неудържими са страстите ѝ

пориви на добросърдечие, всеки, който общува с нея, бива неволно заразен от нейната пламенност, дори очите на навъсената тайна съветничка в креслото ѝ се стоплят, щом погледне към нея през лорнета си, портиерът я поздравява любезно, колосаните келнери грижливо ѝ наместват стола, тъкмо по-възрастните, по-строги хора се радват на силните изблици на веселата ѝ впечатлителна натура. Макар че някои поклащат глава при отделни прояви на лекомислие и екзалтираност, към Кристине от всички страни се сипят сърдечни покани и след три-четири дни единодушната преценка — от лорд Елкинс до последния пиколо и прислужник — е, че госпожица Фон Боолен е очарователно, сърдечно същество, „a charming girl“^[1]. Тя чувствава благосклонните погледи и възприема всеобщата симпатия като потвърждение на правото ѝ да бъде тук, сред тези хора, и се чувства още по-щастлива от това.

[1] Очарователно момиче (англ.). — Бел.пр. ↑

Личен интерес към нея, склонност към ухажване проявява най-предано от всички в хотела мъжът, от когото тя най-малко е очаквала — генерал Елкинс. С плахостта на възрастта, с нежната и трогателна неувереност на мъжа, отдавна прекрачил опасното петдесетилетие, той непрекъснато търси удобен случай да бъде близо до нея. Дори лелята забелязва, че той започва да се облича в по-светли, по младежки костюми, избира по-пъстри вратовръзки, а и белите коси по слепоочията му (може би се лъже?) са потъмнели, явно боядисани. Той често идва на тяхната маса под всякакъв предлог, всеки ден изпраща цветя — и за да не бие на очи — и на двете дами в стаите им, носи на Кристине книги на немски, купени специално за нея, за покоряването на Матерхорн, само защото при един разговор тя случайно го е запитала кои първи са се осмелили да изкачат този връх, както и за Тибетската експедиция на Свен Хедин. Един предобед, когато ненадейно плисналият дъжд осуетява излетите, той седи с Кристине в един ъгъл на фоайето и ѝ показва снимки от дома си, градината, кучетата. Това е странен висок замък, вероятно още от времето на норманите. По зидовете на кръглите бойни кули се вие бръшлян, вътре снимките показват просторни салони със старомодни камини, семейни портрети в рамки, модели на кораби и тежки атланти — сигурно е тъжно да живееш зиме сам в тоя замък, мисли тя, и сякаш отгатнал мислите ѝ, той посочва двойка ловджийски кучета на снимките и обяснява:

— Ако не бяха те, щях да бъда съвсем сам. — Първият намек за смъртта на жената и сина. Леки тръпки я побиват, като забелязва, че очите му боязливо я оглеждат (после погледът му бързо се връща на снимките): защо ми показва всичко това, защо така стеснително пита дали бих се чувствувала добре в подобен английски дом, нима този богат, известен човек намеква... Не, тя не смее дори да си го помисли. Та откъде тя, неопитната, може да знае, че този лорд, този генерал, който ѝ се струва почти недостъпен, сега страда от малодушието на всеки застаряващ мъж, който е неуверен дали все още струва нещо и се срамува да не стане за посмешище в ролята на жених, че само чака най-малкия знак от нея, само една окуражителна дума: но как тя да разбере неговата нерешителност, когато самата Кристине не може да повярва в себе си? Тя възприема намеците като знак на особена симпатия, с известен уплах и радост, но не смее да им повярва, а той в

това време се чуди как да си обясни смутената ѝ уклончивост. След всяка среща с него тя си отива обезпокоена, понякога ѝ се струва, че с нерешителните погледи той действително я ухажда, но сетне внезапната му резервираност отново я обърква (на нея и през ум не ѝ минава, че старият човек едва се сдържа). Трябва да си изясни какво иска той от нея, нима е възможно? Ще трябва да размисли спокойно, всичко да обмисли и да си изясни всичко докрай.

Но как и кога да размишлява тук, та тя няма никакво време. Едва появила се в хола, а там някой от веселата компания вече я очаква и я отмъква нанякъде: на разходка с кола, да се снимат, да поиграят или побъбрят, да потанцуват, тутакси се чува едно „Ало!“, а сетне наставка весела глъчка. През целия ден гърми и хвърчи този фойерверк от безгрижна суетня, непрестанно се занимават с нещо: спортуват, пушат, похапват си, смеят се и тя се понася без съпротива с тях. Щом някой от младежите извика: „Госпожица Фон Болен!“ — просто сърце не ѝ дава да откаже на тези млади здрави хора, та те са толкова сърдечни, тя никога не е познавала такива младежи и девойки, винаги безгрижни и весели, винаги в хубави нови дрехи, винаги с готова закачка на устните, пари в джоба и нови идеи; едва седнала при тях и грамофонът вече гърми за танц, или колата ги чака и те се наблъскват по петимашестима в нея, на тясно, не можеш да се помръднеш, и отфучават с шестдесет, осемдесет, сто километра в час, просто косите ти да настръхнат. Или безделничат в бара, преметнали крак връз крак, смучат студени коктейли, с цигара в уста, лениво отпуснати, не ги е грижа за нищо, само слушат приятни забавни истории, с всичко това се свиква толкова лесно и така чудесно те отморява, а Кристине сякаш с други, нови дробове вдъхва целебния въздух. Понякога усеща като далечна светкавица прилив на топлина в кръвта си, особено вечер на танците или в мрака, когато някой младеж я прегърне по-силно: макар че са приятели, и в тези среди я ухаждат, но по-открито, по-дръзко, по-сладострастно, едно флиртуване, непривично за нея, което плаши понякога Кристине; например когато в полумрака на колата нечия силна ръка ласкаво погалва коляното ѝ, или на разходка някой я хване по-нежно под ръка. Но и другите момичета, американката и тази от Манхайм, понасят спокойно всичко това, най-много да плеснат някого другарски по прекалено дръзките пръсти; пък и защо да се превзема, та нали се вижда, че инженерът става все по-настойчив, а малкият

американец деликатно се опитва да я примами на разходка в гората. Тя не се поддава, но все пак малко се гордее с новото си чувство, че е желана, че топлата ѝ гола, недокосната плът под роклята е нещо, което мъжете биха искали да вдъхнат, да усетят, да докоснат, да му се насладят. Тя чувства всичко това като нежно опиянение от неизвестни и подлудяващи аромати: зашеметена от множеството очарователни и елегантни мъже, които се надпреварват да я ухажват, тя се сепва за миг и се пита уплашена: „Коя съм аз? Коя съм аз всъщност?“

„Коя съм аз? И какво намират всички в мен?“ — пита се ден след ден удивената Кристине. Всеки ден ѝ носи нови прояви на внимание. Едва събудила се, камериерката внася в стаята ѝ цветя от лорд Елкинс. Вчера леля ѝ ѝ подари кожена чанта и очарователен златен часовник. Семейство Тренквиц ги поканиха в имението си в Силезия, малкият американец ѝ пъкна тайно в чантата миниатюрна златна запалка, която много ѝ бе харесала. Сърдечно, като родна сестра, се държи с нея младото момиче от Манхайм, носи ѝ нощем в стаята шоколадени бонбони и двете си бърбят до среднощ. Инженерът танцува изключително с нея. Всеки ден се запознава с нови хора и всички са мили, вежливи, сърдечни. Надпреварват се да я канят на разходка с кола, в бара, на танци, на игра, нито за час, нито за миг не я оставят сама да скучае. „Години наред хората на улицата ме подминаваха и никой не обръщаше внимание на лицето ми, с години седя на село, а никой не ми е подарил нищо и не се е заинтересувал от мен. Дали защото хората там са толкова бедни и от бедност са така уморени и недоверчиви, или у мен внезапно се е появило нещо, което винаги си е било там, но просто не се е проявявало? Нима наистина съм била похубава, отколкото съм си мислела, и по-умна, и по-привлекателна, само дето не смеех да го повярвам? Коя съм аз, коя съм всъщност?“ Задава си този въпрос в кратките мигове на усамотение и тогава с нея става нещо странно, което и тя самата не разбира: чувството ѝ на сигурност отново се превръща в несигурност. В първите дни тя се е изненаждала защо всички тия непознати хора, изискани, елегантни и очарователни, я приемат като своя. Но сега, почувствувала, че се харесва, че възбужда любопитство, симпатия и интерес повече от другите — от червенокосата и приказно облечена американка, от веселото закачливо момиче от Манхайм, — отново я обхваща безпокойство. „Какво искат от мен?“ — тревожи се тя и все повече се вълнува в тяхно присъствие. Странно: у дома никога не се е интересувала от мъже, във всеки случай никога не са я вълнували. Никога не е имала някаква тайна мисъл или желание при вида на тези тромави провинциалисти с груби ръчища, от които само бирата понякога пропъжда умората, с техните недодялани просташки шеги и наглост. Изпитвала е само органическо отвращение, когато някой пьян я е закачал на улицата или я е ухаждал със сладникави комплименти в пощата. А тези млади хора тук, винаги гладко обръснати, с маникюр и изискани маниери, които умеят да

казват непринудено и весело и най-опасните неща, а пръстите им могат да бъдат нежни и при най-лекия допир — те извикват у нея вълнение и интерес. Чувствува, че в собствения ѝ смях се прокрадва чужда нотка, или изведнъж се отдръпва уплашена. Чувствува се неспокойна в това само на вид приятелско, но на практика опасно обкръжение, а в компанията на инженера, който явно и настойчиво я ухажда, тя усеща леко и сладостно главозамайване.

За щастие рядко остава насаме с него, обикновено с тях има още две-три жени, а в тяхно присъствие Кристине се чувствува по-сигурна. Понякога в притеснението си тя крадешком поглежда как другите се оправят в подобни ситуации и неволно се учи на всякакви хитрости — ту ще се обиди, ту весело ще се засмее на някоя дързост, но преди всичко овладява изкуството навреме да слага край, когато близостта стане опасна. Но и без мъжка компания тя чувствува същата атмосфера, особено когато бърби с немкинчето от Манхайм, което с необичайна за Кристине откровеност говори и на най-деликатни теми. Студентка в химическия факултет, умна и отракана, самоуверена и чувствена, тя умее да се овладява в последния миг и вижда с остри си черни очи всичко, което става наоколо. От нея Кристине научава задкулисните игри в хотела: че дребната, ярко гримирана особа с изрусените коси съвсем не е дъщеря на френския банкер, а негова любовница, че наистина спели в две различни стаи, но през нощта... Карла сама ги чула... А американката имала нещо на кораба с известния немски киноактьор, три американки се били хванали на бас коя ще го спечели, и още, че оня немски майор е хомосексуалист, пиколото от асансьора било подшушвало на камериерката; сякаш говори за нещо съвсем естествено, без ни най-малко възмущение, деветнадесетгодишната студентка с непринуден тон издрънква на двадесет и осем годишната цялата скандална хроника. А Кристине, която се срамува да не издаде своята неопитност с някое възклицание, слуша с любопитство и само сегиз-тогиз поглежда дребното енергично момиче със смесено чувство на ужас и възхищение; това слабовато телце, мисли си тя, сигурно е изпитало какво ли не, което аз не зная, иначе не би могла да говори с такава увереност. При неволната мисъл за всичко това отново я изпълва безпокойство. Понякога по тялото ѝ сякаш се отварят хиляди мънички пори и започват да всмукват топлина, така се чувствува на танците например — кожата ѝ изведнъж

пламва и започва да ѝ се вие свят. „Какво ми е?“ — у нея се пробужда любопитство да узнае коя е тя, а след като е открила този нов свят — да открие самата себе си.

И отново отлитат три, четири дни, цяла една вихрена седмица. Стегнат в смокинг, Антъни седи на вечеря в ресторанта с жена си и мърмори.

— До гуша ми дойде вече от тази неточност. Първия път, well^[1] — всекиму се случва. Но да скиториш по цял ден и да караш другите да седят и да те чакат, това е невъзпитание. По дяволите, какво си въобразява тя всъщност!

Клер го успокоява.

— Боже мой, какво искаш? Днес всички младежи са такива, нищо не може да се направи, следвоенно възпитание, интересуват се само от собствените си развлечения.

Но Антъни хвърля гневно вилицата върху масата:

— По дяволите тези безкрайни развлечения! И аз съм бил млад и съм лудувал, но никога не съм си позволявал да се държа невъзпитано, а и не биха ми го разрешили. Двата часа на ден, в които твоята племенница все още благоволява да ни почете със своето присъствие, тя трябва да бъде точна. И още за едно настоявам кажи й го най-после, и то категорично! — да не мъкне всяка вечер тази тайфа момчета и момичета на нашата маса. Какво ме интересува мен тоя твърдоглав немец със затворническа подстрижка и пруско произношение, и евреина юрист с ироничните му премъдрости, и тоя дребосък с вид на бардама от Манхайм. Вестника си дори не мога да прочета, постоянно вдигат врява: как мога да се погаждам с такива вятърничави сополанковци. Тая вечер всеки случай искам да ме оставите на спокойствие, само някой да седне на масата ми, ще я обърна.

Клер не му възразява, щом жилите на челото му изхвъркнат и затуптят; всъщност и тя се ядосва, защото Антъни е прав. Та нали тя самата тласна Кристине в този водовъртеж и изпитваше удоволствие да гледа как ловко пробва тоалетите нейният манекен: у Клер още тлее смътният спомен за собствената младост и възторга й, когато — за пръв път изискано облечена — отиде с покровителя си в ресторант „Захер“. Но действително през последните два дни Кристине бе загубила всякакво чувство за мярка: в своето опиянение и шеметно блаженство тя не забелязва например, че вечер чичо й клима сънено глава, не забелязва дори, когато леля й настойчиво повтаря: „Хайде, късно е вече!“ — само за секунда Кристине се стряска от своя унес. „Да, разбира се, лельо, обещала съм и този танц, само още един танц“.

Но в следващия миг тя вече е забравила всичко, не забелязва дори, че на чичото му е омръзнало да чака и е станал от масата, без да ѝ каже „лека нощ“, а на нея и през ум не ѝ минава, че може да ѝ се сърди; та кой би могъл да се сърди и обижда в този прекрасен свят! Тя не може да проумее, че не всички горят от възторг, че не всеки трепти от радост, когато на нея главата ѝ се върти. За пръв път от двадесет и осем години насам е открила себе си и това откритие е толкова опияняващо, че Кристине забравя всички.

Ето я и сега — гонена от собствената си жар, тя се втурва през залата, завърта се като пумпал, ходом, без да се срамува, сваля ръкавиците си (кой би могъл да се разсърди за нещо тук?), на минаване подвиква весело на двамата млади американци „хелюу“ (научила е много неща!) и се запътва към леля си, обгръща нежно раменете ѝ и я целува по бузата. Но в тоя миг уплашено възкликва: О, вече сте започнали? Извинявайте!... Казвах им аз на Пърси и Едвин, колкото и да се напъвате, с вашия раздрънкан форд няма да успеете да стигнете за четиридесет минути до хотела? Но те не ми повярваха... Да, келнер, можете да сервирате, донесете първото и второто наведнъж... Ах, да, инженерът сам шофира, той шофира фамозно, но аз веднага забелязах, че старата таратайка няма да вдигне повече от осемдесет, другояче фучи ролсройсът на лорд Елкинс, и как пружинира само... Впрочем, да си призная, и аз съм малко виновна, и аз седнах малко на волана, естествено Едвин беше до мен... Съвсем просто е, чичо, щом се науча, първо теб ще повозя, нали ми имаш доверие? Но, чичо, да не ми се сърдиш за закъснението? Кълна ти се, веднага им казах, че няма да успеят за четиридесет минути... Но човек наистина трябва да разчита само на себе си... Този пастет е чудесен, а, колко съм жадна!... Ах, не можете да си представите колко ми е хубаво тук при вас. Утре следобед смятат да ходят до Ландек, но аз им отказах. Ще се поразходя с вас...

Думите ѝ се изсипват като фойерверк. Едва след известно време Кристине забелязва, че възторженият ѝ разказ среща упорито и студено мълчание. Чичо ѝ е втренчил поглед във фруктиерата, сякаш портокалите го интересуват повече от целия този брътвеж, а леля ѝ нервно си играе с приборите.

— Нали не ми се сърдиш, чичо? — тревожи се Кристине.

— Не — мърмори той, — но свършвай по-скоро?

Той ѝ отговаря с такова раздражение, че Кристине мигом притихва — като бито кученце. Тя не смее да вдигне очи, в уплаха си е оставила една разрязана ябълка в чинията, устните ѝ потреперват. Жал стана на леля ѝ и тя бърза да отвлече вниманието ѝ.

— Какви новини от Мери? Как е тя? Все се каня да те попитам.

Но Кристине пребледнява още повече, цялата трепери. За бога, дори не се е сетила за вкъщи! Цяла седмица е тук, а и през ум не ѝ е минало защо не е получила писмо, наистина възнамеряваше да пише, но все я завърташе вихрушката. Сърцето ѝ се свива от болка.

— Не мога да си обясня, но досега нямам никаква вест. Дали писмото не се е загубило?

Сега и лицето на леля ѝ строго се издължава.

— Странно, много странно! Да не би писмата на името Хофленер да си стоят при портиера, защото тук го познават като мис Ван Боулен. Провери ли при него?

— Не — въздъхва съкрушена Кристине. Тя добре си спомня, че три или четири пъти се канеше да попита, но все се случваше нещо и тя забравяше. — Извинявай, лелю, един момент! — тя скача от масата. — Веднага ще проверя.

Ангъни пуска вестника си, чул е всичко и възмутено я проследява с очи.

— Виждаш ли! Майка ѝ тежко болна, а нея хич не я е грижа, само се шляе по цял ден! Виждаш ли, че бях прав.

— Наистина невероятно — въздиша лелята, — цели осем дни и нито веднъж да не се сети за Мери. А как се тревожеше в началото, със сълзи на очи ми разказа колко се е страхувала да остави майка си сама. Просто невероятно, каква промяна!

Кристине вече се е върнала, тя пристъпва плахо, сконфузена и засрамена. Свива се виновно в широкото кресло, сякаш я очаква заслужен бой. Действително при портиера бяха пристигнали три писма и две картички. Всеки ден Фуксталер с трогателна грижовност бе изпращал подробни сведения, а тя — боже, какъв срам!, — тя само веднъж набързо надраска с молив една картичка от Челерина. Нито веднъж не бе погледнала красиво щрихованата, нежно изрисувана от добрия верен приятел карта, изобщо не бе извадила от куфара си скромния му подарък; в несъзнателния си стремеж да забрави своето

предишно, хофленерско „аз“, тя бе забравила всичко зад себе си — майката, сестрата, приятеля.

— Е — пита леля й, като вижда неотворените писма в треперящата ръка на Кристине, — няма ли да ги прочетеш?

— Да, да, веднага — прошепва Кристине. Тя послушно отваря пликовете и без да обръща внимание на датата, погледът ѝ се плъзва по равните, грижливо изписани редове. „Слава богу, днес е по-добре“ — съобщава Фуксталер в едно писмо, а в другото: „Тъй като ви дадох честната си дума, уважаема госпожице, откровено да ви уведомявам за състоянието на вашата многоуважаема майка, принуден съм за съжаление да ви съобщя, че вчера ни създаде доста грижи. Много се развълнува и възбуди от вашето заминаване...“ Тя бързо прелиства нататък. „От инжекцията се поуспокои, надяваме се на подобрение, макар опасността от нова криза да не е напълно изключена.“

— Е, как е майка ти? — пита лелята, забелязала вълнението на Кристине.

— Добре — казва тя смутено, — всъщност мама пак е имала оплаквания, но всичко вече е минало и тя изпраща много поздравии, сестра ми също ви целува ръка и сърдечно благодари.

Тя сама не вярва на думите си. Защо майка ѝ не пише сама нито ред, дали не е по-добре да изпратя телеграма или да се свържа по телефона с пощата, заместницата ми сигурно е в течение. Всеки случай трябва веднага да пиша — господи, какъв срам! Тя не се осмелява да вдигне очи от страх да не срещне наблюдателния поглед на леля си.

— Да, добре ще бъде да им пишеш подробно — казва леля й сякаш е отгатнала мислите ѝ. — Изпрати най-сърдечни поздравии и от двама ни. Впрочем тази вечер няма да останем в салона, а ще се качим веднага в стаята си, Антъни е много изморен от това ежедневно недоспиване. Вчера изобщо не можа да заспи, а в края на краищата той е тук на почивка.

Почувствувала скрития упрек, Кристине засрамено се приближава до чичо си:

— Моля те, чичо, не ми се сърди! Не допусках, че се изморяваш. Сърдитият стар човек, трогнат от смирения ѝ тон, се защитава:

— Е, ние, старите, и бездруго не можем да спим. От време на време и на мен ми е приятно да се повеселя с вас, но не всеки ден. А и

ти вече си имаш компания, можеш и без нас.

— Не, идвам с вас.

Тя изпраща чичо си до асансьора и го води така грижливо и нежно, че лелята постепенно се разведрява.

— Разбери, Кристел, не искаме да те лишаваме от развлечения — казва тя в асансьора, — но и за теб ще е от полза да се напиш веднъж както трябва, иначе ще се преумориш и цялата ти почивка ще отиде по дяволите. Няма да ти навреди, ако си отдъхнеш малко. Остани си днес в стаята и пиши писма. Откровено казано, не е прилично непрекъснато да се скиташ нагоре-надолу, а освен това не съм във възторг от всичките ти приятели. Бих предпочела да те виждам с генерал Елкинс, отколкото с този младеж „от не знам къде си“. Повярвай ми, по-добре ще направиш да си останеш днес горе.

— Добре, лельо, обещавам ти — покорно се съгласява Кристине. — Имаш право, сама виждам. Разбираш ли, така се получи... не зная... но тия дни съвсем ме замаяха, може би от въздуха, пък и всичко останало. На драго сърце ще си отдъхна и ще пиша писма. Веднага се качвам в стаята. Лека нощ!

[1] Добре (англ.). — Бел.пр. ↑

Тя е права, разбира се, и ми желае само доброто — мисли Кристине, докато отключва стаята си. Не биваше да се увличам, закъде бързам, та аз имам още време, осем-девет дни, и най-после мога телеграфически да помоля да ми продължат отпуската по болест, едва ли ще откажат, никога не съм ползувала отпуска и през всичките години служба не съм отсъствувала нито ден. В дирекцията ще ми повярват, а и заместничката ми ще се зарадва. Колко спокойно е тук, в стаята, не се чува никакъв шум, най-после ще мога да си почина. Да, трябва да прочета и книгите, които лорд Елкинс ми даде... Не, първо писмата, дойдох си горе, за да напиша писмата. Срамота, осем дни нито ред до мама, до сестра ми, до добрия Фуксталер, на заместничката ми също трябва да изпратя поне една картичка, приличието го изисква, а и на племенниците си обещах картичка. И още нещо обещах, но какво... Боже мой, съвсем се обърках, какво и кому обещах нещо? Ах, да, на инженера, утре заран да отидем заедно на разходка. Не, в никакъв случай няма да изляза сама с него, само не с него, утре ще се поразходя с чичо и леля, не, няма да излизам вече сама с него! Но тогава би трябвало да откажа. Ще изтичам бързо долу, за да не чака напразно. Не, обещах на леля, оставам тук. Впрочем мога да телефонирам на портиера, той ще го уведоми по телефона, да, така е най-добре. Не, не бива... Ще си помислят, че съм болна или под домашен арест и цялата компания ще ми се подиграва. По-добре да му драсна няколко реда, да, по-добре така, а другите писма ще занеса веднага на портиера, за да заминат рано сутринта... По дяволите... Къде ли е хартията за писма? Как може, папката е празна, просто невероятно за такъв изискан хотел. Ще позвъня на камериерката, тя ще донесе... Но дали е удобно да звъня сега, след девет часа, кой знае, всички вече спят, а може дори да ѝ се стори смешно, задето звъня през нощта за няколко листа хартия. По-добре сама да прескоча да си взема от администрацията. Само да не налетя на Едвин! Леля има право, не бива да му се доверявам. Дали си позволява да се държи така и с другите момичета? Днес следобед например в колата през цялото време ме галеше по коленете. Как можах да допусна това? Та аз го познавам едва от няколко дни. Но бях като парализирана... Ужасно, как изведнъж се усещаш съвсем слаб, съвсем безволев, когато някой мъж те докосне. Никога не бих могла да си представя, че силите изведнъж те напускат. Дали и с други жени е така? Не, никоя не би

признала, колкото и дръзко да се държат и говорят. Все пак нещо трябваше да направя. Ужасно беше, тези тръпки по кожата чак до петите! Представям си, че ако докосне някое младо момиче, то съвсем ще си изгуби ума. А как ми стисна ръката? Ужасно! Има тънки пръсти, а ноктите му добре поддържани като на жена, но сграбчи ли те, усещаш ги като железни скоби. Дали наистина се държи така с всяка жена? Вероятно с всяка... Следващия път ще го наблюдавам, когато танцува... Ужасно е да си толкова неопитен, всяка друга на моите години може да се справя и знае как да спечели уважение... Впрочем Карла разправяше, че вратите по цяла нощ хлопат. Веднага трябва да заключи... Защо не бяха искрени, а не така, от ден до пладне и после край! Как ли се чувствуват другите момичета? Дали изпитват същото упоение? На мен такова нещо никога не ми се е случвало! Не, все пак веднъж го изпитах, преди две години, когато един елегантен господин ме заговори на Верингерщрасе, приличаше много на Едвин, също така снажен и спретнат. Всъщност нищо нямаше да се случи, покани ме на вечеря... Всички така се запознават. Но тогава се уплаших, че ще закъснея. Цял живот съм се страхувала и съм се съобразявала с всеки, с всички. А времето лети и бръчките край очите се множат... Другите бяха по-умни, по-добре се справиха... Дали друго момиче би седяло само в стаята, а долу е весело, светло... Само защото чичото е уморен... Никога не би се прибрала така рано. Всъщност колко е часът? Само девет, девет часът. Положително няма да мога да заспя, изключено... Изведнъж ме обля гореща вълна. Да, ще отворя прозореца. Колко добре ме облъхва студът! Само да не се простудя. О, пак тези глупави страхове, винаги тая предпазливост, благоразумие. Каква полза от тях? Ах, колко приятно подухва през роклята. Всъщност защо облякох и за кого тази хубава рокля? Никой няма да ме види в нея тук, в стаята. Дали да не изтичам набързо долу? Трябва да си взема хартия за писма, а мога да напиша писмата и долу. Няма нищо лошо в това. Б-р-р-р, какъв студ! По-добре да затворя прозореца. Да седя в тоя студ на креслото? Глупости, ще изтичам долу да се постопля... Но ако Елкинс или някой друг ме види и утре каже на леля? Голяма работа! Ще кажа, че съм слязла да дам писмата на портиера. Само ще напиша писмата и веднага ще се върна. Къде ми е мантото? Не, няма нужда от манто, нали веднага ще се върна, само да взема цветята. Не, те са от Елкинс. Е, няма значение, отиват ми на

роклята... Може за всеки случай да се отбия при леля, дали спи вече... Глупости, защо... Не съм вече ученичка. Все това глупав страх! Нямам нужда от разрешение, за да изтичам до долу за три минути. Така че да вървя.

Тя се спуска по стълбите бързо и плахо, сякаш за да надбяга собственото си колебание. Успява да се промъкне незабелязано през множеството народ от танцувалния салон в канцеларията. Първото писмо е готово, скоро ще приключи и второто. В този мигна рамото ѝ се отпуска ръка.

— Арестувана сте! Къде сте се скрили? От един час претърсвам всяко ъгълче, разпитвам всички за госпожица Ван Боолен, вече ми се смеят, а тя се сгушила тук като зайче в храстите. Хайде, елате бързо!

Високият строен мъж стои зад нея и с всеки свой нерв Кристине отново усеща съдбоносния допир. Усмивка се едва забележимо, уплашена от изненадващата му поява, но все пак е поласкана, че половин час е бил достатъчен, за да усети отсъствието ѝ. Но има все още сили за защита.

Не, днес не мога да танцувам, заета съм. Имам да пиша писма, трябва да заминат със сутрешния влак. И сетне, обещах на леля тая вечер никъде да не ходя. Не, изключено, не мога. Тя ще ми се разсърди, ако узнае, че съм слизала още веднъж.

Да се доверяваш е винаги опасно, защото споделиш ли някоя тайна с чужд човек, бариерата между вас е премахната. Лишаваш се от нещо и по тоя начин му даваш известно предимство. И наистина страстният настойчив поглед тозчас става интимен:

— Охо, измъкнахте се! Без разрешително. Не се бойте, няма да ви издам. Но от един час насам краката ми съвсем се схванаха заради ваша милост. Не си въобразявайте, че ще ви пусна толкова лесно. Щом сте се хванали на хорото, докрай ще го играете, щом веднъж сте слезли без разрешение, ще останете без разрешение с нас.

— Как си позволявате! Това е невъзможно. А ако леля дойде? Не, изключено е!

— О, веднага ще установим дали леличката вече спи. Знаете ли кои са нейните прозорци?

— Защо...

— Много просто, ако прозорците са тъмни, значи леля ви вече спи. А човек, който се е съблякъл и вече си е легнал, няма да се облече

специално, за да проверява дали детенцето е послушно. Боже мой, колко пъти сме се измъквали от интерната! Хубавичко смазвахме ключовете от стаята и входната врата и се промъквахме по чорапи по коридора, по стълбите чак до долу. Такава вечер биваше сто пъти по-весела, отколкото когато получавахме тържествено разрешение. И така, да идем на разузнаване!

Кристине неволно се усмихва. Колко лесно и просто се преодоляват тук всички трудности! От някаква момичешка палавост ѝ се прищява да се пошегува със строгия си пазач. Само да не отстъпвам твърде бързо, съветва я вътрешният ѝ глас.

— Изключено, не мога да изляза така на студа! Не съм си взела палтото.

— Ще се намери нещо в замяна. Един момент. — И той изтичва до гардероба и донася мекото си влакнесто пардесю. — Ще стане, хайде, обличайте го!

Но нали трябваше... — мисли си тя, но на минутата забравя какво е трябвало да направи, защото ръката ѝ е напъхана в мекото палто и е късно да се съпротивлява, тя се смее палаво и се загръща в чуждото пардесю.

— Не, не през официалния изход — казва той с усмивка. — Ето оттук, през страничната врата, сега ще се поразходим под прозореца на леля ви.

— Но само за минута — предупреждава тя и едва излезли в мрака, той я хваща здраво под ръка.

— И така, къде са прозорците?

Вляво, на втория етаж, ъгловата стая с балкона.

Тъмни, тъмни като рог, ура! Така, а сега аз поемам водачеството. Първо — обратно в салона!

— Не, в никакъв случай! Ако лорд Елкинс или някой друг ме види там, още утре ще каже на леля, а те и без това вече са ми сърдити... Не, качвам се веднага горе.

— Тогава да идем някъде другаде, в бара на Сен Морил. С колата ще стигнем за десет минути. Там никой не ви познава и никой не може да ви наклевети.

— Какво си мислите! Що за идея! Ако някой ме види да се качвам с вас в колата, целият хотел ще ни одумва.

— За това ще се погрижа аз, оставете на мен. Естествено няма да се качите през парадния вход, където почитаемата дирекция оставя да блестят четиринайсет лампи. Тръгнете по тая горска пътечка и ме чакайте в тъмното, след минута съм при вас и за петнайсет минути сме в бара. Решено, край.

Кристине за пореден път се учудва колко лесно се урежда всичко тук. Вече почти не се съпротивлява.

— Колко просто си го представяте.

— Просто или не, тръгваме. Отивам да взема колата, а вие избързайте напред.

Тя се обажда още веднъж с колеблив глас:

— Но кога ще се върнем?

— Най-късно в полунощ.

— Честна дума?

— Честна дума.

Честната дума винаги служи на жената като перила, в които тя се вкопчва, преди да падне.

— Е, добре, разчитам на вас.

— Вървете отляво, където няма фенери. След минута идвам.

Докато върви в указаната посока (защо всъщност му се подчинявам?), на Кристине ѝ хрумва: все пак трябваше... трябваше... Но не е в състояние да мисли, да си спомни какво всъщност е трябвало да свърши, защото е увлечена от новата игра. Загърнатата в чуждото пардесю, тя се прокрадва тайно в мрака като индианец, отново нещо ново, непознато от предишния ѝ живот. Само няколко минути чака в сянката на гората и два широки лъча вече опипват улицата, заслепяващите фарове хвърлят сребриста светлина между боровете; шофьорът очевидно я е забелязал, защото острите пронизващи светлини изведнъж угасват и колата, огромна и черна, изскърцва току до нея. Сега и вътрешното осветление съобразително угасва, само синьото сияние около спидометъра очертава мъничък светъл кръг. Толкова черен я пресреща внезапният мрак след яркия поток светлина, че Кристине не може да разпознае нищо, но вратата на колата вече се отваря, една ръка се подава, помага ѝ да влезе, призрачно бързо става всичко, зашеметяващо и авантюристично като на кино; преди Кристине да си поеме дъх или да каже нещо, колата рязко потегля и при този пръв тласък, който неволно отхвърля тялото ѝ назад, тя

чувствува, че я сграбчват и прегръщат. Опитва да се брани, свенливо сочи гърба на шофьора, застанал като истукан на кормилото, срамува се от присъствието на този свидетел, но от друга страна, се чувствува защитена от крайности. Но мъжът до нея мълчи. Тя само чувствува как пламенно и настойчиво прегръщат тялото ѝ, ръцете му се плъзват по нейните, после по раменете, гърдите, една властна чужда уста, гореща и влажна, жадно търси устните ѝ и те отстъпват. Тя несъзнателно е желала и очаквала всичко това, грубата прегръдка, тази ужасна гонитба на целувките по врата, раменете и бузите, ту тук, ту там горещото клеймо върху потръпващата кожа, а и принудата да не се вдига шум пред свидетели по някакъв странен начин засилва още повече опиянението от тази пламенна игра. Със затворени очи, без глас и воля да се брани, тя се отдава на ненаситните, изпиващи задъханите ѝ стенания устни, и за пръв път тръпнещото ѝ тяло познава насладата от целувките. Кристине не забелязва колко трае всичко това, то става някъде извън пространството и времето, но свършва внезапно, когато след предупредителния сигнал на шофьора колата навлиза в осветената улица и спира пред бара на големия хотел.

Тя слиза объркана, залитаща, засрамена, оправя набързо смачканата си рокля и разчорлените коси. Няма ли всеки да забележи, но не, никой не ѝ обръща внимание в полумрака на препълнения бар; учтиво ги завеждат до една маса. Тя съзнава нещо ново, съзнава каква непроницаема тайна може да бъде животът на една жена, как под маската на светските маниери може да се прикрие и най-страстната възбуда. Никога не би повярвала, че е възможно с кожа, още обгоряла от целувките, да седи така изправена, спокойна, хладнокръвна и да разговаря непринудено с тоя елегантен мъж, а само преди две минути бе почувствувала тези устни до здраво стиснатите си зъби, бе се огъвала под тежестта на прегръдката му, а тук никой нищо не подозира. Колко ли жени са се престрували така, сепва се тя, колко от моите познати у дома и на село? Всички са живеели двоен живот, многократно и стократно, тайно и открито, докато аз, наивницата, съм вземала пример от тях. В този миг Кристине усеща как под масата коляното му многозначително се притиска в нейното. Поглежда го бързо и сякаш за първи път вижда лицето му — сурово, мургаво, енергично, с властните устни под тънките мустачки, чувствува неговия похотлив, проникателен поглед. Всичко това неволно разпалва нейната

гордост. Този силен, мъжествен човек ме желае, само мен, и никой освен мен не знае това.

— Ще потанцуваме ли? — пита той.

— Да — съгласява се тя, но в тази думичка се съдържа много повече смисъл. За пръв път тя не може да се насити на танца, а въздържаният допир е само нетърпеливо предчувствие за по-страстна и силна прегръдка; принудена е да се владее, за да не се издаде.

Тя изпива бързо един коктейл, после втори, за да охлади устните, изгорени от целувките и жадни за нови. Накрая ѝ втръсва да седи сред тълпата.

— Трябва да се прибираме — казва тя.

— Както искаш.

За пръв път се обръща към нея на „ти“, това ѝ действа като нежен удар в сърцето и някак естествено, когато се качва в колата, тя отново пада в обятията му. Сега между целувките напират настойчиви думи. Само за час да отиде при него, стаята ѝ е на същия етаж, прислугата вече спи. Страстните молби се вливат като огнен порой в нея. Все още мога да се запазя, мисли тя, залята от жарка вълна. Тя мълчаливо поглъща вълнуващите думи, които за пръв път чува от устата на мъж.

Колата спира на същото място, където се е качила. Гърбът на шофьора не се помръдва, докато тя слиза. Връща се сама в хотела, лампите пред входа са вече угасени, минава бързо през фойето: знае, че той ще я последва и вече го чува да изкачва леко като спортист по три стъпала наведнъж. Сега ще ме сграбчи, и внезапно я обхваща див, безумен страх. Хуква с все сили: един скок през вратата и превърта ключа. Сетне рухва в креслото с щастлива въздишка: спасена!

Спасена, спасена! Коленете ѝ още треперят: още една минута и щеше да бъде твърде късно, ужасно, колко несигурна, колко неустойчива, колко слаба съм станала, такова нещо по-рано никога не ми се е случвало. Бях сигурна в себе си — ужасно, как се изнервих и разстроих! Добре че успях навреме да вляза в стаята и да заключа, иначе бог знае какво щеше да стане.

Тя бързо смъква дрехите си в тъмното, сърцето ѝ лудо бие. Но дори и след като се е отпуснала в меката пухена завивка и е затворила очи, кожата ѝ още тръпне от бавно отзвучаващото вълнение.

Глупости, защо се изплаших толкова? На двайсет и осем години съм, а все още се пазя, отказвам, все чакам, колебая се и се страхувам. Защо всъщност се пазя и за кого? В страшните години на войната и мама, и татко, и всички живеехме скромно, пестяхме, докато другите живееха; никога на нищо не се решавах, и каква награда получих? А изведнъж остаряваш, увяхваш и умираш и какво си разбрал от живота — нищо, у дома дните пак ще започнат да се влачат монотонно, а тук животът ти се предлага пълнокръвен и хубав, трябва да вземам с пълни шепи от него, а аз се страхувам като малко дете, глупости, глупости! Дали все пак да не отключа? Не, не, не днес. Та аз имам още цяла седмица, още осем чудесни, безконечни дни. Не, няма да бъда вече толкова глупава, толкова страхлива, всичко ще взема, на всичко ще се наслажда, на всичко, всичко...

И Кристине заспива усмихната, с протегнати ръце и леко полуотворени като за целувка устни и не знае, че това е последният ѝ ден, последната ѝ нощ в този богат свят.

Емоционалните хора не са много наблюдателни; щастливите са лоши психолози. Само неспокойният напруга сетивата си до краен предел, инстинктът за опасността изостря още повече естествените му умствени способности. Кристине дори не подозира, че от известно време насам присъствието ѝ безпокои и плаши един човек. Онова момиче от Манхайм с пъргавата и целенасочена мисъл, чиято простосърдечна откровеност Кристине наивно възприемаше като искрено приятелство, бе дълбоко огорчено от успеха на Кристине в обществото. Преди да пристигне племенницата, инженерът усилено бе флиртувал с нея и бе намеквал за сериозните си намерения — дори за женитба. Но не бе успял да ѝ направи предложение, не бяха стигнали само няколко дни за решителния разговор. Но ето че бе дошла Кристине, и то съвсем не навреме, защото оттогава интересът на инженера явно се насочи към нея — било че на пресметливия му ум бе повлиял ореолът на богатството и аристократичното име, било че го покори веселият ѝ нрав или онзи силен полъх на жизнерадост; във всеки случай малката от Манхайм с ревността на озлобена ученичка и на озлобена жена забеляза, че са я изместили и пренебрегнали. Инженерът танцуваше вече почти само с Кристине, седеше всяка вечер на масата на Ван Боолен, така че съперницата разбра: ако не иска да го загуби, крайно време беше да дръпне здраво юздите. С инстинкта на ловец хитрото момиче вече отдавна усещаше, че във възторженото поведение на Кристине се крие нещо особено и необичайно за светското общество и докато всички останали се отнасяха със симпатия към магията на тази лудетина, малката реши да тръгне по следите на тайната.

Разузнаването ѝ започна с прояви на интимни приятелски чувства. Когато се разхождаха, тя нежно хващаше Кристине под ръка и ѝ разказваше какви ли не интимни подробности от своя живот — кога истина, кога лъжа, само и само да изтръгне от нея нещо компрометиращо. Вечер посещаваше нищо неподозиращата Кристине в стаята ѝ, присядаше на леглото ѝ, галеше я по ръката, а Кристине, жадна да види целия свят щастлив, с благодарен възторг приемаше това сърдечно другарство и откровенено отговаряше на всички въпроси и уловки; отклоняваше инстинктивно само онези, които засягаха най-съкровената ѝ тайна. Например когато Карла се заинтересува колко слугини имали вкъщи и в колко стаи живеели, тя отговори, че заради

болестта на майка ѝ сега живеели съвсем уединено на село, по-рано, разбира се, не било така. Но злонамереното любопитство се вкопчваше все по-здраво в дребните грешки, постепенно Карла бе напипала слабото място, а именно, че тази непозната пришълка, която с блестящото си облекло, перлени накити и ореола на богатството застрашаваше да я засенчи пред Едвин, всъщност е от бедно потекло. Кристине неволно бе допуснала грешки в някои подробности от светския живот, тя не знаеше, че на поло се играе, яздейки кон, не познаваше най-известните марки парфюми, като „Коти“ и „Убиган“, не разбираше от цените на колите, никога не бе присъствувала на конни състезания; десетина-двайсет подобни грешки показаха, че е зле осведомена в тази област. Не можеше да се сравнява със студентката по химия и по образование: нито гимназия, нито чужди езици, впрочем Кристине откровено си призна, че отдавна е забравила няколкото думи и фрази по английски, които бе научила в училище. Не, нещо не бе в ред при елегантната госпожица Ван Боолен; трябваше да поразрови още по-дълбоко. И малката интригантка се зае да осъществи помислите си с цялата енергия и изобретателност на детинската си ревност.

Най-после (необходими ѝ бяха два дни да говори, подслушва и дебне) усърдието ѝ бе възнаградено. Известна е словоохотливостта на фризьорките; когато само ръцете работят, устата рядко мълчи. Сръчната мадам Дюверноа, чийто фризьорски салон бе и голям разсадник на клюки, се изсмя звънливо, когато момичето от Манхайм я попита за Кристине.

— O, la nièce de Madame van Boolean — смехът ѝ продължи да се лее като буйно плиснала вода, ah, elle était bien drôle à voir quand elle arrivait ici^[1]: фризура ѝ била като на селско момиче, дебели, навити на масури плитки и груби железни фуркети. Мадам Дюверноа изобщо не знаела, че в Европа още се произвеждат такива грозни неща, самата тя най-много да имала два такива фуркета, забутани в някое чекмедже, пазела ги като реликва. Това бе вече добра следа и Карла се движеше по нея с едва ли не комарджийска страст. С много ловкост и бакшиши се развърза езикът и на камериерката и скоро Карла разузна всичко: че Кристине е пристигнала с малко плетено куфарче, че госпожа Ван Боолен ѝ купила набързо или ѝ дала назаем роклите и бельото. Карла успя да научи и най-малките подробности чак до чадъра с рогова

дръжка. А тъй като злонамереният човек винаги има късмет, тя случайно присъствува, когато Кристине потърси писмата си на името Хофленер и при умения, уж небрежен въпрос изненадващо се разкри, че Кристине изобщо не се казва Ван Боолен.

Това бе достатъчно и предостатъчно. Барутът бе приготвен. Сега на Карла ѝ оставаше да запали само фитила. В салона денем и нощем като на пост, въоръжена с лорнета си, дежуреше тайната съветничка госпожа Щротман, вдовица на известния хирург. Инвалидният ѝ стол (старата жена бе парализирана) се считаше за осведомително бюро за всички светски новини и най-вече за последна инстанция, която решаваше какво е позволено и какво не; тази разузнавателна служба в тайната война на всички срещу всички работеше ден и нощ с фанатична точност. До нея именно седна да разтовари бързо и нещо скъпоценния си товар студентката от Манхайм, естествено под привидно най-приятелската форма: какво очарователно момиче е тази госпожица Ван Боолен (впрочем така я наричат само в хотела), като я гледа човек, не би казал, че е от най-долен произход. Колко мило от страна на госпожа Ван Боолен, че представя тази продавачка или каквато е за своя племенница, че я е издокарала като аристократка със своите дрехи и я е пуснала да плава под фалшив флаг. Да, по подобни съсловни въпроси американците имат по-демократични и по-широки възгледи от нас, назадничавите европейци, които все още си играят на „добро общество“ (госпожа тайната съветничка разклати глава като боен петел) и в края на краищата обръщат внимание не само на дрехите и парите, но и на образованието и произхода. Естествено не мина и без веселото описание на селския чадър, изобщо всички зловредно забавни за осведомителната служба подробности бяха поверени в добри ръце. Още същата сутрин нейната история започна да циркулира из хотела, понасяйки — както всяка клюка — при мълниеносното си разпространение всевъзможна мръсотия и шумотевица. Едни разправяха, че американците често правели така, особено за да ядосват аристократите, нагизждали някоя машинописка като милионерка, да, имало дори такава пиеса: други заявяваха, че вероятно е любовница на стария господин или на жена му, накратко нещата потръгнаха превъзходно и вечерта, когато — без нищо да подозира — Кристине лекомислено излезе с инженера.

Тя стана главна тема за разговор в целия хотел. За да не остане по назад, всеки естествено твърдеше, че е забелязал куп съмнителни неща у нея, никой не искаше да се признае за измамен. А тъй като паметта на драго сърце служи на желанието, всеки, който до вчера се бе възхищавал от Кристине, днес я намираше смешна. Докато тя, приспана с бляновете за щастие и усмихната насън, още се самозалъгваше, всички вече знаеха за нейната невинна измама.

[1] О, племенницата на мадам Ван Боолен... Ах, тя бе много смешна на вид, когато пристигна тук (фр.). — Бел.пр. ↑

Мълвата винаги достига последен оногова, за когото се отнася. Кристине не чувствава, че сутринта крачи под кръстосания обстрел на ироничните дебнещи погледи. Сяда доверчиво тъкмо на най-опасното място — при госпожа тайната съветничка, и не забелязва коварните въпроси на старата дама, а от всички страни съседите наострят уши. Тя целува любезно ръка на белокосата неприятелка, преди да придружи чичото и леля си на уговорената разходка. Не ѝ прави впечатление, че някои познати леко се подсмивват, когато отговарят на поздрава ѝ, защо пък хората да не са весели? С безгрижни очи, ведро и засмяно гледа коварните люде, носи се като пламък през салона и блажено вярва, че светът е добър.

Отначало и лелята не забелязва нищо; все пак през този предобед нещо ѝ прави неприятно впечатление, но тя не подозира причината — в хотела живее онази съпругеска двойка от Силезия, собственици на имение, господин и госпожа Фон Тренквиц, които строго държат на дворянството и титлите и безмилостно пренебрегват всички буржоа. За Ван Боолен са направили изключение, първо, защото са американци (тоест своего рода аристокрация!) и не са евреи, а може би също така, защото вторият им син Харо, чието имение се огъва под тежките лихви на ипотеките, трябва да пристигне утре и може би няма да е съвсем безполезно, ако се запознае с една американска наследница. Те са се уговорили с госпожа Ван Боолен за десет часа да отидат заедно на разходка, но внезапно (след постъпилите от информационната агенция на тайната съветничка сведения) в девет и половина изпращат портиера да съобщи, че за съжаление не могат да излязат. И странно, вместо да се извинят и обяснят късния си отказ, на обяд те отминават масата на Ван Бооленовци с високомерен поздрав. „Странно — недоумява госпожа Ван Боолен, болезнено чувствителна по отношение на светските порядки, — няма сме ги обидили? Какво се е случило?“ Странно е също, че след обяда, в салона, докато Антъни е отишъл да си подремне, а Кристине пише писма, до нея не сяда никой. Иначе редовно идват семейство Кинсли или други познати, за да си побъбрят, а сега като че ли са се наговорили — всеки си остава на масата и тя седи изоставена в дълбокото си кресло, дълбоко засегната, че никой от приятелите не идва при нея, а надутият Тренквиц дори не възнамерява да се извини.

Най-после някой се приближава, но днес и той е по-различен от обикновено — неестествен, официален, тържествен, лорд Елкинс. Някак странно крие очите си под уморените зачервени клепачи — иначе винаги гледа така открито и ясно, какво ли му е? Той се покланя почти церемониално:

— Ще позволите ли да седна при вас?

— Но разбира се, милорд. Защо питате?

Тя отново се чуди. Колко неестествено се държи, забил поглед в обувките си, закопчава сакото си, оправя ръбовете на панталоните си; странно, странно. Какво ли му е, мисли тя, държи се така, сякаш ще произнася тържествена реч.

Най-после възрастният мъж с решително усилие повдига очи изпод тежките си клепачи, сякаш блиска светлина, сякаш блясва сабя.

— Чуйте, dear Mistress Boolean^[1], оттук бих искал да поговоря с вас за нещо лично, тук не ни чува никой. Но разрешете ми да говоря откровено. Дълго обмислях как да ви го кажа, защото от намеци няма смисъл. По лични и неприятни въпроси човек трябва да говори два пъти по-ясно и откровено. И така... мисля, че ще изпълня приятелския си дълг, ако говоря с вас без заобикалки. Ще позволите ли?

— Но разбира се.

Изглежда, че на стария човек никак не му е лесно, той се колебае още известно време, изважда лулата си от джоба и бавно я натъпква. Пръстите му — от възрастта или от вълнение? — странно треперят. Най-сетне повдига глава и казва ясно:

— Онова, което имам да ви кажа, се отнася до мис Кристиана.

Отново млъква.

Госпожа Ван Болен трепва. Нима действително седемдесетгодишният мъж сериозно мисли да... Вече е забелязала, че той проявява голямо внимание към Кристине, нима действително се е стигнало дотам, че той... Но в този миг лорд Елкинс вдига рязко взор и я поглежда изпитателно:

— Тя действително ли е ваша племенница?

— Естествено — отвръща почти обидена госпожа Ван Болен.

— И действително ли се казва Ван Болен?

— Не, не... Тя е моя племенница, не на мъжа ми, дъщеря на сестра ми във Виена... Но моля ви, лорд Елкинс, вие сте наш приятел, какво означава този въпрос?

Лордът съсредоточено се вглежда в лулата си, като че ли е живо заинтересуван дали тютюнът гори равномерно, и старателно го натъпква с пръст. Едва тогава, приведен, почти без да отваря тънките си устни, той заговаря сякаш на лулата си:

— Защо то... да, защото тук изведнъж плъзнаха едни странни клюки, като че ли... Сметнах за свой приятелски дълг да изясня нещата докрай. Щом вие казвате, че тя действително е ваша племенница, за мен въпросът е приключен. Бях убеден, че мис Кристиана не е способна на лъжа, попитах ви само... само защото хората тук говорят такива странни неща.

Госпожа Ван Боолен пребледнява, коленете ѝ се разтреперват.

— Какво... бъдете откровен... какво говорят хората?

Лулата бавно се нажежава и пламва ален кръг.

— Мисля, че познавате днешното общество, което строго спазва своите принципи. Този надут глупак Тренквиц например смята за лична обида да седне на една маса с човек, който няма аристократичен произход и състояние, изглежда, той и жена му най-широко са отворили уста. Приказват, че сте си били позволили да се пошегувате с тях: нагиздили сте някакво си дребнобуржоазно момиче с хубави дрехи и сте им го представили под фалшиво име като дама — като че ли този празноглавец изобщо знае какво е истинска дама. Нали не трябва тепърва да подчертавам, че дълбокото ми уважение и голямата ми искрена симпатия към мис Кристиана ще се запазят дори тя наистина да е от по-беден произход... Може би тя не би излъчвала такова изумително чувство на радост и благодарност, ако бе разглезена от лукса като тази суетна сган. Лично аз не виждам нищо лошо в това, че сте ѝ подарили някои от вашите дрехи, и ако изобщо ви запитах дали това е вярно, то е само за да пресека тези гнусни клевети.

Страх свива гърлото на госпожа Ван Боолен, тя дълбоко поема дъх, за да отговори спокойно:

— Няма защо да крия от вас произхода на Кристине, милорд. Зет ми беше един от най-видните и богати търговци във Виена — (тук тя силно преувеличи), — но като много почтени люде, загуби състоянието си по време на войната. На семейството никак не му бе леко да се справи, но от гордост отказаха нашата помощ и предпочетоха да работят. И така, днес Кристине е на държавна служба, в Post office^[2]. Надявам се, това не е никак срамно.

Лорд Елкинс вдига очи усмихнат, изправя се: очевидно му е олекнало.

— Вие питате човек, който сам е бил четиридесет години на държавна служба. Ако това е срам, ще го поделя с вашата племенница. Но щом говорихме открито, нека да помислим разумно. Веднага разбрах, че всички тези зловни нападки са гнусна лъжа, защото едно от малкото предимства на възрастта е, че рядко се лъжем в хората. Да погледнем трезво на положението: боя се, че отсега нататък на мис Кристиана никак няма да ѝ е лесно, няма нищо по-отмъстително и коварно от дребните душици, които се пишат за аристократи. Тоя надут пуяк Тренквиц никога няма да си прости, че се е държал учтиво с някаква си пощенска служителка, това ще терзае стария глупак повече от силен зъбобол. Не е изключено и другите да си позволят известна нетактичност спрямо племенницата ви, най-малкото тя ще почувствува студенина и неприязън. На драго сърце бих попречил на това, защото — както сигурно сте забелязали — високо ценя вашата племенница... и ще бъда щастлив да спестя едно разочарование на мис Кристиана.

Лорд Елкинс млъква и се замисля, лицето му отново се състарява и помръква.

— Дали ще мога задълго да я закрилям — това не мога да обещавам. Зависи от... обстоятелствата. Във всеки случай желая да покажа на тези господа, че я уважавам повече от цялата тази сребролюбива сбирщина и че който си позволи да се държи невъзпитано с нея, ще се разправя лично с мен. Има шеги, които не понасям и докато съм тук, тези „шегаджии“ трябва да го имат предвид.

Той енергично става, решително изправен, какъвто госпожа Ван Боолен никога не го е виждала.

— Разрешавате ли да поканя племенницата ви на една разходка с кола? — пита той официално.

— Но разбира се.

Той се покланя и тръгва към канцеларията (госпожа Ван Боолен го изпраща със смаяни очи), страните му са зачервени, сякаш обрулени от остър вятър, а юмруците са здраво стиснати.

Какво ли е намислил? — чуди се госпожа Ван Боолен. Кристине е погълната в писмото и не чува стъпките му. Той вижда само склонената глава, хубавите светли коси, вижда снагата, която след

толкова години буди у него отдавна угаснали желания. Бедното дете, колко е безгрижна, нищо не знае, но те ще те сграбчат и никой няма да може да те защити. Той я докосва леко по раменете. Кристине се сепва и тутакси скача: още от момента на запознаването тя винаги оказва видимо уважение към този изключителен човек. Той с усилие се усмихва.

— Мила госпожице Кристиана, идвам да ви помоля за нещо. Не се чувствавам добре, още от сутринта ме боли главата, не мога да чета, нито да спя. Помислих си, че чистият въздух, една разходка с колата ще ми се отрази добре и естествено би ми било приятно, ако вие ми правите компания. Току-що взех разрешение от госпожа леля ви. Така че, ако сте съгласна, заповядайте...

— Но разбира се... За мен е... радост, чест...

— Тогава да вървим.

Той тържествено ѝ предлага ръка. Тя е малко учудена и засрамена, но как би могла да откаже тази чест! Лорд Елкинс върви с нея през салона с бавни, уверени и твърди крачки. Той хвърля към всеки бърз остър поглед, което иначе няма навик да прави, в поведението му несъмнено има ясна заплаха: не я докосвайте! Обикновено той минава край другите любезно и учтиво, като тиха сива сянка, едва се забелязва, но сега се взира предизвикателно във всяка чужда зеница. Всички разбират, че това шествие е явна демонстрация. Тайната съветничка поглежда гузно. Кинсли поздравяват едва ли не уплашено, когато виждат как безстрашният стар Паладин^[3] със снежнобелите коси и леден поглед крачи с младото момиче през широкия салон, тя — горда и щастлива, без да подозира нищо лошо, той — стиснал устни твърдо, по военному, сякаш стои начело на полка си и трябва да командува атака срещу укрепения се неприятел.

Когато двамата излизат, пред вратата на хотела случайно срещат Тренквиц, който неволно поздравява. Лорд Елкинс умишлено поглежда встрани, вдига наполовина ръка към шапката си и отново равнодушно я сваля: както се благодари на келнер за неговия поздрав. В това движение има неописуемо презрение: то е като плесница. Сетне той пуска ръката на Кристине, лично отваря вратата на колата, сваля шапка и помага на дамата да се качи: със същото почтително движение е помогнал навремето си на снахата на краля при едно нейно посещение в Трансваал.

-
- [1] Скъпа госпожо Болен (англ.). — Бел.пр. ↑
- [2] Пощенска станция (англ.). — Бел.пр. ↑
- [3] Паладин е един от 12-те героя в „Песен за Волан“, рицар, защитник на дами. — Бел.пр. ↑

Госпожа Ван Боолен се е уплашила от дискретното съобщение на лорд Елкинс много повече, отколкото се забелязва по вида ѝ, тъй като, без да подозира, той е докоснал най-болното ѝ място. Дълбоко в съзнанието, в онзи сумрачен пласт, където признаваш нещата наполовина и не искаш вече да си спомняш за тях, в онази гладка и хлъзгава област, където собственото „аз“ се осмелява да навлезе с нежелание и страх, в отдавна обуржоазената и обикновена Клер ван Боолен от години живее незаличим страх, който понякога се появява в кошмарните сънища страхът да не разкрият собственото ѝ минало. Когато преди тридесет години хитро разкараната от Европа манекенка Клара се запозна със своя Ван Боолен и се омъжи за него, на нея не ѝ достигна кураж да признае на честния, но малко тесногърд буржоа мътния произход на малкия капитал, който тя внесе в брака им. Тогава, без да се замисли, го бе излъгала, че е наследила тези две хиляди долара от дядо си и нито за миг по време на целия им брак доверчивият влюбен мъж не се бе усъмнил в правотата на думите ѝ. От флегматичното му добродушие нямаше защо да се бои, но колкото повече Клер се издигаше в обществото, толкова по-ужасна бе безумната мисъл, че някаква глупава случайност, някоя неочаквана среща или анонимно писмо биха могли ненадейно да разкрият забравената случка. Затова години наред тя съзнателно и упорито избягваше да се среща със свои сънародници. Когато съпругът ѝ пожелаеше да ѝ представи някой приятел или клиент от Виена, тя отказваше и макар че слабо говореше английски, не желаше да общува на немски. Скъса енергично всякаква кореспонденция със собственото си семейство, дори по най-важни поводи изпращаше само по някоя кратка телеграма. Но страхът не намаля, напротив, той растеше заедно с издигането ѝ в обществото и колкото по-се нагаждаше към строгите американски нрави, толкова повече нарастваше страхът ѝ, че някоя лекомислена дума би могла да разпали опасната жар под пепелта. Достатъчно бе някой гост на масата да разкаже, че е живял дълго време във Виена, за да не спи цяла нощ, така я пареше в сърцето горящата искра. Но дойде войната и с един замах изпрати всичко минало в някаква почти митична и недостижима далнина. Тогавашните вестници и списания изчезнаха, хората отвъд океана имаха други грижи и теми за разговор; всичко бе минало, забравено. Както парче от снаряд в тялото постепенно се вращава в

плътта — отначало още боли при промяна на времето, но сетне топлата плът престава да го чувствава като чуждо тяло, — така и тя в безгрижното си щастие и порядъчен живот забрави този неприятен епизод от миналото; майка на двама хубави сина, от време на време помощничка на мъжа си в търговията, тя стана член на благотворителния съюз, заместник-председателка на дружеството, за освободени затворници, високо уважавана и почитана в целия град; най-последно дълго потисканите ѝ честолюбиви замисли можаха да се осъществят в нова къща, където с удоволствие ги посещаваха най-знатните семейства. Но главното бе, че тя самата постепенно забрави младежкия си грях. Нашата памет е подкупна, тя се подвежда от желанията ни, а стремежът да се освободим от някаква неприятна мисъл се осъществява бавно, но сигурно; манекенката Клара най-последно се бе преобразила в безупречната съпруга на търговеца с памук Ван Болен. Толкова малко мислеше вече за онзи епизод, че едва пристигнала в Европа, веднага предложи на сестра си да се видят. Но сега, след като някаква необяснима зла сила проследява произхода на племенницата ѝ, защо да не се заинтересуват и от собствения ѝ произход и да не се занимаят и с нея самата. Страхът е като криво огледало, което притежава силата да преувеличава всяка бегла черта и да я превръща в карикатура, а въображението, веднъж разпалено, започва да търси най-безумните и недопустими възможности. И най-абсурдното ѝ изглежда вероятно; на съседната маса в ресторанта седи някакъв стар господин от Виена, директор на Търговската банка, към седемдесет-осемдесет годишен, който се казва Льови. Клер изведнъж си спомня, че моминското име на жената на нейния вече покоен покровител бе също Льови. Ами ако е била негова сестра или братовчедка? Колко му е на стария човек (старците обичат да разказват спомени за скандалните истории от своята младост!) да подхрани разговорите с някоя клюка. Студена пот избива по слепоочията на Клер, а страхът продължава коварно да нашепва; онзи възрастен господин Льови поразително прилича на съпругата на нейния обожател, същите месести устни, същият гърбав нос. В халюцинацията от страха тя вече не се съмнява, че Льови е братът на онази жена и, разбира се, ще я познае, ще разрови старата история, за радост на Кинсли и Гугенхаймови, а на следващия ден Антъни ще

получи анонимно писмо, което с един замах ще унищожи трийсетгодишен щастлив брак.

Клер се вкопчва в облегалката на креслото, още малко — и ще припадне; но после със силата на отчаянието енергично става. Изисква се усилие, за да мине край масата на Кинсли и да поздрави любезно — и Кинсли отвръщат любезно, със стереотипния усмихнат поздрав на американците, който и тя самата отдавна вече несъзнателно е усвоила. Но безумният страх внушава на Клер, че те някак по-другояче са се усмихнали — иронично, коварно, съучастнически, предателски; неприятен ѝ се струва и погледът на пиколото при асансьора, а камериерката я е подминала без поздрав. Изтощена, сякаш е вървяла през дълбок сняг, Клер най-сетне намира спасение в стаята си.

Антъни, съпругът ѝ, току-що е станал от следобедната си почивка и реши пред огледалото оскъдната си коса: яката му е разкопчана, тирантите — праметнати на рамо, лицето подпухнало от съня.

— Антъни, трябва да поговорим — казва задъхано тя.

— Но какво се е случило? — той слага малко помада върху гребена, за да раздели на път с геометрична точност оределите си коси.

— По-бързо, моля те. — Тя едва сдържа нетърпението си. — Трябва да обмислим всичко спокойно. Станало е нещо много неприятно.

Флегматичният съпруг, отдавна свикнал на живия темперамент на жена си, рядко склонен да се горещи при подобни излияния, все още стои пред огледалото с гръб към нея.

— Надявам се, че не е най-лошото. Да не е пристигнала телеграма от Дики или Алвин?

— Не, но свършвай най-сетне! Можеш да се облечеш и по-късно.

— Е? — Антъни оставя най-последно гребена и сяда покорно във фотьойла. — Е, какво се е случило?

— Нещо ужасно. Кристине сигурно е била непредпазлива или е свършила някаква глупост, всичко пропадна, целият хотел говори за това.

— Но какво е пропаднало?

— Ами това с дрехите... Че тя носи моите рокли, че е пристигнала тук като обикновена продавачка, а ние сме я облекли от главата до петите и сме я представили за благородна дама — какво ли

не говорят... Сега ми е ясно защо Тренквиц ни отрязаха... Естествено те са побеснели, защото са имали нещо предвид за сина си и смятат, че сме ги измамили. Сега сме компрометирани пред целия хотел. Каква ли глупост е извършила! Боже мой, какъв срам!

— Защо срам? Всички американци имат бедни роднини. Не бих искал да погледна под лупа племенниците на Гугенхаймови или дори на Роски, на ония Розенцокови от Ковно; басирам се, че имат съвсем простоват вид. Не разбирам защо да е срамно, че сме я облекли прилично.

— Защото... защото... — Клер крещи от нерви, — защото имат право, че такава като нея не е за тук, не е за обществото... Имам предвид такава, която... която не може да се държи така, че да не се забелязва откъде идва... Тя е виновна... ако не биеше толкова на очи, нямаше да се забележи, ако си бе останала скромна, така както в началото... Но винаги тича насам-натам, винаги лична, винаги начело, с всеки да поговори, във всичко да участвува, да бъде навсякъде и все първа. Веднага се сприятелява с всеки... Нищо чудно, че хората накрая започват да се питат коя е тя всъщност и откъде е дошла, и сега... сега скандалът е готов. Всички говорят за нея и ни се подиграват... Ужасни неща се говорят.

Антъни се смее от сърце.

— Нека си говорят... все ми е едно. Тя е добро момиче и аз я обичам въпреки всичко. А дали е бедна, или не, никого не засяга. Не съм взел назаем нито едно пени от когото и да е тук и пет пари не давам дали ни смятат за благородници, или не. На когото не му е добре, да не идва при нас.

— Но на мен не ми е все едно, не ми е — без да се усети, гласът на Клер става все по-пронизителен. — Няма да се оставя да ме одумват, че съм измамила хората и съм представила някаква си Пепеляшка за херцогиня. Няма да позволя на някой си Тренквиц да се държи просташки с нас, ние ще го каним, а той, дебелакът, ще ми праща портiera, вместо да се извини. Не, няма да чакам, докато всички ни обърнат гръб, не е нужно. Бог ми е свидетел, че дойдох тук, за да си почина, а не да се ядосвам и тревожа. Тая няма да я бъде.

— И какво — той прикрива с ръка прозявката си, — какво смяташ да направиш?

— Да заминем!

— Какво? — Неволно мудният иначе мъж се надига бързо, сякаш някой го е настъпил по мазола.

— Да, ще заминем, и то още утре. Лъжат се те, ако смятат, че ще им разигравам театър, ще им давам обяснения как така, и защо, а накрая дори да им се извинявам. Бих го направила, но на други, не като на тия Тренквиц и тем подобни. Обществото тук и без това не ми подхожда, с изключение на лорд Елкинс, останалите са сбирщина, скучна и посредствена, няма да се оставя да ми гризат кокалите. И без това тук не ми понася, двете хиляди метра височина съвсем ме изнервиха, не мога да спя нощем, разбира се, ти не забелязваш нищо, лягаш и заспиваш, една седмица да имах твоите нерви! Три недели сме вече тук — достатъчно и предостатъчно! А колкото до момичето — щедро изпълнихме дълга си към Мери. Поканихме я, тя се забавлява и си почива, дори прекалено добре, но сега край. Нямам за какво да се упреквам.

— Да, но къде... къде мислиш да отидем?

— В Интерлакен! Там не е толкова високо, а и семейство Линси, с които така приятно разговаряхме на парахода, също са там. Те са наистина мили хора, различни от тази сбирщина тук, а и завчера ми писаха, че ни чакат. Ако тръгнем утре рано, за обяд ще бъдем вече при тях.

Антъни се съпротивлява още малко, но скоро отстъпва.

— Все така внезапно! Защо трябва да заминем още утре? Имаме достатъчно време!

Той винаги отстъпва, защото от стар опит знае, че когато силно желае нещо, Клер неизбежно налага волята си и всяка съпротива е само прахосване на сили. Освен това му е все едно. Хора, които си почиват, вгълбени в себе си, нямат особено отношение към околната среда; на стария флегматичен човек по принцип му е безразлично дали ще играе покер с Линси, или тук с Гугенхаймови, дали планината пред прозореца се нарича Шварцхорн или Ветерхорн, а хотелът „Палас“ или „Астория“, единственото, което иска, е да няма сцени. Така че той не се бори дълго и търпеливо слуша как Клер телефонира на портиера и му дава нареждания, забавно му е да я гледа как бързо и трескаво изважда куфарите и с необяснима бързина нарежда дрехите, сетне пали лулата си и отива да изиграе своята партия бакара, а докато бърка

и раздава картите, вече не мисли за заминаването и за жена си, а най-малко за Кристине.

По времето, когато в хотела свои и чужди възбудено обсъждат появата на Кристине и наложителното ѝ заминаване, сивата кола на лорд Елкинс като светкавица проблясва през ветровитата синева на планинската долина, гъвкаво и смело се спуска по белите завои към Унтер Енгадин: вече приближават Шулс Тарасп. С поканата си лорд Елкинс всъщност е искал открито да я вземе под своя закрила и след кратката разходка отново да я върне; но като я гледа до себе си как весело бърби, облегната назад, а в безгрижните ѝ очи се отразява цялото небе, струва му се безсмислено да съкращава приятното и за нея, и за себе си време и той дава нареждане на шофьора да кара понататък. Само да не бързат да се върнат, тя ще има предостатъчно време да научи, мисли възрастният мъж, като погалва ръката ѝ с нежност, която не е в състояние да преодолее. Всъщност би трябвало навреме да я предупреди, незабелязано и предпазливо да я подготви какво я очаква от страна на онова общество, за да не преживее болезнено внезапната им студенина. И той се опитва някак между другото да намекне за лошия характер на тайната съветничка и дискретно я предупреждава за коварството на малката ѝ приятелка; но нищо не подозиращата Кристине защитава най-яроствните си врагове с цялата страстна доверчивост на младостта: трогателно добра била старата съветничка и не била безучастна към нищо, а малката от Манхайм, лорд Елкинс дори не подозирал колко умна, весела и духовита може да бъде тя, защото сигурно се смущавала в негово присъствие. Изобщо всички тук били чудесни хора, толкова весели и любезни, наистина понякога ѝ ставало съвестно и се питала дали заслужава всичко това.

Възрастният мъж е вперил поглед в бастуна си. От войната насам той съди строго хората, народите, защото е разбрал, че всички са егоисти и нямат представа за неправдите, които са причинили на другите. В кървавите тресавища на Ипър и в една варница при Соасон (където е загинал синът му) лежи окончателно погребан идеализмът на неговата младост, почерпен от лекциите на Джон Стюарт Хил и учениците му, вярата в моралната мисия на човечеството и в духовния подем на бялата раса. Политиката го отвращава, хладната атмосфера в клуба, театралната престореност на обществените банкети го

отблъскват; от смъртта на сина си той избягва нови запознанства; собственото му поколение го огорчава с упоритото нежелание да признае истината и неспособността му да заживее в крак с новото време, младата генерация го дразни с лекомисленото си и нахално всезнайничество. У това момиче за пръв път е открил отново вярата, онази неуловима и свята благодарност само заради това, че е млада, и в нейно присъствие той разбира, че скептицизмът, който с болка изпитва едно поколение, остава за щастие неразбран и недействителен за неговите потомци и с всяка нова младост животът започва отново. Тя изразява по удивителен начин своята благодарност и за най-дребното нещо — и в същото време по-силно от всякога, страстно и почти мъчително у него заговорва желанието да вземе искрица от живителния ѝ огън в собствения си живот, за да я задържи за себе си. Няколко години бих могъл да я закрилям, та никога или едва след време да разбере подлостта в света, която сервилничи пред известното име и стъпква бедняка. Ах — той ѝ се любува как по детски е отворила уста и със затворени очи поглъща свистящия планински вятър, — само няколко години младост биха ми стигнали. И докато, извърната благодарно към него, тя бърби безгрижно, възрастният мъж я слуша само с половин ухо, защото, обхванат от внезапна смелост, той обмисля как по-деликатно да я спечели в този може би последен час.

В Шулс-Тарасп пият чай. После на една пейка в парка той заговаря внимателно и отдалеч. В Оксфорд имал две племенници на нейна възраст. В случай че поиска да дойде в Англия, би могла да живее у тях; той с най-голямо удоволствие я кани и ако присъствието на един стар човек не ѝ досажда, би бил щастлив да я разведе из Лондон. Но дали тя ще се реши да напусне Австрия и да дойде в Англия, дали не е свързана с някого у дома — има предвид душевно свързана. Въпросът е ясен. Но във въодушевлението си Кристине не го разбира. О, не, много ѝ се иска да види света и Англия сигурно е прекрасна, толкова много е слушала за Оксфорд и състезанията с лодки, няма страна, в която така да обичат спорта и да е наистина хубаво да си млад.

Лицето на стария човек помръква. Тя не споменава нито дума за него. Мисли само за себе си, за своята младост. Той отново загубва смелост. Не, би било престъпление да затвориш младо жизнено създание в стар замък, при един старец. Не, не бива да допуска да го

отблъснат, да стане смешен. Прости се с тази мечта, старче! Край! Твърде късно е!

— Не е ли време да се връщаме? — пита той с внезапно променен глас. — Боя се, че госпожа леля ви ще се безпокои.

— На драго сърце — отговаря тя, сетне добавя с възторг: — Ах, колко хубаво беше! Всичко тук е изключително хубаво!

Той сяда в колата до нея; на връщане повече мълчи, старият човек тъгува за нея, тъгува за себе си. Но тя не подозира какво става с него, нито какво ще стане с нея, ясният ѝ поглед е вперен навън към пейзажа, бузите са весело зачервени от вятъра.

Когато спират пред хотела, гонгът тъкмо бие. Тя стиска благодарно ръката на уважавания от нея човек и бързо се качва горе да се преоблече: това ѝ е станало вече навик. През първите дни този ритуал всеки път ѝ е причинявал страх, напрежение, грижа, но същевременно е бил и весела, вълнуваща игра. Тя всеки път се е учудвала, виждайки в огледалото новото елегантно същество, в каквото се е преобразила. Сега за нея е най-естественото нещо на света, че всяка вечер е хубава и елегантна. Едно-две движения и леката пъстра рокля се спуска върху стегнатата гръд, ръката уверено очертава червените устни, оправя косите, намята един шал и е готова, в този взет назаем лукс тя се чувства толкова естествено, сякаш е родена в него. Още един поглед през рамо в огледалото: да, добре! Доволна е! И изхвърква да вземе леля си за вечеря.

Но още на вратата се спира изумена: стаята е като опустошена, в иначе безупречно подреденото помещение цари пълен хаос, на пода стоят отворени куфари, по креслата, леглата и масата са разхвърляни шапки, обувки и всевъзможни дрехи. Лелята в домашен халат се мъчи да затвори с коляно един опърничав куфар.

— Какво... е станало? — учудва се Кристине.

Лелята нарочно не вдига поглед, а зачервила лице, ожесточено натиска куфара, най-сетне, лъхтейки, обяснява:

— Заминаваме... По дяволите! Ще се затвориш ли или не? Заминаваме.

— Но кога? Защо? — Кристине зяпва уста от почуда.

Лелята натиска още веднъж ключалката, която най-последно щраква. Тя се изправя задъхана.

— Да, Кристел! Жалко! Но от самото начало казвах на Антъни, че тая височина няма да му понесе. За стари хора не е здравословно. Днес следобед пак получи пристъп на астма.

— За бога! — Кристине се втурва към чичо си, който в тоя момент, без да подозира нищо, влиза в стаята. Разтреперана от уплаха, тя го улавя нежно за ръце. — Как си, чичо? По-добре ли си? Боже мой, ако знаех, никъде нямаше да ходя! Но, честна дума, сега изглеждаш чудесно; нали сега си по-добре?

Тя го гледа смаяна, страхът ѝ е искрен и неподправен. Напълно е забравила себе си. Още не е осъзнала, че трябва да замине. Схванала е

само едно: че старият добродушен човек е болен. И се е уплашила за него, не за себе си.

Антъни, флегматичен и здрав както обикновено, се чувства неловко от толкова искрените опасения и трогателното отношение на Кристине. Едва сега започва да се досеща в каква досадна комедия е въвлечен.

— Но, мило дете — мърмори той. (По дяволите, защо Клер все мен тика напред!) — Както сигурно вече си разбрала, Клер винаги преувеличава. Чувствувам се много добре и ако зависеше от мен, щяхме да останем. — И за да си отмъсти за яда, който изпитва от непонятната лъжа на жена си, добавя почти грубо: — Престани най-сетне да нареждаш тия проклетни куфари, Клер, има достатъчно време. Нека прекараме приятно последната вечер с доброто дете.

Клер обаче продължава да се суети край багажа и не отговаря; очевидно се бои от неизбежните обяснения. Антъни на свой ред (Нека сама се оправя, нищо няма да ѝ спестя!) отново се заглежда през прозореца. Кристине стои мълчалива и обърквана между двамата в осиротялата стая — като безполезна и излишна вещ. Случило се е нещо, но какво — тя не разбира. Блеснала е мълния и Кристине с разтуптяно сърце чака да гръмне, а гръм няма и няма, но все пак трябва да се чуе. Тя не смее да пита, не смее да мисли, но усеща с всичките си сетива, че се е случило нещо лошо. Нима са се скарали? Или са получили лоши новини от Ню Йорк? Може би нещо на борсата, в работата, може би някоя банка е фалирала, във вестниците всеки ден пишат подобни неща. Или чичо действително е получил криза и си мълчи, само и само да не я тревожи? Стоя като истукан, какво да правя? Но нищо, мълчание, мълчание, само лелята продължава да се суети, чичото неспокойно крачи насам-натам, а сърцето на Кристине бие до пръсване.

Най-сетне — избавление! — на вратата се чука. Влиза сервитьорът, зад него втори с бяла покривка за маса. За учудване на Кристине те се залавят да разчистят пепелниците и да подреждат масата.

— Знаеш ли — обяснява най-после лелята, — според Антъни по-добре е днес да вечеряме тук, в стаята. Мразя всички официалности на раздяла и въпросите къде, за колко време, освен това вече стегнах

багажа, а и смокингът на Антъни вече е в куфара. Тук ще се чувствуваме по-спокойно и приятно, нали?

Келнерите тикват вътре сервитьорската масичка и поднасят ястията от горещите никелирани блюда. Щом излязат, ще трябва най-после всичко да ми обяснят, мисли Кристине. Тя боязливо поглежда лицата на двамата: чичото се навежда ниско над чинията и сърба с ожесточение, лелята изглежда бледа и смутена. Най-после тя проговаря:

— Сигурно се чудиш на внезапното ни решение, Кристине! Но при нас там, отвъд, всичко се върши quick^[1]. Това е една от хубавите черти на американците: да не протакаш нещо, което не ти е по сърце. Ако бизнесът не върви — зарязваш го и захващаш друг, ако не ти харесва някъде — стягаш багажа и тръгваш. Не исках да ти развалям хубавата почивка, затова си мълчах, но ние двамата отдавна вече не се чувствувахме добре, аз не мога да мигна, а Антъни не понася голямата височина и разреждения въздух. Днес получихме телеграма от наши приятели в Интерлакен и решихме да отидем там за няколко дни, а сетне ще поостанем малко и в Екс-лебен. Да, разбирам изненадата ти, но при нас всичко става quick.

Кристине свежда глава над чинията: само да не погледне леля си в тоя момент! Нещо в тона ѝ, в прекадената ѝ приказливост я смущава, във всяка дума звучи фалшива нотка и неестествена бодрост. Нещо се крие зад всичко това, съмнява се Кристине. Трябва да има още нещо и ето че то идва:

— Естествено най-добре щеше да бъде, ако можеше да дойдеш с нас — продължава лелята, като си откъсва едно крилце от пилето. — Но струва ми се, Интерлакен няма да ти хареса, не е място за млади хора, а да пътуваш само за два-три дни — не си заслужава. Тук ти хубавичко си почина, чистият свеж въздух ти се отрази добре — да, винаги съм казвала, че високата планина е за младите хора, Дики и Алвин трябва някой ден непременно да дойдат тук, но, разбира се, на такива износени, изпотрошени сърца Енгадин не понася. Естествено ние бихме се радвали, и Антъни свикна с теб, но, от друга страна, седем часа натам и седем обратно, това е дълъг път, пък и в края на краищата догодина ще дойдем пак. Но разбира се, ако искаш да дойдеш с нас в Интерлакен...

— Не, не — казва Кристине или по-скоро устните ѝ отвързват машинално, все едно под упойка, когато съзнанието отдавна е приспано.

— Съветвам те да си заминеш направо за вкъщи, оттук има удобен влак — попитах портиера, тръгва към седем часа сутринта, утре вечер ще бъдеш в Залцбург, а вдругиден — вкъщи. Представям си как ще се зарадва майка ти, като те види почерняла, освежена, ти действително изглеждаш великолепно, и най-добре е да се върнеш така отпочинала у дома.

— Да, да. — Сричките едва се отронват от устните на Кристине. Но какво прави още тук? Дватама искат час по-скоро тя да се махне оттук. Но защо? Нещо трябва да се е случило, какво ли се е случило. Тя продължава да яде като автомат, всяка хапка ѝ горчи, а в главата ѝ се върти една-единствена мисъл: трябва да каже нещо, нещо какво да е, само да не се издаде, че очите ѝ смъдят от болка, че гърлото ѝ се свива от обида, да го каже хладно и равнодушно.

Накрая ѝ идва нещо наум:

— Ще отида да ти донеса роклите, за да можеш да ги прибереш. — И става. Но лелята леко я спира с ръка.

— Остави, детето ми, има време. Третия куфар ще приготвя утре. Остави всичко в стаята си, камериерката ще ми го донесе. — А сетне засрамена добавя. — Впрочем, знаеш ли, задръж едната рокля, червената, да, наистина вече нямам нужда от нея, тя ти стои така хубаво, естествено и дреболиите, пуловера, бельото, това се разбира от само себе си. Само вечерните рокли ще ми трябват за Екс-лебен, знаеш ли, там непрекъснато си сменяли тоалетите, между другото казаха ми, че хотелът е фамозен, дано Антъни се чувствава добре там, топли бани, и въздухът е много по-мек и... — Лелята говори ли, говори. Справи се с трудната задача. Деликатно съобщи на Кристине, че утре трябва да си замине. Сега всичко ще си влезе отново в релсите, тя разказва ли, разказва разни скандални истории от хотели и пътешествия, разказва за Америка, а Кристине седи мълчалива, унижена и едва понася тези кресливи, безучастни излияния. Веднъж да свърши! Най-после тя се възползува от една кратка пауза и става.

— Не искам да ви задържам повече. Чичо трябва да си почине, а и ти сигурно си уморена, лельо. Мога ли да ти помогна нещо?

— Не, не. — Лелята също се надига. — Лесно ще се справя и сама. И за теб ще е по-добре, ако днес си легнеш по-рано. Мисля, че ще трябва да станеш в шест часа. Нали няма да ни се сърдиш, ако не те изпратим на гарата?

— Не, не е нужно, лелю — прошепва Кристине, свела очи.

— Ще ми пишеш как е Мери, нали, ще ми пишеш веднага, щом пристигнеш — и както казах, догодина ще се видим пак.

Да, да — повтаря Кристине. Слава богу, сега може да си тръгне, още една целувка за чичото, който е странно смутен, една целувка за лелята и тя тръгва към вратата — само бързо, само по-бързо да се махне! Но в последния миг, ръката ѝ вече е на дръжката, лелята бързо я настига. Страхът още веднъж (за последен път) я е ударил с чук по гърдите.

— Нали сега си отиваш направо в стаята, Кристел? Лягаш и заспиваш! И няма вече да слизаш долу! Знаеш ли, не заради друго, но всички ще дойдат да се сбогуват... а ние не обичаме такива неща... По-добре човек просто да си замине, без дълги церемонии, и после да изпрати картички... Никак не обичам официално изпращане, с букети цветя. Ти вече няма да слизаш долу, а веднага ще си легнеш. Обещавах, нали?

— Да, да, естествено — казва Кристине с последни сили и затваря вратата. Едва след седмици си спомня, че на тръгване е забравила да благодари на двамата дори с една-едничка дума.

[1] Бързо (англ.). — Бел.пр. ↑

Едва затворила вратата и силите напускат Кристине. Тя се клатушка като простреляно животно още няколко крачки, като само движението я държи изправена, сетне се строполява с подгънати колене и така се влачи до стаята си, като се подпира с ръце о стената; там пада на креслото — немощна, студена, неподвижна. Не разбира какво се е случило. Усеца със зашеметеното си съзнание само болката от коварния удар, но кой го е нанесъл? Нещо е станало. Гонят я, а тя не знае защо.

С всички сили напъга мисълта си. Но мозъкът ѝ е замаян. На негово място нещо смътно, вцепенено не иска да ѝ отговори. И около нея също всичко е замряло, стъклен ковчег, по-ужасен и от черна влажна гробница, защото свети оскърбително ярко, блести от лукс, жлъчен комфорт и тишина, страхотна тишина, докато вътре в нея крещи за отговор въпросът: „Какво направих? Защо ме гонят?“ Тази мисъл, гнетящата тежест в гърдите ѝ е непоносима, сякаш цялата огромна сграда със своите четиристотин човека, с камъните и гредите и огромния покрив са се сгромолясали върху нея, а на това отгоре и отровно-студената бяла светлина, леглото със завивка на цветя, което кани за сън, мебелите — за приятна почивка, огледалото — за поглед, който те прави щастлив; струва ѝ се, че ако продължава да седи тук в креслото, което ѝ причинява болка, ще замръзне, или в безсмислената си ярост ще разбие стъклото, или така ще крещи, ще вие, ще плаче, че ще събуди заспалите. Да се маха! Да бяга! Само че... не знае къде. Но трябва да се махне, да се махне, за да не се задуши в това ужасно, душно безмълвие.

Изведнъж, без да знае какво иска, скача и изтичва навън; зад нея се люлее отворена врата, напусто блестят под електрическата светлина месинг и стъкло.

Тя се втурва надолу по стълбите като сомнамбул. Тапети, картини, стъпала, лампи, гости, келнери, камериерки — всички предмети и лица се плъзгат призрачно край нея. Някои се чудят, поздравяват, но тя не ги забелязва. Погледът ѝ е замъглен, тя не съзнава какво вижда, къде отива и какво иска, само краката ѝ я носят с необяснима бързина надолу по стълбата.

Изключил се е някакъв уред, който иначе разумно регулира действията ѝ, тя тича безцелно, само напред, напред, гонена от някакъв безименен, безсмислен страх. На входа за салона тя изведнъж спира рязко; нещо се пробужда в съзнанието ѝ, спомня си, че тук седят, танцуват, смеят се във весела компания и веднага се пита: „Защо съм тук? Защо дойдох?“ В този въпрос се разбива силата, която я увлича към салона. Кристине чувствава, че не е в състояние да продължи, но едва спряла, стените изведнъж се залюляват, килимът се плъзва, големите полилеи бясно се разклащат. Падам, чувствава тя, подът се люлее под краката ми. Тя инстинктивно се вкопчва с дясната ръка в една завеса и успява да запази равновесие. Но краката ѝ са останали без сила. Тя не може нито да продължи напред, нито да се върне. С вцепенен изнурен поглед, облегната с цялата си тежест о стената, тя стои със затворени очи, диша и не знае какво да прави.

В този миг инженерът-немец, прескочил набързо до стаята си да вземе някакви снимки, за да ги покаже на една дама, съзира притиснатата до стената странна фигура, застинала, с отворени, но невиждащи очи; в първия миг не познава Кристине. Но сетне в гласа му отново прозвучава фамилиарният непринуден тон:

— Аха, ето къде сте били! Защо не дойдете в салона? Или тайно сте по дирите на някаква тайна? И защо... Но какво... Какво ви е?...

Той я гледа изненадан. При първия звук на гласа му Кристине трепва като лунатичка, която неочакваният звук е засегнал като изстрел. Веждите — високо вдигнати, очите — втрещени от удивление и болка, ръката — заслонила лицето, сякаш да го запази от удар.

— Какво ви е? Лошо ли ви е?

Кристине се олюлява, но той успява да я хване. Пред очите ѝ внезапно притъмнява. Но усетила ръката му, топлия човешки допир, тя мигом се оживява.

— Трябва да говоря с вас... незабавно... но не тук... не тук пред другите... Трябва да говоря с вас насаме.

Тя не знае какво да му каже, усеща нужда само да говори, да говори с когото и да е, да изплаче мъката си.

Неприятно изненадан от необичайно възбуждения ѝ тон, инженерът решава, че навярно е болна, оставили са я да лежи и затова не е слязла долу, а тя се е измъкнала тайно. Сигурно има температура, познава се по блесналите ѝ очи. Или е истерична криза, какво ли не преживява човек с жени — всеки случай първо трябва да я успокои, да я успокои, за да не забележи, че я смята за болна, да се престори, че е съгласен с всичко.

— Но разбира се, госпожице, с удоволствие — той ѝ говори като на дете, — само че може би... — (По-добре да не ни видят!) — ... нека излезем малко навън пред хотела... на чист въздух... Сигурно ще ви стане по-добре... Тук, в салона, винаги е много задушно... — Преди всичко трябва да я успокоя, да я успокоя и като я хваща под ръка, уж случайно опипва пулса ѝ, за да провери дали има температура. Не, ръката ѝ е леденостудена. Странно, мисли той и смущението му расте, много странно.

Пред хотела се полюляват високите ярки фенери, вляво се тъмнее гората. Там, под дърветата, бе чакала вчера, но сякаш е било преди хиляда години, нищо не си спомня. Той я повежда внимателно натам (само по-бързо на тъмно, кой знае какво ѝ е) и тя се оставя да я води, без да се съпротивлява. Най-напред трябва да отвлека вниманието ѝ, обмисля той, да говоря за съвсем обикновени неща, да не се впускам в никакви разисквания, да бърбля каквото и да е, това най-добре успокоява.

— Тук е много по-приятно, нали? Ето, наметнете палтото ми. Ах, каква чудна нощ! Погледнете звездите... Колко глупаво е да седим цяла вечер в хотела.

Но тя цяла трепери и не го чува. Какво я интересуват звездите, нощта, тя чувства само себе си, само своето от години потискано, смазано, угнетявано „аз“, което в болката си внезапно се е разбунтувало и разкъсва гърдите ѝ. Изведнъж, против волята си, тя сграбчва ръката му.

— Ние заминаваме... утре... заминаваме завинаги... никога вече няма да дойда пак тук, никога... чувате ли, никога вече... никога... не, не мога да го понеса... никога вече... никога.

Тя има температура, безпокои се инженерът, тресе я, болна е, трябва веднага да извикам лекар. Но пръстите ѝ с дива сила се впиват в ръката му.

— Но защо, не зная защо трябва така ненадейно да си замина... нещо се е случило... но не зная какво. По обед и двамата бяха така добри с мен и не ми казаха нито дума, а вечерта... вечерта ми казаха, че утре трябва да си замина... утре, утре сутрин... веднага, и аз не зная защо... защо трябва да замина така ненадейно... защо ме гонят така... както се изхвърля през прозореца ненужна вещ... не зная защо, не зная... не разбирам... трябва да се е случило нещо.

Аха, мисли си инженерът. Изведнъж всичко му става ясно. Едва преди малко му бяха донесли клюката за Ван Боленови и без да иска, той се уплаши, насмалко да ѝ направи предложение за женитба! Но сега разбира: чичото и лелята презглава отпращат бедното момиче, за да не им създава повече неудобства. Бомбата е експлодирала.

Само да не се поддава повече, съобразява той бързо. Трябва да отклони вниманието ѝ! Той се опитва да я успокои, та това съвсем не е окончателното им решение, може би нейните роднини ще размислят, а идущата година...

Но Кристине не чува нищо, не мисли нищо, само иска да изплаче болката си, буйно, несдържано, на висок глас, тропайки с крака — като безпомощно дете.

— Но аз не искам! Не искам... Няма да си отида вкъщи. Какво ще правя там, не мога да понасям повече... не мога... ще загина... ще полудея там... Кълна ви се, не мога, не мога и не искам... Помогнете ми... Помогнете ми!

Това е вик на удавник, остър, но вече полусподавен, гласът ѝ внезапно се задавя в поток от сълзи, разтърсват я неудържими ридания.

— Не бива — моли той, трогнат против волята си. — Не плачете! Не плачете така!

И за да я успокои, той я привлича неволно към себе си. Тя отстъпва и се отпуска притомено и тежко на гърдите му. В това отдаване няма желание, а само безгранична изнемога, неизказана умора. Искане ѝ се само да се прислони до жив човек, нечия ръка да я погали по главата, да не се чувства безпомощна, така безнадеждно сама и отритната. Постепенно се успокоява, конвулсивните ридания се уталожват в тих плач.

Инженерът се чувства неловко. Той стои под сянката на дърветата, само на двајсетина крачки от хотела (всеки миг някой може да мине край тях и да ги види), прегърнал това хълцащо момиче, и усеща младата гръд като бушуваща топла вълна. Става му жал, а съчувствието на мъжа към страдащата жена винаги се изразява в неволна нежност. Само да я успокоя, мисли той, само да я успокоя! С лявата си ръка (тя още се държи за дясната, за да не падне) той я милва по косите като омагьосан. После се навежда и я целува по косата, по слепоочията и накрая по тръпнещите устни. Тогава от нея спонтанно се изтръгва:

— Вземете ме със себе си, вземи ме с теб... Да заминем където искате... където искаш... само да се махна и да не се връщам... да не се връщам у дома... Няма да го понеса... Където и да е, само не у дома... На всичко съм готова, само да не се връщам... Където искате, за колкото време искате... Само да заминем, да заминем! — В трескавата си възбуда тя го раздруска като дърво. — Вземи ме със себе си!

Инженерът се изплашва. Трябва да сложа край, мисли практично устроеният човек, бързо и решително да сложа край. Трябва някак си да я успокоя и да я заведа в хотела, иначе ще стане лошо.

— Да, детето ми — казва той. — Разбира се... Само не бива да прибързваме... Ще обсъдим всичко още веднъж. Помислете до утре... Може би и на роднините ви ще им домъчнее и ще променят решението си... Утрото е по-мъдро от вечерта.

— Не, не утре! — настоява тя. — Утре трябва да замина, рано сутринта, съвсем рано... Те ме отпращат... като пощенски колет, бързо, бързо, отпращат ме като експресна пратка... Но аз няма да допусна да ме отпралят така... Няма да позволя... — И като се хваща за него по-здраво: — Вземете ме... веднага, веднага... помогнете ми... не мога повече.

Трябва да се сложи край, разсъждава инженерът. Само да не се подвежда. Тя не е на себе си, не знае какво говори.

— Да, да, да, детето ми — гали я той по косите, — разбирам... Ще обсъдим всичко вътре, не тук, тук не бива да оставате повече... Може да наистинете... Без палто в тази тънка рокля... Елате, ще влезем вътре и ще седнем в хола... — Той предпазливо освобождава ръката си. — Елате, момичето ми.

Кристине се вира в него. Изведнъж престава да хълца. Тя нито е чула, нито разбрала думите му. Но в глухото отчаяние, в несъзнателните конвулсии, които я разтърсват, тялото ѝ е почувствувало, че нежната топла ръка страхливо се е оттеглила от нея. Тялото първо е разбрало онова, което едва сега инстинктът, а след него със страх схваща и разумът, че този човек се отдръпва от нея, че е страхлив, предпазлив и се бои, че всички тук искат тя да се махне, всички. Тя се опомня, сепва се и казва кратко и остро:

— Благодаря. Благодаря, мога да вървя и сама. Извинете, за миг се почувствувах зле, леля беше права, височината не ми понася.

Той иска да каже нещо. Но Кристине му обръща гръб и бързо тръгва. Само да не вижда повече лицето му, да не вижда никого, никого, далеч, далеч, далеч, да не се унижава повече пред тези надменни, страхливи, сити хора, далеч, далеч, далеч, да не взима вече нищо от тях, никакви подаръци, да не допуска да я мамят, да не им се доверява, на никого, никому, далеч, далеч, далеч, по-добре да умре, по-добре да пукне някъде. Тя минава през обожавания хотел, през любимия хол, покрай хората като край декоративни, изписани камъни и вече чувствува само едно: омраза — към него; към всеки тук, към всички.

Цялата нощ Кристине прекарва седнала в креслото пред масата. Мислите ѝ мрачно кръжат около едно-едничко нещо: всичко е свършено. Ясна и доловима болка няма, остава само лекото замайване и някакво болезнено усещане, както при операция в първите минути на упойката човек несъзнателно усеща, че острият нож се връзва в живата плът. Защото докато тя седи мълчаливо, забила безизразен поглед в масата, става нещо, което вцепененото ѝ съзнание все още не осъзнава: другото ново същество, фалшивото, двойникът ѝ от деветте приказни дни, онази нереална и все пак истинска госпожица Фон Болен сега умира в нея. Тя още седи в стаята на другата, с тялото на другата, с нейните перли около студената шия, яркото червило на устните, с нейната любима, божествено лека вечерна рокля, но тялото ѝ настръхва, като че върху него е метнато нещо чуждо, нещо като покров на мъртвец. Тя вече не ѝ принадлежи, нищо тук, в този богат, щастлив свят вече не ѝ принадлежи, всичко сега ѝ е чуждо и взето назаем като първия ден. До нея е леглото, застлано с бели гладени чаршафи и нежна топла пухена завивка на цветчета, но тя не ляга в него: то вече

не ѝ принадлежи. Около нея блестят мебелите, мълчаливо диша килимът, но тя вече не възприема като свои всички тези вещи от месинг, коприна и стъкло, нито ръкавиците на ръцете си, нито перлите на врата — всичко това принадлежи на онази другата, на убитата двойница, Кристиана фон Болен, каквато тя вече не е и все пак е. Тя непрекъснато се опитва да се отдели от това изкуствено „аз“, да се върне към действителната си същност, заставя се да мисли за майка си, болна или може би вече мъртва, но както и да насилва чувствата си, не изпитва нито болка, нито загриженост, едно чувство удавя всичко друго, глух, трескав, безсилен гняв — тя не знае срещу кого, срещу леля ѝ, срещу майка ѝ, срещу съдбата, гняв на човек, спрямо когото са извършили неправда. Измъчената ѝ душа чувства само, че нещо са ѝ отнели, че трябва да напусне щастливото, окрилено „аз“ и да се превърне в мълчаливо пълзящ по пода сляп червей: чувства само, че нещо е отминало, безвъзвратно отминало.

Цялата нощ седи на дървения стол, вцепенена в гнева си. През тапицираната врата не чува живота на другите в този дом — безгрижното дишане на заспалите, стоновете на любещите се, охкането на болните, неспокойните крачки на страдащите от безсъние, през затворената балконска врата тя не чува утринния вятър, който обикаля край заспалия дом, чувства само себе си, самотата си в тази стая, в тази къща, на този свят, тя — късче дишаща, трепкаща плът, още топла като откъснат пръст и все пак безсмислена и безсилна. Вътре в нея нещо умира, изстива и частица по частица се вкочанява и тя седи неподвижно, сякаш се вслушва в себе си, кога най-после ще престане да бие в нея тупкащото, горещо ван боленовско сърце. След хиляда години настъпва утрото. Чува се как слугите метат в коридорите, долу градинарят подравнява чакълестите алеи: неизбежно започва истинският ден, краят, заминаването. Сега трябва да опакова, да замине, да се превърне в другата, в пощенската служителка Хофленер от Клайн-Райфлинг и да забрави онази, чийто дъх се носи тук на малки тънички вълни около загубените съкровища.

Едва когато става, Кристине усеща, че крайниците ѝ са се схванали и от умора ѝ се вие свят: четирите крачки до стенния гардероб за нея са като пътуване от един континент до друг. Трудно — мъртвите ръце не притежават никаква сила — тя отваря вратата на гардероба и се сепва уплашено: като труп на обесен там се люлее износената избеляла и развлечена пола от Клайн-Райфлинг и омразната блуза, с която пристигна; когато пръстите ѝ я поемат от закачалката, я побиват тръпки на такова отвращение, сякаш хваща нещо гнило: и в този мъртвец Хофленер тя трябва да се превърне отново! Но избор няма. Бързо смъква вечерната рокля, тя шуми тихо като копринена хартия, плъзгайки се по бедрата ѝ, сетне слага настрана останалите дрехи, бельото, пуловера, перлената огърлица, десетината-двайсет чаровни неща, които е получила: взема със себе си само шепата дреболии, които са ѝ лично подарени, те лесно се побират в мизерното сламено куфарче. Багажът бързо е събран.

Готово! Тя се оглежда още веднъж изпитателно наоколо. Вечерните рокли, балните обувки, коланът, розовата блуза, пуловерът, ръкавиците се търкалят така безразборно върху леглото, сякаш някаква експлозия е разкъсала на стотици парчета въображаемото същество госпожица Фон Болен. Потръпвайки от ужас, Кристине се визира в

останките от призрака, какъвто е била самата тя. Сетне се оглежда да не е забравила нещо свое. Но вече нищо не ѝ принадлежи — други ще спят тук, на това легло, други ще гледат златния пейзаж през този прозорец, други ще се оглеждат в това гладко огледало, но тя никога вече, никога вече! Това не е сбогуване, а един вид смърт.

Коридорите са още пусти, когато тя излиза с малкия стар куфар в ръка. Отправя се машинално към стълбата. Но изведнъж ѝ се струва, че в бедната си рокля тя, Кристине Хофленер, вече няма право да слиза по тази парадна стълба, чиито стъпала са постлани с килими, придържани от месингови пръчки; по-добре скромно да се спусне по извитата желязна стълба за персонала, която се намира до тоалетните. Долу, в здрача на наполовина разтребения хол, задрямалият портиер недоверчиво се надига. Какво беше това? Без да му се обади, към изхода явно засрамено се промъква като сянка някакво посредствено или по-скоро лошо облечено момиче с износен куфар в ръка.

— Хей! — той скача бързо и заплашително ѝ препречва пътя към въртящата се врата. — Къде отивате, моля?

— Заминавам с влака в седем часа.

Портиерът я гледа смаян: за пръв път му се случва някой гост от хотела, при това дама, да носи сама куфара си на гарата. Той веднага надушва нещо нередно и пита:

— Мога ли... мога ли да запитам за номера на стаята ви?

Едва сега Кристине разбира каква е работата. Човекът я взема за крадла — в края на краищата той има право, какво представлява тя всъщност? Но подозрението не я оскърява, напротив, изпитва някаква злорада наслада, че не стига мъката и унижението ѝ, но на това отгоре я и бият и изтезават. Колкото повече неприятности, колкото повече огорчения — толкова по-добре! Тя отговаря спокойно:

— Аз съм Кристине Хофленер. Заемах стая 286 за сметка на чичо ми, Антъни ван Болен от стая 281.

— Един момент, моля. — Нощният портиер ѝ прави път, но тя чувствува, че я следи с подозрение, да не му се изплъзне, докато прелиства списъка на гостите. Внезапно тонът му се променя; той се покланя притеснено и казва учтиво: — Ах, уважаема госпожице, моля за извинение, действително дневният портиер е бил уведомен, че заминавате... аз само се почудих, защото е толкова рано... и после... уважаемата госпожица няма защо да носи сама куфара си, колата ще го

откара двайсет минути преди заминаването на влака. Моля, заповядайте в столовата, уважаемата госпожица има достатъчно време за закуска.

— Не, вече нищо не ми е нужно. Сбогом! — Тя излиза, без да погледне към смаяния портиер, който поклаща глава и се връща обратно зад масата си.

Вече нищо не ми е нужно. От тези думи ѝ става по-добре. Нищо и никой. С куфара в едната ръка, чадъра в другата, с очи, болезнено впити в пътя, тя върви към гарата. Над планините вече светлее, облаците неспокойно се носят, след миг ще бликне синевата, божествената, неизказано любима енгадинска синева, но прегърбена като болна, Кристине гледа само в пътя: не иска да вижда вече нищо, не иска вече никой нищо да ѝ подарява, дори господ бог. В нищо вече няма да се загледа, за да не ѝ напомни, че отсега нататък тези планини са предназначени за други, за други са спортните терени и игри, хотелите и блестящите им стаи, грохотът на лавините и диханието на горите, всичко е за други и нищо за нея, никога, никога вече! С отвърнатата глава минава край тенискортовете, където — тя знае — днес други подвижни и ловки, загорели от слънцето спортисти с ярко бели дрехи, с цигара в уста суетно ще се състезават; минава покрай затворените още магазини с хиляди съкровища (за други, за други!), покрай хотели, базари и сладкарници, върви в евтината си мушама и със стария чадър към гарата, към гарата. Само да замине, да замине. Да не вижда вече нищо, да не си спомня за нищо.

На гарата тя се скрива в чакалнята за трета класа; тук, във вечната трета класа, еднаква навсякъде по света с дървените пейки, със сиромашкото си еднообразие, тя се чувства вече наполовина у дома и едва когато влакът идва, бързо излиза навън: никой не бива да я види, да я познае. И тогава — нима това е халюцинация? — внезапно чува името си: Хофленер, Хофленер. Някой тича край целия влак и крещи (нима е възможно!) омразното ѝ име. Тя се разтреперва. Нима искат да се подиграят с нея и на раздяла? Но зовът се повтаря и тя се навежда през прозореца: долу стои портиерът и размахва телеграма. Моли за извинение, била дошла още снощи, но нощният портиер не знаел кому да я предаде, а той едва сега научил, че госпожицата заминава. Кристине я отваря: „Майка ви зле, елате незабавно, Фуксталер.“ Влакът потегля... Край. Всичко е свършено.

Всяка материя има своя граница на издръжливост, водата има своя точка на кипене, металите — точка на топене, на този неотменим закон е подвластна и човешката душа. Радостта може да достигне такъв предел, когато не се чувства вече и най-малката искрица радост, така е и с болката, отчаянието, унинието, отвращението и страха. Преситена докрай, душата не поема нито капка повече от света.

Така и Кристине не изпитва болка от пристигналата телеграма. Тя действително разбира, че би трябвало да се изплаши, да се разтревожи, да се обезпокои, но въпреки че мозъкът е буден, чувството не реагира: то не възприема съобщението, не отговаря. Когато лекуващият лекар проверява с игла чувствителността на парализирания крак, болният вижда иглата, знае, че тя е остра и пари, че щом проникне в тъканта, веднага ще го заболи, ужасно ще го заболи, и той стяга тялото си, за да изтърпи мъчението. Но палещата игла прониква в мускула, а нервът не реагира, тъканта е мъртва, и болният с ужас разбира, че кракът му е напълно безчувствен, че в живото си топло тяло вече носи частица смърт. Същия ужас изпитва Кристине от своето безразличие, докато препрочита телеграмата. Майка ѝ е болна, състоянието ѝ сигурно е безнадеждно, иначе пестеливите роднини не биха си позволили толкова пари за една телеграма. Може би вече е умряла, дори е много вероятно. Но при тази мисъл (която вчера би я хвърлила в отчаяние) в душата ѝ нищо не трепва, нито сълзица не изстискава между клепачите. Тя сякаш се е вцепенила и тази вцепененост се пренася и наоколо. Тя не усеща ритмичното тракане на колелата, не забелязва, че на дървената пейка отсреща седят червенобузи мъже, ядат салам и се смеят, че покрай прозорците изникват все нови скалисти върхове и отново се снишават в малки, покрити с цветя хълмове, а подножията им се къпят в искрящи от белота планински кристали — приличните на рекламни проспекти картини, които на идване тя е възприемала като живи и всичките ѝ сетива са се вълнували, сега са се вкаменили пред очите ѝ. Едва на границата, при паспортната проверка, тя се съвзема и изведнъж ѝ се прилива нещо горещо. За да може малко да се поотпусне, да се избави от тази ужасна вкочанелост, от буцата, заседнала в гърлото ѝ, и най-сетне да си поеме дъх, най-последно да изплаче всичко, което ѝ се е насъбрало.

Тя отива на бюфета, изпива чаша горещ чай с ром. И тозчас блажена топлина се разлива в жилите ѝ и съживява дори замръзналите клетки на мозъка: отново се възвръща способността ѝ да мисли и веднага се сеща, че трябва да телеграфира вкъщи кога пристига. Вдясно, веднага зад ъгъла, упътва я бюфетчикът, да, да, ще успее.

Кристине отива на гишето. Стъклената преграда е спусната. Тя почуква. Отвътре се чуват бавни провлечени стъпки, прозорчето издрънква и се вдига.

— Какво желаете? — троснато пита посърнало женско лице с очила в телени рамки.

Кристине така се изплашва при вида на жената, че онемява. За миг ѝ се е сторило, че тази съсипана мършава стара мома с помътнели очи, с пергаментови ръце, които сега машинално подават бланката, е тя самата след десет, двайсет години, някакво дяволско огледало ѝ е показало призрака на собствената ѝ старост; тя едва държи писалката в треперливите пръсти. „Това съм аз, такава ще стана“ — тръпне тя и крадешком поглежда непознатата слаба жена, която, приведена пред гишето, търпеливо чака с молив в ръка — о, колко познати ѝ са тази поза, тези досадни минути и как човек вехне във всяка една от тях, за да се превърне накрая в безполезно, безрадостно и изхабено същество като този огледален призрак. Коленете ѝ треперят, едва се довлича до влака. Капчици студена пот оросяват челото ѝ, сякаш в кошмарен сън се е видяла положена в ковчег и се е събудила с вик на ужас.

В Санкт Пьолтен Кристине слиза от влака, уморена от безсънната нощ; едва влачи схванатите си крака. И ето че някой бърза насреща ѝ през релсите: учителят Фуксталер, сигурно е чакал тук цялата нощ. От пръв поглед Кристине разбира всичко — той е в черен костюм, с черна връзка и когато тя му подава ръка, той я разтърсва съчувствено, зад очилата безпомощно я гледат развълнуваните му очи. Кристине не пита нищо, смущението му е казало всичко. Но странно, тя не е съкрушена. Не чувствава нито болка, нито вълнение, нито изненада. Майка ѝ е умряла. Може би е хубаво да умреш.

В пътническия влак за Клайн-Райфлинг Фуксталер подробно и внимателно ѝ разказва за последните часове на майката. Той има вид на недоспал, изглежда посивял в сивкавото утро, по небръснатото му лице е набола брада, дрехите му са прашни и измачкани. Заради нея е ходил по три-четири пъти на ден при майка ѝ, заради нея е бдял нощем. Трогателен приятел, мисли тя. Но все пак да можеше да спре, да замълчи, да я остави на мира, да не ѝ говори с този сантиментално-печален глас иззад жълтеникавите, лошо пломбирани зъби; обзема я почти органично отвращение от този човек, който по-рано ѝ е бил толкова симпатичен, отвращение, от което тя напразно се срамува и от което ѝ загорчава в устата.

Неволно го сравнява с тамошните господа — стройни, загорели, здрави, ловки кавалери с добре поддържани ръце, с вталени сака, с някакво злорадо любопитство наблюдава смешните подробности на траурното му облекло, очевидно обръщаното черно сако, излъскано на лактите, купената за случая черна вратовръзка върху мръсната евтина риза. Непоносима посредственост, до болка смешно ѝ се струва изведнъж това облечено в черно слабо човече, този селски даскал с бледи щръкнали уши, прилизал косицата на пооголялото си теме, с очила в телени рамки над бледосини очи със зачервени клепачи, това остроносо суховато мише лице над смачканата жълта твърда яка. И той искаше... той... Никога, мисли тя, за нищо на света! Не може да му позволи да я докосне, да се отдаде на плахата, недостойна, треперлива нежност на подобен човек, приличен на преоблечен семинарист, невъзможно! Само при мисълта за това започва да ѝ се гади.

— Какво ви е? — пита загрижено Фуксталер, забелязал потръпването ѝ.

— Нищо... нищо... просто съм преуморена. Не мога нито да говоря, нито да слушам!

Кристине се обляга и затваря очи. Веднага ѝ олеква, щом престава да го вижда и да слуша утешително-кроткия и непоносимо смирен глас. Срамота, мисли си, той е толкова добър към мен, толкова пожертвователен. А аз не мога да го гледам, да го понасям, не мога. Такъв човек, такива мъже като него! Никога! В никакъв случай!

Свещеникът много набързо опява покойната, защото вали проливен дъжд. Гробарите с лопати в ръка нетърпеливо пристъпват от крак на крак в лепкавата кал. Дъждът се излива все по-силно, свещеникът говори все по-бързо, най-последно всичко свършва, четиринайсетината души, изпратили старицата до гробищата, се връщат в селото почти тичешком и безмълвно. Изведнъж Кристине се ужасява от самата себе си, защото по време на цялата церемония, вместо да чувства скръб, тя неволно си мисли за разни неприятни неща: че няма шушони, миналата година искаше да си купи, а майка ѝ бе предложила своите; че яката на балтона на Фуксталер, която той бе вдигнал, е изтъркана и излъскана отвътре; че зет ѝ Франц е надебелял и при бързо ходене пъхти като астматик, че чадърът на снаха ѝ е скъсан и би трябвало да му се смени платът, че бакалката не е изпратила венец, а само няколко поувехнали цветя от градинката пред къщата си, вързани с тел, че в нейно отсъствие хлебарят Хердличка си е поръчал нова фирма — цялата грозота, дребнавост, противност на малкия свят, в който отново е тласната, се впива с остриите си зъбци в нея и ѝ причинява такава болка, че тя не е в състояние да изпитва истинска душевна мъка.

Пред жилището ѝ придружителите се сбогуват и опръскани с кал, понесли големите си чадъри, вече без да се стесняват, се разбягват по домовете си: само сестра ѝ, зетят, вдовицата на брат ѝ и мебелистът, за когото сега е омъжена, се качват с нея по скърцащата стълба. В стаята има само четири стола, а те са петима; така че Кристине отстъпва място на другите. Помещението е неуютно, тясно и мрачно. От окачените мокри палта и капещи чадъри мирише на влага и гнило, по стъклата на прозорците тропат дъждовните капки, в здрача се сивее празното легло на мъртвата.

Никой не проговаря.

— Ще пиете ли по едно кафе? — пита Кристине, преодолявайки смущението си.

— Да, Кристел — казва зетят, — нещо топло сега ще ни дойде добре. Само побързай, защото не можем да останем задълго, влакът ни тръгва в пет. — С пура в уста, той въздъхва. Добродушен, жизнерадостен общински чиновник, още през войната като фелдфебел от обоза той преждевременно пуска шкембенце, което после в мирно време още по-бързо се закръгля; чувствува се добре само по жилетка и у дома си; по време на опелото трудно се е държал почтително, с подобаваща печална физиономия, но сега поразкопчава черното траурно сако, което му придава карнавален вид, и се намества по-удобно на стола. — Добре че не взехме децата. Нели смяташе, че е редно да присъствуват на погребението на баба си, но аз веднага заявих, че на деца не бива да се показва нищо тъжно, те още не разбират. Освен това и ужасно скъпо е, отиване и връщане, цял куп пари, а в тия времена...

Кристине трескаво мели кафе с мелничната. Едва от пет часа се е върнала, а вече десет пъти е чула проклетите омразни думи „страшно скъпо“. Според Фуксталер щяло да бъде много скъпо, ако бяха повикали главния лекар от Санкт Пьолтен, и без това нямало да помогне, снахата каза, че не бива да поръчват надгробния кръст от мрамор, „прекадено скъпо“ било, сестра ѝ каза същото за опелото, а сега зетят — за пътуването. От устата на всички се лее и капе само тази дума, както дъждът навън по стрехата, и удавя всяка радост. Отсега нататък всеки ден ще слуша все същото: много скъпо, много скъпо, много скъпо! Кристине трепери, тя яростно смила гнева си в скриптящата мелничка: да се махне, да замине, само да не чува и да не вижда нищо повече. В това време другите седят мирно около масата в очакване на кафето и се опитват да разговарят. Мъжът, за когото се е омъжила вдовицата на брата, дребен мебелист от Фаворитен, седи скромно сгушен сред роднините, той изобщо не е познавал старата жена; разговорът върви трудно, запъва се между въпросите и отговорите и постоянно спира, сякаш се е натъкнал на препятствие. Най-после кафето го прекъсва окончателно, Кристине слага четири чаши — повече няма, — сетне отново отива до прозореца. Смутеното мълчание на четиримата я потиска, това странно сподавено мълчание, което неумело прикрива една и съща мисъл. Тя знае какво ще стане

сега, усеща го с всичките си сетива, вЪн в коридора е видяла, че всеки е донесъл по две празни раници, и знае, знае какво ще последва; от погнуса се задушавя.

Най-после зетят се обаждя с приятния си глас:

— Какъв противен дъжд! А Нели, каквато е забравяна, не си е взела чадъра. Всъщност ти би могла да й дадеш чадъра на майка ви, Кристел! Или ти е нужен на теб?

— Не — казва Кристине откъм прозореца и продължава да трепери. Сега ще се започне, веднага; само по-бързо, по-бързо!

— Изобщо — започвя сестра й, сякаш са се наговорили — няма ли да бъде най-разумно, ако още сега си поделим вещите на мама? Кой знае кога ще се съберем пак четиримата, Франц е толкова зает в службата си, и вие — тя се обръща към мебелиста — сигурно също. А още веднъж да идваме тук само за това, едва ли си струва и пак ще коства пари. Смятам, че е най-добре да ги поделим веднага, съгласна ли си, Кристел?

— Разбира се. — Гласът й изведнъж става дрезгав. — Само че, моля ви, поделете всичко само помежду си! Вие имате деца, ще можете да употребите мамините вещи много по-добре, аз нямам нужда от нищо, аз няма да взема нищо; поделете всичко помежду си.

Тя отключвя раклата, взема няколко износени дрехи и ги поставя (в тясната мансарда, друго място няма) върху леглото на мъртвата (вчера още топло!). Нещата не са много: малко чаршафи, старата кожа от лисица, закърпеното палто, един шал, бастун с дръжка от слонова кост, венецианската брошка, венчалната халка, малкият сребърен часовник с верижката, молитвената броеница и емайловият медальон от Мария Цел, чорапи; обувки, домашни пантофи, долно бельо, едно старо ветрило, смачкана шапка и стар молитвеник. Тя не забравя нищо от вехториите, старата жена е имала толкова малко неща, после, пак се връща бързо при прозореца и се взира в дъжда, който продължава да вали. Зад нея двете жени тихо започват да преговарят, да преценяват отделните вещи и да се споразумяват. Сестрата поставя своя дял отдясно, а снахата — отляво, помежду им на кревата на покойната остава някаква невидима гранична межда.

Кристине диша тежко, вперила поглед в дъжда навън. Колкото и тихо да говорят, тя чува как двете жени се пазарят, вижда пръстите им, макар че стои с гръб към леглото, към силния й гняв се прибавя

съчувствие. „Колко бедни са, колко жалки, и дори не го подозират. Поделят си вехтории, които други не биха побутнали с крак; тези стари парцали, изтърканите обувки, тези безумно смешни парцали представляват за тях някаква ценност! Какво знаят те за света, понятие нямат! Но може би е по-добре, ако никога не разбереш колко си беден, колко противно, отвратително беден и жалък!“

Зетят се приближава до нея.

— Каквото и да казваш, Кристел, не е редно да не вземеш нищо. Все нещо трябва да задържиш като спомен от майка ти — може би часовника, или поне верижката.

— Не — казва тя твърдо, — не искам нищо, нищо няма да взема. Вие имате деца, значи има смисъл. Аз нямам нужда от нищо, аз вече нямам нужда от нищо.

Когато се извързва, всичко е свършено, снахата и сестра ѝ са опаковали своя дял и са напъхали вещите в донесените раници — едва сега мъртвата е окончателно погребана. Четиримата стоят смутени и малко засрамени; доволни са, че така бързо и приятелски са уредили тази мъчителна сделка и все пак се чувствуват някак неловко. Сега, преди да си заминат, би трябвало да си кажат нещо тържествено, за да избягат от спомена за подялбата или изобщо да поговорят помежду си като роднини. Най-после зетят си спомня и пита Кристел:

— Всъщност ти нищо не ни разказа, как беше в Швейцария?

— Много хубаво — процежда тя през зъби.

— Вярвам ти — въздиша зетят, — и на нашего брата се иска да иде веднъж там, да се поразходи! Но когато имаш жена и две деца, не можеш да си го позволиш, не е за нашата кесия, още повече на такова елегантно място. Колко се плащаше там на ден във вашия хотел?

— Не зная. — Кристине си поема дъх с последни сили. Чувствува, че нервите ѝ са на скъсване. Да бяха си заминали вече, да се махат! За щастие Франц поглежда часовника.

— Ей, тръгвайте, време е за влака. Без излишни любезности. Кристел, не е нужно да ни изпращаш при такова време. Остани си тук и по-добре ела някой ден във Виена! Сега, след смъртта на мама, трябва да държим един за друг!

— Да, да — казва Кристине студено и ги изпраща нетърпеливо само до вратата. Дървената стълба скърца под тежките стъпки, всеки отнася нещо на рамо или в ръка. Най-после си отиват. Щом напускат

къщата, Кристине рязко отваря прозореца. Задушва се от миризмата, от мириса на цигарен дим, на готвено, мокри дрехи, мириса на страха, страданието и въздишките на старата жена, отвратителната миризма на бедността. Колко ужасно е, че трябва да живее тук — и за какво, за кого? Защо да диша този въздух ден след ден и да знае, че някъде има друг свят, истинския, че и в нея самата живее друг човек, който се задушва като отровен в тези изпарения. Тя цялата трепери от нерви. Сетне неочаквано се хвърля облечена на леглото и захапва възглавницата, за да не заплаче от безпомощна, пламтяща омраза. Защото изведнъж я изпълва ненавист към всички и всичко, към себе си и другите, към богатството и бедността, към целия тежък, непоносим и необясним живот.

— Надута и глупава пуйка! — Бакалинът Михаел Пойнтнер блъска вратата зад себе си така, че тя изтрещява. — Какво си позволява тази особа, нечувано! Такава пепелянка!

— Хайде, хайде, не се вълнувай толкова, какво има пак — успокоява го широко усмихнат хлебарят Хердличка, който го е чакал пред пощата. — Да не те е ухапал някой?

— Такава е. Какво нахалство, каква безподобна твар, няма втора като нея... Все ще намери за какво да се заяде. Ту едно, ту друго не е както трябва. Само иска да тормози човека и да се прави на важна. Завчера не ѝ хареса, че съм написал с химически молив вместо с мастило декларацията за колетчето със свещи, днес ми държи една реч, че не била длъжна да приема лошо опаковани колети, тя носела отговорност. За какъв дявол ми е нейната отговорност, кълна се, че докато тая гъска е имала още жълто около нахалната си човка, аз съм експедирал оттук хиляда колета! И с какъв тон само разговаря, отвисоко, на „фин“ литературен език, иска да покаже, че нашего брата е прост в сравнение с нея! С кого си въобразява тя, че има работа? Но стига вече, до гуша ми дойде! Няма да я оставя да си играе с мен!

В очите на дебелия Хердличка се таи доволна, злорада усмивка.

— Е, може би тя тъкмо това иска, ти си такъв напет мъж. С подобни стари моми никой не може да се оправи. Може би ѝ харесваш, затуй те тормози.

— Не говори глупости — ръмжи бакалинът, — аз не съм единственият, с когото тя иска да се врътка. Вчера директорът на фабриката ми каза как го нахокала само защото малко се пошегувал.

„Как смеете, аз съм на работа“, като че ли той ѝ чисти обувките. У нея се е вселил дяволът, станало е нещо. Но бъди спокоен, аз ще го изгоня от нея. Или ще трябва да смени тона, когато говори с мен, или ще ѝ се случи нещо, па дори да трябва да ходя пеша оттук до дирекцията на пощите във Виена.

Добрият Пойнтнер има право, нещо е станало с пощенската служителка Кристине Хофленер, вече две седмици цялото село открито говори за това. Отначало никой нищо не казва, боже мой, та нали майка ѝ умря; отначало си мислят, че е много наскърбена. Свещеникът два пъти отива да я утешава. Фуксталер всеки ден я пита дали не би могъл да ѝ помогне, съседката иска вечер да остане при нея, за да не е сама, а жената от „Златният бик“ дори ѝ предлага една стая при нея с пъпен пансион, вместо сама да се мъчи с домакинството. Но тя дори не отговаря и всеки веднага разбира, че Кристине не иска да има работа с него. Нещо се е случило със заместник началничката на пощата Кристине Хофленер, тя вече не отива веднъж в седмицата, както преди, в певческия хор и казва, че е прегракнала. От три седмици вече не ходи в църква, не е поръчала дори панихида за майка си. На Фуксталер, който иска да ѝ почете нещо, заявява, че я боли главата, а когато той ѝ предлага да се разходят, казва, че е уморена. Не отива вече при никого, а когато пазарува, бърза така, сякаш ще изпусне влака, и не разменя нито дума с никого, известна като любезна и отзивчива служителка, сега тя е постоянно намръщена, рязка и нервна.

Нещо е станало с нея, тя самата го чувства. Сякаш някой насън тайно ѝ е капнал в очите нещо горчиво, люто и злобно, такъв ѝ се струва сега отведнъж светът, всичко е грозно, противно и враждебно, откакто тя го вижда противно и враждебно. Започва деня с озлобление. Първият ѝ поглед, когато се събужда, среща кривите опушени греди на мансардата. Всичко в стаята — старото легло, грозната завивка, сламеният стол, умивалникът с олющената кана, изтърканият тапет, дъсченият под, всичко ѝ е омразно, иска ѝ се да затвори очи и отново да пропадне в мрака. Но будилникът не позволява, проглушава ѝ ушите. Тя става сърдита, сърдита се облича, старото бельо, противната черна рокля. Под мишницата си забелязва скъсано, но не се ядосва. Не взема иглата да го закърпи. Защо, за кого? За тукашните селяци и тия дрехи са прекадено хубави. Само по-скоро да излезе, да се махне от грозната стая и да иде в службата си.

Но и службата ѝ вече не е това, което е била, безучастно-спокойното помещение, в което часовете се търкалят бавно, като на безшумни колела. Когато завърта ключа и влиза в страхотно тихата стая, която сякаш я дебне, винаги си спомня филма „До живот“, който е гледала преди една година. Придружен от двама полицаи, пазачът на

затвора — брадат, суров и строг — води осъдения, слабоват, разтреперан момък към голата килия с решетки. Тогава, както и другите зрители, и нея я бяха побили тръпки и сега отново изпитва ужаса, че самата тя е едновременно и пазач, и затворник. За пръв път забелязва, че и на тези прозорци има решетки, за пръв път усеща варосаните голи стени на служебното помещение като затвор. Всички неща добиват нов смисъл: хиляди пъти е виждала стола, на който е седяла, хиляди пъти — изцапаната с мастило маса, на която слага книгата си, хиляди пъти стъклената преградка, която в началото на работния ден вдига нагоре. За пръв път вижда, че стрелките на часовника не вървят напред, а се движат в кръг, от дванайсет до един, от един до два и така нататък пак до дванайсет, и от един до два и пак назад до дванайсет, все по същия път, без да направят нито крачка встрани; навиван непрекъснато, за да служи и никога да не бъде освободен, часовникът е вечен затворник в четвъртитата кафява кутия. Когато сутрин в осем часа Кристине сядна на стола си, тя е вече уморена — уморена не от някаква работа, а предварително уморена от всичко, което предстои, едни и същи лица, едни и същи въпроси, движения, едни и същи суми. Точно след четвърт час пощенският раздавач Андреас Хинтерфелнер, посивял, но винаги в добро настроение човек, донася писмата за сортиране. По-рано тя е вършила това машинално, сега дълго гледа писмата и илюстрираните картички, особено онези, които са адресирани до замъка на графиня Гютерсхайм. Тя има три дъщери, едната е омъжена за някакъв италиански барон, двете по-млади контеси не са омъжени и много пътуват по света. Последните картички са от Соренто, синьото море, сияйният залив, дълбоко врязан в сушата. Адресът — „Хотел «Рим»“. Кристине се опитва да си представи хотел „Рим“ и го търси на картичката. Контесата е сложила кръстче над прозореца на своята стая. Блестящата бяла сграда с широки тераси е заобиколена от градини и портокалови дървета. Кристине неволно се замисля какво ли е да се разхождаш вечер там, когато от морето подухва синя прохлада, а камъните излъчват набраната през деня топлина, да се разхождаш там с...

Но пощата трябва да бъде сортирана. Тя продължава. Има едно писмо от Париж. Кристине се досеща, че е от дъщерята на... за която се говорят какви ли не истории. Имала връзка с някакъв богат еврейин, търговец на петрол, после танцувала в някакво заведение, а вероятно и

нещо по-лошо, а сега отново си имала някого; действително писмото е от хотел „Морис“, на най-фина хартия. Кристине сърдито го хвърля настрана. Сетне печатните издания. Тя задържа онези, които са предназначени за графиня Гютерсхайм. „Дама“, „Еlegantен свят“ и другите модни илюстрирани списания — не е беда, ако госпожа графинята ги получи със следобедната поща. Когато в станцията настъпи тишина, Кристине изважда списанията от пликовете и ги прелиства, гледа дрехите, снимките на киноактьори и аристократи, красивите вили на английските лордове, колите на прочути артисти и усеща — сякаш в ноздрите ѝ прониква парфюм; спомня си всички познати, с любопитство гледа жените във вечерни тоалети и почти страстно мъжете, тези изискани, полирани от лукса или одухотворени от интелигентност лица, а пръстите ѝ нервно треперят; тя хвърля списанията и после пак посяга към тях, обзема я ту любопитство и омраза, ту наслада и завист, като гледа този свят, който чувства едновременно толкова чужд и така свой.

Всеки път, когато посред тези изкусителни картини пред гишето ненадейно се появява някой селянин с тежки обувки и сънливи очи, с лула в устата и поисква няколко пощенски марки, тя се стряска и съвсем без да иска, ѝ се случва да го наругуби.

— Не можете ли да четете, че тук не се пуши? — нахвърля се тя върху добродушния смутен човечец.

Това става несъзнателно, сякаш нещо я кара да си отмъщава на случайния човек за грозотата и подлостта на света. Сетне се срамува от себе си. Бедните хорица, та те не са виновни, че са толкова грозни, недодялани, толкова мърляви от работа, така затънали в селската кал, мисли тя, а и аз не съм по-различна, и аз самата съм като тях. Но гневът и отчаянието са завладели Кристине така, че мимо волята си тя избухва при най-малкия повод. Според вечния закон за инерцията ударът, нанесен от Кристине, се предава по-нататък и ето, от единственото място, където притежава някаква власт, от малкото мизерно гише, тя разтоварва гнева си върху невинните люде. Там горе, в другия свят, тя е чувствувала, че животът ѝ има смисъл — била е ухажвана и желана, тук няма възможност да се изяви, освен когато е зла, когато пуска в ход мъничката си служебна власт. Тя знае, че да важничи пред тези добри и почтени люде е истинска низост, но злината отпуска за секунда гнева ѝ. Този гняв се е стаил така дълбоко в

нея, че ако няма възможност да го разрази срещу хора, тя го запокитва срещу безмълвните предмети. Ако не може да вдене иглата, скъсва концата, ако не може да затвори веднага някое чекмедже, хласва го с все сила в бюрото, ако от пощенската дирекция ѝ изпратят погрешно някой запис, вместо да посочи любезно грешката, тя пише писмо, пълно с възмущение и предизвикателство. Ако не я свържат веднага по телефона, заплашва колежката си, че веднага ще се оплаче; тя съзнава, че поведението ѝ е недостойно и сама се ужасява от своята промяна. Но не може да стори нищо, трябва по някакъв начин да се избави от злобата си, иначе ще се задуши от нея.

Щом работният ѝ ден свърши, Кристине бързо се прибира къщи. По-рано често се е разхождала половин час, докато майка ѝ е спяла, бърбила е с бакалката или играла с децата на съседката, сега се затваря и по този начин затваря неприязънта си между четирите стени, за да не се нахвърли срещу хората като зло куче. Не е в състояние да гледа улицата с вечно същите къщи, фирми и лица. Жените ѝ се струват смешни в широките си басмени поли, с мазни коси, събрани на върха на главата, и просташки пръстени на ръцете, мъжете — непоносими, сумтящи и шкембелии, но най-противни ѝ се виждат младежите, когато мажат косите си с помада, за да добият градски вид; нетърпима е и кръчмата, където вони на бира и евтин тютюн, а яката набита прислужница глуповато хихика и се изчервява, когато помощник-лесничейт и жандармерийският вахтмистър пускат солените си шегички. Кристине предпочита да се затвори в стаята си, на тъмно, за да не вижда омразните ѝ вещи. Седи мълчаливо и мисли все за едно и също. Паметта ѝ с необикновена сила и яркост рисува безчет подробности, които тогава в шемета си не е забелязала или почувствувала. Спомня си всяка дума, всеки поглед, възкръсват с поразителна острота вкусът на всяко ядене, което е яла, ароматът на виното и ликьора. Припомня си усещането на леката копринена рокля върху голите рамене и мекотата на белоснежната постеля. В съзнанието ѝ оживяват множество спомени: как дребният англичанин упорито я бе преследвал в коридора и цяла вечер бе дежурил пред вратата ѝ; като внезапен ток по кожата я изгаря нежното докосване на момичето от Манхайм, със закъснение си спомня, че е чувала за жени, влюбени една в друга. Възстановява час по час всеки тогавашен ден и едва сега съзнава колко неизползвани и неподозирани възможности е

криело в себе си онова време. Така седи тя мълчаливо и тихо всяка вечер и се пренася мислено в онова време, спомня си какво е било и знае, че вече няма да се повтори. Ако на вратата се почука — Фуксталер няколко пъти вече се е опитвал да я утешава, — тя не се помръдва и притаява дъх, отдъхва си едва когато отново чуе стъпките му да се отдалечават по скърцащата стълба, мечтите са едничкото ѝ богатство и тя не иска да се раздели с тях. Сетне, бленувала до изнемога, Кристине си ляга и всеки път настръхва — кожата ѝ е отвикнала от студа и влагата. Толкова я втриса от студ, че мята върху завивките роклята и палтото си. Заспива късно, но сънят ѝ не е спокоен, а изпълнен с кошмари, от които постоянно се стряска; ту се носи с колата бързо-бързо към планинските върхове, ту стремително слиза надолу, лети с шеметна скорост, колко е страшно и весело, а до нея винаги седи някакъв мъж — кога немският инженер, кога някой друг, който я е прегърнал. Изведнъж с ужас открива, че е гола, колата спира, заобикалят ги някакви хора и се смеят, тя му крещи да тръгват — по-бързо, по-бързо!, — накрая моторът изръмжава, шумът му сладостно отеква в сърцето ѝ, а душата прелива от възторг, те профучават над ливадите, в тъмната гора, и тя вече не е гола, но той я притиска в обятията си, силно, все по-силно, тя стене и като че ли пада в несвяст. Сетне се събужда, без сили, смъртно уморена, цялото тяло я боли и вижда мансардата, опушените, проядени от червеи криви греди с паяжини по тавана и остава да лежи уморена, без да мисли, докато не звънне будилникът — неумолимият предвестник на деня — и тя става от омразното старо легло и в омразните си стари дрехи се впуска в омразния ден.

Цял месец Кристине понася това ужасно състояние на болезнена възбуденост, на принудителна и зловредна самота. Повече не може, мечтите са измечтани, всяка секунда от преживяното време припомнена, миналото не ѝ вдъхва никаква сила. Уморена, изтощена, с постоянна болка в слепоочията, тя отива на работа и я върши унесено и полусъзнателно. Вечер не може да спи, безмълвието на мансардния гроб не може да успокои обтегнатите ѝ нерви, трескавото ѝ тяло гори в студената постеля. Търпението ѝ е изчерпано. Непоносимо става желанието ѝ поне веднъж да погледне от някой друг прозорец и види друга картина, а не противната фирма на „Златният бик“, да спи в друго легло, да преживее нещо по-различно, да стане за няколко часа друго същество. И внезапно решава: взема от чекмеджето двете стофранкови банкноти, които бе получила от чичо си след играта, изважда най-хубавата си рокля, най-хубавите си обувки и в събота, веднага след работа, изтичва на гарата и си купува билет за Виена.

Кристина не знае защо отива в града, не знае какво точно иска. Само да се махне далеч от село, от работата, от себе си, от човека, осъден да живее тук. Само да чуе тракането на колелата, само веднъж да види светлини, други, по-блестящи, по-елегантни хора. Само още веднъж да застане пак лице в лице с неизвестността, а не да стои тук, завряна като отделен камък в паважа. Само още веднъж да пътува, да почувствува света и себе си, да бъде различна, не такава, каквата е.

В седем часа вечерта пристига във Виена; бързо оставя куфара си в някакъв малък хотел на Марияхилферщрасе и успява да влезе в един фризьорски салон, преди да са затворили. Изпитва необходимост да повтори, да направи същото както тогава, за да стане друга, някаква безумна надежда чрез ловки ръце и малко червило да се превърне още веднъж в онази, която е била. Отново усеща да я обливат горещи вълни и сръчни ръце нежно да пипат косата ѝ, отново молив ловко очертава на бледото изнурено лице прежните така желани и целувани устни, малко руж освежава бузите, тъмна пудра възкресява спомена за слънчевия загар от Енгадин. Когато става от стола, обгърнатата сякаш от ароматен облак, тя отново усеща в коленете си старата сила. Поизправена, по-самоуверена тръгва сега по улицата. И ако бе с похубава рокля може би щеше да си помисли, че вече е госпожица Фон Боолен. Септемврийската вечер е още светла, приятно е да вървиш във вечерната прохлада, с известна възбуда Кристине усеща сегиз-тогиз да

я докосва някой приветлив поглед. Още съм жива, въздиша тя, още ме има на тоя свят. От време на време се спира пред някоя витрина, гледа кожите, роклите, обувките, в стъклото се отразяват пламтящите ѝ очи. Може би все пак ще преживея всичко още веднъж, мисли си; смелостта ѝ се връща. По Марияхилферщрасе тя излиза на Ринга, като гледа хората, които бърбят и безгрижно се разхождат тук, погледът ѝ все повече се прояснява. Същите са, мисли си, и само тънък слой въздух ме дели от тях. Тук някъде има една невидима стълба, която трябва да изкача, само една крачка, една-единствена крачка... При Операта се спира, очевидно представлението скоро ще започне, защото пристигат коли — сини, зелени, червени, с огледални стъкла и блестящо лакирани, посрещани на входа от портиер в ливрея. Кристине влиза в преддверието, за да погледа посетителите. Странно, мисли си, във вестниците пишат за виенската култура, за влюбените в изкуството виенчани и за Операта, създадена от тях, а аз съм на двадесет и осем години, целия си живот съм прекарала тук, а сега за пръв път стоя тук, и то отвън, и тук съм само в преддверието. Само сто хиляди от двата милиона виждат тази сграда, останалите четат за нея във вестниците, слушат, когато им разказват, и гледат снимките, но никога не влизат вътре. А кои са другите? Тя гледа жените и я обхваща и смут, и възмущение. Не, не са по-красиви, отколкото бях аз тогава, походката им не е по-лека и по-свободна от моята, само дрехи имат и онова невидимо нещо, което им придава увереност. Само една стъпка нагоре, една-единствена стъпка и ще влезе с тях навътре, по мраморната стълба към ложата, в златния чертог на музиката, в света на безгрижието и насладата.

Звънецът бие, закъснелите бързат към гардероба, събличайки в движение палтата си, фоайето отново се опразва. Всички са там, в залата, пред нея отново се издига невидимата стена. Кристине излиза на улицата. Над Ринга висят белите луни на фенерите, улицата е още оживена. Кристине също тръгва безцелно по булеварда край Операта. Спира пред някакъв голям хотел, сякаш привлечена от магнит. Току-що е пристигнала кола, пикола в ливреи се втурват, вземат куфарите и чантата на някаква дама с ориенталска външност, въртящата се врата се раздвижва и я поглъща. Кристине не е в състояние да продължи, тази врата я хипнотизира, непреодолимо е желанието ѝ поне за минута да види жадувания свят. Ще вляза, мисли си, какво ще стане, ако

попитам портиера дали госпожа Ван Боолен от Ню Йорк вече е пристигнала, та това е напълно възможно. Да хвърли един поглед, един-единствен поглед, отново да си припомни, по-добре да си припомни, за секунда да бъде отново другата. Кристине влиза, портиерът разговаря с току-що пристигналата дама, така че не я забелязва и тя безпрепятствено минава през фоайето, оглежда всичко — креслата, в които седят, пушат и бърбят господата в добре ушити, елегантни пътни дрехи или смокинги, с изящни лачени обувки. В един ъгъл се е настанила цяла компания, три млади дами високо разговарят на френски с двама млади мъже и от време на време избухват в смях, онзи безгрижен, лековат смях, музиката на безгрижните, която опиянява и нея самата. Зад тях ги очаква просторна зала с мраморни колони — ресторантът. Келнери във фрак стоят на стража до вратата. Бих могла да вечерям тук, мисли Кристине и опипва машинално дали портмонето с двете стофранкови банкноти и седемдесетте шилинга е в кожената ѝ чанта. Разбира се, че мога да вечерям тук, колко ли ще струва? Само още веднъж да седне в подобна зала, да ѝ сервират, да я обкръжат с внимание, с възхищение и любезност, да послуша и музика, да, отвътре се дочува лека, приглушена музика. Но старият страх е отново тук. Тя няма такава рокля-талисман, който да ѝ отвори тази врата. Чувствува се несигурна, ненадейно тук отново израства невидимата стена, магическата пентаграма на страха, която тя не се осмелява да прекрачи. Раменете ѝ треперят, тя избягва бързо от хотела. Никой не я е погледнал, никой не я е спрял и тази липса на внимание я кара да се чувства още по-слаба.

И отново тръгва по улиците. Накъде? Защо всъщност дойдох тук? Постепенно улиците опустяват, неколцина минувачи бързо я подминават, очевидно се прибират за вечеря. Ще отида да вечерям в някой ресторант, мисли Кристине, но не в изискано заведение, където всеки ще ме изгледа, а някъде, където е светло и има хора. Скоро намира такова заведение и влиза. Сяда на една свободна маса. Никой не ѝ обръща внимание. Келнерът ѝ сервира, тя дъвчи нещо нервно и равнодушно. Нима за това дойдох, мисли си, какво правя тук? Скучно ѝ е да седи сама, забила поглед в бялата покривка. Не може непрекъснато да яде, постоянно да поръчва, все някога ще трябва да стане и да си тръгне. Но накъде? Едва девет часът е. За щастие към масата ѝ пристъпва някакъв вестникопродавец и ѝ предлага вечерни

вестници, тя купува два-три, не за да ги чете, а само за да ги гледа, все едно чака някого. Преглежда равнодушно новините. Какво я интересува всичко това: трудностите по учредяване на кабинета, убийство за грабеж в Берлин, съобщения от борсата, разни клюки за солистката на Операта — дали напуска, или не, дали излиза на сцена двайсет, или седемдесет пъти през годината, та аз никога няма да я чуя. Вече оставя вестника, когато забелязва на последната страница тлъсто заглавие „Развлечения — Къде да отидем тая вечер?“ Отдолу изброени реклами за театри, танц барове, кабарета. Тя взема отново вестника и чете обявите. „Танцова музика — кафе «Оксфорд»“, „Сестрите Фреди, бар Карлтон“, „Унгарски цигански оркестър“, „Прочутият негърски джазбенд, отворено до три часа. Среща на най-изисканото виенско общество!“ Да можеше още веднъж да бъде пак там, където другите се забавляват, танцуват, разбиват бронята, нетърпимата броня около гърдите. Тя си отбелязва един-два локала, и двата недалеч от тук, както ѝ обяснява келнерът.

Кристине оставя палтото си на гардероба и щом противната обвивка пада от нея, веднага ѝ олеква. От приземието гръмва бърза музика, тя слиза по стълбите в бара. Но уви! — тук е почти празно. Неколцина оркестранти в бели сака блъскат с все сила по инструментите, сякаш за да принудят малцината посетители, насядали нерешително край масите, да се впуснат в танц. Но на квадратния дансинг има само една-единствена двойка: очевидно професионален танцьор с гримирани вежди и пригладена коса води с престорено екзалтирана стъпка, но без въодушевление една от бардамите в заведението.

От двайсетината маси четиринайсет-петнайсет са празни. На едната седят три дами, несъмнено от занаята: едната с боядисани пепеливи коси, другата с подчертано мъжки фасон — черна рокля и вталено сако като смокинг, третата дебела гърдеста еврейка, която бавно смуче уиски със сламка. И трите преценяват Кристине с поглед, сетне тихо започват да се смеят и да си шушукат, от дългогодишния си опит веднага решават, че е начинаеща или провинциалистка. Господата, седнали тук-там по масите, очевидно търговски пътници, зле обръснати, уморени и в очакване на нещо, което да ги отърси от скуката, се изтягат неприлично, пият кафе или чашка ракия. Когато влиза, все едно че е стъпила с единия си крак във въздуха. Искане ѝ се да

се върне обратно, но келнерът се втурва усърдно към новия посетител, пита къде желае да седне уважаемата госпожица, и така тя сяда където и да е и подобно на другите в това невесело увеселително заведение, чака нещо, което трябва да дойде, но не идва. Веднъж един от господата (действително представител на текстилна фирма от Прага) се надига тронаво и се понася с нея под звуците на музиката, а после я отвежда на мястото ѝ: дали му липсва смелост, или желание, но той усеща у тази непозната някаква „половинчатост“, нещо странно и нерешително, колебаещо се между желание и нежелание, твърде сложен случай за него (а трябва да стане сутринта в шест и половина и да вземе бързия влак за Аграм). Все пак Кристине остава там един час. Двама новодошли господа са се преместили в това време при дамите и водят с тях разговор, само тя седи сама. Внезапно вика келнера, плаща и излиза, сърдита, гневна, отчаяна, изпроводена от любопитните погледи на другите.

Отново на улицата. Вече е нощ. Тя върви и не знае накъде. Всичко ѝ е безразлично. Все едно ѝ е дали ще я хванат и хвърлят във водата, там, в канала на Дунава, дали ще я сгази колата, спряла току до нея, когато невнимателно пресича улицата — сега всичко ѝ е безразлично. Изведнъж забелязва, че един полицаи я поглежда странно, като че ли се колебае дали да не тръгне след нея. Едва тогава ѝ минава през ума, че може би я смятат за една от онези жени, които бавно излизат от мрака и заприказват мъжете. Тя върви все по-нататък и нататък. По-добре е да се прибера, какво правя тук, какво, за бога? Внезапно усеща зад себе си стъпки. Някаква сянка се промъква до нея, появява се господарят на сянката, вира се право в лицето ѝ.

— Нима вече се прибирате, госпожице?

Тя не отговаря. Но той не отстъпва, продължава да я уговаря настойчиво и весело. Не иска ли да отиде още някъде? Неволно ѝ става приятно.

— Не, в никакъв случай.

— Но кой се прибира толкова рано? Само по едно кафе?

Накрая тя отстъпва, само да не е сама. Той е симпатичен, банков чиновник, както казва, но сигурно семеен, мисли си тя. Действително има пръстен на ръката. Е, няма значение, тя не иска нищо от него, само да не е сама, по-добре да ѝ разкаже някой и друг виц. От време на време тя го поглежда: той не е вече в първа младост, има бръчки под

очите, изглежда преуморен, изтощен и самият някак смазан и смачкан като костюма си. Но говори много приятно. За пръв път тя отново разговаря с човек, по-скоро слуша го и си мисли: не е това, което иска. Веселото му настроение ѝ причинява болка. Онова, което разказва, е смешно, но тя усеща в гърлото си горчив вкус и постепенно я обзема озлобление към този непознат човек, толкова весел и безгрижен, докато в нея се трупа гневът. На излизане от кафенето той я хваща под ръка и я притиска към себе си. Точно така бе постъпил навремето пред хотела и другият човек, и вълнението, което я изгаря, не се дължи на този дребен приказлив господинчо до нея, а на онзи другия, на един спомен. Изведнъж я обзема страх. Ами ако отстъпи пред този непознат, ако му се отдаде, без да иска, само от гняв, от нетърпение — изведнъж, край тях тъкмо минава едно такси, тя вдига ръка, откъсва се от смаяния си кавалер и скача в колата.

След това дълго лежи будна в чуждата стая, слуша как навън с грохот преминават колите. Свършено е, не може да прекрачи отвъд, да мине през невидимата стена, и тя въздиша неспокойно в леглото, не може да заспи и не знае защо всъщност въздиша.

И неделната утрин ще бъде дълга като обърканата безсънна нощ. Повечето магазини са затворени и крият съблазните си зад спуснати щори. За да убие времето, тя сядва в някакво кафене и прелиства вестниците. Вече не знае на какво се е радвала, забравила е защо е дошла във Виена, където никой не я очаква, където никому не е нужна. Идва ѝ наум, че би трябвало да посети сестра си и зет си, обещала им е, така е редно. Най-добре да отиде веднага след обяд, в никакъв случай по-рано, иначе те биха могли да помислят, че отива заради яденето. Сестра ѝ е толкова особена, откакто има деца, мисли само за себе си и икономисва всяка троха. Дотогава има още два-три часа, тя върви наслуки по Ринга и забелязва, че входът на картинната галерия днес е безплатен; минава равнодушно през залите, сядва на някоя от тапицираните с кадифе пейки, гледа хората, отново тръгва, сетне отива в някакъв парк и колкото повече времето напредва, толкова повече нараства у нея чувството на самота. Когато най-сетне в два часа пристига у зет си, тя е така уморена, сякаш е газила през дълбок сняг. На входната врата се сблъсква с цялото семейство, зетя, сестра ѝ, двете деца, всички издокарани празнично и истински зарадвани (става ѝ приятно), че е дошла.

— О, каква изненада! Миналата седмица казвах на Нели: трябва да й пишем, защото никак не се обажда? Наистина трябваше да дойдеш за обед! Но сега сме тръгнали за Шьонбрун да покажем на децата животните, хайде да се поразходим заедно, времето днес е толкова хубаво.

— С удоволствие — приема Кристине. Хубаво е да знаеш къде отиваш. Хубаво е да бъдеш заедно с хора.

Сестра й води децата, а зетят я хваща под ръка и започва да й разказва какви ли не истории. Устата му не престава да мели, широкото му лице излъчва добродушие, той приятелски я потупва по ръката. Отдалече се вижда, че живее добре, че е доволен и изпитва наивна радост от своето доволство. Още преди да стигнат до трамвая, той й доверява под секрет, че на другия ден ще го избират за квартален съветник, та той си го е заслужил, още щом се върнал от войната, станал доверено лице и ако всичко върви добре и спечелят изборите, ще влезе в общинския съвет.

Кристине любезно слуша зет си. Този обикновен дребен човек, който се радва на малко, добър, услужлив и доверчив, всякога й е бил симпатичен. Тя разбира защо другарите му с радост ще го изберат на скромния пост, той наистина заслужава. И все пак, поглеждайки го отстрани — дребен, червенобузест, спокоен, с двойна брадичка и шкембенце, което се друса на всяка крачка — Кристине уплашено се сеща за сестра си: как може тя... аз не бих понесла този мъж да ме докосва. Но да бъдеш с него през деня, сред много хора, е приятно. Пред решетките на животните в зоологическата градина той сам се превръща в дете. Кристине тайно му завижда: да би могла още веднъж да се радва на такива дреболии, а не да се измъчва по несбъднати мечти. Най-после в пет часа (децата трябва да си лягат рано) решават да се връщат. Първо натикват децата в препълнения трамвай, а после се качват и те в навалищата. Притисната в бързо трополещия вагон, Кристине неволно си спомня: слънчевото утро, лъскавия автомобил, уханния ветрец, който милва слепоочията, меката седалка, мерналия се за миг пейзаж. Със затворени очи, притисната от всички страни, тя се носи някъде далеч отгук. Не знае колко време трае това, докато зет й не я потупва по рамото:

— Трябва да слизаме, каним те на едно кафе, докато ти тръгне влакът. Чакай, ще мина напред да ви пробия път.

Той се промушва с лакти напред и какъвто е дребен и набит, действително успява да пробие тесен проход между трудно отстъпващите благоутробия, рамене и гърбове. Но стигнал почти до вратата, внезапно избухва кавга.

— Не блъскайте така хората, дебелако — сърдито му крещи висок слаб мъж с пелерина.

— Кой е дебелак? Всички чухте, нали? — избухва зетят. — Кой е дебелак?

Мършавият мъж с пелерината с мъка си пробива път, пътниците любопитно очакват скандала. Но сърдитият глас на Франц изведнъж омеква.

— Фердинанд, та това ти ли си? А аз едва не ти вдигнах скандал.

Човекът с пелерината също се усмихва изненадан. Двамата се хващат за ръце и не могат да откъснат очи един от друг.

— Ако господата ще слизат, моля по-бързо! Няма време — предупреждава кондукторът.

— Заповядай у нас, ние живеем съвсем близо, боже мой! Каква изненада! Хайде, ела!

Лицето на високия слаб мъж се прояснява и той потупва нисичкия Франц по рамото.

— На драго сърце, Франц.

Двамата слизат заедно. Франц сумти от вълнение, лицето му лъщи като намазано с мас.

— Кво нещо, живи бяхме да се видим пак! Колко често съм си мислил за теб и все се канех да ти пиша. Но все отлагах ли, отлагах. Ама нали знаеш, човек забравя. А сега най-последно си тук, каква изненада. Колко се радвам!

Приятелят на Франц също се радва, вижда се, личи по слабото потръпване на устните. Само че той е по-млад и се владее по-добре.

— Вярвам ти, Франц — той потупва другаря си по рамото, — но сега ме представи на дамите, едната сигурно е жена ти Нели, за която толкова си ми разправял.

— Разбира се, разбира се, почакай, съвсем се обърках... Боже мой, толкова се радвам, Фердинанд! — Сетне се обръща към Нели: — Това е Фердинанд Фарнер, за когото много съм ти разказвал. Две години сме лежали заедно в една барака в Сибир. Единственият — да, така беше, Фердинанд, ти знаеш, единственият порядъчен човек сред

тая австро-унгарска сган, с която ни бяха събрали, единственият, с когото можеше да се говори и на когото можеше да се разчита. Каква изненада! Защо стоим, хайде вкъщи! Страшно съм любопитен да чуя какво става с теб. Кво нещо, да беше ми казал някой днес, че ме чака такава радост... Ами ако бях взел следващия трамвай, можеше и да не се видим.

Кристине не е виждала кроткия си флегматичен зет толкова оживен и енергичен. Той просто бегом изкачва стълбите и отваря широко вратата пред своя фронтови другар, който с мълчалива снизходителна усмивка посреща възторга на Франц.

— Хайде, сваляй пелерината! Заповядай, разполагай се, ето тук, на креслото! Нели, за нас по едно кафе, ракия и цигари! Така-а, а сега дай да те поогледам. Не си се подмладил и страшно си отслабнал. Трябва да се поохраниш малко!

Гостът добродушно позволява да го оглеждат, тая детинска радост на домакина явно му допада. Суровото му напрегнато лице със силно издадено чело и изпъкнали скули постепенно се отпуска. Като го гледа, Кристине си спомня някаква картина, която е видяла сутринта в галерията: портрет на монах от някакъв испански художник, същото лице — аскетично, мършаво, почти безплътно, с дълбоки бразди около ноздрите. Гостът добродушно тупва зетя по ръката:

— Може и да си прав, би трябвало отново да делим по братски, както навремето деляхме консервите, би могъл да ми отстъпиш малко от твоята сланинка, лесно би могъл да минеш без нея, а Нели, надявам се, няма да има нищо против.

— Хайде, почвай да разказваш, Фердинанд, вече горя от любопитство: къде ви закараха тогава тия от Червения кръст, аз се случих в първата партида, ти трябваше да дойдеш на следващия ден с другите седемдесет. Висяхме цели два дни на австрийската граница. Нямахме въглища за влаковете. През тия два дни час след час чаках кога ще дойдеш, десет, двайсет пъти ходихме до началника на гарата, настоявахме да телеграфира, но там цареше голям хаос, тръгнахме едва след два дни, седемнайсет часа от чешката граница до Виена. А ти, какво стана с вас?

— Е, би могъл да си седиш още две години на границата и да ни чакаш, вие сте имали късмет, а нас ни изпързалиха. Половин час след вашия транспорт долетяха телеграмите: железопътните линии

вдигнати във въздуха от чешките легиони и ни върнаха обратно в Сибир. Никак не ни беше весело, но не се отчаяхме. Мислехме си още седмица-две, месец. Но че ще станат две години, никой и не помисли. От седемдесетте човека само дузина дочакаха края. Червените, белите. Врангел, войната не преставаше, мъкнеха ни ту напред, ту назад, ту насам, ту натам като чували с жито. Едва в 1921 Червеният кръст ни върна през Финландия. Да, мили мой, доста преживяхме, сам разбираш, нали, и как да натрупа човек сланинка.

— Каква беда, чуваш ли, Нели? Заради някакъв си половин час. А аз нищо не знаех. Понятие нямах, че така сте загазили, и то тъкмо ти! Тъкмо ти! И какво прави цели две години?

— Ах, драги мой, ако трябва да ти разкажа всичко, и до утре няма да свърша. Струва ми се, че правих всичко, което човек изобщо може да прави. Помагах при жътва, при строеж на фабрики, разнасях вестници, чуках на пишеща машина и четиринайсет дни се сражавах при червените, когато стигнаха нашия град, сетне поминувах от просия при селяните... Но да не говорим за това, като си помисля днес за всичко, просто не ми се вярва, че седя тук и пуша цигара.

Франц дълбоко е развълнуван.

— Кво нещо! Кво нещо! Не съм и подозирал какво щастие съм имал, като си помисля само, че още две години можеше да останеш сама с децата... А толкова славно момче като тебе така да загази! Кво нещо! Слава богу, че поне си отървал кожата!

Гостът сърдито смачква тлеещата цигара в пепелника. Лицето му внезапно е помръкнало.

— Да, така да се каже, провървя ми — нищо лошо не ми се случи, или почти нищо, само дето последния ден ми счупиха два пръста. Да, може да се каже, че леко се отървах. Това се случи последния ден, всички оцелели се събрахме на гарата, наложи се да разтоварим цял вагон жито, само и само да тръгнем, нямахме сили да чакаме повече, натъпкахме се седемдесет човека в един вагон, вместо четиридесет по норма, човек до човек. Не можехме да се помръднем и ако някой имаше някаква нужда, е, това не мога да разкажа пред дамите. Но все пак пътувахме, и на това бяхме доволни. На следващата гара се качиха още двайсет души. С приклади се биеха кой да мине пръв и се натъпкаха един връз друг, и още един, и още, макар че петима-шестима вече бяха стъпкани, и така пътувахме седем часа,

притиснати един в друг, стенания, викове, хъркане, пот и смрад. Стоях с лице към стената и с все сили се подпирах с ръце в дървото, за да не ми смажат гръдния кош, тогава ми счупиха двата пръста и ми разкъсаха сухожилието, шест часа стоях така, без глътка въздух, полузадушен. На следващата гара се поразширихме, изхвърлиха пет трупа, двама стъпкани, трима задушени и така пътувахме до вечерта. Да, може да се каже, че леко се отървах, само едно скъсано сухожилие и два строшени пръста — дреболия.

Той вдигна ръка и показа: средният пръст е отпуснат и не се прегъва.

— Дреболия, нали? Един-единствен пръст за цяла световна война и четири години Сибир. Но няма да повярвате какво означава един мъртъв пръст за живата ръка. Ако човек иска да стане архитект, не може да чертае с нея, не може да пише на машина, не може да се залови за тежка работа. Едно глупаво сухожилие, тънко като чертичка, а на него виси цялата ти кариера. Все едно че при проекта на една къща си сбъркал с един милиметър — дреболия, — а цялата къща се сгромолясва.

Франц е потресен, непрекъснато повтаря своето безпомощно „Кво нещо! Кво нещо!“. Личи си, че много му се иска да погали Фердинанд по ръката; жените загрижено и с интерес гледат госта. Найсетне зетят се съвзема и пита:

— Е, разказвай по-нататък, какво прави после, след като се върна?

— Ами това, за което ти бях разправял. Искях да продължа техническото си образование, да снадя конеца там, където се бе скъсал, на двадесет и пет години отново да седна на чина, от който станах на деветнайсет. В края на краищата щях да се науча да чертая с лявата ръка, но тогава на пътя ми отново се изпречи нещо, пак една дреболия.

— Какво, за бога?

— Така е устроен този свят, че учението струва доста пари, а тъкмо тази дреболия ми липсваше — както виждаш, все дреболии.

— Да, но защо? Нали винаги сте имали пари, къща в Меран, ниви, кръчма, будка за цигари, бакалия... и... Та нали ти си ми разказвал всичко това... А и баба ти, която винаги е била страшно пестелива — и петак не давала, и в студена стая спяла, защото ѝ било жал за борината и хартията за подпалка. Какво стана с нея?

— Тя си има хубава градина и красива къща, истински дворец. Тъкмо идвах оттам с трамвая, от старческият дом в околностите на Лайнци, настанихме я там много трудно. И пари си има освен това, цял куп, пълно догоре ковчеже. Двеста хиляди крони има скътани вътре от добрите стари хилядарки. Денем седят в чекмеджето, нощем под леглото ѝ. Всички лекари ѝ се присмиват, гледачите я подмятат. Двеста хиляди крони, тя беше голяма патриотка и всичко продаде — лозето, кръчмата и лавката, — защото не искаше да стане италианка. И вложи всичко в красиви нови-новенички хилядарки, появили се толкова тържествено по време на войната. Та сега си ги държи под леглото и вярва, че някога пак ще имат стойност, не било възможно двацет — двацет и пет хектара, хубава солидна къща с чудесни старинни мебели и петдесет или поне четиридесет години труд да се превърнат в нищо. Да, на своите седемдесет и пет години бедната вече нищо не разбира. Тя още вярва в добрия господ и неговата справедливост на земята.

Той вади от джоба си лула, натъпква я енергично и започва усилено да пуши. В резките му движения Кристине веднага открива добре познатата ѝ ярост — хладнокръвна, сурова, язвителна ярост — и от нея ѝ става някак добре, чувствува я близка. Нели сърдито отвърща поглед. Явно у нея се поражда неприязън към пришълеца, който безцеремонно одимява стаята и се държи с мъжа ѝ като с ученик. Тя се ядосва на покорността му пред този лошо облечен, заядлив и (тя инстинктивно усеща) бунтарски настроен човек, който замеря с камъни тяхното спокойно домашно огнище. А Франц е като упоен, не откъсва поглед от своя приятел, очите му са хем добродушни, хем уплашени, и мълви своето безсмислено „Кво нещо! Кво нещо!“. Посъвзема се малко и сетне пак започва да го разпитва.

— Да, а после, разказвай по-нататък, какво прави после?

— Какво ли не. Отначало си мислех, че ако успея да припечеля нещо, ще продължа следването си, но едва се прехранвах. Да, мили Франц, на банките, държавните учреждения и търговските фирми не им бяха необходими хора, а още по-малко такива, които бяха прекарвали две зими ваканция в Сибир и се бяха върнали у дома с половин ръка. Навсякъде: „Съжалявам, съжалявам“, навсякъде вече седяха други с дебели задници и здрави пръсти, навсякъде аз с моята „дреболия“ се оказвах в последна глуха.

— Но все пак си имал право на инвалидна пенсия, ти си неработоспособен или с ограничена работоспособност, трябва да получаваш някаква помощ.

— Така ли смяташ? Е, всъщност и аз мисля така. И аз смятам, че държавата е длъжна да помогне на човек, който е загубил къща, лозя, един пръст и цели шест години от живота си. Но в Австрия всички пътища са криви, мили мой. И аз вярвах, че това ще бъде достатъчно, отивам в службата за инвалиди и им казвам, че съм бил ранен във войната или че осакатяването е последица от войната, достатъчно, отивам в службата за инвалиди и им казвам, там и там съм служил, ето и пръста ми. Но уви! — трябва да доказва, че съм бил ранен във войната или че осакатяването е последица от войната. Това не е толкова лесно, ако войната е свършила в 1918, а си бил ранен в 1921 — как да съставят протокол при това положение. Но хайде, от тях да мине. Тогава обаче господата направиха едно велико откритие — да, Франц, има да се чудиш, — оказа се, че аз съвсем не съм австрийски поданик. Съгласно кръщелното ми свидетелство съм бил роден в Меранска околия и за да стана австрийски гражданин, трябвало своевременно да направя постъпки. Така всичко пропадна.

— Да, но защо... защо действително не направи постъпки?

— По дяволите, задаваш ми същите глупави въпроси като тях. Сякаш ония там в сламените хижи и бараки в Сибир през 1919 бяха окачили на стените австрийския държавен вестник на немски. Мили мой, в тайгата ние не знаехме къде се намира Виена, дали е в Чехия, или в Италия, пък ни беше и все едно, интересувах се само откъде да вземем комат хляб и как да се отървем от въшките. И дали да отскочим до съседното село за кутийка кибрит или шепя тютюн — пет часа път натам и обратно. Хайде де — там ли да правя постъпки за австрийско поданство? Е, накрая поне ми дадох някакво удостоверение, че „съгласно член 65, както и членове 71 и 74 на Сен-Жерменския мирен договор от 10 септември 1919 съм австрийски поданик“. Но аз съм готов да ти отстъпя тази хартийка за пакет египетски цигари, защото в никое ведомство не успях да получа нито грош за нея.

Франц се оживява. Олеква му, защото в случая може да помогне.

— Аз ще уредя тая работа, разчитай на мен. Ще успеем. Ако има някой, който да докаже военната ти служба, това съм аз, а и депутатите

познавам от партията, все ще ми свършат работа, и препоръка ще получиш от общината. Е, ще уредим нещо, можеш да разчиташ на мен.

— Благодаря ти, скъпи приятелю! Но няма да си мръдна пръста повече. До гуша ми дойде! Представа нямаш що за документи трябваше да разнасям нагоре-надолу — военни, граждански, от кметството, от италианската легация, удостоверение за бедност и бог знае още какво. За марки и такси дадох повече, отколкото успях да изпрося за цяла година. Изпотроших си краката от ходене, не си чувствавам петите. Къде ли не ходих — във федералното канцлерство, във военното министерство, в полицията, общинската управа, не остана врата, на която да не съм потропал, стълба, по която да не съм се качвал и слизал, плювалник, в който да не съм плюол. Не, драги мой, по-добре да пукна, отколкото още веднъж да се мъкна от инстанция на инстанция.

Франц го гледа смутено, сякаш Фердинанд го е пипнал на местопрестъплението. Като че ли се чувства виновен, за собственото си благополучие.

— Но какво правиш сега? — пита той, приближил се до Фердинанд.

— Каквото падне. В момента съм технически бригадир на един строеж във Флоридсдорф — нещо като полуархитект, полупазач. Впрочем плащат сносно и ще ме държат, докато строежът приключи или фирмата фалира. После ще намеря нещо друго, за това не се безпокоя. Но главното, за което ти разправях навремето в Сибир, на дървения нар, мечтата ми — да стана архитект, да строя мостове — рухна. Не мога вече да наваксам времето, което пропилях зад бодливата тел. Вратите на академията са затворени за мен, не мога вече да ги отворя, войната ми изби ключа към науката от ръцете и той лежи някъде в сибирската кал. Но да оставим това... Я налей още един коняк! Алкохолът и цигарите са единственото, на което ни научи войната.

Франц послушно му налива. Ръцете му треперят.

— Я виж ти, я виж ти! Такова способно и честно момче и да се скита немил-недраг! Какъв срам! За теб съм готов да се закълна, че ще се издигнеш, и кой друг го заслужава, ако не ти. Трябва да завършиш образованието си.

— Трябва? И аз така мислех през тия пет години, откакто съм се върнал. Но „трябва“ е костелив орех и не става за всички зъби. В живота всичко изглежда малко по-другояче, отколкото сме учили в училище: „Бъди верен и честен до гроб...“ Да не сме гущери, та откъснатите опашки отново да ни пораснат. Когато са отнели някому шест години от живота, драги мой, най-хубавите години, от осемнадесет до дваисет и четири, оставаш инвалид за цял живот, дори ако, както казваш, си имал щастието да се завърнеш благополучно къщи. Когато търся работа, вече не зная какъв съм — добър чирак или разхайтен гимназист, а изглеждам на четиридесет години. Да, в лоши времена се родихме, и докторите не могат да помогнат, тези шест години младост са просто откъснати от живота тяло и кой ми дава нещо в замяна? Държавата? Тази шайка от негодяи и подлещи? Назови ми поне едно от вашите четиридесет министерства — на правосъдието, на социалното дело, на търговията и прочее в мир и по време на война, покажи ми едно, което да се бори за справедливост. Вкараха ни в касапницата и на това отгоре ни свириха „Радецки марш“ и „Боже съхрани“, а сега запяха друга песен. Да, мили мой, когато си в калта, светът никак не изглежда розов.

Франц седи все така потресен, забелязва сърдитите погледи на жена си и смутено се опитва да оправдае приятеля си.

— Боже мой, Фредъл! Като те слушам, просто не мога да те позная, ти ли си това? Ех, да бяхте го видели там — най-храбрия, най-търпеливия от всички момчета, единствения порядъчен човек сред тая сган. Още си спомням, когато го докараха при нас — слабичко момче, на деветнайсет години беше тогава. Всички други ликуваха, че за тях войната е свършила, само той бе пребледнял от гняв, че са го хванали при отстъплението, просто са го измъкнали от вагона, че не е могъл да се бие и умре за отечеството. Още си спомням първата вечер, дошъл на война сякаш направо от майчиния дом и църквата, той коленичи и се помоли — такова нещо никога не бяхме виждали. Ако някой се пошегуваше с императора или армията, готов бе да го хване за гушата. Ето такъв беше, най-свестният между всички нас, още вярваше на вестниците и в полковите заповеди, а какви ги говори сега!

Фердинанд го поглежда мрачно:

— Зная, че вярвах във всичко като ученик. Но вие ми го избихте от главата! Не ми ли казахте още от първия ден, че всичко е само

измама, че нашите генерали са идиоти, а интендантите крадат като врани, че който още не се е предал, е магаре? И кой беше там главният болшевик, аз или ти? Кой държеше речи за световния социализъм и за световната революция? Кой пръв взе червеното знаме и отиде оттатък в офицерския лагер да откъсне кокардите на офицерите? Ами че спомни си! Кой държа голямата реч от губернаторския дворец, застанал до съветския комисар, че пленените австрийски войници вече не са наемници на императора, а бойци на световната революция, че ще се върнат у дома си, за да унищожат капиталистическия строй, да построят държава на реда и справедливостта? Да, и какво стана сетне, като си получи любимия кокал и халбата бира? Къде я направихте вашата световна революция, господин главен социалист, ако смея най-покорно да попитам?

Нели рязко става и се заема да прибира съдовете. Тя вече не крие раздражението си, че мъжът ѝ позволява на един чужд човек да го хока в собствения му дом. Кристине също забелязва, че сестра ѝ е ядосана, но странно, на нея самата ѝ става весело, иде ѝ дори да се изсмее на глас, като гледа как зет ѝ, бъдещият председател на район, седи съвсем смачкан и смутено се извинява:

— Все пак ние направихме всичко необходимо. Ти знаеш, още в първия ден направихме революция...

— Революция ли? Нали разрешаваш още една цигара? Плюя аз на тая ваша революция! Само обърнахте наопаки императорско-кралската фирма и я пребоядисахте, но вътре покорно и с уважение оставихте всичко постарому, горните — горе, а долните — долу, побояхте се да развъртите юмрук и да преобърнете всичко из основи. Вашето беше като фарс от Нестрой^[1], а не революция.

Той става, крачи развълнувано нагоре-надолу из стаята, сетне внезапно застава пред Франц.

— Не ме разбирай погрешно, аз не съм от „червените“. Твърде отблизо видях какво представлява една гражданска война и да ме ослепят, пак не бих могъл да я забравя. Едно село три пъти минаваше в ръцете ту на белите, ту на червените, а когато червените го завзеха, нас ни накараха да погребваме трупове. Със собствените си ръце ги заривах — овъглени, разкъсани трупове, деца и жени, и коне, всичко накуп, воня, ужас... Оттогава зная какво значи гражданска война и дори да знаех, че бих въдворил вечната справедливост от небето с

цената на толкова страдания, щях да се откажа, не бих го сторил. Това вече не ме засяга, нито съм за болшевиките, нито съм срещу тях, не съм вече нито комунист, нито капиталист, интересува ме само собствената ми съдба, и единствената държава, на която бих искал да служа, е моята работа. Но по какъв път следващото поколение ще извоюва щастието си, — все ми е едно, единствената ми грижа е как да наредя разсипания си живот и да изпълня призванието си. Когато подредя собствения си живот и имам свободно време, тогава може би някога след вечеря ще помисля как да се сложи ред в света. Но първо трябва да си намеря мястото; вие имате време да се грижите за чуждите проблеми, аз — само за своите.

Франц се кани да възрази.

— Но аз нямах предвид тебе, Франц. Ти си добро момче, познавам те до мозъка на костите ти. Зная, че ако можеше, щеше да изпразниш за мен и Националната банка, и министър да ме направиш. Зная, че си добър, в това е нашата вина, нашият грях, че бяхме толкова добри, толкова доверчиви, затова другите правеха с нас всичко, каквото поискат. Не, мили мой, минаха тия години. Вече не се оставям да ме залъгват с приказки, че на другите им било по-зле, а аз леко съм се отървал, защото костите ми били на място и съм ходел без патерици. Няма да допусна да ме убеждават, че стига да дишаш и да имаш за ядене, всичко е наред. Не вярвам вече в нищо, нито в господата, нито в държавата, нито в смисъла на живота, и в нищо няма да повярвам, докато не почувствувам, че ми се зачита правото, правото ми на живот, и докато това не стане, ще казвам, че са ме ограбили и измамили. Няма да отстъпя, докато не почувствувам, че живея истински, а не получавам чуждите отпадъци. Разбираш ли?

— Да.

Всички удивени вдигат очи. Високо и твърдо е прозвучало това „да“. Кристине забелязва, че всички са вперили любопитни погледи в нея и се изчервява. Тя само мислено, с цялата си душа е произнесла това „да“, а то несъзнателно се е изплъзнало от устните ѝ. Сега тя сели смутена, озовала се внезапно в центъра на вниманието. Всички мълчат. В този миг Нели скача. Сега най-после има случай да избухне.

Какво говориш? Какво разбираш ти, като че ли някога си имала нещо общо с войната!

Атмосферата в стаята изведнъж се наелектризира. Сега и Кристине не е доволна, че може да изкаже гнева си.

[1] Нестрой, Йохан (1801–1862) — австрийски комедиограф. — Бел.пр. ↑

— Нищо! Абсолютно нищо! Само това, че заради войната загубихме всичко. А че имахме брат, вече си забравила, и как татко се разори, и всичко отиде по дяволите... всичко.

— А на теб какво ти е, на теб нищо не ти липсва, имаш хубава работа и би трябвало да си доволна.

— Нима, значи трябва да бъда доволна? И на това отгоре да съм благодарна, че седя в оная жалка дупка. Изглежда, и на теб не ти е харесвало много-много, щом идваше при мама само по празниците. Всичко, което господин Фарнер казва, е вярно. Ограбиха ни цели години от живота и не ни дадоха нищо в замяна, нито миг спокойствие, радост, ни отпуска, нито почивка.

— Отпуска ли? От Швейцария идва, от най-скъпите хотели, и на това отгоре се оплаква.

— На никого не съм се оплаквала, само теб съм чувала да се вайкаш през цялата война. А що се отнася до Швейцария... Тъкмо защото я видях, мога да говоря така. Едва сега зная какво... какво са ни отнели... как ни провалиха живота...

Кристине изведнъж е усетила съсредоточения поглед на непознатия и се смущава. Навярно е била прекалено откровена и смекчава тона си.

— Естествено не бих искала да се сравнявам с други, които воюваха и преживяха много повече. Но всеки от нас отнесе своя дял. Никога не съм казвала нищо, никога не съм била в тежест някому, никога не съм се оплаквала. Но когато ми заявяваш...

— Спокойно, деца! Без кавги! — намесва се Франц. — Какво ви става, ние четиримата нищо няма да оправим. Само без политика, защото веднага избухват спорове. По-добре да говорим за нещо друго, и не ме лишавайте от удоволствието да се порадвам на Фердинанд. Не можете да си представите колко ми е приятно, че отново го виждам, дори когато ме ругае и ми се кара, пак се радвам.

В малката компания отново настъпва мир, но както след буря — атмосферата охлаждава.

Някое време всички се наслаждават на тишината, сетне Фердинанд става:

— Трябва да си вървя, повикай синчетата си да ги погледна още веднъж.

Довеждат децата, те любопитно и учудено гледат непознатия.

— Това е Родерих, предвоенното дете. За него зная. А тоя вторият е, така да се каже, изтърсакът, как му е името?

— Йоахим.

— Йоахим! Не смятахте ли да го кръстите другояче, Франц?

Франц трепва уплашено.

— Боже мой, Фредъл. Съвсем бях забравил. Представи си, Нели, изобщо не ми е дошло наум, че си бяхме обещали, когато се върнем, да бъдем кръстници на децата си. Изхвъркнало ми е от ума. Не ми се сърдиш, нали?

— Драги Франц, ние не можем да се сърдим един на друг. Някога имахме достатъчно време да спорим. Виждаш ли, причината е в това, че всички забравяме миналото, уви. Може би така е по-добре. — Той гали детето по главата и погледът му се стопля. — А може би моето име нямаше да му донесе щастие.

Сега се е успокоил напълно — след допира до момчето в лицето му се е появило нещо детско. Той миролюбиво се обръща към домакинята:

— Не ми се сърдете, госпожо... Уви, не съм удобен гост и забелязах, че не ви е много приятно, докато разговарях с Франц. Но цели две години сме яли от една паница, пощили сме си въшките, бръснали сме се един друг, и след всичко това да угодничим и да си правим реверанси... Когато срещнеш стар другар, говориш с него, както си говорил навремето, и ако го нахоках, то е само защото ме ядоса. Но и двамата знаем, че никога няма да се забравим. Бих искал да ви помоля за извинение, зная, че с нетърпение чакате да си тръгна. Много добре ви разбирам.

Нели прикрива яда си. Той е казал точно това, което си е помислила.

— Не, не, ще се радвам пак да ни посетите, Франц се чувствава толкова добре с вас. Заповядайте някоя неделя на обяд, всички ще се радваме.

Но думите ѝ не звучат искрено, а и ръката ѝ е хладна и чужда. Сетне мълчаливо се сбогува и с Кристине. Само за секунда тя долавя погледа му, любопитен и топъл, после той тръгва, последван от Франц.

— Ще те изпратя до вратата.

Още не излезли, Нели поривисто отваря прозореца.

— Така задимиха стаята, че можеш да се задушиш — оправдава се тя пред Кристине и изтърсва пълния пепелник върху ламаринения перваз на прозореца, звукът отеква остро и неприятно като гласа ѝ. Кристине разбира, че разтваряйки прозореца сестра ѝ бърза да прогони навън всичко, което е влязло вътре с този чужд човек. Тя критически оглежда Нели, сякаш не ѝ е сестра: колко е закоравяла, отслабнала и повехнала, а по-рано бе толкова весела и жизнена. Всичко е от алчност, вкопчила се е в мъжа си като в торба със злато, дори от приятеля му го ревнува. Той трябва да ѝ принадлежи всецяло, да се подчинява, да работи усърдно и да пести, за да може Нели по-скоро да стане госпожа районна председателша. За пръв път в живота си тя гледа с презрение и ненавист сестра си, към която винаги се е отнасяла с уважение; защото Нели не разбира онова, което не иска да разбере.

За щастие в тоя момент се връща Франц. Усетил, че в стаята отново е надвиснала застрашителна тишина, той колебливо се приближава към двете жени. С леки ситни стъпки, все едно стъпва в панички.

— Какво толкова приказвахте долу, всъщност все ми е едно, сега често ще имаме това удоволствие. Който затъне до уши, не чака покана.

Франц е ужасен.

— Нели... какво те прихваща, ти съвсем не знаеш що за човек е той. Ако искаше да дойде за нещо, отдавна да е дошъл. Щеше да намери адреса ми в указателя. Не разбираш ли, че не е дошъл тъкмо защото е в критично положение. Той знае, че бих направил всичко за него.

— Да, много си щедър към такива типове. Срещай се с него колкото си искаш, не ти забранявам. Но не тук, вкъщи, виж каква дупка е направил с цигарата си, погледни и пода, даже ботушите си не е избърсал приятелят ти... Е, разбира се, ще помета, защо не? Щом ти харесва, няма да ти преча.

Кристине е стиснала здраво юмруци, срамува се заради Нели, срамува се заради Франц, който най-покорно се мъчи да умилюва жена си, извърнала гръб към него. Атмосферата става нетърпима. Кристине става от масата.

— И аз трябва да вървя, иначе ще изпусна влака, не ми се сърдете, че ви отнех толкова време.

— Какво говориш — казва сестра й, — пак заповядай!

Казва го, както се казва „добър ден“ или „добър вечер“ на чужд човек. Някакво отчуждение е настъпило между двете сестри, едната мрази бунтарската природа на по-младата, другата — закостенялостта на по-голямата.

На стълбите у Кристине внезапно се пробужда смътно чувство, че непознатият я чака долу. Тя напразно се опитва да отхвърли тази мисълта онзи мъж я бе погледнал само мимоходом, без да каже нито дума, — а и тя не знае дали желае подобна среща, или не, но тази мисъл упорито я преследва и от стъпало на стъпало се загнездва все по-дълбоко в нея — почти като увереност.

Ето защо тя не се изненадва, когато пред вратата вижда развяната сива пелерина и развълнуваното лице на Фердинанд.

— Извинете, че ви чаках, госпожице... — казва той ненадейно с някак по-друг — покорен, смутен, сдържан глас, а не както преди — сухо, енергично и агресивно, — но през цялото време се безпокоях дали вие... дали сестра ви не ви се е разсърдила... Искам да кажа, за това, че разговарях така грубо с Франц, а вие... вие казахте, че съм прав... И на мен самия ми е жал, че така остро го нападнах... Зная, че не е прилично, когато си в чужд дом и пред чужди хора, но, честна дума, нямах лошо намерение, напротив... той е толкова добър, порядъчен човек, толкова прекрасен приятел, много, много добър човек, какъвто рядко се среща... Наистина, когато го видях така внезапно пред себе си, прииска ми се да му се хвърля на врата и да го разцелувам, изобщо да му покажа някак радостта си, както той направи... Но разбирате ли, срамувах се... срамувах се от вас и от сестра ви, нима не изглежда смешно на другите, когато показваш чувствата си... тъкмо защото се срамувах, само затова се държах така лошо с него... не съм виновен, наистина не съм виновен. Като го видях такъв охраненичък, с шкембенце, седи самодоволно, пийва си кафенце и слуша грамофон, прииска ми се да го подразня и погъделичкам малко... Вие не знаете какъв беше той там: най-разпаленият агитатор, от сутрин до вечер говореше само за революция, да разбием врага, да въдворим ред, а сега, като го видях такъв хрисим, сънлив и шишкавичък, така доволен от всичко — от жената, децата, партията и квартирата с цветя на балкона, такъв самодоволен еснаф, нещо ме накара да го поощипя, а сестра ви помисли, че му завиждам, защото се е подредил добре. Но кълна ви се, аз се радвам, че живее добре и ако малко го нарязях... то беше... тъкмо защото ми се искаше да прегърна Франц, да го тупна по рамото или по шкембенцето, но се срамувах от вас...

— Веднага разбрах — казва с усмивка Кристине, за да го успокои. — Наистина беше малко неловко, Франц така бурно изрази възторга си, само дете не ви взе на ръце, естествено човек се стеснява.

— Благодаря ви, радвам се, че сте ме разбрали. Сестра ви не забеляза, или по-скоро правилно забеляза, че щом ме видя, той се преобрази, стана друг човек... Такъв, какъвто тя не го познава. Тя си няма и представа какво сме преживели двамата навремето. По цели дни и нощи бяхме неразделни, затворени в една килия, научихме повече един за друг, отколкото собствената му жена знае за него, стига да бях пожелал, в огъня щеше да стъпи заради мен. Тя усети това, макар че се преструвах на сърдит и озлобен... Наистина у мен се е натрупала много жлъч... Но никому не завиждам с черна завист. Радвам се на щастието на всекиго, но види ли човек, че другите живеят добре, веднага си казва: защо и аз да не живея така? Един напълно естествен въпрос, в случая никой няма вина. Нали разбирате, не искам да живея по-добре от него, а като него.

Кристине неволно се спира. Този човек е казал тъкмо това, което и тя си мисли. Съвършено ясно е изразил онова, което тя смътно е усещала. Да не отнемаш чуждото щастие, но и ти да имаш право на свои радости, а не да живееш като скот, обречен на глад и студ, докато другите си седят на топло.

Спътникът ѝ също спира, струва му се, че ѝ е досадил и тя иска да го отпрати. Той нерешително посяга към шапката си. Кристине с бърз поглед улавя и бавното, плахо движение на ръката, и простите стари обувки, и смачканите панталони с оръфани маншети, и разбира, че само заради протритите си бедни дрехи този енергичен човек е толкова неуверен пред нея. За секунда тя вижда себе си пред швейцарския хотел, спомня си как трепереше тогава ръката ѝ с куфарчето, тази неувереност ѝ е тъй близка, сякаш се е въплътила в него. И тозчас ѝ се прииска да му помогне, всъщност да помогне на самата себе си.

— Отивам на гарата — казва тя и не без радост забелязва уплахата му. — Но ако искате да ме придружите...

— О, моля ви, с най-голямо удоволствие! — Кристине улавя в гласа му щастливо-уплашена нотка и отново ѝ става приятно.

Той върви до нея и продължава да се извинява.

— Все пак глупаво беше от моя страна, яд ме е, не биваше да постъпвам така. Трябваше да се съобразявам със сестра ви; все пак тя му е жена, а за нея аз съм чужд човек. Би трябвало най-напред да запитам за децата, как се учат, в кой клас са и изобщо нещо, което се отнася и до двамата съпрузи. Но така се развълнувах, щом го видях, и всичко забравих, така му се зарадвах, та той е единственият човек, който ме познава... Всъщност ние двамата никак не си приличаме... Той е съвсем друг човек, много по-добър, по-почтен... Наистина израсъл е в друга среда и не може да разбере какво искам и към какво се стремя... Но все пак животът ни събра, две години — и ден, и нощ — бяхме откъснати от света, като върху пуст остров... Вероятно не съм могъл да му обясня всичко за себе си, но той го е почувствувал интуитивно по-добре от всеки друг. Не беше нужно дори да разговаряме, разбирахме се без думи. И днес, когато влязох в квартирата му, аз вече знаех всичко за него — може би повече, отколкото той сам знаеше за себе си, и той го разбра... и затова така се смути, сякаш го бях заловил да върши нещо престъпно, и се срамуваше през цялото време... не знам от какво — дали заради шкембенцето си, или за това, че е станал толкова образцов бюргер... В този миг той отново стана предишния Франц и вече не съществувахте нито вие, нито жена му, с радост бихме си побъбрили насаме, цяла нощ нямаше да ни стигне... Естествено сестра ви почувствува това. Но както и да е! Сега зная, че той е жив и здрав, той знае, че съм се завърнал, и ни стана някак по-леко, по-топло. И двамата знаем, че ако някому е тежко, има на кого да изплаче мъката си. Едва ли ще ме разберете, пък и аз надали ще успея да го обясня добре, но откакто съм тук, имам чувството, че съм слязъл от Луната. Хората, с които живеех по-рано, са ми станали някак чужди. Когато седя на маса с роднините или с баба си, не зная какво да говоря с тях, не разбирам на какво се радват, всичко, което правят, ми се струва така странно, така безсмислено. Все едно... гледаш през витрината как в някое заведение танцуват, а не чуваш музиката. И чудно ти става: защо се въртят тъй прехласнати. Има нещо в тях, което не разбирам, а и те не ме разбират и затова ме смятат за завистлив и злобен... Като че ли говоря на друг език и искам нещо невъзможно от тях... Но извинете ме, госпожице, много се разприказвах, защо ви занимавам с тия глупости.

Кристине отново се спира и го поглежда.

— Грешите — казва тя, — много добре ви разбирам. Разбирам всяка ваша дума. Може би преди година или по-скоро преди няколко месеца не бих ви разбрала, но откакто се върнах от...

Тя се опомня и внезапно млъква. Насмалко да разкаже всичко на този чужд човек и затова бързо сменя темата:

— Впрочем, да ви призная, не отивам направо на гарата, а в хотела, за да си взема куфара. Пристигнах снощи, а не тая сутрин, както си помислиха те... Не исках да кажа на сестра ми, щеше да се обиди, че не съм пренощувала у тях, но не обичам да съм в тежест на никого и моля ви, не споменавайте пред Франц за това.

— Разбира се.

Кристине веднага долавя радостта и признанието му за доверието, което му е оказала. Отиват заедно за куфара и Фердинанд ѝ предлага да го носи, но тя не му разрешава.

— Не, не с вашата ръка, нали сам казахте... — тя млъква, забелязва смущението му. Не биваше да казвам това, мисли си с упрек и му подава куфара.

Когато пристигат на гарата, до тръгването на влака остават четиридесет и пет минути. Те сядат в чакалнята и разговарят за Франц, за пощата, за политическото положение в Австрия — за най-обикновени и незначителни неща. Кристине с уважение слуша събеседника си, открила е в разсъжденията му острия и аналитичен ум. Най-после времето изтича и тя става с думите:

— Трябва да вървя!

Той също скача бързо и едва ли не уплашено, явно не му се иска разговорът да прекъсне. Колко трогателно и вълнуващо, той ще остане съвсем сам тая вечер — мисли със съчувствие Кристине.

Приятно ѝ е, че най-неочаквано в живота ѝ отново се е появил някакъв човек, който се интересува от нея, и тя, безползното същество, пощенската служителка, назначена да продава марки, да подпечатва телеграми и да отговаря на телефонни повиквания, има стойност за някого. Това огорчено лице предизвиква у нея съчувствие и тя поривисто казва:

— Впрочем бих могла да взема и следващия влак — десет и двайсет, така че бихме могли да се поразходим и да вечеряме някъде наблизо... Разбира се, ако нямате нищо против...

В очите му тутакси блясва радост, която озарява цялото му лице.

— О, ни най-малко! — възкликва той.

Дават куфара на гардероб и някое време вървят безцелно по улиците. Синкавата мъгла постепенно забулва септемврийската вечер, между къщите като малки бели луни висят уличните фенери. Разхождат се бавно и водят лек, непринуден разговор. В предградието откриват малък евтин ресторант с градина, в която могат да поседят на открито в малки беседки, на маси, разделени една от друга с рехава плетеница от бръшлян. Седят като че ли в самостоятелна ложа; съседите ги виждат, но не могат да ги чуят. И двамата са доволни, че намират свободно кътче в градината. Наоколо се издигат къщи, някъде свири грамофон — от отворен прозорец долитат звуците на валс, от съседните сепарета звъни смях или някой самотен мъж тихо и кротко си сръбва, а на всички маси като стъклени цветя греят газени лампи, край които любопитно жужат черни мушички. Вечерта е приятно хладна.

Фердинанд сваля шапката си и сядва срещу Кристине. Тя ясно вижда лицето му, осветено от спокойния пламък на лампата: по тиролски сурови черти, сякаш изваяни от длетото на резбар, с малки бръчки около очите и устата, изопнато, строго и все пак някак изхабено лице. Но както гласът му се променя, когато е разгневен, така и зад това лице се крие друго, второ лице, и то се разкрива, когато той се усмихне, когато бръчките се врежат по-дълбоко и твърдостта в очите се смекчи. Тогава в изражението му се появява нещо момчешко, детински доверчиво и нежно, и тя неволно си представя, че точно такъв трябва да го е познавал Франц, точно такъв трябва да е бил някога. Докато разговарят, тези два лица удивително се сменят един с друг. Когато се навъси или горчиво свие устни, върху лицето му

тутакси пада сянка, сякаш тежък облак е надвиснал отгоре и злачното поле в миг е помръкнало. Странно, недоумява Кристине, нима е възможно в един човек да се крият двама души? И тозчас си спомня собственото преображение и забравеното огледало в отдалечената на мили оттук стая, в което сега се оглежда някой друг.

Келнерът им донася поръчката: скромно блюдо с две чаши бяло вино „Гумполдскирхнер“. Фердинанд гледа Кристине с блеснали очи и вдига чаша за наздравица. Но едва протегнал ръка и се чува лек сух пукот. От сакото му отхвърква едно халтаво копче, търкулва се и се завърта подигравателно на масата, преди да падне на земята. Фердинанд се опитва да улови копчето, да го скрие, но забелязал, че малката злополука не е убягнала от погледа на Кристине, се смущава и радостта му помръква. Кристине избягва да го гледа. Женският ѝ усет ѝ подсказва, че никой не се грижи за него. Опитният ѝ поглед вече е забелязал, че шапката му не е изчеткана, по панделката ѝ се е натрупал дебел слой прах, че панталоните са измачкани и издути на коленете, и тя разбира смущението му, сама го е изпитвала.

— Вдигнете го — казва тя. — Винаги нося в чантата си игла и конец, такива като нас трябва да си правят всичко сами, дайте да ви го зашия.

— Не, моля ви — сепва се Фердинанд уплашено. Все пак се подчинява и се навежда да вдигне от земята избягалия предател, ала сетне го стисва здраво в юмрук. — Не, не — упорствува той, — вкъщи ще го зашият. Не, не искам! Не искам! — гръмко протестира той и трескаво закопчава другите две копчета на сакото си.

Кристине не настоява повече. Вижда смущението му. Приятният им разговор е разстроен и по стиснатите му устни тя познава, че сега ще ѝ каже нещо лошо, ще я нагруби, защото изпитва срам.

Така и става. Той настръхва и я поглежда предизвикателно.

— Зная, че не съм издокаран, но не знаех, че отивам на сгледа. За посещението в старческия дом дрехите ми бяха съвсем подходящи. Ако знаех, бих се облякъл по-добре, впрочем това не е вярно. Да си кажа правата, нямам пари, за да се облека прилично, просто нямам или поне нямам закуп. Купувам си например нови обувки, в това време шапката ми се оръфала, купувам си шапка, сакото ми се износило, веднъж едно, друг път друго, не мога да смогна. Аз ли съм виновен или не — все тая. И така, забележете: лошо облечен.

Кристине помръдва устни, но преди да успее да проговори, той продължава:

— Моля ви, само без утешения. Предварително зная какво ще ми кажете — „Бедността не е порок“. Но това не е вярно, когато не можеш да я скриеш, тя все пак е позорна. Заслужена или не, почтена или презряна, все едно — мизерията вони. Да, тя вони, вони като сутерен в заден двор, като дрехи, които не се сменят често. И тази миризма не може да се премахне, сякаш си някаква помия. И нищо не помага, ако щеш и нова шапка да си сложиш или цял ден да си миеш зъбите, миризмата иде от стомаха. Тя се всмуква, полепва по теб и всеки срещнат я надушва веднага. И сестра ви веднага я усети. Познавам тези унищожителни женски погледи, когато гледат някоя оръфана маншета, зная, че не е приятно за окото, но — по дяволите! — още по-неприятно е за теб самия. Не можеш да сториш нищо, няма къде да се денеш, най-много да се напиеш, ето в това... — Той посяга към чашата и с бързи жадни глътки демонстративно я изпива. — Ето в това се състои големият социален проблем, защо така наречените низши класи пият относително повече алкохол. Проблемът, над който си блъскат главите на чашка чай графини и меценатки на благотворителни дружества. За няколко минути, за няколко часа забравяш, че си в тежест на другите и на самия себе си. Зная, че не е особена чест да ви видят в компанията на зле облечен кавалер, и за мен не е изключително удоволствие. Ако се срамувате, кажете ми, само че без любезности и съчувствие!

Той отблъсва стола и понечва да стане. Кристине бързо го хваща за ръката.

— По-тихо! Какво ги интересува хората? Елате по-близо.

Той се подчинява безропотно. Предизвикателството веднага преминава в боязън. Кристине се мъчи да скрие съчувствието си.

— Защо се измъчвате? Защо измъчвате и мен? Няма никакъв смисъл. Нима действително ме смятате за една от така наречените „дами“? Ако наистина бях такава, не бих разбрала нито дума от онова, което наговорихте, и бих ви сметнала за раздразнителен, несправедлив и злобен. Но аз ви разбирам и ще ви кажа защо. Само че елате по-близо до мен, няма защо от съседните маси да ни слушат.

Тя му разказва за пътуването си, разказва му всичко: за възторга, за преображението си, за обидата и унижението. Изпитва удоволствие,

че за пръв път може да говори за опиянението си от богатството, но същевременно изпитва и друго, злорадо чувство да се самоизмъчва, когато описва как на заминаване портиерът я е сметнал за крадла само защото била с грозна вехта рокля и сама носела куфара си.

Фердинанд я слуша мълчаливо, само ноздрите му потръпват от вълнение. Кристине чувствава, че той жадно поглъща всяка нейна дума. Той я разбира така, както и тя него, свързва ги гневът на онеправданите. Веднъж започнала, тя вече не може да спре. Разказва за себе си повече, отколкото иска, думите ѝ са силни и образни, излива омразата си към селото, яда си за пропуснатите години. Никога и никому не е разкривала така душата си.

Той слуша мълчаливо, склонил глава, и все по-дълбоко се вгълбява в себе си.

— Простете ми, че така глупаво ви нагрубих — казва той най-после. — Но какво да правя, като винаги се държа така глупаво, веднага кипвам и се нахвърлям на първия срещнат, като че ли той ми е виновен за всичко и сякаш аз съм единственият нещастник. А съм само един от милионите труженици. Всяка сутрин, когато отивам на работа, виждам как другите излизат от домовете си, недоспали, сърдити, с помръкнали лица, как бързат за работа, която не обичат и която им е безразлична, и отново ги срещам вечер в трамваите, когато се връщат — с убит поглед и натежали нозе, изтощени безсмислено или в името на нещо, чийто смисъл не проумяват. Само че те не съзнават и не чувствуват така силно като мен тази ужасна безсмисленост. За тях десет шилинга повече на месец, ново звание или нов жетон за кучето е вече успех; вечер отиват на събрание, където им внушават, че светът на капитала е пред своя залез, че социалистическите идеи ще покорят света, още десет-двайсет години и край, но аз не съм толкова търпелив, не мога да чакам повече. На тридесет години съм, от тях единайсет са прахосани. На тридесет години съм и още не зная кой съм и за какво е създаден този свят, не съм познал нищо друго освен кал, кръв и пот. Не съм направил нищо, само съм чакал, чакал, чакал. Не мога да понасям повече да ме тъпчат и отритват, това ме вбесява, поболява ме и аз чувствувам как времето се изплъзва изпод скъсаните обувки, докато съм чирак на архитекта, макар че не струвам по-малко от него... макар че ония, които стоят на върха, имат същите дробове, същата кръв, но съм се появил твърде късно; паднал съм от колата и не мога вече да я

стигна, колкото и да тичам. Съзнавам, че мога да върша много неща, научих едно-друго и сигурно не съм глупав, щом в гимназията бях пръв, а в католишкото училище се занимавах с музика, впрочем научих и френски от един свещеник от Оверн. Но нямам пиано, за да свиря и се отучих, нямам с кого да говоря френски и го забравих. През двете години, докато другите се подвизаваха в елитните студентски дружества, аз усърдно изучавах техниката, продължих да работя и в сибирския плен, но все пак не мога да напредна. Нужна ми беше една година, една свободна година, както е нужно да се засилиш преди скок... Една година и щях да бъда на върха, не зная къде, не зная как, зная само, че днес бих могъл да стисна зъби и напрегна всички сили и да уча по десет, по четиринайсет часа — но още няколко такива години и аз ще стана като другите, уморен и доволен, ще се примиря и ще си кажа: Свършено! Край! Но днес още не мога, днес мразя всички самодоволни люде, така ме дразнят, че понякога насила стискам юмруци в джобовете, за да не ги фрасна по самодоволните мутри. Ето, погледнете тия тримата до вас — през цялото време, откакто сме тук, ме дразнят, не зная защо, може би им завиждам, че са така безгрижно весели и щастливи. Погледнете ги, онзи сигурно е продавач в галантериен магазин, цял ден мъкне балите от рафтовете, кланя се и бърбори: „Последна мода, метъра по един и осемдесет, истинска английска стока, здрава, трайна“, а сетне отново хвърля топа обратно и сваля втори, трети, после някакви шнулове и ресни, а вечер се връща вкъщи и смята, че така трябва да се живее; вторият вероятно работи на митницата или в спестовна каса, целия ден пресмята цифри, цифри, стотици хиляди, милиони числа, лихви, лихви на лихвите, дебит и кредит, и не знае кому принадлежи сметката, кой плаща и изплаща, кой има да дава и защо, кой притежава нещо и защо, не знае нищо, а вечер си отива вкъщи и смята, че така трябва да се живее; а третият — къде работи не зная, в някоя община или другаде, но по ризата му разбирам, че и той пише по цял ден книжа, книжа, книжа, на една и съща дървена маса, със същата ръка. Но днес, понеже е неделя, са си наплескали косите с помада и лицата им сияят от удоволствие. Били са на футболен мач, на конни състезания или с някое момиче и сега си разказват приключенията един другиму и всеки се хвали колко умен, колко ловък и кадърен е той — ами че слушайте само как се смеят — високо, весело, самодоволно — тия автомати в неделен отпуск, тези

наети роби, слушайте смеха им — и буен, и мазен, нещастници, пуснали са ги веднъж без повод и си въобразяват, че и ресторантът, и целият свят са техни; ще ми се да ги фрасна по мутрите.

Глупости, все ще ударя този, когото не трябва. Зная, че са нещастници и съвсем не са глупави, а постъпват разумно: примиряват се. Преструват се, че им е все едно и нищо не усещат, а на мен, глупака, все ми се иска да им фрасна по един на тия еснафчета, да ги преобърна наопаки. И защо? Навярно защото ми е втръснало да бъда сам. Зная, че е глупаво, зная, че по този начин вредя на себе си, но не мога другояче, тези единайсет отровни години така са ме надъхали с омраза, като че ли всеки момент ще избликне от мен, и където и да се намирам, хуквам към къщи или към Народната библиотека. Само че книгите, сегашните романи, вече не ме радват. От разните незначителни историйки — как Ханс се оженва за Грете, а Грете за Ханс и как Паула изменя на Йохан, а Йохан на Паула — ми се повдига, а книгите за войната — тях няма нужда никой да ми ги разказва. Вече нямам желание и да уча, откакто зная, че е безполезно и доникъде няма да стигна, докато не получа проклетата диплома, а за нея нямам пари и ето ти омагьосания кръг: без пари не мога да припечеля пари. И такава злоба те обхваща, че по неволя се затваряш като псе, за да не хапеш. А най го вбесява съзнанието, че си безсилен срещу нещо неуловимо, нещо, което идва от хората, а не от някой отделен човек, когото можеш да пипнеш за гушата. Франц знае какво значи това. Той сигурно помни как нощем лежахме понякога на пода в бараката и виехме, и драскахме с нокти от безсилна ярост, и трошихме шишета, та дори ни хрумваше дали да не съсечем нашия пазач Николай с брадвата, а този кротък, добродушен човечец бе наш приятел. И защо него? Защото от всичките, които ни държаха зад решетките, само той ни бе подръка. Нали сега разбирате защо така се развълнувах от срещата с Франц. Вече бях загубил надежда, че съществува човек, който би могъл да ме разбере, но веднага почувствувах, че той ме разбира, а после и вие.

Тя вдига очи и усеща, че той я поглъща с жаден поглед, но ето че пак се смуцава.

— Извинете — казва той отново с другия, мекия, плахия, тихия си глас, който така странно контрастира със суровия и предизвикателен тон отпреди малко, когато изливаше гнева си, —

извинете, не биваше да говоря толкова за себе си, зная, че не е прилично. Но може би цял месец не съм говорил толкова много, както сега с вас.

Кристине е вперила поглед в лампата пред себе си. Светлината трепти леко от порива на хладния вятър, синкавият сърцевиден пламък внезапно лумва нагоре.

— И аз — отвърща тя след малко.

Известно време мълчат, болезненият напрегнат разговор е измъчил и двамата. По съседните маси вече гасят лампите, прозорците на къщите, които гледат към двора, са вече тъмни, грамофонът мълчи. Келнерът демонстративно минава покрай тях и започва да разчиства съседните маси. Кристине се сепва.

— Трябва да вървя, в десет и двацет тръгва последният ми влак, колко е часът сега?

Той я поглежда сърдито, но само за миг, а после се усмихва.

— Ето виждате ли, ставам по-добър — казва почти весело. — Ако бяхте ми задали същия въпрос преди час, песът в мен веднага би се озъбил, но сега ще ви кажа като на приятел, както бих казал на Франц: заложих часовника си. Не толкова за пари, макар че часовникът е много красив, златен и с брилянти. Баща ми го получил веднъж на лов, в който участвувал ерцхерцогът, защото се погрижил за най-чудесното кльопане и сам ръководил кухнята. Ако извадиш подобен златен часовник с брилянти на един строеж, ще изглеждаш като негър във фрак. Разбирате ме, нали, вие всичко разбирате. И освен това там, където живея, не е съвсем безопасно да държа такъв ценен часовник, но не исках да го продам, в известен смисъл той е моят неприкосновен запас. Така че го заложих.

Той ѝ се усмихва като човек, свършил добра работа.

— Виждате ли, напредвам, разказах ви за часовника съвсем спокойно.

Болезненото напрежение е отминало, атмосферата помежду им отново е свежа и спокойна като след дъжд, настъпва приятна умора. Те вече не се гледат настръхнали и боязливи, а с доверие. Между тях се е породило нежно приятелство. Поемат към гарата, сега е приятно да се върви, мракът е скрил любопитните черни очи на къщите, от напечените камъни отново лъха прохлада. Но колкото повече приближават целта, толкова по-нервни и бързи стават крачките им: над

нежната и тясно преплетена тъкан на тяхното приятелство вече е надвиснал блестящият меч на раздялата.

Тя си купува билет. Когато се извързва, среща лицето му. То отново се е променило, веждите са се смръзили, благодарното сияние в очите, което тя е усетила с такова щастие, е угаснало; без да забелязва съсредоточения ѝ поглед, той се загръща в пелерината, сякаш му е студено. Жал ѝ става на Кристине за този човек.

— Ще дойда пак — обещава тя, — вероятно още другата неделя. И ако имате време...

— Винаги имам време. То е, кажи-речи, единственото, което имам, и то в излишък, но не бих искал... Не бих искал... — Той се запъва.

— Какво не бихте искали?

— Не бих искал... искам да кажа само да не си правите труд заради мен... Зная, че да бъде човек с мен не е голямо удоволствие... Може би още във влака или утре ще си кажете: за какво ми е да се занимавам с чужди неволи, зная от опит: когато някой ми разказва за своето тегло, аз слушам и се трогвам; но после, когато той си отиде, си казвам: да върви по дяволите, защо ми натрапва своите грижи, стигат ми моите... Така че не се насилвайте и не си мислете: на този трябва да се помогне — сам ще се оправя...

Кристине извързва поглед. Тя не може да го гледа как измъчва самия себе си. Но Фердинанд погрешно разбира движението ѝ, решава, че е обидена и веднага вместо гневния и сърдит глас, тихо и плахо се обажда отново вторият, момчешкият глас:

— Естествено, много бих се радвал... мислех си само, в случай че... исках само да кажа...

Той се запъва и я поглежда като виновно дете, което моли за прошка. Тя разбира смущението му, разбира, че този суров, страстен човек иска тя да дойде отново, но няма кураж да я помоли.

Сега я овладява чувство на майчинска топлина и загриженост, желание да утеши този буен и същевременно покорен човек с дума, с жест, без да накърни суровата му гордост. Искането ѝ се да го погали по челото и да каже: „Глупаво момче“, но се бои, защото той е така чувствителен. В смущението си само успява да промълви:

— Съжалявам, но мисля, че вече наистина трябва да вървя.

— Наистина... наистина ли съжалявате? — пита той настойчиво и я гледа умолително и в безпомощната му поза вече се чувствава отчаянието от самотата, тя вече вижда как той ще стои сам на перона и ще гледа отчаяно след влака, който я отнася, сам в града, сам на света, и тя чувствава, че той се е привързал към нея от все сърце. Трогната, жената, човекът в нея се чувствава за пръв път отново желана, и то желана по-дълбоко от когато и да било и животът ѝ отново добива смисъл. Прекрасно е да се чувствуваш най-послед обичан и внезапно у нея пламва желанието да се отплати за тази радост.

В главата ѝ мълниеносно се ражда едно решение и то изпреварва мислите ѝ. Един порив, един план. Тя се извъръща, приближава се до него и казва, сякаш премисля (а решението вече несъзнателно е взето):

— Всъщност... бих могла да остана още с вас и да замина утре с първия влак в пет часа и половина, така ще стигна навреме на глупавата си работа.

Той впира очи в нея. Тя никога не е подозирала, че очи могат така внезапно да заблестят. Също като че ли в тъмна стая е пламнала клечка кибрит, така сега цялото му лице свети и оживява. Той е разбрал, с проницателния инстинкт на чувството е разбрал всичко. Ненадейно добива смелост и я хваща под ръка.

— Да — казва възторжено, — да, останете, останете...

Кристине не се противи, че я хваща под ръка и притегля. Тази ръка е топла и силна, тя трепери, тя трепери от радост и неволно този трепет преминаван у нея. Тя не пита къде отиват — защо да пита, сега всичко е безразлично, тя е взела решението си. Отдала е волята си доброволно и се наслаждава на тази всеотдайност. Напрежението ѝ е отслабнало, сякаш е изключено, волята, мисълта, тя не разсъждава дали обича този мъж, когото едва познава, дали го желае като мъж, само се наслаждава на пълното си безволие, на неосъзнатото чувство — това е насладата от освобождението.

Не я интересува какво ще стане сега, чувствава само една ръка, която я води, и се оставя да я водят — покорно, като дъсчица, която се носи по водата и по бясната скорост предусеща упоителната радост на падението. От време на време затваря очи, за да усети по-пълно чувството, че е желана и отдадена.

Но настъпва още един напрегнат момент. Фердинанд спира и смутено обяснява:

— Така бих искал да ви... да ви помоля да дойдете у дома... но... не може... не живея сам... трябва да се мине през друга стая... можем да отидем някъде другаде... в някой хотел... не във вашия, където вчера... можем...

— Добре — казва тя, — добре. — И не знае с какво се съгласява. Думата „хотел“ не предизвиква у нея ужас, а ѝ придава нов блясък. Като през облак тя вижда да се появява огледалната стая, блестящите мебели, оглушителната тишина на нощта, усеща могъщото дихание на Енгадин.

— Добре — повтаря тя замечтано.

Продължават да вървят, уличките стават все по-тесни. Той не изглежда много уверен и оглежда нерешително къщите. Най-после спира прел някаква сграда, задрямала в полумрака, с осветена фирма. Кристине послушно го следва през вратата, попадат сякаш в мрачна шахта.

Влизат в коридор, вероятно нарочно осветен само с една-единствена матова крушка. Иззад стъклената врата се показва мърляв портиер по жилетка. Двамата мъже си пошепват нещо, сякаш сключват забранена сделка. Нещо тихо звънти между пръстите им. Пари или ключове? В това време Кристине стои сама в полутъмния коридор и се взира в олющената стена, неописуемо разочарование при вида на тази жалка дупка. Тя не иска да мисли за това, но неволно си спомня фойето на онзи, другия хотел, огледалните стъкла, потоците светлина, богатството и комфорта.

— Номер девет — обявява портиерът високо и добавя също така гръмогласно: — На първия етаж — сякаш се старае да го чуят чак догоре. Фердинанд пристъпва до нея и я хваща под ръка. Тя го гледа умолително:

— Не може ли... — не знае какво иска да каже. Но той вижда ужаса в очите ѝ и желанието да побегне.

— Не, всички са такива... Впрочем не зная друг... наистина не зная друг. — После я хваща под ръка и я придържа нагоре по стълбата. Кристине има чувството, като че ли коленете ѝ се подгъват, че тялото ѝ се е парализирало.

Вратата на стаята е отворена. От нея излиза немарлива камериерка със сънливо лице.

— Само за минутка, веднага ще донеса чисти кърпи.

Те влизат, бързо затварят вратата след себе си. Стаята е тясна, с един прозорец, с един-единствен стол, закачалка, умивалник и още — преднамерено изтъкнато, сякаш знае, че е най-важната мебел тук — широко постлано легло. То стои там неизразимо безсрамно в своята функция и изпълва тясното четвъртито помещение. Не можеш да го избегнеш, не можеш да го подминеш, без да го забележиш. Въздухът е спарен и мирише тежко на цигарен дим, лош сапун нещо друго, неприятно. Без да иска, тя стиска устни, за да не вдишва. Сетне от страх да не ѝ прилошее от погнуса бързо прави крачка към прозореца, отваря го широко и като отровена с газ, жадно вдъхва нахлуващия свеж въздух.

На вратата леко се чука, Кристине се сепва, но влиза камериерката и оставя чисти кърпи на умивалника. Забелязала, че прозорецът в осветената стая е отворен, тя казва с известно неудобство:

— Моля ви тогава да пуснете завесите. — Сетне учтиво излиза.

Кристине остава до прозореца, това „тогава“ я жегва, всъщност точно за това се идва в подобни долнопробни хотели, в подобни вонящи дупки, само за това. Може би — обзема я ужас, — може би той си мисли, че и тя е дошла само за това, само за това.

Макар че не вижда лицето ѝ, упорито обърнато към улицата, мъчително приведената ѝ фигура, тръпнещите рамене издават вълнението ѝ. Доближава се мълчаливо до нея и от страх да не я нарани с някоя дума, започва да я гали нежно от раменете чак до студените треперещи пръсти. Кристине чувствава, че той иска да я успокои.

— Простете ми — казва тя, без да се извърне, — внезапно ми се зави свят. Сега ще ми мине. Само да си поема още малко чист въздух... дължи се на... на...

Всъщност иска да каже: защото за пръв път виждам подобен дом, подобна стая. Но стиска зъби, няма нужда той да го знае. Сетне се извързва рязко, затваря прозореца и казва с повелителен тон:

— Загасете светлината!

Той завърта електрическия ключ, нощта нахлува вътре и заличава очертанията на всички предмети. Най-страшното изчезва, леглото вече не чака така нахално, а смътно се белва в мрака. Но ужасът остава. Изведнъж тишината се изпълва с леки шумове, пукане, въздишки, смях, скърцане, леки стъпки на боси крака и някъде отдалеч шуртене на вода. Тя чувствава, че в този дом стават непознати и скверни неща с единствената цел съвокупляване. Ужасът пропълзва в нея постепенно като лек мраз. Най-напред настръхва кожата, после студът обхваща ставите и ги вкочанява, а сега сигурно е вече близо до мозъка, до сърцето, защото тя чувствава, че вече не е в състояние да мисли, вече нищо не усеща, всичко ѝ е безразлично, безсмислено и чуждо, дори този чужд човек, който диша съвсем близо до нея, и той ѝ е чужд. За щастие той е деликатен и не я насилва, само я привлича до себе си и така те седят двамата облечени един до друг на края на леглото, без да говорят, само ръката му не престава да я гали. Той търпеливо чака страхът ѝ да отстъпи, сковаващият я ужас да се стопи. Това покорство, това смирение я трогват. И когато най-после той я обгръща, тя вече не се съпротивлява.

Но и неговата гореща и страстна прегръдка не може да надвие напълно ужаса ѝ. Тя е така вцепенена, че той не може да я стопли. Нещо в нея не може да се отпусне, не се поддава на опиянението, а се съпротивлява. Дори когато сменя дрехите ѝ и тя усеща неговото голо, силно, пламенно тяло, тя усеща като мокра гъба и влажните чужди чаршафи. Залята от нежността му, тя се чувства омърсена от бедността и мизерията, сред които това става. Нервите ѝ са опънати и когато той я притегля към себе си, тя изпитва желание да избяга — не от него, не от този изгарящ от страст човек, а от този дом, където хората се съвокупляват като животни срещу пари — бързо, бързо, следващият, следващият, — където бедните се продават на следващия посетител като пощенска марка или вестник, който сетне захвърляш. Тежкия, мазен, влажен и спарен въздух, който мирише на чужда плът, на чужда страст, на чужда сладост я задушават. И тя се срамува не за това, че се отдава, а защото това тържество става тук, където всичко е обратно и позорно. Съпротивата опъва все повече нервите ѝ. Разочарована, обидена, тя внезапно простенва и избухва в приглушен плач, от който голото ѝ тяло потръпва. Фердинанд лежи до нея и риданията ѝ разтърсват и него. Той ги чувства като упрек. За да я успокои, започва отново да я гали по раменете, не смее да каже нито дума. Кристине забелязва отчаянието му.

— Не ми обръщай внимание — казва тя, — глупави нерви. Не се безпокой, ей сега ще ми мине, причината е... — Тя млъква и въздъхва. — Не, нищо, ти не си виновен.

Той мълчи, разбрал всичко. Разбира разочарованието ѝ, бурното отчаяние, обхванало цялото ѝ тяло. Но се срамува да признае истината, че не е потърсил по-добър хотел и не е взел по-добра стая, защото е имал у себе си всичко на всичко осем шилинга и дори е замислял да даде на портиера пръстена си в случай че стойността на стаята е по-голяма. Но той не може и не иска да говори за пари, затова предпочита да мълчи и чака, чака търпеливо, покорно и мълчаливо ужасът най-после да я напусне.

С възбудените си сетива Кристине улавя и най-леките шумове от съседните стаи, отгоре и отдолу, от коридорите, стъпки и смях, кашлица и стонове. В съседната стая навярно някой леко пийнал клиент непрекъснато ругае, сетне се дочува пляскане по голо тяло и простоват женски смях. Това е непоносимо, а колкото повече

единственият близък човек до нея мълчи, толкова по-силно чува тя неприятните звуци. Обзема я страх и тя го побутва:

— Моля те, говори! Разкажи ми нещо. Само да не чувам вече тия до нас, ах, господи, тук е ужасно! Каква страшна къща, не зная какво става, но настръхвам от всичко, моля те, говори, кажи ми нещо, само... само да не слушам... Боже, какъв ужас!

— Да — той въздъхва дълбоко, — ужасно е и мен ме е срам, че те доведох тук. Не биваше... но самият аз не знаех...

Той я гали нежно, става ѝ добре и топло, но страхът ѝ не минава. Тя не знае защо трепери така силно и защо се съпротивлява. Мъчи се да се успокои, да преодолее чувството на отвращение от влажната постеля и похотливия брътвеж зад стената, от цялата ужасна къща, но не успява. Тръпките продължават да пролазват по цялото ѝ тяло.

— Повярвай ми, разбирам колко ужасно се чувствуваш. Сам преживях веднъж същото... и то първия път, когато бях с жена... такава нещо не се забравя. Докато ме вземат в армията, а после веднага в плен, още не бях спал с жена, и другите постоянно ми се подиграваха, и зет ти в това число. Викаха ми „девицата“ — не зная дали от злоба, или от отчаяние, но все за това ми говореха. Да, като че нямаха друго за какво да приказват освен за жени, и денем, и нощем разправяха как е било с тая или с оная, и то по сто пъти, вече го знаехме наизуст. Имаха и картинки с голи жени, или пък рисуваха разни гадости, каквито затворниците драскат по стените. Повдигаше ми се, като ги слушах, и все пак, естествено все пак... бях вече на деветнайсет-двайсет години, възбуждаш се, побеляваш се. После започна революцията и ни закараха в Сибир, зет ти беше заминал, а нас ни разкарваха като стадо овце, докато една вечер при мен седна някакъв войник... Всъщност трябваше да ни охранява, но къде ли бихме могли да избягаме?... Той се грижеше за нас и ни обичаше... и днес още виждам скулестото му лице с нос като картоф, голяма уста и добродушна усмивка. Та какво исках да кажа? Да, и така една вечер той седна до мен и приятелски ме попита откога не съм бил с жена... Мен, разбира се, ме беше срам да кажа „никога“... Всеки мъж се срамува (и всяка жена — помисли си тя) и затова казах: „От две години.“ „Боже мой...“ — зина той от ужас, още го виждам как се уплаши... Примъкна се по-близо до мен и ме потупа по рамото; „Бедничкия ми, бедничкия... Ще се поболееш...“ Тупаше ме по рамото

и размишлява, трескаво размишлява. За глуповатия тромав Сергей бе тежка работа да мисли, да мъти мисъл след мисъл, по-тежко, отколкото да вдига трупи. Добродушното му лице потъмня, очите му ме загледаха сърдечно. Най-сетне каза: „Чакай, братле, аз ще те оправя. Ще ти намеря някоя. В селото има много войнишки жени, вдовици, ще те заведе при някоя нощем. Зная, че няма да ми избягаш.“ Не казах нито да, нито не, нямах особено желание. Какво ли можеше да намери? Някоя проста груба селянка, и все пак веднъж само да усетиш топлотата, да почувствуващ ласката на някой човек... Само да не си ужасно сам, само... Не зная дали разбираш?

— Да — въздъхва тя, — разбирам.

— И наистина вечерта той дойде при нашата барака. Извири леко, както се бяхме уговорили, в тъмното до него стоеше някаква жена — ниска, набита, под шарената забрадка мазни коси. „Ето го и него — каза Сергей. — Харесва ли ти?“ Дребната жена ме изгледа в мрака с присвити очи и отвърна: „Да.“ Повървахме малко тримата, Сергей ни изпрати донякъде. „Далече сте го домъкнали, бедния — взе да ме жали тя пред Сергей. — И никаква жена, все сам сред мъже, бедният... Ох, ох.“ Гласът ѝ беше топъл, гръден — приятно ми беше да го слушам. Разбрах, че ме канеше от съчувствие, а не от любов. „Мъжа ми го застреляха — разказа ми после, — беше едър като дъб и силен като мечка. Не пиеше и нито веднъж ръка не ми е вдигнал, беше най-добрият в селото. Сега живея с децата и със свекърва си, бог е строг към нас.“ Отидох с нея в къщата ѝ — покрита със слама къщурка с мънички затворени прозорци. Още от вратата пушекът ме блъсна в лицето, беше душно и горещо като в отровна мина. Тя продължи да ме тегли за ръката, постелята беше върху печката, там трябваше да се покача. Изведнъж нещо се размърда, уплаших се. „Децата“ — каза тя успокоително. Едва сега усетих, че в стаята има и други хора. По едно време се разнесе кашлица и пак трепнах. „Това е бабата, болна е.“ Дишането, вонята в стаята, не зная колко души имаше там — петима, шестима или повече, но всичко това ме вцепени. Испитвах ужас, неизказан ужас, не можех да прегърна тая жена, докато в стаята, до нас, лежах децата и майката, не зная нейната или неговата. Тя не разбираше колебанието ми и се сгуши в мен. Събу безмълвно обущата ми, съблече кротко и нежно куртката и продължи да ме гали като дете, трогателно добра беше с мен... сетне съвсем бавно, страстно ме

привлече към себе си. Гърдите ѝ бяха меки, топли и пищни като пресни кифли, имаше нежни устни, които мълчаливо се впираха в моите, и ласкави движения — смирени, покорни. Тя действително беше трогателна, хубаво ми беше с нея, бях ѝ благодарен, но през цялото време се ослушвах — ту някое дете ще се обърне насън, ту старицата ще простене, и щом се зазори, дим да ме няма... Изпитвах животински страх от погледа на децата, от болните очи на старицата... за нея беше напълно естествено, но аз... аз не можех и избягах. Тя ме изпрати до вратата, смирена като овчица, показа ми с трогателни движения, че отсега нататък ми принадлежи, заведе ме в обора и ми надои мляко, топло и прясно, даде ми хляб за из път и една лула, която трябва да беше на мъжа ѝ, и сетне ме попита, не, помоли ме... смирено и почитателно ме помоли: „Нали довечера ще дойдеш пак?...“ Но аз вече не отидох, споменът за тази къщурка с пушека, децата, бабата и гадините, които пълзяха по пода, ме ужасяваше... А при това бях благодарен, и до днес още си спомням за нея с най-нежни чувства, спомням си как доеше млякото от вимето, как ми даде хляба, как ми отдаде тялото си... Съзнавам, че я обидих, като не отидох повече... А другите... те не можеха да разберат... Всички ми завиждаха, толкова бяха бедни, така самотни, че дори на това ми завиждаха. Всеки ден решавах: днес ще отида при нея, и всеки път...

— За бога, какво става? — Кристине скача и се ослушва.

„Нищо“ — понечва да отвърне той, но сам наостря слух. Нещо става на коридора, чува се глъчка, шум, викове, страшна суматоха, някой крещи, друг се смее, трети заповядва. Нещо се е случило.

— Чакай — казва Фердинанд и скача от леглото. Навлича си за минутка дрехите, приближава се до вратата и се ослушва. — Сега ще видя какво се е случило.

Нещо се е случило. Също когато човек се сепне със стон или вик от ужасен сън, така тихо шумолящият дотогава хотелски вертеп внезапно започва да кънти от необясними и чужди звуци. Звъни се, чука се, тича се нагоре и надолу по стълбите, някакъв телефон бръмчи, чуват се стъпки, прозорците дрънчат. Викове, говор, въпроси, непознати гласове, очевидно не на гости на хотела, непознати пръсти, които тропат настоятелно по вратите, твърди стъпки вместо боси нозе. Нещо се е случило. Някаква жена пици, мъже се карат високо и възбудено, нещо се катурва — навярно стол, навън бръмчи кола. Целият хотел се тресе от възбуда. Кристине чува бързи стъпки над главата си, зад стената пияният говори уплашено на приятелката си, отдясно и отляво местят столове, дрънчат ключове, тясната къща бръмчи от избата до покрива, всяка килийка от този човешки кошер.

Фердинанд се връща — бледен, нервен, две дълбоки бръчки са се врязали край устата му.

— Какво става? — пита Кристине, все още сгушена в леглото.

Когато той святка лампата, тя неволно придърпва завивката от страх, че е полугола.

— Нищо — процежда той сърдито през зъби. — Хайка, проверяват хотела.

— Кой?

— Полицията!

— Ще дойдат ли и при нас?

— Вероятно. Но ти не се страхувай.

— Могат ли да ни сторят нещо? За това, че съм с теб?...

— Не. Не се бой, нося личната си карта, а долу съм се записал, не се бой, всичко ще уредя. Тия проверки ми са познати от мъжкото общежитие във Фаворитен, където живеех, чиста формалност... Все пак... — лицето му отново помръква и се изостря. — Все пак тези формалности винаги се отнасят само до нас. Понякога някой бедняк пострадава. Само нашего брата го вдигат посред нощ, само нас преследват като кучета... Но не бой се, аз всичко ще уредя, само... сега се облечи...

Загаси лампата.

Тя все още се стеснява от него. Крайниците ѝ сякаш са налети с олово, струва ѝ доста усилия, за да облече бельото и роклята си. Сетне изнемощяла отново сяда на леглото. От първата секунда в тази

отвратителна къща тя е чувствувала, че е надвиснало нещо страшно и ето че сега то се е случило.

Долу продължават да чукат по вратите. Чува се как минават от стая на стая. Всеки удар на чуждите пръсти по твърдото дърво Кристине усеща като удар в изплашеното си сърце. Фердинанд сяда до нея и я милва по ръцете.

— Виновен съм, прости ми. Трябваше да предвидя, но... не знаех друго място, а исках... толкова много ми се искаше да бъда с теб. Прости ми.

Фердинанд продължава да гали ръцете ѝ, все още студени и тръпнещи.

— Не се страхувай — успокоява я той, — нищо не могат да ти сторят. А ако... ако някое от тия проклети кучета стане нахално, тогава аз ще му дам да разбере. Така лесно няма да се измъкне, за това ли съм лежал четири години в калта, за да позволя на някакъв си нощен стражар да се гаври с мен, не, ще им дам аз да разберат.

— Недей! — скача уплашена Кристине, когато вижда, че той опипва задния си джоб за револвера. — Моля те, недей! Ако поне малко ме обичаш, недей, иначе... — Тя не е в състояние да продължи.

Сега стъпките се качват нагоре по стълбата. Изглежда, вече са съвсем близо. Тяхната стая е трета по ред, на първата вече чукат. Двамата затаяват дъх, през тънката врата се долавя всеки звук. В първата стая свършват бързо, сега са до тях — чук, чук, чук, три пъти, сетне се чува как някой от съседната стая отваря вратата и крещи с пиянски глас: „Нямате ли друга работа, та тормозите порядъчните хора посред нощ? По-добре ловете бандитите!“ Нисък глас казва строго: „Личната ви карта!“ Сетне пита нещо по-тихо. „Годеницата ми, да, годеницата ми — вика предизвикателно пиянският глас, — мога да го докажа. Две години вече, как ходим заедно.“ Изглежда, това стига, съседната врата се затваря с трясък.

Сега е техен ред. От едната врата до другата има само четири-пет крачки, ето ги, идват, чук-чук-чук. Сърцето на Кристине замира. Почуква се. Фердинанд спокойно посреща полицейския инспектор, застанал дискретно до отворената врата. Всъщност лицето му е любезно, кръгло, широко, с кокетни малки мустачки. Само че тясната яка на униформата го притеснява и симпатичното му лице е доста зачервено. Ако беше в цивилни дрехи или по жилетка, можеше да си го

представиш как унесено клати глава в такта на някакъв валс, сега обаче той бърчи строго вежди и казва:

— Имате ли документи?

Фердинанд се приближава до него.

— Ето, и военната ми книжка, ако желаете, винаги я нося у себе си, ние сме фронтовици, свикнали сме на мръсотии.

Инспекторът не обръща внимание на резкия тон, сравнява личната карта с адресния билет, после хвърля бегъл поглед към Кристине, която се е свила на стола, сякаш седи на подсъдимата скамейка. Той пита с по-мек глас:

— Познавате ли дамата лично... тоест отдавна ли я познавате?
— Явно иска да прояви снизходителност.

— Да — отговаря Фердинанд.

Комисарят благодари, козирува и си тръгва. Но като вижда Кристине, която седи унижена и откупена само с една негова дума, в яростта си Фердинанд прави крачка към полицая.

— Бих искал само да попитам дали... дали такива нощни хайки се правят и в хотел „Бристол“ и в другите хотели по Ринга, или само тук?

Инспекторът с подчертано служебна физиономия пренебрежително отговаря:

— Не съм длъжен да ви информирам, аз изпълнявам заповед. Бъдете доволен, че не съм особено придиричлив, защото би могло да се окаже, че данните за вашата дама в адресния билет — той натъртва думата „дама“ — не са съвсем валидни.

Фердинанд хапе устни, души го гняв, той скрива ръце зад гърба и стиска юмруци, за да не удари представителя на държавата в мутрата, но комисарят, изглежда, е свикнал на подобни избухвания и спокойно, без да го удостои повече с поглед, затваря вратата. Разяреният Фердинанд е втренчил поглед във вратата и след някое време си спомня за Кристине, която не седи, а по-скоро лежи като бездиханен труп на стола. Погалва я леко по рамото.

— Ето, виждаш ли, даже за името ти не попита... Беше наистина само формалност, само... само дето с такива формалности ти троят живота и те съсипват. Сега си спомням, че преди седмица четох как някаква жена се хвърлила от прозореца от страх, че ще я заведат в полицията и майка ѝ би могла да научи, или... че ще я преглеждат за

венерически болести... Предпочела да скочи от третия етаж... Четох го във вестника, съобщение от два реда, два реда само... Дреболия наистина, ние не сме разглезени... поне ще те погребат в собствен гроб, а не в братска могила, както по-рано, да, свикнали сме... десет хиляди умират всеки ден, какво представлява човек, още повече ако е като нас, един от онези, с които всичко си позволяват. Да, в добрите хотели те се подмазват и изпращат детективи само за да не откраднат бижутата на дамите, но никой не души нощем в стаята на така наречения гражданин. Но аз няма от какво да се срамувам.

Кристине свежда още по-ниско глава. Несъзнателно си спомня думите на момичето от Манхайм: нощем ходят от стая в стая... Спомня си и белоснежните широки легла, и утринната светлина, вратите, които се затварят леко и безшумно, сякаш са гумени, и меките килими, и вазата с цветя до леглото. Там всичко можеше да бъде красиво, добро и лесно, а тук...

Повдига ѝ се от отвращение. Фердинанд стои отчаян до нея и повтаря безсмислено:

— Успокой се, успокой се... Всичко свърши.

Но студеното ѝ тяло продължава да тръпне под ръката му. Нещо в нея се е скъсало, нервите ѝ не издържат на голямото напрежение и трептят като телеграфен кабел. Тя не го чува, само се вслушва в чукането, което продължава от врата на врата, от човек на човек. Ужасът още обикаля из къщата.

Сега са на горния етаж. Внезапно тропането се засилва. Става все по-силно и по-силно: „Отворете! В името на закона!“ За миг настъпва тишина. Двамата се ослушват. Гор е отново се чука, но вече не с кокалчето на пръста, а се блъска с юмрук. Тропането отеква тягостно и сурово из целия хотел, до всички стаи, до всички сърца, „Отворете! Отворете!“ — гърми гласът заповеднически. Очевидно горе някой се противи. Сетне се разнася свирка, някой се качва тичешком по стълбата, четири, шест, осем юмручни удара гърмят по вратата. „Отворете! Незабавно отворете!“ Следва оглушителен удар, трясък от счупено дърво и — женски писък, висок, сърцераздирателен, панически, писък, който пронизва цялата къща. Сетне се строполяват столове, някой се боричка с някого, по пода се търкалят тела като чували с камъни, писъкът заглъхва в тих хленч.

Кристине и Фердинанд са целите в слух, сякаш всичко това се случва на тях. Той е мъжът, който се бори яростно с полицаите, а тя — полуголата жена, която са уловили за китката с опитна полицейска хватка и тя се вие и неистово крещи: „Няма да дойда, няма да дойда!“ Издрънка прозорец, звънва стъкло, сигурно го е строшила съпротивляващата се непозната жена. А сега са я хванали двама-трима души и я влачат по пода. Всичко се чува през стените, как тя се мята, как те пъхтят. А сега — сега я влачат по коридора, по стълбите и все по-приглушено, все по-задавено звучат воплите на изплашената жертва, викът: „Няма да дойда, не! Пуснете ме! Помощ!“ Докато долу съвсем замира. Моторът е запален, натикали са я в колата. Птичката е в клетката.

Отново става тихо, много по-тихо от преди. Страхът е обгърнал къщата като плътен облак. Фердинанд взема Кристине от стола и я целува по студеното чело. Но тя лежи в обятията му отпусната и бездиханна като удавница. Той я целува по устните, но те са сухи и безразлични. Слага я на леглото, но тя пада възник, изнемощяла, безчувствена, уплашена. Той се навежда и я гали по косата. Най-после Кристине отваря очи.

— Да си вървим! — прошепва. — Отведи ме, не мога, не мога нито секунда повече. — И внезапно, в пристъп на отчаяние, пада на колене пред него: — Отведи ме, моля ти се, да се махаме от тази проклета къща.

Той се опитва да я успокои:

— Но къде, момичето ми, къде да вървим... още няма три и половина. Къде да вървим, не е ли по-добре да си починеш?

— Не, не, не. — Тя хвърля безумен, изпълнен с отвращение поглед към разхвърляното легло. — Да се махаме оттук, да се махаме! И никога вече... никога вече!

Той се подчинява. В стаичката на портиера още стои един полицаи и си взема бележки от адресната книга. Пронизва ги с бърз остър поглед. Кристине се олюлява, Фердинанд я подкрепя, но комисарят отново се навежда над книгата. В мига, когато Кристине излиза на улицата, тя усеща свободата и вдъхва дълбоко въздух, сякаш са я дарили с живот за втори път.

До утрото има още много време. Но лампите сякаш вече светят с притомена светлина. Всичко изглежда уморено, уличките — от пустотата си, къщите — от застоялост, магазините — от спуснатите решетки, неколцината блуждаещи минувачи — от собственото си тяло. В тежък тръс, с наведени глави конете теглят към пазара дългите каруци със зеленчук, край тях за миг се разнася влажна и възкисела миризма, сетне по плочките изтрополяват млекарските коли, калаените бидони се удрят със звън един о друг и отново става тихо, сиво и мрачно. Лицата на малцината минувачи — хлебари, каналджии, изобщо работници, са недоспали, сърдити — сиви маски сякаш. Кристине и Фердинанд неволно споделят тази неприязън на спящия град към будните и на будните към спящия град. Те не си говорят, а мълчаливо вървят през мрака към гарата. Там могат да седнат, да си починат, да имат покрив над главата си: дом за бездомните.

В чакалнята сядат в един ъгъл, по пейките лежат мъже и жени, спят с отворена уста, с пакети до себе си, и самите те имат вид на смачкани пакети, захвърлени от някаква зла участ в пустошта. Сегизтогиз отвън се дочува сърдито пъхтене, свистене и стонове: прикачват локомотивите, изпробват парата в котлите. Иначе е тихо.

— Не мисли постоянно за това — казва той, — нищо не се е случило, следващия път ще се погрижа да не ни се случват вече такива неща. Виждам, че ми се сърдиш, но аз нямам никаква вина.

— Да — казва тя, загледана пред себе си, — зная, зная. Ти нямаш никаква вина. Но кой е виновен? Защо винаги се случва на нас? На никого не сме сторили зло, а щом направиш крачка, и мигом се нахвърлят върху теб. Никога в живота си не съм искала много. Веднъж отидох на почивка, веднъж поисках да поживея като другите, весело и леко, само за седмица-две, и тогава мама почина... Веднъж аз да... — Тя млъкна.

Той се опита да я успокои.

— Но какво толкова е станало, момичето ми, помисли разумно... търсеха някого и просто взеха сведения за хората, чиста случайност.

— Зная, зная. Чиста случайност. Но онова, което става... ти не разбираш, не, Фердинанд, ти не разбираш, би трябвало да си жена, за да разбереш. Ти не знаеш, че всяко момиче, още като дете, още преди да разбира нещо, вече мечтае за мига, когато ще бъде заедно със своя любим... Всички мечтаем за тоя миг... но не знаем, не можем да си

представим как точно ще бъде, колкото и да са ни разказвали приятелките. Но всяко момиче, всяка жена си го представя като празник... като нещо хубаво... като най-хубавото изживяване в живота си... Някак си, не мога точно да ти кажа, но да, като нещо, за което всъщност човек живее... нещо, което придава смисъл на живота. С години, години мечтаеш, за тоя миг и го рисуваш в съзнанието си... не, не рисуваш, не искаш да мислиш за това, а и не можеш, само мечтаеш, и то за нещо хубаво, така съвсем смътно... а после... после какво става в действителност... нещо грозно, нещо страшно... Не, ти не можеш да разбереш какво чувства една жена, когато тази мечта рухне, щом веднъж бъде осквернена, омърсена, вече нищо не може да се промени...

Той я гали по ръката, но тя не му обръща внимание, втренчила поглед в мръсния под.

— И като си помислиш, че всичко зависи само от парите, от тия гнусни, презрени пари. С две-три банкноти само можехме да бъдем щастливи и да заминем с кола някъде извън града... Някъде, където никой няма да ни следи, където ще сме сами и свободни... Ах, колко хубаво би било! А и ти щеше да бъдеш съвсем различен, не така потиснат и мрачен... А ние сме като бездомни кучета — вмъкнеш се в чужд плевник и те изхвърлят с ритници... Господи, ако знаех, че ще се получи така! — Но като вижда лицето му, бързо добавя: — Зная, зная, че ти нямаш вина, просто не мога да се отърся от ужаса... Сега разбираш ли защо се чувствавах така. Почакай, ще ми мине...

— Но ти ще дойдеш... ще дойдеш пак, нали?

От тревогата, прозвучала във въпроса му, ѝ става приятно. Това са първите топли слова.

— Да — обещава Кристине, — ще дойда, вярвай ми. Идущата неделя, само че... Вече знаеш... само за това те моля...

— Да — той въздъхва, — разбирам те, вече те разбирам.

Тя заминава, той влиза в бюфета и бързо изпива две чашки ракия, течността като огън потича по пресъхналото му гърло. Тялото му отново се раздвижва и Фердинанд поема по улицата бързо, все по-бързо и енергично размахва ръце, сякаш се сражава с невидим противник. Минувачите учудено го поглеждат. На строежа също прави впечатление, че обикновено скромният и сдържан бригадир днес е груб с подчинените и се дразни по най-малкия повод. А тя седи в

пощата, както винаги — тиха, потисната, мълчалива, в очакване. И си спомнят един за друг не с обич и страст, а с някаква жалост и съчувствие. Не както човек мисли за любимия си, а за другар по нещастие.

След тази първа среща Кристине всяка неделя пътува до Виена. Това е единственият ден, в който не е на работа, а лятната си отпуска вече е използвала. Те се разбират добре. Прекалено уморени, прекалено разочаровани, за да изпитват някаква страстна, възторжена, многообещаваща любов, двамата са щастливи, че са намерили някого, на когото да се доверят. През цялата седмица пестят за този ден. Пестят пари, защото искат да прекарат заедно този единствен ден, освободени от вечните икономии, да отидат на ресторант, в кафене, на кино, без да броят и пресмятат всеки шилинг. Цялата седмица пестят слова и чувства, премислят какво ще си разкажат и се радват на всичко, което им се случва, защото има някой, който ще ги изслуша със съчувствие и разбиране. Дори и това им се струва много след месеците на лишения и заради това малко щастие те очакват нетърпеливо да мине понеделник, вторник, сряда и още по-нетърпеливо четвъртък, петък и събота. Продължават да спазват известна дистанция. Не мълвят думи, които лесно се изплъзват от устата на влюбените: не говорят за сватба и съвместен живот — всичко е така недействително и далечно, като че ли не е започнало още истински. Тя пристига обикновено към девет часа (не иска да прекара съботната нощ във Виена, прекалено скъпо е сама да си наема стая в хотел, а да бъде заедно с него се бои, още не е преодоляла стреса). Той я посреща, разхождат се по улиците, сядат на някоя пейка в парка, отиват с трамвая някъде във града, обядват, скитат из горите. Хубаво им е и не се уморяват да се гледат в очите. Щастливи са, когато вървят двамата през някоя ливада и притежават всички малки неща в живота, които принадлежат на всички хора, дори на най-бедните: синьото есенно небе със златното септемврийско слънце, цветята и свободния, празничен ден. Дори това им се струва много и те очакват тези недели с радост, въоръжени с търпението на скромните хора.

Последната неделя от октомври, уморена от приятелското си отношение към хората, есента праща силен вятър по улиците и застила небето с облаци, дъжд плисва още от сутринта и те изведнъж започват да се чувствуват чужди и ненужни на целия свят. Не могат да се мъкнат целия ден под пелерината и без чадър по улиците, безсмислено и обидно е да седят в препълнените кафенета и само понякога да чувствуват под масата коляното на другия като знак на интимност, да

не могат да говорят пред непознатите люде, да не знаят къде да отидат и мъчително да усещат как времето, скъпоценното време отлита.

И двамата знаят какво им липсва. Смешно малко е — мъничка стая, собствено кътче, три-четири метра уединеност, четири стени, които да са техни през този ден. Чувствуват колко безсмислено е две млади тела, които страстно се желаят, да се мъкнат цял ден безцелно в мокри дрехи или да седят на столове в препълнени заведения, но не се осмеляват да си купят още една нощ в подобен дом. Най-просто би било Фердинанд да си наеме стая, където Кристине би могла да го посещава. Но той печели само сто и седемдесет шилинга и живее у някаква старица, трябва да минава през нейната стая, за да влезе в малката си кутийка, но не може да напусне, защото когато е бил безработен, добрата хазяйка е имала доверие и не му е искала нито за наема, нито за храната; той ѝ дължи още двеста шилинга, които изплаща всеки месец и не може да се разплати по-рано от три-четири месеца. Той не казва всичко това на Кристине, дори пред нея, близкия човек, той се стеснява да признае бедността, дълговете си. Кристине се досеща, че някакви парични затруднения му пречат да си наеме друга квартира. Тя на драго сърце би му помогнала, но се бои да не накърни мъжкото му самолюбие, ако поиска да си купи възможността свободно да се срещат и любят, затова не го и подпитва.

И те продължават да седят отчаяни в опушените ресторанти, вперили очи в стъклата с надежда дъждът да спре. Както никога досега и двамата чувствуват безпределната сила на парите, могъщи, когато ги има, и още по-могъщи, когато липсват, чувствуват колко божествена може да бъде свободата, която те биха дали някому, както и сатанинският ѝ присмех, когато те принуждават да се откажеш от тази свобода. Обхваща ги ожесточение, когато в сутрешния сумрак гледат осветените прозорци и знаят, че зад тях, зад златисто озарените завеси има стотици хиляди души и всеки е с желана жена, уютени и свободни, а самите те бездомни, безсмислено се влачат по улиците под дъжда — такава жестокост в природата проявява само морето, в което можеш да умреш от жажда. Има светли и топли стаи с меки легла в пълно уединение и тишина, десетки, стотици хиляди, може би дори безброй стаи, в които никой не живее и не ползува, а те самите нямат нищо, нямат къде да се облегнат за миг един на друг и слоят устните си, нищо, с което да угасят бясната си жажда и гнева си срещу

безсмислието, освен да се самозалъгват, че това няма да трае вечно. В кафенето той чете заедно с нея обявите, записва си ги и казва, че има блестящи изгледи да получи великолепна служба. Негов приятел от казармата искал да го настани в секретариата на голяма строителна фирма, там щял да спечели толкова много пари, че можел да продължи следването си и да стане архитект. Тя на свой ред разказва — и това не е никаква лъжа, — че е подала заявление до дирекцията на пощите да я преместят във Виена и е ходила при чичо си, който имал големи връзки там. До седмица-две положително щели да удовлетворят молбата ѝ. Но тя премълчава, че една вечер тя действително е отишла при чичото, позвънила в осем и половина, сигурна, че всички са си вкъщи, защото през прозореца дочула тракането на чиниите, най-последно чичото наистина отворил, малко нервен, жалко, че идвала тъкмо днес, лелята и братовчедките били заминали (всъщност по палтата в коридора Кристине е разбрала, че това не е вярно), а той имал на вечеря двама приятели, та не можел да я покани, но ако можел да ѝ услуги с нещо. Тя казва молбата си, чичото я изслушва и мрънка „да, да, разбира се“, но тя е разбрала: той се бои да не е дошла да иска пари назаем и гледа по-бързо да я отпрати. Но Кристине не разказва за това на Фердинанд, защо да го обезкуражава, той и без това е загубил надежда. Не му казва също, че си е купила един лотариен билет, от който — като всички бедняци — очаква чудо. Предпочита да го излъже, че е писала на леля си — дали не би могла да ѝ намери някоя прилична служба или да я вземе в Америка, тогава и той ще замине с нея и ще си намери там работа, те имат нужда от енергични, делови хора. Той я слуша и не ѝ вярва, така както и тя не му вярва. Седят безсмислено тук-там, радостта им е като измита от дъжда, очите помрачени от мрака, и съзнават пълната си безизходност. Сетне заговарят за Коледа, за националния празник, тогава тя ще има два свободни дни, биха могли да заминат някъде заедно, но това е чак през ноември и през декември, а дотогава трябва да чакат дълго, безнадеждно да чакат.

Така се залъгват с думи, но дълбоко в душата си не се лъжат, и двамата знаят колко тягостно е да седиш в шумно помещение сред много хора, когато ти се иска да бъдеш сам, тихо да разказваш разни измислици, когато от душа и сърце жадуваш за истина и дълбока близост.

— Идушата неделя времето сигурно ще бъде хубаво — казва тя, — не може вечно да вали.

— Да — отвръща той, — сигурно ще бъде хубаво.

Но и двамата вече не се радват, знаят, че идва зима — врагът на бездомните, знаят, че няма да им бъде по-добре. От неделя на неделя чакат да стане някакво чудо, но чудо не става, те само се разхождат, както преди, хранят се заедно, разговарят — и тези срещи от удоволствие постепенно се превръщат в мъчение. Няколко пъти се скарват, но добре знаят, че не се ядосват един на друг, а на нелепата си участ и се срамуват; цяла седмица се радват на деня, който ще прекарат заедно, а в неделя вечер още по-остро чувствуват, че в живота им има нещо фалшиво и безсмислено. Бедността почти изцяло потиска страстта им и понякога те едва понасят присъствието си.

През един навъсен ноемврийски следобед, когато зад лошо измитите стъкла на пощата се процежда бледа светлина, Кристине седи пред писалището си и смята разходите си. Откакто всяка неделя отива във Виена, заплатата едва ѝ стига; билет, кафенета, трамвай, обяд, разни дреболии — всичко се насъбира. Веднъж на качване във влака ѝ скъсаха чадъра, загуби си ръкавицата, а и за срещите с приятеля — все пак е жена — си купи някои дребни неща: нова блуза, чифт по-фини обувки. Сметката сочи малък дефицит, не много — общо дванайсет шилинга, и той прекрасно се покрива с остатъка на донесените от Швейцария франкове, но дали ще може да издържи ежеседмичното пътуване до града, без да вземе аванс или да задлъжне. По инстинкт, наследен от три поколения търговци, и двете възможности я ужасяват. Какво да стори? На последната им среща преди два дни отново се бе излял проливен дъжд, през цялото време бяха седели в кафенетата и под навеси, бяха потърсили убежище дори в една църква, тя се върна с мокри смачкани дрехи, безкрайно уморена и тъжна. Фердинанд бе някак необичайно разсеян, сигурно бе имал неприятности на строежа или нещо друго, беше се държал с нея нелюбезно, почти грубо. Понякога по половин час не продумваше дума и те вървяха мълчаливо, като скарани. Какво ли го е разстроило? Дали е обиден, че тя не можеше да превъзмогне себе си и да отиде още веднъж с него в някой отвратителен хотел — спомен, който навяваше ужас и погнуса, или причината бе лошото време и отчаяното безцелно лутане от едно заведение в друго, смазващото чувство на бездомност,

което лишаваше техните срещи от смисъл и радост? Тя чувствава, че между тях нещо гасне: не приятелството, нито дружбата, но у двамата почти едновременно изтляваше някаква сила: те вече нямат смелост да се залъгват с празни надежди. В началото са хранели илюзията, че единият може да помогне на другия, да го накара да повярва, че има изход от мизерията, но сега вече сами не вярват, а зимата настъпва като зъл враг, загърната в мокрия си шинел.

Кристине вече не знае откъде да вземе искрица надежда. В лявото чекмедже на писалището ѝ лежи напечатано на машина писмо, пристигна вчера от дирекцията във Виена:

„В отговор на молбата ви от 17. 9. 1926 за съжаление сме принудени да Ви съобщим, че поисканото от Вас преместване в пощенския район на Виена засега не е възможно, тъй като съгласно министерското постановление (от 1794 г.) не се предвижда увеличение на пощенските служби във Виена и понастоящем вакантни места няма.“

Друго не е и очаквала, може би придворният съветник се е обадил, може и да е забравил: във всеки случай той единствен би могъл да помогне, другото няма. Значи налага се да остане тук — година, пет, а може би цял живот. Колко глупаво е устроен светът!

Тя седи и с молив в ръка мисли дали трябва да каже на Фердинанд. Чудно, той ни веднъж не я е попитал какво е станало с молбата ѝ, вероятно и бездруго не е вярвал в успеха ѝ. Не, по-добре да не му казва, той и така ще разбере, щом тя не говори вече за това. Само излишна тревога за него. Няма смисъл. Вече нищо няма смисъл, нищо.

Вратата се отваря. Кристине инстинктивно се изправя и подрежда бюрото си; винаги, щом някой дойде, тя някак машинално се откъсва от мечтите и се впуска в работа. Но веднага ѝ прави впечатление, че вратата се отваря не както обикновено, а някак плахо и предпазливо; селяните я разтварят, сякаш е врата на обор, и я хласват със сила. Този път тя се отваря бавно, внимателно, като духната от лек вятър, само пантите ѝ проскърцват. Тя поглежда с неволно любопитство иззад стъклената преградка и трепва. Пред нея стои човекът, когото най-малко е очаквала да види тук — Фердинанд.

Кристине се изплашва не на шега. Мъчи я някакво лошо предчувствие. Фердинанд неведнъж ѝ е предлагал да си спести труда да пътува до Виена, по-добре той да дойде на село. Но тя винаги е възразявала, може би от срам да не я види в мизерната тясна канцелария, в собственоръчно ушитата работна престилка, може би от женска суета или просто от свян. А може би се е бояла от селските клюкарки; какво ще кажат и хазяйката, и съседите, ако я видят в гората с някакъв си непознат от Виена, а Фуксталер — той просто би се засегнал. И все пак Фердинанд е дошъл, това не е на добре.

— Аха, каква изненада, нали! — Тези думи трябва да прозвучат весело, но в гърлото му нещо дращи като корав залък.

— Какво се е случило? Какво има? — пита тя уплашено.

— Нищо. Какво да стане. Имах свободен ден и намислих да изляза и аз веднъж вън от града. Не се ли радваш?

— Да, да — заеква тя, — разбира се.

Той оглежда помещението.

— Значи тук е царството ти? Приемната в Шьонбрун е по-красива, по-аристократична, но все пак тук си сама и нямаш господар. А това не е малко!

Тя не отговаря и мисли само за едно: какво иска?

— Нямаш ли обедна почивка сега? Мислех си, че бихме могли да се поразходим малко по обяд и да си поговорим.

Кристине поглежда часовника: дванайсет без четвърт.

— Още не, след малко. Само че... Само че според мен... по-добре е да не излизаме заедно; ти не знаеш какво е тук, ако ме видят с някого, веднага ще започнат да ме разпитват — бакалинът, жените, всеки: кой е бил, с кого съм била тук; а аз не обичам да лъжа. По-добре е да излезеш пръв, върви по улицата към черквата, няма начин да я подминеш, и ще стигнеш до подножието на хълма. Оттам нагоре започва стръмна пътечка, не, не може да не я видиш, чак до черквата „Свети Михаил“ на върха. В началото на гората има голямо разпятие, ще го видиш веднага щом излезеш от село, пред него има пейки за богомолците, чакай ме там. По пладне там няма никой, всички са на обяд. Пък и там няма да бие на очи, ако седне някой непознат, там ще ме чакаш, нали, ще дойда пет минути след теб и ще бъдем заедно до два часа.

— Добре — отвръща той. — Ще се оправя, довиждане.

Притваря вратата зад себе си, острият лаконичен тон още звучи в ушите ѝ. Нещо се е случило. Той не би дошъл без причина, нали е на работа. Пък и пътуването струва пари... Шест шилинга и още толкова за връщане. Трябва да има причина.

Тя спуска прозорчето, ръцете ѝ треперят, едва завърта ключа. Краката ѝ са като налети с олово.

— Накъде така? — пита селянката Хубер, която тъкмо се връща от полето, като вижда, че госпожицата от пощата се отправя към гората точно по обяд — нещо необичайно за нея.

— На разходка — отговаря тя. За всяка стъпка трябва да се оправдаваш, надзирават те всяка секунда. В тревогата си тя върви все по-бързо, последните метри по стръмната пътека изминава почти тичешком. Фердинанд седи на каменната пейка пред кръста. Над тях се издига разпятието Христово, с ръце, сгърчени от забитите пирони, главата с трънения венец е склонена с трагично примирение. Силуетът на Фердинанд на каменната пейка под извисяващото се в свръхчовешки ръст разпятие изглежда като част от тази печална скулптура. Свел е мрачно глава, а фигурата му сякаш е замръзнала в някаква фанатичен, вгълбен размисъл. Издълбал е дълбока дупка в земята с бастуна си. Отначало не чува стъпките ѝ, после се стряска, измъква бастуна, обръща се и поглежда Кристине — без любопитство, без радост без нежност в очите.

— А, дойде ли — казва той само. — Седни, тук няма никой.

Тя вече не може да сдържа тревогата си.

— Кажй най-после какво има, какво се е случило?

— Нищо — отвръща той, загледан пред себе си. — Какво да се случи?

— Не ме мъчи. По лицето ти личи. Нещо се е случило, щом днес не си на работа.

— Да, всъщност имаш право. Всъщност не съм на работа.

— Да, но защо... Да не са те уволнили?

Той се засмива ехидно.

— Уволнили? Не, всъщност това не може да се нарече уволнение. Просто строежът свърши.

— Как така свърши? Кажй ми, моля те, какво значи това, защо свърши?

— Свърши — значи свърши. Нашата фирма фалира и господин предприемачът изчезна. Сега го наричат мошеник и измамник, а до вчера беше уважаемият господин. Още в събота ми направи впечатление, че той твърде дълго телефонира тук и там, докато дойдат надниците за работниците, сетне ни плати само половината — имало грешка в изчислението, обясни счетоводителят, изтеглили по-малко пари, остатъка щели да получат в понеделник. Но в понеделник не дойде нищо, нито във вторник, и в сряда — нищо, а днес беше краят, господинът офейкал, строежът временно преустановен, така че и аз можах веднъж да си позволя лукса да се поразходя.

Тя го гледа втрещена. Най-много я плаши тонът му — ироничен и спокоен.

— Но според закона трябва да ти изплатят обезщетение.

— Да, да, мисля, че има такъв закон, ще видим. Засега няма дори една пощенска марка, кредитът е изцапан, дори пишещите машини са заложени. Ще поизчакаме, имаме време.

— И какво... какво ще правиш сега?

Той мълчаливо чопли земята с бастуна си, изкусно изравя камъче по камъче и ги нарежда на купчина. Става й страшно.

— Но кажи нещо... какво смяташ да правиш сега?

— Какво ще правя ли? — Той се засмива отново със същия странен, кратък смях. — Ами какво се прави в такива случаи. Ще живея от „спестяванията“ си. Всъщност още не зная как. След месец и половина вероятно ще ми бъде позволено да се обърна с искане към онази богата институция на нашата република, наречена социална помощ за безработни. Ще се опитам да живея от нея, така както живеят и другите триста хиляди безработни в нашата благословена крайдунавска държава. А ако този славен опит не се увенчае с успех, просто ще пукна.

— Глупости. — Студеното му спокойствие я вбесява. — Не говори глупости. Как можеш да вземеш това толкова присърце. Човек като тебе... сто на сто ще си намериш работа.

Той скача ненадейно и удря с бастуна по земята.

— Но аз не искам вече никаква работа! До гуша ми дойде! Тази дума ме вбесява, единайсет години вече все ме назначават на работа и все на такава, която не ми е по сърце. Четири години бях на работа в касапницата, сетне в други фабрики, на други места. Винаги съм се

бъхтил по чужда воля, никога не съм се трудил по своя воля, и накрая все: Вън! Стига! Върви другаде! Започвай отново и всеки път отначало. Не мога повече. До гуша ми дойде, не искам повече.

Кристине прави опит да го прекъсне, но той продължава.

— Не мога повече, Кристине, повярвай ми, до гуша ми дойде, не мога повече, кълна ти се, не мога повече. По-добре да умра, отколкото да застана още веднъж в посредническото бюро и да чакам като просяк на опашката, за да получа някаква си бележка, после втора. Сетне да тичам нагоре-надолу по етажите и да пиша писма, на които никой не отговаря, и предложения, които уличният метач сутрин прибира. Не, не мога да понасям вече това кучешко съществуване и висенето по чакалните, докато най-после те пуснат при някой дребен чиновник, който се надува и те поглежда с такава обиграна, хладна, безразлична усмивка, за да разбереш веднага, че като теб има стотици и ще ти окаже милост, ако изобщо те изслуша. И да ти трепва сърцето винаги когато оня небрежно прелиства документите и преглежда удостоверенията, като че ли плюе на тях, и сетне казва: „Ще ви имам предвид, отбийте се утре пак.“ Така се отбиваш и утре, и вдругиден напразно, докато най-после те настаняват някъде, назначават те и отново те уволняват. Не, не мога да понасям повече. Много нещо издържах, по седем часа съм вървял по руските друмища в скъсани обувца, пил съм вода от локви, носил съм три картечници, просил съм хляб и съм заривал трупове. Чистех ботушите на цялата рота и продавах безсрамни снимки, само за парче хляб, всичко вършех и всичко търпах, защото вярвах, че все някога ще се свърши, все някога ще си намеря някаква служба, ще се изкача на първото, второто стъпало. Но такива като мен непрекъснато ги събарят. Докарал съм я дотам, че по-скоро бих убил някого, бих го застрелял, отколкото да прося милостиня от него. Не мога повече. Не мога повече да вися по чакалните и да обикалям трудовите борси. На тридесет години съм и не мога повече.

Тя го докосва по рамото. Сърцето ѝ прелива от най-искрено съчувствие, но не иска той да забележи това. Фердинанд стои като истукан, сякаш се е вкаменил, тъй дълбоко вгълбен е в собствените си мисли.

— Така, сега знаеш всичко, но не се страхувай, не съм дошъл да те разнеждам. Не искам съчувствие. Спести си го за други, на тях може

да помогне. На мен вече няма да може. Дойдох да ти кажа сбогом. От нашите срещи няма вече никакъв смисъл. Не бива да стигам дотам да ти тежа на кесията, все още имам достойнство. По-добре да умра от глад! Нека се разделим прилично и да не стоварваме грижите си на гърба на другия. Това исках да ти кажа и още веднъж да ти благодаря за всичко...

— Фердинанд! — В отчаянието си тя го прегръща, притиска се с все сила към него, цялото ѝ тяло трепери. — Фердинанд. Фердинанд, Фердинанд — повтаря тя и в безумния си безнадежден страх не знае какво друго да му каже.

— Кажи ми честно има ли някакъв смисъл? Нима не ти е болно и на тебе самата, когато се мъкнем мокри и мръсни по улиците и висим по кафенетата, и никой не може да помогне на другия, няма защо да се лъжем. Докога ще продължаваме така, на какво да се надяваме? Аз съм вече на тридесет години, а не съм направил още нищо в тоя живот. Все ме назначаваха и уволняваха и всеки месец остарявах с цяла година. Не съм видял нищо от света, не съм получил нищо от живота, само съм вярвал, че ето, най-после ще настъпи моят час. Но днес вече знам, че този час няма да дойде, нищо добро вече няма да дойде. С мене е свършено, вече не мога да се изправя на крака. А такъв човек трябва да се избягва... Зная, за никого няма полза да бъде с мен, затова сестра ти застана пред Франц, за да не го докосна и увлека, а защо да увеличам теб? Няма смисъл. Нека поне сложим един приличен край, да се разделим като приятели.

— Да, но... какво смяташ да правиш?

Фердинанд мълчи, седи като вцепенен и чака.

Тя го поглежда страхливо. Той е стиснал здраво бастуна и рови земята. Гледа втренчено малката дупка, сякаш иска да потъне в нея, сякаш тя го влече надолу. Внезапно Кристине разбира, в миг всичко ѝ става ясно.

— Нима искаш...?

— Да — отвръща той спокойно. — Да, това е единственото разумно решение, стига ми толкова. Нямам желание да започвам всичко отначало, но да сложа край имам още сили. Четирима от нашите го извършиха още там. Става бързо, а след това видях лицата им — добри, доволни, ведри. Не е трудно. По-лесно е, отколкото да живееш така.

Ръцете ѝ го обгръщат нежно, но изведнъж се отпускат немощно.

— Не можеш ли да разбереш? Нали винаги си била честна спрямо мен?

Тя се замисля, после протичко казва:

— И аз често съм си мислила за същото. Но не съм се решавала да го призная толкова откровенно. Имаш право, няма смисъл да продължаваме повече така.

Той я поглежда многозначително — във въпроса му се долавя отчаяна, примамлива нотка:

— Ти би...?

— Да, с тебе.

Отговаря спокойно и решително, сякаш става дума за разходка.

— Сама нямам смелост, не зная... иначе може би отдавна да съм го сторила.

— Ти би... — мълви Фердинанд и улавя щастлив ръцете ѝ.

— Да — отвърща тя спокойно, — когато поискаш, само че заедно. Няма смисъл да те лъжа повече. Отхвърлиха молбата ми от Виена, а тук, на село, ще загина. По-добре бързо, отколкото бавно. А до Америка не съм писала. Зная, че няма да ми помогнат, ще ми изпратят десет-двайсет долара, що за помощ е това? По-добре да сложим край, отколкото да се мъчим, имаш право!

Той дълго я гледа. Никога досега не я е разглеждал с такава страст. Суровото му лице се е отпуснало и от време навреме в строгия му поглед грейва усмивка. Гали я по ръцете.

— Не съм и помислял за това, че ти... че ще искаш да ме придружиш толкова далеч! Сега ми е по-леко, защото се безпокоях за теб.

Те седят, сплели ръце. Случаен минувач би си помислил: още една влюбена двойка, решили са да се сгодят и са извървели малката стръмна пътечка дотук, за да укрепят годежа си пред разпятието.

Никога не са седели толкова безгрижни, така спокойни един до друг. За пръв път се чувствуват уверени в себе си и в бъдещето. Седят дълго така, със сплетени ръце, лицата им са доволни, ведри и добри.

— Как... как смяташ да го направим? — пита накрая тя.

Той посяга към задния си джоб и изважда пистолет. Ноемврийското слънце блясва върху гладката цев. Оръжието не ѝ се вижда никак страшно.

— В слепоочието — казва той. — Няма защо да се боиш, ръката ми е сигурна, не трепери... После себе си, в сърцето. Това е армейски револвер от най-тежък калибър, напълно надежден. Преди в селото да чуят двата изстрела, всичко ще бъде свършено. Не се страхувай.

Тя гледа револвера спокойно, без вълнение, с делово любопитство. Сетне вдига очи. Пред тях, на три метра от каменната пейка, се издига огромното дървено разпятие с Христос.

— Не тук — казва тя бързо, — не тук и не сега. Защото... — Тя го поглежда и нежно стиска ръката ѝ. — Искам преди това още веднъж да бъдем заедно... наистина заедно, без страх и без ужас... Цяла нощ... може би имаме още нещо да си кажем... нещо последно, което обикновено не се казва, докато човек е жив... Искам... искам да бъда с теб, цяла нощ да бъда с теб... Нека ни намерят сутринта.

— Добре — отвръща той. — Права си, трябва да вземем от живота най-хубавото, преди да го захвърлим. Прости ми, че не помислих за това.

Отново млъкват, подухва лек ветрец. Усецат меките ласкави слънчеви лъчи. Хубаво им е да седят така. Поне веднъж щастливи и някак странно безгрижни. Но ето че камбаната от кулата удря веднъж, два, три пъти. Кристине се сепва уплашено.

— Два без четвърт!

Ведра усмивка озарява лицето на Фердинанд.

— Виждаш ли какви сме? Ти си смела и не се боиш от смъртта, а се страхуваш да не закъснееш за работа. Така дълбоко се е вкоренило робското чувство в кръвта. Време е наистина да се освободим от този безсмислен живот. Нима ще отидеш там?

— Да — отвръща тя, — така е по-добре. Искам преди това да сложа всичко в ред. Глупаво е, но не зная... ще ми бъде по-леко, ако съм приключила всичко, имам да напиша още няколко писма. И после... ако днес седя в пощата до шест часа вечерта, никой няма да заподозре нищо. А вечерта ще заминем за Кремс, Санкт Пьолтен или Виена. Имам още пари да наемем хубава стая, ще вечеряме и ще се порадваме на живота, както желаем... Но трябва да бъде хубаво, много хубаво, а рано сутринта, когато ни намерят, всичко ще ни бъде вече безразлично. В шест часа ще ме вземеш от работа, сега вече няма значение и да ме видят, нека си говорят и мислят каквото щат... В

шест часа ще затворя вратата зад себе си и зад всичко, всичко... Тогава ще бъде свободна... Тогава ще бъдем действително свободни.

Фердинанд често я поглежда, неочакваната ѝ твърдост го прави щастлив.

— Добре — казва той, — ще дойда точно в шест. Дотогава ще се разхождам и ще погледам света още малко. И така, довиждане.

Тя припва весело и леко по пътеката, както никога досега, и долу се обръща още веднъж. Той стои, загледан след нея, а сетне ѝ маха с кърпичка.

— Довиждане! Довиждане!

Кристине влиза в пощата. Изведнъж всичко става лесно. Писалището, столът, везните, телефонът и купищата книжа вече не я очакват враждебно, не ѝ се подиграват мълчаливо и злорадо: „хиляди пъти, хиляди, хиляди“, защото тя знае, че вратата е отворена, една крачка — и ще бъде свободна.

Изведнъж я обзема удивително спокойствие, онова ведро спокойствие, което цари вечер на някоя ливада, когато първите вечерни сенки падат над нея. Всичко ѝ се удава леко, като на шега. Тя написва няколко прощални писма — на сестра си, до дирекцията, на Фуксталер — и сама се учудва колко красив е почеркът ѝ, колко равно разстоянието между редовете, как точно е спазен интервалът между думите. Написала ги е толкова чисто, както домашните си работи през ученическите години, без да вниква в смисъла. В същото време идват посетители, подават писма, поръчват телефонни разговори, трупат пакети, внасят пари. И тя ги обслужва изключително грижливо и учтиво, у нея се поражда несъзнателното желание всички тези чужди люде, които са ѝ били безразлични — Томас, селянката Хубер, помощник-лесничият, чиракът от бакалницата, жената на месаря — да запазят приятен спомен за нея: това е последната ѝ малка женска суета. Тя леко се усмихва, когато някой от тях каже: „Довиждане“ и отвърща двойно по-сърдечно: „Довиждане“, защото вече диша друг въздух — въздуха на свободата. После се залавя с необработените документи, брой, смята, сортира: никога досега на бюрото ѝ не е царял такъв ред, тя изчиства дори петната от мастило и оправя висящия накриво календар. Заместницата ѝ не бива да се оплаква от нищо. Никой не бива да се оплаква сега, когато тя е щастлива. Както слага ред в живота си, така и тук всичко трябва да бъде в ред.

Работи с такова удоволствие, така чевръсто и неуморно, че не усеща времето и истински се изненадва, когато вратата се отваря.

— Нима е вече шест? Боже мой, изобщо не съм забелязала. Още десетина-двайсет минути и свършвам, разбираш ли, иска ми се да оставя всичко в идеален ред. Само да направя баланса, да изчисля касата и съм твоя.

Той иска да я почака навън.

— Не, не, седни тук, ще спусна рулетките. Пък и да ни видят, че излизаме заедно, вече е все едно, утре и бездруго ще научат повече.

— Утре — усмихва се той. — Радвам се, че няма да има утре. Поне за нас... Разходката беше прекрасна — небето, багрите, гората... хм, добрият дядо господ е бил доста добър архитект, малко старомоден, но все пак по-добър, отколкото бих станал аз.

Тя го въвежда в своята светая светих зад стъкленото прозорче, където иначе не е стъпвал чужд крак.

— Не мога да ти предложа кресло, републиката ни не е толкова щедра, но седни на перваза на прозореца и си запали цигара, след десет минути приключвам — тя въздъхва с облекчение, — приключвам с всичко.

Кристине събира цифри, колона след колона. Върши го с лекота и бързина. Сетне взема от огнеупорната каса черна чанта, подобна на гайда, и започва да брои парите. Натрупва банкнотите на купчини по пет, десет сто и хиляда шилинга, навлажнява показалеца си на гърба и с професионална вещина брои сините хартийки бързо и механично, десет, дваисет, трийсет, четиридесет, петдесет, шестдесет, като в същото време записва банкнотите в отделни купчини, нетърпелива да свери наличната сума с касовата книга и да тегли чертата — последната, избавителната черта.

Неочаквано чува зад себе си нечие напрегнато и сподавено дишане, извъръща се. Фердинанд е станал тихо и е прекосил стаята. Сега наднича през рамото ѝ.

— Какво има? — сепва се тя.

— Позволи ми — гласът му е приглушен, — позволи ми да взема за миг една банкнота. Отдавна не съм виждал хилядарка, пък и никога в живота си не съм виждал толкова пари накуп.

Той взема една банкнота предпазливо, сякаш е нещо чупливо, и тя забелязва, че ръката му трепери. Какво му е? Той така странно гледа

синкавата хартийка, тесните му ноздри потръпват, очите му блестят особено.

— Колко много пари... Винаги ли държиш тук толкова много пари?

— Разбира се, днес дори са малко, 11570 шилинга. Но към края на тримесечието, когато лозарите внасят данъците си или от фабриката превеждат надниците на работниците, често се събират по четиридесет-петдесет, дори шестдесет хиляди, а веднъж имах дори осемдесет хиляди.

Погледът му е прикован в бюрото ѝ. Скрил е ръце зад гърба си, сякаш се бои от нещо.

— И не се ли... не се ли страхуваш да държиш толкова много пари тук?

— От какво да се страхувам? На прозорците има решетки, виж какви дебели железни пръчки, а до нас е бакалницата, горе живеят Вайденохфови, те ще чуят, ако някой се вмъкне. Пък вечер ги заключвам, не, нищо не може да се случи.

— Аз бих се страхувал — отвръща той потиснато.

— Глупости, от какво?

— От самия себе си.

Тя го поглежда, устата му е полуотворена, очите му я отбягват. Сетне той засновава из стаята.

— Аз не бих издържал нито час, не бих могъл да дишам до толкова много пари. Постоянно щях да пресмятам: ето хиляда шилинга, някаква си глупава хартийка, но ако я взема и пъкна в джоба, ще бъда свободен, три месеца, половин година, една година ще бъда свободен, ще мога да правя каквото си поискам и да си живея живота, а с тез тук — колко каза? — 11570 шилинга, с тях бихме могли да поживеем две-три години, да видим света и всяка минута да изживеем истински, не както досега, а истински, както на човек е отредено да живее по рождение, да се развива и расте, а не да бъде прикован. Само да протегнеш ръка, да напрегнеш тези пет мускула и готово, ти си свободен — ... не, не бих издържал, бих се побъркал, ако ги гледах, ако бяха тъй близо до мен, та да ги мириша, да ги пипам и да зная, че принадлежат на това глупаво плашило държавата, което нито диша, нито живее и нищо не иска, и нищо не знае, това най-тъпо изобретение на човечеството, което смазва човека. Бих полудял... нощем бих се заключвал, за да не отворя чекмеджето... А ти си живееш спокойно! Нима досега не си помисляла за това?

— Не — отвръща тя уплашено. — Никога не ми е идвало наум.

— Тогава държавата е имала късмет. Мерзавците винаги имат късмет. Хайде, приготвяй се — казва той едва ли не сърдито, — приключвай, махни тези пари. Не мога да ги гледам повече.

Тя бързо заключва чекмеджето. Сега и нейните пръсти изведнъж се разтреперват. Двамата излизат и поемат към гарата. Вече е тъмно, зад осветените прозорци се вижда как хората вечерят, а когато минават край последната къща, до тях достига тих ритмичен шепот: вечерната молитва. Той не говори, тя също мълчи, сякаш не са сами. Мисълта ги следва като сянка. Те я чувствуват около себе си и в себе си, а когато излизат от селото и неволно ускоряват крачка, тя ги сподиря.

Зад последните къщи се оказват всред пълна тъма. Небето е по-светло от земята, на прозрачния му фон се очертава черният силует на пътя. Подобно черни скелети оголените клони протягат изгорели пръсти към неподвижния въздух. По пътя се срещат редки минувачи и каруци, ала те не се виждат, чуват се само тропотът на тежките колела, стъпките в мрака. Двамата не са сами.

— Няма ли друг път за гарата? Някаква пътека, по което няма жива душа?

— Да — отговаря Кристине, — тук вдясно. — Става й по-леко, че е проговорил, така поне за минута се отвлича от мисълта, която като застрашителна сянка я преследва още от пощата, нечуто и упорито, стъпка по стъпка.

Известно време Фердинанд върви мълчаливо до нея, сякаш я е забравил, дори не докосва ръката ѝ. Ненадейно — като сгромолясващ се камък — прозвучава въпросът му:

— Ти предполагаш, че в края на месеца ще се съберат трийсетина хиляди?

Тя веднага схваща мисълта му, но се овладява и за да прикрие вълнението си, отговаря с твърд глас:

— Да, така смятам.

— А ако отложиш и преводите... Ако за няколко дни задържиш данъците и тем подобни, познавам си я аз нашата Австрия, контролът не е толкова строг — колко ще се съберат?

Тя се замисля.

— Четиридесет хиляди положително. А може и петдесет хиляди... Но защо?

Той отговаря почти грубо:

— Знаеш защо.

Кристине не смее да възрази. Прав е, тя знае защо. Мълчаливо продължават пътя си. Някъде наблизко като луди квакат жаби и от този къркорец подигравателен звук направо ги заболяват ушите. Изведнъж той спира.

— Няма защо да се залъгваме, Кристине. Положението ни е дяволски сериозно и затова трябва да бъдем дяволски откровени един към друг. Нека да помислим заедно спокойно и ясно.

Фердинанд запалва цигара. За миг бледото пламъче осветява напрегнатото му лице.

— И тъй, да поразмислим. Днес решихме да сложим край или както красиво пишат по вестниците, „да избягаме от живота“. Това не е вярно. Ние съвсем не искахме да избягаме от живота — нито ти, нито аз. Просто искахме да се измъкнем от нашия похабен живот, а друг изход нямаше. Искахме да избягаме не от живота, а от бедността, от затыпяващата, непоносима и неизбежна бедност. Само от това. И вярвахме, че револверът е последният, единственият изход. Но сгрехихме. Сега и двамата знаем, че в краен случай има още един път, предпоследния. Сега въпросът е дали имаме кураж да поемем по този път и как ще го извървим.

Тя мълчи и той дръпва от цигарата си.

— Трябва да претеглим и премислим всичко съвсем спокойно и делово, като аритметическа задача... Естествено не искам да те залъгам. Открито ти заявявам, че за втория път вероятно ще се иска повече смелост, отколкото за първия. Там работата е лесна. Слагаш пръст на спусъка, натискаш, пламък — и край. Вторият път е по-тежък, защото е по-дълъг. По него ще трябва да се напругаш не секунда, а седмици, месеци и непрекъснато да се пазиш и криеш. Винаги е по-трудно да издържиш неизвестното, отколкото известното, кратковременният силен страх се преживява по-лесно от дългия, непрестанния. Затова отсега трябва да обмислим дали ще ни стигнат силите да издържим това напрежение и дали си струва. Дали си струва бързо да сложим край на живота си или да започнем всичко отначало. Ето над какво размишлявам.

Той тръгва отново, тя го следва машинално. Краката ѝ сякаш сами пристъпват, цялото ѝ същество безпомощно очаква думите му. Изплашена до смърт, тя няма сили и воля да разсъждава.

Той пак се спира.

— Не ме разбирай погрешно. У мен няма ни следа от нравствени угризения, чувствавам се напълно свободен спрямо държавата. Тя извърши към всички ни, към нашето поколение такива чудовищни престъпления, че имаме право на всичко. Колкото и да я оцетяваме, това ще бъде само обезщетение за погубената ни младост. Ако аз крада, кой ме е научил, кой ме е подтикнал към това, ако не тя? По време на войната го наричаха реквизиция, експроприация или както в мирния договор — репарации. Ако лъжем, кому трябва да благодарим за това изкуство, ако не на нея, която ни научи как спестени от три

поколения пари за четиринайсет дни се превръщат в боклук, как с измама от семейство може да се отнемат ниви, къщи, ливади, които е притежавало сто години? Дори и да убия някого, кой ме е подготвил и научил на това? Шест месеца в казармата и годините на фронта! Кълна се в бога, нашият процес срещу държавата се развива отлично, ние ще го спечелим във всички инстанции, тя никога не ще погаси огромния си дълг, не ще върне онова, което ни отне. Почтеност към държавата се е проявявала едно време, когато тя е била добър настойник, пестелив, порядъчен и коректен. Сега, когато се отнесе към нас подло, всеки от нас има право да бъде подлец. Разбираш ме, нали? Нямам никакви задръжки — а и ти не бива да имаш — да си вземем дължимото, сам ще си прибера инвалидната пенсия, за която имам законно основание и която почитаемата финансова служба ми отказва, и ще прибавим откраднатите от твоя и моя баща пари и правото ни на човешки живот... не, кълна ти се, съвестта ми ще е спокойна, нали и на държавата ѝ е безразлично дали сме живи, или сме пукнали, броят на бедняците няма да се увеличи; ако откраднем сто, хиляда или десет хиляди сини хартийки, държавата ще го почувствува колкото и ливадата, където крава е изхрупала няколко тревички. Тъй че това никак не ме тревожи, и ако открадна десет милиона от държавата, ще спя толкова спокойно, колкото банков директор или генерал, изгубил трийсет битки. Мисля само за нас, за теб и мен. Не бива да действуваме слепешката, като някой петнадесетгодишен хлапак, който задига от касата на магазина десет шилинга, прахосва ги за час, без да знае защо го е сторил. За такива експерименти сме поостарели. В ръката си имаме само две карти — залагаме на едната или на другата. И трябва да обмислим решението си.

Той отново поема по пътя, за да му олекне. Тя усеща как напрегнато работи мозъкът му и в същото време спокойните му и логични слова я ужасяват. Никога досега не е чувствувала така силно превъзходството му и собственото си покорство.

— И тъй, съвсем бавно, лека-полека, Кристине. Никакви скокове. Никакви измамни надежди и илюзии. Хайде да размислим. Ако днес свършим със себе си, ще се отървем от всичко. Едно движение — и животът ще остане зад нас. Всъщност възхитителна идея, често си спомням за нашия учител в гимназията, който ни повтаряше: единственото превъзходство на човека над животното е, че той може да

умре, когато пожелае, а не когато трябва. Може би това е единствената свобода, с която разполагаш през целия си живот — свободата да се разделиш с живота. Но ние двамата още сме млади и не проумяваме с какво се разделяме. В действителност ние отхвърляме само живота, който не одобряваме и отричаме, а може да съществува друг, който ще ни хареса. Имаш ли пари, животът е различен, поне така мисля, пък и ти. Но щом вярваме в нещо — нали разбираш? — значи не се отказваме истински от живота и ще унищожим онова, над което нямаме право — зародиша на още неизживения от нас живот, някаква нова и може би прекрасна възможност. Може би с шепа пари от мен действително ще излезе нещо, което е заложено в мен, но още не се е проявило и загива като ей тази тревичка, която откъсвам. А нали то би могло да се развие в мен, пък и в теб... Ти би могла да имаш деца, би могла... Кой знае... прекрасното е тъкмо в това, че не знаеш... Разбираш, нали, искам да кажа — не си струва да продължаваме живота, който сме водили досега, това жалко вегетиране от неделя до неделя, от отпуск до отпуск. Но може би все пак ще успеем да променим нещата, стига да имаме смелост, повече смелост, отколкото за самоубийството. В края на краищата, ако се провалим, револвер винаги можем да намерим. Как смяташ, щом направо ти тикат парите в ръцете, не трябва ли просто да ги вземеш?

— Да, но... Къде ще идем с парите?

— В чужбина. Зная езици, говоря френски, даже много добре, отлично говоря руски, малко английски, останалото се научава.

— Да, но... нали ще ни търсят... Не ти ли се струва, че ще ни открият?

— Не зная, никой не може да знае. Може би, дори вероятно ще ни открият, а може би не. Мисля, че всичко зависи най-вече от нас самите: дали ще издържим, дали ще действваме достатъчно разумно и внимателно, дали правилно сме преценили всичко. Но, разбира се, ще е необходимо огромно усилие. Вероятно не ни очаква спокоен живот, а преследване и вечно бягство. Нищо не мога да ти кажа, сама ще решаваш дали ще ти стигне смелостта.

Кристине се замисля. Колко трудно е да премислиш всичко ей така, изведнъж. Сетне казва:

— Сама няма да се реша. Аз съм жена, заради самата себе си няма да се осмеля — само заради някой друг, заедно с него. За двама

ни, за теб ще мога всичко. Тъй че, ако искаш...

Той ускорява крачка.

— Там е работата, че не зная дали искам. Казваш, че ако сме двама, ще ти бъде по-лесно. А на мен ще ми е по-лесно да го сторя сам. Тогава ще зная какво залагам — един пропилян, осакатен живот — е, добре, да върви по дяволите. Но се боя да въвека и теб, ти не си помисляла за това, идеята е моя. Не желая да те замесвам в нищо, нито да те подвеждам, и ако се решиш, трябва да го сториш по твоя воля, не по моя.

Изад дърветата проблясват светлинки. Пътеката свършва, скоро ще стигнат гарата.

Кристине върви като замаяна.

— Но... как смяташ да го извършиш — пита тя боязливо. — Не мога да си представя къде ще се денем с парите? Във вестниците чета, че тези хора винаги ги залавят. Какво предлагаш?

— Още не съм се замислил за това. Надценяваш ме. Идеята се ражда за секунда и само глупците бързат да я осъществят веднага. Затова винаги ги залавят. Има два вида закононарушения — или както казват — престъпления: извършваните в състояние на афект и обмислените. Първите са може би по-красиви, но най-често не сполучват. Тях ги извършват дребните служители, те бъркат в касата, сетне отиват на хиподрума с надеждата, че ще спечелят или че шефът няма да забележи, всички те вярват в някакво чудо. Аз обаче не вярвам в чудеса, аз зная, че ние двамата сме съвсем сами, сами срещу огромна организация, изграждана столетия и побрала в себе си ума и опита на хиляди отделни копои, зная, че отделният детектив е глупак и че съм сто пъти по-умен и ловък от него, но зад гърба им е опитът, системата. Ако ние — виждаш, все още казвам „ако“ — действително се решим на този „удар“, ще трябва да изключим всяка лекомислена детинщина. Бързата кучка слепи ги ражда! Такъв план трябва да се обмисли до най-малките подробности, да се пресметне всяка възможност. Това е, както в математиката — изчисляване на вероятностите. Хайде да премислим всичко задълбочено, а в неделя ела във Виена, тогава ще вземем решението, не днес.

Той се спира. Изведнъж гласът му отново зазвучава звънко, това е сякаш другият — гласът от далечното му детство, който тя така обича.

— Не е ли странно, днес следобед, когато ти отиде на работа, реших да се поразходя. Гледах света и си мислех, че е за последен път. Той бе прекрасен и слънчев, изпълнен с горещ живот, а аз все още живеех, бях млад, здрав и жизнен. Тогава пресметнах всичко и се запитах: а ти какво си направил в този живот? Отговорът беше горчив. Тъжно е, че всъщност нищо не съм направил, нито измислил. В училище мислех и учех онова, което учителите искаха. През войната действах под команда, в плен само безумно мечтаех: веднъж да ме освободят! — и се уморих от бездействие, сетне постоянно се трепех за други, безсмислено, безцелно, само за парчето хляб и за да платиш въздуха, който дишаш. Ето че сега за пръв път три дни, до неделя, ще мисля за нещо, което се отнася само до мен, до мен и до теб; и дори се радвам. Знаеш ли, иска ми се да го изпълним така, както се изгражда мост, където всеки пирон и всеки винт трябва да бъде на мястото си, грешка дори с милиметър нарушава законите на статиката. Искан ми се да изпълним удара така, че да държи с години. Зная, отговорността е голяма, но за пръв път в живота си отговарям за себе си и за теб, а не нося тази малка, жалка отговорност във войската или в тези предприятия, където представляваш само една нула, прикачена към някакъв знаменател, когото не познаваш. Дали ще се справим, или не — ще видим, но самият факт, че има идея и че трябва да я обмислиш, пресметнеш до всички възможни последици и комбинации, ми доставя радост, за която изобщо не съм и мечтал. Добре че днес дойдох при тебе.

Гарата е съвсем близо, вече се различават отделните фенери. Те се спират.

— По-добре не ме изпращай. Преди половин час беше все едно дали ще ни видят заедно. Сега никой не бива да те вижда с мен, това вече е част — той се смее — от нашия голям план. Никой не бива да предположи, че имаш помощник, не е желателно да знаят отличителните ми белези. Да, Кристине, вече трябва да мислим за всичко, няма да е леко, веднага ти казах. Но, от друга страна, аз... ние не знаем какво е истинският живот. Аз никога не съм виждал морето, не съм бил в чужбина. Не зная какво е да живееш, без непрекъснато да мислиш: колко ли струва това? Ние никога не сме били свободни. Може би едва тогава ще узнаем цената на онова, което се нарича живот. Чакай спокойно, не се измъчвай, ще разработя всичко до най-

малката подробност, дори писмено, после заедно ще прегледаме, точка по точка, ще претеглим всички „за“ и „против“ и тогава ще решим. Съгласна ли си?

— Да — казва тя твърдо.

Дните до неделя са непоносими за Кристине. За пръв път тя се бои от самата себе си, от хората, от предметите. Истинско мъчение е сутрин да отключва малката каса, да докосва банкнотите. На кого принадлежат те — на нея? На държавата? Още ли са непокътнати? Отново и отново брое сините хартийки, но все не стига до края. Или ръката ѝ трепери, или пък пропуска някоя цифра. Загубила е всякаква увереност в себе си, а заедно с това и всяка непринуденост. Въобразява си, че околните се досещат за намерението ѝ, за съмненията, че я наблюдават и дебнат. Напразно разумът ѝ повтаря: Това е лудост. Аз нищо не съм сторила, ние нищо не сме сторили. Всичко е наред, парите още са в касата, сметката излиза до последната цифра, никаква ревизия не ме плаши. И все пак не издържа на погледите, стряска се, когато телефонът звънне, и с големи усилия успява да вдигне слушалката. А когато в петък сутрин в пощата неочаквано с тежки стъпки и звънтяща сабя влиза стражарят, пред очите ѝ притъмнява, с две ръце се вкопчва в масата, сякаш не дава да я откъснат от нея.^[1] Но стражарят с цигара в уста чисто и просто иска да изпрати запис на някакво момиче, от което има незаконно дете, месечната издръжка, и с добродушна горчивина се шегува по повод на дългосрочната вина, с която изкупва едно тъй кратко удоволствие. Но на Кристине не ѝ е до смях, попълва бланката с разкривен почерк. Отдъхва си едва когато вратата зад него се хлопва и дръпнала чекмеджето, се убеждава, че парите още са там, тридесет и две хиляди седемстотин и дванадесет шилинга и четиридесет гроша, точно по касовата книга. Нощем не може да спи, а когато все пак заспи, сънува кошмари, защото намерението винаги е по-страшно от постъпката, онова, което не се е случило, вълнува по-силно от станалото.

Неделя сутрин Фердинанд я чака на гарата. Поглежда я изпитателно.

— Бедничката! Колко зле изглеждаш, измъчена до краен предел. Наплашила си се, нали, веднага познах. Може би сбърках, че ти казах предварително. Но скоро всичко ще свърши, днес ще решим — да или не!

Тя го поглежда отстрани. Очите му са спокойни, изглежда необичайно бодър. Олеква ѝ.

— Да, добре съм — казва той, забелязал погледа ѝ. — От месеци не съм се чувствувал така добре, както през тези три дни. Всъщност

едва сега разбрах колко хубаво е да обмислиш нещо свое, единствено за себе си, и то съвсем сам... Не все да прибавяш по малко към общото, което никак не те интересува, а да изграждаш нещо от основите до върха, само за себе си, па макар и въздушен замък, който ще се срути след час. Може би ти ще го духнеш с една дума, може би ние заедно ще го разрушим. И все пак работата ми достави удоволствие. Беше страшно весело да разработя боен план срещу всички: армия, държава, полиция, вестници, срещу всичката власт на земята; поблъсках си главата и сега ми се ще да обявя истинска война. В най-лошия случай ще ни победят, а ние и бездруго отдавна сме победени. Хайде, ей сега ще видиш всичко!

Те излизат от гарата. Мъглата обгръща къщите със сивкав мраз, носачите чакат с посърнали лица. Въздухът е влажен, при всяка дума от устата излиза лека пара. Свет без топлина. Той я улавя под ръка, за да я преведе през улицата, и усеща как нервно потръпва при неговото докосване.

— Какво ти е?

— Нищо — отвръща тя. — Просто тия дни съм много напласена. Струва ми се, че всеки ме наблюдава, че се догажда за мислите ми. Зная, че това са глупави страхове, но ми се струва, че всичко ми е изписано на челото, че цялото село вече знае. Когато помощник-лесничейт ме попита във влака: „Е, какво ще правите във Виена?“, тъй се изчервих, че той се засмя и на мен ми олекна. По-добре да си мисли за такова нещо, отколкото за другото. Каж ми, Фердинанд — тя изведнъж се притиска към него, — нима винаги ще бъде така, след... след като извършим това? Вече чувствавам, че няма да ми стигнат силите. Не бих издържала да живея в постоянен страх, да се боя от всеки и да спя в очакване, че ще се почука на вратата. Нали няма все да е така?

— Не — отвръща той, — мисля, че не. Така е само тук, временен страх, докато живееш тук, сегашния си живот. Щом попаднеш в друг свят, с други дрехи и друго име, тутакси ще забравиш каква си била. Нали сама ми разказа как веднъж напълно си се преобрази. Опасно ще е само ако извършиш онова, което сме намислили, с угризения. Ако имаш чувството, че постъпваш несправедливо, като ограбваш от главния крадец — държавата, тогава работата е лоша и ще се откажем. Що се отнася до мен, смятам, че съм абсолютно прав. Съзнавам, че с

мен са постъпили несправедливо и рискувам главата си за собствената си кауза, а не заради някаква загубена идея — в името на Хабсбургския род, за съединените европейски щати или друга политическа измишльотина, която не ме засяга. Но още нищо не е решено, все още си играем с идеята, а по време на игра трябва да си весел. Горе главата, зная, че можеш да бъдеш храбра.

Тя въздъхва дълбоко.

— Прав си, все пак някак ще издържа, пък и зная, че нямаме какво да губим. Доста съм преживяла, мъчителна е само тази неизвестност. Щом всичко свърши, ще можеш отново да разчиташ на мен. Къде отиваме?

Той се усмихва.

— Чудна работа, на мен никак не ми бе трудно, като на шега обмислих всички варианти — как ще избягаме, къде ще се скрием, според мен прецених всеки детайл и спокойно мога да кажа: всичко е наред, ще успеем. Пресметнах всичко — как ще живеем, когато се сдобием с пари, само едно не можах да намеря — стая, където сега спокойно да обсъдим всичко. За сетен път се убедих, че е по-лесно да изживееш десет години с пари, отколкото един-единствен ден без пари, така е, Кристине — той се усмихва едва ли не гордо, — да намеря тези четири стени, където никой няма да ни чуе и види, се оказа по-трудно, отколкото цялата ни авантюра. Да излезем вън от града е студено, в хотела някой може да ни подслушва, а и пак ще бъдеш неспокойна. В ресторант, особено ако е празен, келнерите през цялото време ще те наблюдават, седнеш ли някъде навън в този студ, ще биеш на очи, да, Кристине, не е за вярване колко трудно е да се уединиш в един милионен град, ако нямаш пари. Какво ли не ми мина през ум, дори ми хрумна да се качим на камбанарията на „Свети Стефан“. В такава мъгла там няма жива душа. Най-накрая отидох при пазача, който наглежда нашия фалирал строеж. Той седи в дървена барака с желязна печка, вътре има маса и май само един стол. Познавам го добре, съчиних една история за някаква полска благородница, моя позната от войната, която сега живеела с мъжа си в хотел „Захер“ и била твърде известна, та да се покаже с мен на улицата. Представяш ли си как се смая тоя глупак и естествено сметна за голяма чест да ми услужи. Познаваме се отдавна, на два пъти съм го измъквал от беда. Уговорихме се да ми остави под гредите ключа, а за всеки случай и

личната си карта и сутринта да запали печката. Е, няма удобства, но в името на по-добрия живот си струва за два часа да се заврем в тази кучешка колиба. Там ще бъдем сами, никой няма да ни види и чуе.

[1] На хартията изречението е: „А когато в петък сутрин в пощата неочаквано с тежки стъпки и звънтяща сабя влиза стражарят, пред очите ѝ притъмнява, с две ръце се вкопчва в брот, сякаш не дава да я откъснат от него.“ — Бел.кор.ел.изд. ↑

Строителната площадка накрай Флоридсдорф е заградена с дъсчена ограда и безлюдна, стотиците слепи очи на недовършената постройка ѝ придават съвсем изоставен вид. Варели с катран, колички, купища цимент и керемиди са струпани безредно на мократа земя, сякаш някакво стихийно бедствие е прекъснало строителната суетня и е настъпила неестествена за строежа тишина. Ключът е под гредата, мократа мъгла ги скрива от хорските очи. Той отваря барачката, печката действително гори, вътре е приятно и топло и мирише на токущо нацепени дърва, Фердинанд заключва вратата и хвърля няколко цепеници в печката.

— Ако някой дойде, ще метна листовете в печката, нищо няма да се случи, не се бой. Пък и няма кой да дойде, никой няма да ни чуе, сами сме.

Кристине стои смутена, всичко ѝ се струва недействително, единствено реален е Фердинанд. Той изважда от джоба си няколко листа хартия, разгъва ги и казва:

— Моля те, Кристине, седни и слушай добре. Това е планът за цялата операция, разработих го много грижливо, четири-пет пъти го преписах, сега е напълно ясен. Моля те, прочети го най-внимателно, точка по точка, ако възникнат въпроси или съмнения, запиши ги в полето, после ще ги обсъдим. Залогът е много висок, всяка импровизация е изключена. Но най-напред да поговорим за онова, което не е записано в плана. За теб и мен. Ще извършим тази работа заедно — следователно ще имаме еднаква вина, макар да се боя, че според закона за пряк извършител ще сметнат теб. Ти си отговорна като длъжностно лице, теб ще издирват и преследват, ти ще бъдеш престъпница за семейството ти, за хората, а докато не ни заловят двамата, никой няма да знае, че аз съм съучастник и подбудител. Следователно твоят залог е по-голям. Ти имаш служба, която ти осигурява прехрана и пенсия, аз нямам нищо. Тъй че аз рискувам значително по-малко пред закона и... как да кажа... пред бога. Затова дяловете ни на участие не са равни. За теб опасността е по-голяма, длъжен съм да те предупредя.

Той забелязва, че Кристине свежда очи.

— Трябваше да ти го кажа съвсем категорично, няма да премълчавам опасностите и занаяпред. Имай предвид, че това, което ще извършиш, което ще извършим, е безвъзвратно. Връщане назад няма.

Дори с тези пари да спечелим милиони и петкратно да възстановим щетите, ти никога вече не ще можеш да се върнеш тук и никой няма да ти прости. Завинаги ще ни зачеркнат от редиците на порядъчните граждани, цял живот ще ни грози опасност. Трябва да помниш това. Колкото и да сме предпазливи, някоя случайност, някоя непредвидена и неподозирана случайност винаги може да ни изтръгне от чудесното безгрижие, да ни хвърли в затвора и да ни жигоса с онова, което наричат позор. При такова рисковано начинание гаранции няма, няма да бъдем застраховани нито тук, нито зад граница, нито днес, нито утре, никога. Трябва да погледнеш опасността в лице, така както при дуел се гледа пистолетът на противника. Изстрелът може да те улучи, може и да не улучи, но ти си под прицела.

Той отново прави пауза и се опитва да улови погледа ѝ. Тя е вперила очи в пода, но ръката ѝ върху масата не трепери.

— И тъй, повтарям, не искам да ти вдъхвам измамни надежди. Не мога да дам никакви гаранции — нито на теб, нито на себе си. Ако заедно тръгнем на този риск, това не означава, че сме свързани за цял живот. Ще го извършим, за да живеем свободно, а може би някой ден ще пожелаем да се освободим и един от друг. Възможно е дори скоро. Не гарантирам за себе си, сам не се познавам, а още по-малко пък зная какъв ще стана, когато вкуся от свободата. Може би безпокойството, което се таи в мен, ще се уталожи, но може и да остане, дори да нарасне. Все още не се познаваме добре, прекарали сме заедно само няколко часа, безумие ще е да кажем, че можем и искаме да живеем вечно един с друг. Мога да ти обещавам само, че ще бъда добър другар, тоест никога няма да те предам и никога няма да се опитам да те насиля за нещо, което сама не желаеш. Поискаш ли да си идеш от мен, няма да те задържам. Ала и аз не обещавам, че ще остана с теб. Нищо не мога да обещавам: нито че ще успеем и че след това ще бъдеш щастлива и безгрижна, нито че ще останем заедно, нищо. Както виждаш, не те увещавам, напротив, предупреждавам те: защото ти си в по-неблагоприятно положение, теб ще обвинят, а освен това си и жена. Ти рискуваш много, страшно много, не бих искал да те подведа. Моля те, прочети плана, размисли и тогава решавай, но помни, че решението ще е окончателно.

Той ѝ подава листа.

— Моля те, прочети го с крайно недоверие, с изключителна предпазливост, все едно някой ти предлага неизгодна сделка и опасен договор. Аз ще изляза навън и ще поразгледам строежа, за да не въздействувам с присъствието си.

Той става и излиза навън, без да я погледне. Пред Кристине са чисто изписаните, прегънати на две канцеларски листи. Тя изчаква няколко минути, за да се успокои туптящото ѝ сърце, сетне се зачита.

Ръкописът напомня грижливо изготвена преписка от миналия век. Отделните глави са изписани с главни букви и подчертани с червен молив:

I. ПРОВЕЖДАНЕ НА ОПЕРАЦИЯТА
II. ЗАЛИЧАВАНЕ НА СЛЕДИТЕ
III. ПОВЕДЕНИЕ В ЧУЖБИНА И ПО-
НАТАТЪШНИ ПЛАНОВЕ
IV. ПОВЕДЕНИЕ В СЛУЧАЙ НА ПРОВАЛ ИЛИ
РАЗКРИВАНЕ
V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Всички глави са разделени на подточки, обозначени с а, б, в и т.н., и са оформени като договор.

I. ПРОВЕЖДАНЕ НА ОПЕРАЦИЯТА

а) Срок на изпълнение: За ден на операцията може да се избере само събота или друг предпразничен ден. Това ще отложи откриването на липсата поне с едно денонощие и ще осигури необходимата за бягството преднина. Тъй като пощата се затваря в шест часа, има възможност да се вземе нощният експрес за Швейцария или Франция. Най-подходящ месец — ноември. Първо — рано се мръква, второ — през ноември има най-малко пътници, затова почти със сигурност може да се очаква, че през нощта на територията на Австрия ще бъдем сами в купето, така че надали ще има свидетели, които да ни опишат, след като прочетат съобщението във вестниците. Особено благоприятен ден — 10 ноември, в навечерието на Националния празник (пощата не работи), защото ще пристигнем в чужбина в делничен ден, което ще ни позволи да купим необходимото за дегизиране, без да привличаме вниманието. Следователно би трябвало под благовиден предлог да се отложи предаването на наличните пари, за да се събере към тази дата възможно най-голяма сума.

б) Заминаване: естествено трябва да заминем поотделно. Билети ще си купуваме за кратки разстояния: до Линц, от Линц до Инсбрук или до границата и оттам до Цюрих. Желателно е билета си за Линц да

купиш няколко дни предварително или по-добре аз да го купя, за да не може касиерът на гарата, който вероятно те познава, да съобщи истинския маршрут. Другите мерки за заблуда и заличаване на следите виж в глава II. Аз ще се кача във Виена или в Санкт Пьолтен и докато пътуваме през Австрия, няма да разговаряме. Това е важно за издирването: никой не бива да знае или предполага, че имаш съучастник, така издирването ще бъде насочено само по следите на жена с твоето име и отличителни белези, а не по следите на съпрузи, за каквито ще се представим в чужбина. Дотогава ще трябва да избягваме всякакъв контакт пред кондуктори и железничари. С общия си паспорт ще се легитимираме само пред граничната контрола.

в) Документи: естествено най-добре ще е освен истинските да си набавим и фалшиви паспорти. Но за това нямаме време. Ще се опитаме да го сторим по-късно, в чужбина. Разбира се, името Хофленер не бива да фигурира при никоя гранична проверка, докато аз, като човек с неопетнена репутация, мога да се записвам навсякъде с истинското си име. Ще направя малко изменение в паспорта си, за да добавя и твоето име и снимка. Каучуковия печат ще изработя сам, навремето съм изучавал гравюри на дърво. Освен това (вече проверих) с малка чертичка мога да променя името си така, че да се чете „Карнер“. Паспорта ще ползуваме като мъж и жена, докато в някой пристанищен град успеем да се снабдим с фалшиви паспорти. След две-три години, ако парите ни стигнат, това няма да е трудно.

г) Пари: през оставащите дни ще трябва да съберем възможно по-едри банкноти, по хиляда, десет хиляди. Банкнотите ще разпределиш на различни места: в куфара, в чантата, а част ще зашиеш в шапката си, това е достатъчно, тъй като сега митническата проверка се извършва повърхностно. Няколко банкноти ще обменя на гарите в Цюрих и Базел, така ще стигнем във Франция с валута, за да не бием на очи, ако там обменим голяма сума шилинги.

д) Първоначална цел на бягството: предлагам Париж.

Предимствата: дотам се пътува лесно и без смяна на влак, ще пристигнем шестнадесет часа преди откриването на липсите и около денонощие преди обявата за издирването и ще имаме време за пълно дегизиране (това засяга само теб). Аз говоря свободно френски, така че ще избягваме хотелите за чужденци и ще отседнем в някое предградие. Друго предимство на Париж е огромният приток от пътници, така че е

почти невъзможно да се наблюдава всеки, пък и по думи на мои приятели адресната регистрация се води небрежно, за разлика от Германия, където хазяите, а и цялата нация са любопитни по природа и по-педантични. Освен това вестниците в Германия вероятно ще публикуват повече подробности за кражбата в австрийската поща, отколкото френските. Но докато се отпечатат първите съобщения, ние вероятно вече ще сме напуснали Париж (виж в глава III).

II. ЗАЛИЧАВАНЕ НА СЛЕДИТЕ

Най-важното е да затрудним полицейското издирване, като го насочим по лъжливи следи; всяка неправилна диря ще забави издирването, така след няколко дни отличителните белези ще се забравят и в страната, и най-вече в чужбина. Значи от самото начало е важно да предвидим действията на властите и да вземем контрамерки.

Както обикновено, полицията ще насочи разследването си в три посоки:

а) основен обиск на жилището; б) разпит на всички познати; в) издирване на други лица, евентуални участници в престъплението. Ето защо не е достатъчно да се унищожат всички документи в дома ти, а трябва и да объркаме издирването, да го насочим по лъжлив път. За целта са необходими:

а) Паспортни визи. При всяко престъпление полицията прави запитване във всички консулства дали през последните дни не е издадена виза на съответното лице. Тъй като аз ще получа френска виза не за паспорта на „Х“, а за себе си (виж глава V) и поне засега съм вън от подозрение, ще излезе, че лицето „Х“ изобщо не е получавало виза. А понеже целим да насочим следите на изток, ще получа румънска виза за твоя паспорт, така на първо време издирването ще се съсредоточи към Румъния и изобщо към Балканите.

б) В подкрепа на тази версия добре ще е в навечерието на Националния празник да изпратиш телеграма до някой си Бранко Ризич, Букурещ, гарата — до поискване. „Пристигам утре следобед с целия багаж, чакай гарата.“ Полицията положително ще провери всички телеграми и телефонни разговори, водени през последните дни от твоя клон, и веднага ще се натъкне на това крайно подозрително съобщение и ще реши, че е открила съучастника и посоката на бягството ти.

в) За да се подсили тази важна за нас заблуда, с преправен почерк ще ти напиша дълго писмо, което ще накъсаш на малки парчета и ще хвърлиш в кошчето. Полицаяте естествено ще претърсят кошчето, ще залепят парчетата и по този начин лъжливата следа ще се потвърди.

г) В деня на заминаването, така между другото, попитай дали може да се купи билет директно за Букурещ и колко струва. Вън от съмнение е, че касиерът на гарата ще се яви като свидетел и показанията му ще са ни от полза.

д) За да се изключи напълно от подозрение моя милост, чиято съпруга официално си ти, е необходима още една дреболия: доколкото зная, никой не ни е виждал заедно и никой, освен твоя зет, не знае за връзката ни. За да го заблудя, още днес ще отида при него и ще се сбогувам. Ще му кажа, че най-после съм намерил подходяща работа в Германия и заминавам. С хазяйката ще се разплатя и ще ѝ покажа някаква телеграма. Моето изчезване осем дни преди удара ще изключи всяко съучастие в кражбата.

III. ПОВЕДЕНИЕ В ЧУЖБИНА И ПО-НАТАТЪШНИ ПЛАНОВЕ

Окончателно решение ще вземем на място, засега само някои общи положения:

а) Външен вид: по облекло и държане трябва да приличаме на заможни хора от средната класа, защото те най-не бият на очи. Не бива да изглеждаме нито прекадено елегантни, нито прекалено бедни, аз ще се представям за човек от съсловие, което най-малко може да се заподозре в парични афери; ще минавам за художник. В Париж ще си купя малък статив, сгъваемо столче, платно, палитра, така че където и да отидем, професията ми няма да породи съмнения. По всички романтични кътчета на Франция през цялата година бродят хиляди художници. Никой не им обръща внимание, те дори от самото начало се радват на известна симпатия като оригинални и безобидни хора.

б) На това трябва да отговаря и облеклото ни. Кадифено или ленено сако, лек намек за професията на художник. Ти като моя помощничка ще ми носиш кутията и фотоапарата. Такива хора не ги разпитват откъде са и какви са, никой не се учудва, че си търсят уединени кътчета, че сред тях има и чужденци.

в) Общуване. Изключително важно е да разговаряме само когато сме сами. Във всеки случай никой не бива да чуе, че си говорим на немски. Най-добре е за пред хората да общуваме на стария детски език, при който между сричките се прибавя „бе“, така околните не само няма да ни разберат, но и няма да отгатнат на какъв език говорим. В хотелите е желателно да наемаме ъглови стаи или такива, от които съседите нищо няма да чуят.

г) Честа смяна на местожителството. Наложително е често да сменяме местожителството си, защото след известен срок властите могат да поискат да платим някакви данъци или да предявят някакви формални искания; макар това да не е свързано с нашия удар, все пак може да ни навлече неприятности. Седмица-две, а в по-малките селища месец — така дори и хотелският персонал няма да ни опознае.

д) Пари. Трябва да ги носим със себе си, докато наемем сейф в някоя банка (на първо време това е опасно). Естествено не бива да ги държим в портфейл или чанта, а да ги зашием в хастара на обувките, в шапки или дрехи, така че при непредвиден обиск или непредвидена злополука да не намерят подозрително големи суми в австрийска валута. Парите трябва да обменяме лека-полека и предпазливо, и то само в по-големи градове: Париж, Монте Карло, Ница, никога в по-малки селища.

е) По възможност да избягваме познанство с хора, поне докато не се снабдим с нови документи (това става по-лесно в пристанищни градове) и не отпътуваме от Франция за Германия или друга страна.

ж) Отсега да кроим планове за бъдещия ни живот е излишно. По предварителни изчисления при скромен живот сумата ще стигне за четири-пет години, през това време ще трябва да решим всичко останало. На първо време са необходими изключителна предпазливост и постоянен най-строг самоконтрол, след половин година всички обяви за нашето издирване ще се забравят и ще можем да се движим свободно. Тогава ще се заемем с усъвършенствуване на знанията си по чужди езици, със системни упражнения за промяна на собствения си почерк и преодоляване на чувството на несигурност. При случай трябва да научим някакъв занаят, което ще ни позволи да работим и да сменим начина си на живот.

IV. ПОВЕДЕНИЕ В СЛУЧАЙ НА ПРОВАЛ ИЛИ РАЗКРИВАНЕ

При такова рисковано начинание още от самото начало трябва да се допуска възможен провал. Невъзможно е предварително да се пресметне в кой момент и в коя страна може да дойде опасността, трябва да решаваме според ситуацията. Ето някои основни принципи, които трябва да спазваме:

а) Ако някаква случайност или грешка ни раздели по време на път или при смяна на местожителството, всеки от нас незабавно трябва да се върне там, където сме пренощували за последен път, и да чака там другия на гарата или да му пише до поискване в централната поща на съответния град.

б) Ако поради зла участ попаднат на следите ни и ни задържат, трябва да сме винаги готови да осъществим предишното си решение. Няма да се разделям с револвера (денем — в джоба, вечер — до възглавницата). За теб ще намеря цианкалий, който ще носиш в пудриерата си. Чувството, че по всяко време сме готови да изпълним взетото по-рано решение, ще ни даде сили. Аз във всеки случай съм решен да не попадам зад решетки.

Но ако арестуват единия от нас в отсъствието на другия, то той е длъжен веднага да бяга. Ще е най-груба грешка в пристъп на фалшива сантименталност сам да се предаде, за да сподели съдбата на другаря си, защото всеки поотделно има по-малка вина и при предварителното следствие по-лесно може да се отърве. Освен това останалият на свобода ще има възможност да помогне, да заличи следите, да му изпрати вести, в краен случай да му помогне при бягството. Безумие ще е доброволно да се откаже от свободата, заради която е извършил всичко. За самоубийство винаги ще се намери време.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ние предприемаме това рисковано начинание и залагаме главата си, за да живеем свободно поне за известно време. В понятието „свобода“ влиза и свободата на човешките отношения. Ако по някакви вътрешни или външни причини съвместният живот се превърне за един от двамата ни в непоносимо бreme, то той е в правото си да напусне другия. Всеки от нас рискува доброволно, без принуда или натиск от страна на другия, всеки отговаря само пред себе си и поради това няма право да упреква другия в каквото и да било. Както от първата минута

ще делим парите, за да бъде всеки от нас свободен, така ще делим и отговорността, и опасността — всеки сам за себе си.

Занапред ще трябва да живеем със съзнанието, че не сме извършили несправедливост нито по отношение на държавата, нито един към друг, а само онова, което е било правилно и естествено в нашето положение. Безсмислено ще е да се впуснем в подобна авантюра против съвестта си. Само ако всеки от нас, независимо от другия, след зряло премисляне стигне до убеждението, че този път е единственият и правилният, само тогава имаме право и трябва да тръгнем по него.

Тя оставя листовите и вдига очи. Той се е върнал и е запалил цигара.

— Прочети го още веднъж.

Тя се подчинява и едва след като е прочела всичко за втори път, той пита:

— Всичко ли ти е ясно?

— Да.

— Според теб липсва ли нещо?

— Не, струва ми се, че за всичко си помислил.

— За всичко? — Не — той се усмихва, — нещо съм забравил.

— Какво?

— О, ако знаех! Във всеки план не достига по нещо. При всяко престъпление остава по нещо недомислено, само че човек не знае предварително какво. Колкото и да е опитен, престъпникът почти винаги допуска някаква нищожна грешчица. Например ще унищожи всичките си документи, а паспорта си ще остави; ще предвиди всички препятствия, а ще пропусне най-очевидното и естественото. Винаги се забравя по нещо. Навярно и аз съм забравил да помисля за най-важното.

В гласа ѝ звучи изненада.

— Значи ти смяташ... ти смяташ, че няма да успеем?

— Не зная. Зная само, че ще бъде трудно. Другото щеше да е полесно. Почти неизбежно се проваляш, опълчиш ли се срещу собствения си закон — имам предвид не параграфите на правото, на конституцията и полицията. С тях можеш да се справиш. Но всеки има свой вътрешен закон: единият води нагоре, другият надолу и комуто е съдено да се издигне, се издига, а комуто е съдено да падне, ще падне.

Аз досега в нищо не съм успявал, ти също. Възможно, дори вероятно е да сме обречени на гибел. Честно да ти призная, не вярвам, че някога ще бъда напълно щастлив, може би не ме бива за това. Аз не мечтая за уютен дом сред зеленина, където белокоп да дочакам блажения си край, а само за няколко седмици, месеци или години, които си извоювахме в битката с револвера.

Тя го поглежда спокойно.

— Благодаря ти за откровеността, Фердинанд. Ако бе говорил въодушевено, нямаше да ти повярвам. И аз не вярвам, че ще ни върви за дълго. Винаги съм се проваляла. Може би това, което ще извършим, е напразно и няма никакъв смисъл. Но да не го сторим и да живеем както досега ще е още по-безсмислено. Не виждам нищо по-добро. И тъй — можеш да разчиташ на мен.

Той я поглежда с ясни, но невесели очи.

— Окончателно?

— Да.

— Тогава в сряда, десети, в шест часа?

Тя издържа на погледа му и му подава ръка.

— Да.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.